

קובץ

זכרון

במלאה

השלושים

לרשכבה"ג

מרן

הגרי"ג

אדלשטיין

זצוק"ל

בפתח

עת כבה המאור הגדול ונסתלק מעמנו איש הענוה האדם הישר רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל חשבנו במערכת ה"קובץ גליונות" איך אפשר להוציא לאור קובץ זכרון לע"נ בכדי שנוכל ללמוד מדרכיו הנהגותיו ומעשיו וכאשר פנינו לתלמידיו וצאצאיו כולם ענו פה אחד אין לנו סיפורים עליו, רבינו היה לומד ומוסר שיעורים כל חייו וכאשר לחצנו מעט קבלנו לידינו רשימות מיוחדות שנרשמו במשך השנים ואשרי תלמידיו וצאצאיו שהולכים בדרכיו בדרך הענוה ובקשו להעביר את הדברים בעילום שמם וב"ה זכינו להגיש בפני הלומדים מקצת מדרכיו והנהגותיו בקודש משנים קודמות ועד שנותיו האחרונות. לפני חמש שנים זכינו לפרסם בקובץ זה את הקונטרס "אדיר במלוכה" ואכן רבים שמרו את הקובץ הזה והשתמשו בו לאחר הפטירה, רבים ביקשו שנדפיסו שוב ב"קובץ גליונות" אבל במערכת הקובץ משתדלים שלא לחזור על דברים פעמיים אלא לחדש ולהוסיף עוד ועוד.

ובאופן אישי, זכיתי לגור במרחק אירי של 300 מ"ר מביתו של מרן ראש הישיבה, היה זה ביום חמישי ערב חג השבועות הלכתי ברחוב סמוך לביתי השעה 2:30 אחה"צ עם כמה מילדי ולפתע אני רואה את רבינו ברכבו במלוא הדרו לפני. צעקתי לילדי תראו הנה ר' גרשון (אח"כ התברר שהיה בדרך למקוה לקראת חג השבועות) ולא ידעתי שזכיתי לראותו בין עשרות האנשים האחרונים שראוהו שהרי בליל החג כבר נכנס לבית הרפואה, עוד זכו קוראי ה"קובץ גליונות" ששמותיהם שהועברו למערכת נמסרו לידינו לאחר הדלקת הנרות בליל החג וזכו לברכתו גם זה מתברר רשימת שמות אחרונה שהועברה לידי, דבר נוסף אירע שנאלצתי לשהות בבית הרפואה מעייני הישועה וזכיתי לשהות בסמוך אליו בשעת יציאת הנשמה בודאי שזכות הרבים עמדה לי בזה לזכויות אלו.

**יהי רצון שנזכה להמשיך הלאה בהפצת דברי התורה
ונזכה שרבינו יהיה למליץ יושר על כל מי שיתחזק מדברים אלו לעלוי נשמתו הטהורה**

בברכת התורה
יצחק גולדשטוף
עורך ה"קובץ גליונות"

רשימת הזוכים בספר החדש 'הקברניט'
בהגרלה שהתקיימה בין כל השותפים שנדבו
בעד הוצאת קובץ זכרון מיוחד זה

מאיר חדש נוף הגליל
דרור לביא בני ברק
שמואל קריינדלר פתח תקוה
אבא לויין אוסטרליה
גלעד שלו תל אביב
עמית קרונפלד אלקנה
שמעון כהן בני ברק
יהודה ברסון ירושלים
מאיר שבח טבריה
משה חיים שניידער ליקווד

לע"נ הורי אלדד בן משה
וצילה בת משה

לע"נ אברהם בן סימבול ז"ל
ולע"נ באמבא בת טיריסא ע"ה

לרפואת דבורה בת אסתר בתוחש"י

להצלחה ובריאות טובה
לשמואל בן רות, ציפורה בת גולדה זהבה,
ולילדיהם- אביטל, מנחם מנדל, מוריה, ידידה ותהילה

לע"נ אבי מורי מרדכי בן משה אהרון הכהן
ולזיווג הגון במהרה לאב"א

לעילוי נשמת האחים מרנן הגאונים
רבי ירחמיאל גרשון ורבי יעקב בני רבי צבי יהודה זצוק"ל

ולעילוי נשמת אביהם
רבי צבי יהודה בן רבי ירחמיאל גרשון זצוק"ל

לע"נ מרת בת שבע בת הרב הגאון ר' רפאל אברהם ישראל
שיבלחט"א

פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה

דברים שנאמרו אחר פטירתו של רבנו ראש הישיבה הגאון רבי גרשון אדלשטיין זצ"ל

יש כעת צימאון ורצון גדול להתעוררות לשמוע דברים על הראש ישיבה זצ"ל, נחזור על דברים שאמר ועוד כמה דברים שראינו אצלו כפי המבט הקטן שלי.

בתשובות הגאונים (שע"ת סי' קע"ח) כתוב שלאחר פטירתו של רב התאספו עשרת תלמידיו וחילקו ביניהם מילי דחסידותא שהיה נוהג בהם, וכתוב שם שלא היה מביט לצדדים ואפילו לפניו, ורב יוסף ורב ששת לקחו את המידה הזאת ולא יכלו לעמוד בה עד שסימו את עיניהם. שאל רבינו למה הם המתינו עד לאחר פטירתו של רב ולא נהגו באותם מילי דחסידותא כבר בחייו רב. ואמר רבינו כל זמן שחיו עם רב אז עצם המציאות של רב שהיו ביחד איתו תחת ההשפעה שלו ותחת ההנהגה שלו אז הם היו קרובים למעלה שלו ולא היו צריכים חיזוק נוסף, אבל כשרב נפטר בטל החיזוק והיו צריכים לקבל על עצמם מילי דחסידותא שלו.

ואם כן, כעת שחסרנו את רבינו זצ"ל אנו צריכים להשלים את ההשפעה החסרה, ולהתבונן בדרכיו כדי שנתחזק באותם המעלות שלו. וידוע מה שרבינו היה רגיל לומר שעיקר החשיבות של ההספד זה החיזוק שמתחזקים מזה ועל ידי זה נוסף זכויות לנפטר. והרי כולנו רוצים להוסיף לרבינו זכויות בעולם האמת, וכל אחד יראה לעצמו מה יכול לקחת ממילי דחסידותא של רבינו זצ"ל.

בלוי' של הגאון רבי ראובן יוסף גרשנוביץ זצ"ל גיסו של רבינו, אמר רבינו מה זה הלשון כמה פעמים בחז"ל "נח נפשיה" על אדם שנפטר, והסביר אז רבינו כי אדם לעמל יולד ותלמיד חכם אין להם מנוחה בעוה"ז, ורק כשהגוף מסתלק מן העולם והנפש קיימת זהו נח נפשיה. ויש את הבחינה הזאת של נח נפשיה שיותר אינו יכול להוסיף לעצמו זכויות ואת זה אנחנו רוצים להמשיך את הזכויות עבור רבינו.

והנה אמרו חז"ל "פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה", ואמר רבינו שצריך לדעת מה הם שלושת הלשונות הללו הודה זיוה והדרה, ואמר אולי הם כנגד ג' עמודי עולם תורה עבודה וגמילות חסדים. אף אנו נאמר עכשיו על רבינו "פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה" בכל שלושת עמודי העולם. ונביא מהנהגתו בתורה עבודה וגמילות חסדים.

תורה

הדבר המפורסם הרבצת התורה שלו שזכה להעמיד תורה בא"י כשמונים שנה ורוב בנין ומנין של עולם התורה כיום תלמידיו ותלמידיו תלמידיו. שמענו מהגרא"ל שטיינמן שמרן החזו"א שלח את אחד מבני משפחתו שילך לשמוע את השיעורים של רבינו, וזה היה ממש בצעירותו בתחילת דרכו. ומצד שני היה כאן בבני ברק ת"ח מפורסם שכבר נפטר שלמד אצלו בשנים הראשונות, פעם בקשו ממנו את המחברות שלו משיעורי רבינו, הוא צחק ואמר כשהגעתי לישיבה בקושי ידעתי ללמוד גמרא ורבינו הכניס אותי לזה. רואים שמצד אחד היו לו דברים גדולים החזו"א שלח אליו, ומצד שני הוא לימד גם רמה יותר נמוכה, ובאמת אותו אחד צמח לת"ח גדול.

השיעורים שלו היו בקביעות בל ימוט כמו שידוע שלא חסר ולא ביטל שיעור, זכורני יום של בחירות הישיבה ה' ריקה רק הוא הגיע למסור שיעור כרגיל אף שהיו ממש בחורים בודדים. ראינו איך בסיום השיעור נשכב על ספסל בחדר שיעורים מאפיסת כוח וזה לא היה סיבה בשבילו לבטל שיעור. בשנים הראשונות ה' חלוקה במעגל השנה באמירת השיעורים בין הרמ"ם (כי הרב רצה שיהיה הפוגה כדי שיוכלו ללמוד עוד עניינים) אבל מתקופת ממלכתו התחיל לומר שיעור ממש כל יום כל השנה וגם בין הזמנים וכידוע, וגם היו לו שיעורים לבעה"ב בבהמ"ד אהבת חסד.

מה נפלא היה מראה השיעור איך רבינו עומד ומציע הסוגיא לפרטיה במתינות ובהירות עם הישרות הנוראה שלו, כל אחד יש לו הפינה המיוחדת שמיוחד בה, רבינו היה מיוחד במשנתו סדורה לו בבהירות עצומה. היה רגיל לומר "הדברים פשוטים", מה פי' פשוטים הרי אמר חידושים גדולים, אלא שעם הישרות שלו באמת הכל היה פשוט וישר. כולם הרגישו שכל הסוגיא מונחת בכף ידו כל הפרטים ופרטי פרטים חילוקי השיטות השונות. והיה אפשר לראות אחרי השיעור איך יוצאים עם חיוך של שמחה על הפנים.

תמיד ידעו הרייד זה ר' גרשון, בכל תחום ועניין דף אחרי דף בלי לדלג שורה ברש"י ותוס', הוא הביא את הרייד לעולם התורה. כמו שסיפר בעצמו שבשנים הראשונות היה מאוד קשה והיה צריך להכין את הכל מתחילה, כי מאז היה מקובל שהבחורים לומדים לבד ויש רק שיעור כללי, והרב ז"ל חידש בישיבה והכניס את השיעורים יומיים, והיה צריך למצוא ולייצר בכל דף מה לומר, לא היה איזה בסיס ומחברות להגיד משם. וההספק היה גדול והיה צריך להכין שיעורים גם על דף ל' דף מ' דף נ' וכו'. ובעצם השיעורים שלו הם התשתית של כל עולם התורה, כל מה שיש היום זה מדברים שהוא הכניס בשיעורים. עברתי על הכתבים שלו מאותם שנים יש שם גם קטעים שעצם ה"מציאה" זה החידוש [לדוגמא מצא מאירי בשבת דף קכ"ז שיותר להפקיר בשבת כי הפקר אינו קנין רק מאליו הוא זוכה, ומה שהיום זה כבר מונח פשוט יש את דעת המאירי ויש את דעת החולקים עליו, אבל אז עצם העמדת הדברים היה חידוש]. כך שרבינו זכה להכניס לכל עולם התורה את המציאות של היסודות בסוגיות שיש לנו.

סיפר פעם כשהרב ז"ל רצה להכניס למחזור המסכתות שלומדים בישיבה את מס' פסחים הם אמרו לו מה נגיד שם, והרב לקח את הקצות והראה להם כמה קצות יש על פסחים, ובאמת מס' פסחים היא מורכבת מכ"כ הרבה נושאים ורבינו היה מופלא בכל המקצועות ולא דילג שום סוגיא באורח חיים ר' חנינא סג"ה ופרק כל שעה שמקיף תחומים רבים. [במאמר המוסגר כשהגרא"ש זצ"ל התחיל למסור שיעורים בישיבה והגיעו למס' סנהדרין היה קצת מתח כי הוא אף פעם לא אמר שיעורים על סנהדרין, ורבינו אמר לעשות מפתחות מהברכת שמואל על סדר סנהדרין ותראו שעד תחילת הזמן יהיו לו שיעורים כדבעי].

תורת אמת היתה בפיהו, כל הלומדע"ס אמר מתוך הבנה ישרה ובהירה, לא היה אצלו דבר בחינת ודוק וכדומה, ולא היה הסבר שמובן רק בתוספת תנועות ידים, רק דברים שלמים וברורים, מה שלא הגיע עד הסוף לא עבר אצלו. וכך ה' מסירת השיעור בכזה ביטחון מרגוע ובפשיטות מוחלטת. מפורסם היסוד שלו של "הקדמה שכלית" שמסביר ומתרחץ כמה עניינים, זה דוגמא חזקה לדרכו בלימוד.

דוגמא נוספת מה ששאל למה א"א לבטל חמץ בפסח הרי יכול ליהנות שלא כדרך הנאה והוי שו"פ (ועי' קדושין נ"ו ב' תוד"ה המקדש), ואמר רבינו דהנאה שלא כדרך נותנת לו בעלות רק על השלא כדרך אבל על ההנאה כדרך אינו בעלים, ולגבי ביטול חמץ צריך בעלות על השימוש האסור בחמץ.

דוגמא נוספת לישרות פשוטה במילי דעלמא, שמעתי מהתקופה האחרונה, גרוש צעיר שאמא שלו רוצה שהתחתן רק עם רווקה בא

להתייעץ עם רבינו, רבינו שאל אותו אתה כהן? ענה שלא. אמר לו רבינו א"כ מה אכפת לך להתחתן עם גרושה? והשיב "זה פגם", אמר לו רבינו נו הרי גם לך יש אותו הפגם זה ממש מתאים.

אמר פעם שניתן להכיר על קושיא בלימוד שהיא צריכה להיות כתובה בראשונים, ומישהו מוכרח לשאול אותה, ואמר שפעם הי' איזה שאלה מוכרחת וחיפשו עד שמצאו בירושלמי ששואל את זה, כי כשלומדים בישרות יכולים בקל להכיר מה קושיא אמיתית.

יש איזה פלא שניתן לראות פער גדול בין הציבור היותר מבוגר שכ"כ מתפעלים מתורתו, מתעניינים לשמוע כל מילה שלו מה אמר ואיך אמר וכו' ויש משקל לכל דיבור שלו, ואילו בחורים צעירים לא כולם מתלהבים כל כך מהשיעורים שלו, מדוע אצל המבוגרים האחיזה ממנו היא ברמה הרבה יותר גבוהה מהצעירים. אני חושב פשוט הגדלות שלו זה הפשטות האמיתית, הוא דיבר בלי תנועות ידים ורגלים ובלי כוח המשיכה, וצעירים לא מספיק מבינים את זה, כמה שיותר מתבגרים לומדים להעריך יותר ויותר.

רבינו החזיק שלא צריך לומר לבחורים כל דבר, לדוגמא "כסף החוזר" בקידושין לא אהב את זה (הגם שפעמים כן הזכיר את זה). היה בחור אחד שדיבר איתו על כסף החוזר וכשהרבה בדברים אמר לו רבינו כשאתה תתחתן תקדש "כדת משה וישראל". היה בישיבה אדם גדול בשם הרב צוקער (לרפואה שלימה) והיה שומע את השיעורים של רבינו בקביעות, פ"א אחרי שיעור כללי אמר לי שהיום השיעור היה נגד פסקי תוס' (כמדומה שאמר לי במסכת סוטה), אמרתי לו אולי רבינו לא יודע מהפסקי תוס', הוא נחרד כולו והזדעזע ממש על הו"א כזאת. אבל אמר שעל רבינו זה לא קשה כי דרכו מאז שלא לומר כל מה שיודע אלא רק את מה שמתאים לבחורים.

כמו כן רבינו היה רגיל להשיב על שאלות של בחורים "צריך עיון", או בנוסח "צריך ישוב הדעת", כמובן שזה לא הוסיף לו כבוד, איזה ר"מ היום יגיד כ"כ הרבה צ"ע, אבל הוא חנך על מה צריך תשובה ועל מה לא צריך תשובה. (ואולי היו לו עוד חשבונות לתת הרגשה טובה לשואל וכדו'). המבחן קבלה שלו לישיבה היו שאלות פשוטות בתכלית, היה אומר את השאלה של תוס' והיה צריך לומר את הת' של תוס' וכו"ב. ובכל זאת הפחד להיבחן היה דווקא אצלו, כי ידעו שהוא תופס את מי שנמצא לפניו הכי טוב.

ידעתי הי' שלימה בכל חלקי התורה, היינו מדברים איתו בכל מסכתא בש"ס בלי הקדמות רק מה הפשט באמצע תוס' בסוטה וכדומה והיה עונה, לא הרגשנו אצלו בעיה עם הגמ' "כי קאי רבי בהא מסכתא לא תשייליה במסכתא אחרית דילמא לאו אדעתיה".

היה משחזר גמרות בעל פה תוך כדי חומש-שיעור ואומר ממש מדויק. אמנם לא ייעץ להתאמץ מלכתחילה במיוחד כדי לדעת בעל פה, וכשבחור שאל אותו אם ללמוד דפים בע"פ השיבו רבינו שאצל הרוב לימוד כזה הוא שלא כפי טבעו, ומספיק ללמוד בצורה שכאשר ידברו אתך על הסוגיא תדע אותה, וכשהשואל לא הרפה וכי זה מספיק לידיעת התורה, אמר לו רבינו יש מגדולי ישראל שיודעים כך את התורה והברכות שלהם מתקיימות...

לפני כעשרים שנה הבאתי להגרא"ל שטינמן חוברת שיצאה לאור מחידושי תורה של רבינו (קונט' יש שכר לפעולתך שיצא לאור לע"נ הרבנית של רבינו), ורבינו צידד שם דמעות סוכה היא בקו"ע ולא רק בשוא"ת, כלומר כשאוכל חוץ לסוכה אינו רק מבטל עשה שלא אכל בסוכה, אלא עבר בקו"ע והוי עקירה בידים. ואמר לי הגרא"ל דא"כ יוצא חידוש לדינא שמי שנמצא במקום שאין סוכה אסור לו לאכול כלום. אמרתי שרבינו לא אמר כך לדינא רק דיבר בתוך שיעור, אבל הגרא"ל א"ל אם רבינו אמר כך בשיעור הרי סבור שכך הוא גם הלכה למעשה ואחרת לא היה אומר.

באחת התקופות רבינו הרבה לעורר על מחשבה מועלת אפי' לדברי תורה (בהמשך המסכת סנהדרין כ"ו ב'), לא לתכנן תכנונים כמה להספיק וכדומה. מה בעצם כ"כ הפריע לו בזה, אלא שבעצם זה היה הקו שלו בחיים, הלימוד צריך להיות לשם לימוד, בלי תכניות כאלו וכאלו, רק הלימוד בעצמו כפי שהוא עכשיו. ובכלל אחז שכל אדם יעשה מה שמוטל עליו עכשיו בלי חשבונות על העתיד, הזמן של עכשיו, הדף של עכשיו, הסדר של עכשיו.

העיד על עצמו תחת אחד השיחים דבר נפלא, וכך אמר אם ניקח דבר חידוש מאחד הראשונים או אחרונים, לדוגמא קושיא ותירוץ של מל"מ בלי להזכיר את שמו רק את התוכן של הדברים, ונשאל מי אמר את זה? יהיה קשה לנחש איפה זה כתוב, רק יהיה ניכר להבחין שזה דבר אמת. אבל אם יאמרו את סגנון הלשון נוכל לנחש לפי הלשון אם זה משנה למלך או רבי עקיבא איגר, או רשב"א או קצה"ח וכדומה... פעם אחרת סיפר רבינו שאחד התפלא באזניו על רה"י הגרש"ר זצ"ל איך היה לו כזה גישמאק לומר דבר אחד כ"כ הרבה פעמים שוב ושוב, להגיד עוד פעם ועוד פעם ולהתלהב מחדש. ואמר רבינו כפי הנראה אותו אחד לא הי' לו שייכות לטעם בלימוד. כי היה פשוט אצל רבינו שככה זה.

דרכי העבודה

אמר רבינו הרבה אנשים שואלים אותי מה הדרך להיות אדם גדול. ואני מתפלא על השאלה הזאת, לא צריכים להיות "אדם גדול", מי שחושב על לצאת אדם גדול ודאי לא יהיה אדם גדול. צריכים להיות "אדם שלם", בהלכה כתוב (שו"ע או"ח סי' קס"ח ס"א) שכבר קטן שלם עדיף על כבר גדול ופרוס או נקי יותר.

ומה זה "אדם שלם" אמר רבינו לעשות את המעשים בשלימות, וזה בדברים הקטנים כל דבר שיהיה מעשה שלם, מי שלומד כפי יכולתו מתפלל כפי יכולתו, אם מיצה את הכוחות שלו זהו שלימות. וזה יותר עדיף ממי שיעשה מעשים גדולים אבל לא גמורים זה לא שלימות. אצלנו היום מתחלק לזמנים, יש את הזמן שלומדים ומתפללים ויש את הזמן של צרכי הגוף ושאר עניינים, אבל אצל רבינו לא היה חלוקה כל היום היה עבודת ה' גם צרכי הגוף, היה מביא הרבה את דברי הרמב"ם (פרק ג' מהלכות דעות) "נמצאת שינה שלו עבודה למקום", יום שלם של עבודת ה'.

היה מדבר תמיד על עבודת ה' מתוך חיים רגועים ושמחים, ובשיחות דיבר על הדברים הפשוטים והקלים וכפי טבעו, גם בשיחות לפני ר"ה ויו"כ היה מדבר על חיזוק בדברים הפשוטים [אמנם דיבר גם על דברים גבוהים מאוד לפי מעלתו אבל הגישה הכללית הי' המידה הפשוטה], כי סבר שהחיזוק בעבודת ה' היא ההנהגה התמידית המתמשכת לאורך זמן, לא דבר זמני החולף כשסר הרושם.

ומטעם זה יש מהצעירים שלא התחברו לשיחות, הם העדיפו לשמוע קולות וברקים גבוהה גבוהה שטייגען עד כלות הכוחות ללמוד עד מאוחר בלילה ובלי להפסיק כלום והתנזרות מן העוה"ז, ובימים נוראים לשמוע את אימת הדין ועל קושי התשובה ולזעזע הלבבות ולהתרגש וכדו', אבל רבינו היה ההיפך הגמור לגמרי, הכל רק במנוחת הנפש וישוב הדעת, הוא דיבר על סדר יום רגוע וקיום כל צרכי הגוף, כי באמת זו היא העלייה המתמדת ולא לרגע חולף, והמה היסודות שמי שקלט אותם זה ילווה אותו לאורך כל ימי חייו.

ובגישה זו הרבה לדבר על גודל מעלת השמחה בקיום המצוות, "כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות" (רבינו יונה ש"ד, ט'). כי החיבור

אל העבודה התמידית באה רק על ידי השמחה.

אחד מההנהגות הבולטות של רבינו היה "מנוחת הנפש" לא לעשות שום דבר מתוך לחץ רק תמיד במנוחת הנפש, ואומרים שכבר משנותיו הראשונות של רבינו ניכר עליו כן. ולכן צורת ההליכה של רבינו ה' תמיד במתינות ולא מיהר, והסביר בעצמו כדי שלא לאבד אף לרגע את מנוחת הנפש וישוב הדעת. [ויש לכאן להעיר ממש"כ חובת הלבבות (שער הכניעה פ"י) "וכבר נאמר על אחד המלכים שהיה ממהר בהליכתו כשהיה הולך, ואמר לפי שהוא יותר רחוק מדרך הגאווה, ויותר ממהר להשלמת החפץ", וכנראה אצל רבינו זה לא היה שייך, כיון שהיה מנצל גם את הזמן שהולך בדרך ואם ימהר יצא שכרו בהפסדו כי יפסיד את הזמן של הדרך].

הענווה והצניעות

הענווה והפשטות של רבינו כולנו בעינינו ראינו, עד שפשוט הורגלנו שזה האיש וזה שיחו וכבר לא היה ניכר כחידוש. ראינו איך פותח את הדלת בעצמו לכל אחד גם כשישבו אצלו בחורים צעירים שיכלו לפתוח קם בעצמו לפתוח. היה מחזה נפלא לראות את רבינו בגיל תשעים ומעלה בהליכה ברחוב רב"ד, כשראה שיש אנשים ואפי' ילדים שיצטרכו לזוז קצת בגללו, היה עושה כמין חי"ת חוצה את הכביש והולך שם וחוזר חזרה למדרכה שהיה בה.

כמה נזהר בכבוד תלמידים ורבים העובדות, איך נשמר בגאונות רבה שלא יקבל איזה כיבוד יותר מהגר"ד שליט"א, היה תקופה שגמר שמונ"ע בלחש וחיכה עד שגם הגר"ד יגמור ואז פסע יחד איתו. (ובכלל לא רצה שיחכו עליו בתפילה ואמר שמפריע לו, ויתכן שהי' לו עוד חשבון). וכן כשבאו להזמין אותו לסידור קידושין השאלה הראשונה שלו הי' האם היית כבר אצל ר' בערל. וכהנה רבות וקשה לפרט. איך התנהג אתנו תלמידיו הצעירים ממנו בעשרות שנים כשווה בין השווים, ישב לעשות אתנו הסכם כמה אנחנו "מסכימים" שיהיה ההספק השבועי שלו. ומרגלא בפומיה "מתלמידי יותר מכולם", לי יש תועלת ממכם, (היה תקופה שאחד הבחורים כתב מראי מקומות, ובאו לרבינו לטעון עליו, השיב להם בענווה "גם לי יש תועלת מזה", ופעם אחת אמר "לפחות לכותב בעצמו יש תועלת").

עד התקופה האחרונה לא הדפיס את ספריו מטעמים שלו, אני זוכר שדיברו בישיבה כשרבינו ידפיס את הספר איזה שם יקרא לו (הנכד אמר בשמו שאוהב שם של מילה אחת כמו אחיעזר מרחשת), אבל את השם שבסופו של דבר הוא קרא לספר אף אחד לא חשב, ספר "הערות וביאורים". כל אחד מחפש למצוא שם לספר שיגדיר אותו ואת חיבורו, רבינו הצליח להגדיר הכי טוב, מה שהחזיק מעצמו כך הגדיר את ספרו. במודעות אבל עליו לא ראיתי שום מודעה על פטירת הגאון בעל "הערות וביאורים" ... (הפליאה שלי שהסכים שישדרו את הספר שלו על סדר הרמב"ם...).

גם ספר "אסיפת שמועות" מרבינו כולו ענווה יתירה, מתחילה לא הסכים שידפיסו וכשהפצירו בו טען אולי יש דברים לא ראויים לכן רק אם בניו הגאונים ועוד ת"ח יעברו על זה יהיה אפשר להדפיס. ובגודל ענוותנותו רצה שיצינו מה שיש להעיר על דבריו, וכך יצא שאחד שיכול להיות נין ונכד שלו כתב הערות בשולי הגיליון. ואחרי הכל לפני ההדפסה הסופית הוריד כמה שטיקלאך ואמר עליהם זה לא ווארט שלי (שכוונתו על עיקר הווארט). גם בכל עניין שנמצא גם בספרי אביו "הוד צבי" ביקש שיעתיקו משם את כל אריכות לשונו.

ולא מחזיק טיבואת לנפשיה, ב"מראי מקומות" הידועים שנערכו מהשיעורים שלו, ביקש מהמסדר שלכל חידוש שאמר בשיעור ימצא מקור ויכתוב בשם המקור. שמעתי גם שבתחילה היה מנוסח בדרכי החיזוק בלשון שבאו להתייעץ איתי ויעצתי כך וכך, ואח"כ אמר לכתוב סתם בעילום שמו רק בא להתייעץ ויעצו לו.

כמו כן בשנים קודמות שלא התערב בענייני הדור אמר לי נכדו שאמר לו מתי הוא מסכים לחתום על קול קורא וכדומה כאשר "כל הנערים" חותמים, כלומר שיש מלא חתימות אז גם הוא מצטרף אבל אם רק חתומים גדולי הדור הוא לא מצטרף.

לפני הרבה שנים היה בחור בישיבה בשיעור א' שלא ידע שלא עושים מניין בפנימייה ופ"א אירגן שם מנחה, אח"כ אמרו לו שיש קפידא חמורה של המשגיח ר' חצקל וסיפורים נוראים על זה, הוא פנה לרבינו ורבינו אמר לו שצריך לשאול את "זקני הדור", הוא שאל את מי ישאל, ורבינו השיב לו את הגר"ח קניבסקי זצ"ל, והבחור רצה שאלך איתו להגר"ח, אמרתי לו אם רבינו אמר "זקני הדור" הרי הוא מבוגר בכמה שנים מהגר"ח ק.

כל השנים לא היה לרבינו שום בלאגן וחותמת ואת ההסכמות היה כותב על דף דפדפת פשוט [אח"כ כתב על בלאגן של הישיבה]. היה ת"ח אחד שביקש הסכמה מרבינו ומרוב יראת הכבוד לא האין לבוא לקחת את ההסכמה בעצמו וביקש ממני לקחת בעבורו, רבינו הוציא לי את הדף שכתב וביקש שאקרא אם זה כתוב טוב, אמרתי הראש ישיבה כתב ודאי זה טוב מה השאלה, אבל הוא אמר בכל זאת אם נראה לך שיש משהו לתקן אני יתקן, אמרתי לו זה לא בשבילי רק לאדם אחר, אז אמר שאמסור לו שיקרא ויראה אם הוא מרוצה ואם יש משהו לתקן הוא יכתוב שוב.

פעמים שהגענו היה יושב במטבח "קבלת קהל במטבח". ופעמים גם היה באמצע האוכל, הכל בפשטות גמורה. [דרך אגב בעניין האוכל שלו סיפר לי נכדו לפני שנים שראה אותו פורס פרוסות מהלחם לאחר ארוחת ערב, ושאל אותו על כך, ואמר רבינו שמכין לו למחר בבוקר כדי שהלחם יהיה יבש כך זה יותר בריא...].

כשהיה בכוחותיו היה הולך עד מרחקים לכל שמחה של תלמיד בישיבה, אפי' בקושי הכיר אותו ולא למד אצלו, וטרח על זה הרבה ומסתמא גם על חשבון הלימוד שלו. לעומת זאת בחתונות של הנכדים שלו לא היה שום ריקודים סביבו של תלמידים רק החברים של החתן כמו כל חתונה.

כשהחליט להפסיק לסדר קידושין מטעמים שלו, אבל מצד שני זה יכול לפגוע בבחורים שיתרעמו בדיוק אצלי הראש ישיבה מפסיק לסדר קידושין, ומה עשה הוא נהג בפיקחות, בחתונה של נכדו היה אמור לסדר קידושין ותחת החופה אמר רבינו לר' בערל שליט"א שישדר קידושין במקומו, אח"כ אמר לכל אחד שביקש תראה אפי' אצל הנכד שלי לא סידרתי קידושין.

שמעתי מאמאמו"ר שליט"א שגר בשכונת עם רבינו, שאחרי שהתחתן עדיין לא היה לו טלפון בבית, ופ"א התקשרו בטלפון לבית רבינו על איזו בשורה עבור כלתו [שהיא אחות אמי] והוסיפו אם אפשר לעדכן גם את אמי, והכוונה הי' ברורה שאחותה תעדכן אותה, ורבינו בפשטות עלה את שלוש הקומות ודפק אצלם בבית כדי להודיע את הבשורה.

שיחות מוסר בין אדם לחברו

רבינו היה אוצר בלום של דרכי העבודה והמוסר, אמנם בשנים קודמות לא דיבר מוסר ברבים, זכורני כשהתחיל עם השיחות מוסר הי' בקושי כי היה צריך הכנה גדולה, וכאשר ביקשו ממנו שיאמר על פרשת השבוע כל שבת בביתו, לא האמנתי שזה ילך אבל היה הפתעה ורבינו הסכים למסור חומש-שיעור בלילות שבת כמה שנים, אח"כ זה עבר ליום רביעי הידוע. וכבר נהי' מעיין המתגבר בתורת המוסר כידוע

לכל. ונביא כמה דברים מיוחדים ששמעתי מרבינו באותם השנים שאפשר ללמוד מהם קצות דרכיו כי מהרהורי לבו היה מדבר. שאל רבינו מהו השכר שהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו בתחילת פר' לך "שאודיע טבעך בעולם" איזו ברכה היא זו שיהיה לו פרסומת? הלא אדרבה "לעולם הוי קבל וקיים" (סנהדרין י"ד א') ועדיף להיות כמה שיותר צנוע ונסתר וכמה שפחות פרסומת. אלא הסביר רבינו שזהו לענין ההשפעה שעד עכשיו אברהם השפיע אמונה על סביבתו אב לארם, והקב"ה הבטיח לו אב המון גוים השפעת אמונה לכל העולם וכפי שנא' נשיא אלוקים אתה בתוכנו.

וכשתמצי לומר זה מה שהיה אצל רבינו בעצמו, שכל חייו הצטנע וקיים בהידור "הוי קבל וקיים", והקב"ה נתן שכרו "ויצא טבעך בעולם" זיכוי הרבים להשפיע על כל הדור כולו.

פעם אמר רבינו יש אנשים שנפגעים כשמבזים אותם ומפריע להם מאד, ויש אנשים שלא נפגעים ולא מפריע להם שמבזים אותם, מה ההבדל מי נפגע מי לא נפגע? ואמר רבינו כך אם אומרים עליך דברים שאינם נכונים זה לא יפריע לך, אבל אם ידברו על חסרונות נכונים שלך זה מאוד אכפת וכואב, כמו מי שיש לו פצעים וזורים לו עליהם מלח שזה מאד כואב לו. ומתוך שיחתו למדנו מהיכן שאב את כוחותיו לשתוק כי באמת זה לא הפריע לו.

ובשיחות היה מזכיר הרבה את דברי חובת הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) על דרגת "הנשתות" שאינו מרגיש כלום אם מבזים אותו או מכבדים אותו, והיה אומר שמגיעים לזה ע"י ששקועים בתורה וזולת זה לא מעניין כלום, וגם ע"י אמונה שהכל משמים. והיה ניכר שרבינו אוחז בשטייגערן שלו סביב דרגה זו.

וכן היה תקופה שרבינו כנראה הרגיש שמכבדים אותו יותר מדי, היה חוזר בשיחות על מאמר הגמ' (סנהדרין ז' ב') רב כי חזי אמבוהא אבתריה אמר אם יעלה לשמים שיאו וגו' כגללו לנצח יאבד וכו'.

היו לו הרגשות מאוד דקות בבין אדם לחברו, אני זוכר שדיבר פעם בחומש-שיעור כמדומה בפרשת שלח (פרשת השבוע שלנו) על המסילת ישרים (פרק י"א) שהמרגלים הוציאו דיבת הארץ כי הבינו שכשיכנסו לארץ ישראל הם לא יהיו הנשיאים. ואמר הרגש עמוק שלא כולם מבינים. יש כאלו שמציעים להם תפקיד והם לא לוקחים את זה, אף שיכולים להצליח שם מאוד, אם קודם היה שם אדם אחר שעזב כי לא הצליח או שפיתרו אותו וכדו' הם כבר לא יקחו את התפקיד הזה, אף דודאי זה כבר לא יהיה על חשבון הראשון כי הוא ודאי כבר לא יקבל את התפקיד הזה, בכל זאת אמר רבינו יש בזה משום נקיות הדעת, שמא יהיה לאותו אדם איזה חלישות הדעת שהוא לא הצליח ואתה יושב במשבצת שלו וכן מצליח. והגם שע"פ הלכה ודאי אין שום חשש ורבים וטובים עשו כן, אבל מי ש"מבין" את זה (כלשוננו של רבינו) לא יטול משרה שיכולה לגרום איזה עגמת נפש לאחר.

והביא אז את הגמ' בסוף מנחות (ק"ט ב') "אמר רבי יהושע בן פרחיה בתחילה כל האומר לי עלה לגדולה אני כופתו ונותנו לפני הארי, עתה כל האומר לי לירד ממנה אני מטיל עליו קומקום של חמין, שהרי שאול ברח ממנה וכשעלה ביקש להרוג את דוד". רואים כמה קשה אם לוקחים לאדם דבר שכבר טעם ממנו. ולכן רבינו היה אומר שלא לקחת תפקיד או כל משהו של כיבוד למי שהוחזק בו ואפי' שבאמת זה לא מגיע לו.

אני זוכר באחד השיעורים בליל שבת שהרגשנו ממש רוממות של קדושה והרגשת הוד נפלא והיה אפשר למשש באוויר חרדת קודש, רבינו דיבר בצורה מוחשית על "איומה כנדגלות", הקרבת אלוקים שהי' לכלל ישראל בדגלי מדבר, ותיאר במתק את כלל ישראל שזכו להשראת השכינה כמלאכים וחנייתם הי' כנגד מרכבת השכינה בשמים, כיסא הכבוד וסביבותיו ארבע חיות וכל כיתות המלאכים, והיו בנים סמוכים על שולחן אביהם.

ואמר שזו הי' כזאת דרגה נפלאה שנמשך לכל הדורות במשך כל הגליות הדבר הזה מחזיק את כלל ישראל, והביא את המדרש (שה"ש ב, ד) שאומות העולם אומרים לישראל "שובי שובי השולמית" בואו אצלנו ואנו עושים אתכם שלטונים, הגמונים, דוכסין, אפרכין, אסטרטליטין וכו', וישראל אומרים מה תחזו בשולמית, מה גדולה אתם נותנים לנו, שמא כמחולת המחניים? שמא יכולים אתם לעשות לנו כגדולה שעשה האלוקים במדבר, דגל מחנה יהודה, דגל מחנה ראובן, דגל מחנה דן, דגל מחנה אפרים וכו', ע"כ. כי אותה ההרגשה הנפלאה בדרגה גדולה שהי' אז של השראת השכינה וקרבת אלוקים זכורה לנו לנצח.

ואמר אז רבינו שהיא הרגשה נפלאה שאין כדוגמתה בהנאות עוה"ז, הרגשה של השראת השכינה! ויש כאלו שזוכים להרגיש את זה. וזה אשריך בעולם הזה שאין למעלה ממנו, יותר מכל הנאות העולם הזה שהיצר הרע מפתה להם בגלות. ורבינו דיבר מהרהורי לבו ורומם אותנו לפי שעה להתקרב למחיצתו.

התקיעות בראש השנה

רבינו היה "בעל תוקע" למעלה משמונים שנה, התחיל לתקוע בתור בחור ברמת השרון ואח"כ בכל שנות הישיבה עד השנה האחרונה ממש. [שמעתי שבשנה הראשונה של הישיבה הביאו את הבעל תוקע של החזו"א ומהשנה השניה תקע רבינו עוד לפני שהתחתן והיה עם קיטל וכובע]. גם בשנים האחרונות שקולו נחלש בכל זאת המשיך לתקוע והגרבו"ד שליט"א שהוא המקריא כעת בירך את ברכות השופר בקול והוציא את כולם. ביום השני של ר"ה (אם לא חל יום א' בשבת) היה לובש בגד חדש לפטור את ברכת שהחיינו (עי' משנ"ב ס"ר ת"ר ס"ק ז').

התקיעות שלו היו לשם דבר, אחז את השופר כמו לאחר היד בלי שום טיפת התאמצות והיה הקול בוקע ועולה כחליל ממש, קול חלק לגמרי בלי שבירות. והרבה שנים יצאו כל המאה קולות חלק בלי שהיה צריך לחזור כלום. וא"ל רבינו שאם צריך לחזור כדאי לחזור שוב מראש הסדר, וא"צ לחוש על השומעים שלא יודעים שחוזר, כי הכוונה של כולם זה לצאת לפי דעתו וכוונתו של הבעל תוקע.

שאלו אותו על כוונת התקיעות ואמר שצריך לכוון "להוציא".

בכל שנה היה משא ומתן עם רבינו סביב התקיעות, פעם אמר לי זה לא חכמה לבוא עם הערות על התקיעות, מקודם צריך לדעת "לשמוע" ואח"כ לומר, ואמר בישיבה היו ג' שידעו "לשמוע" את התקיעות (כמדומה שאמר רבי יוסף דינקלס, רבי יוסף רוט, ורא"צ לייכטמן, איני בטוח שאני זוכר טוב). כשכוונתו של רבינו הי' ברורה שרוב הדיבורים הם מכאלו שלא מומחים לשמוע כמו שצריך.

דיברתי איתו על תקיעות חזו"א של מריע מתוך השבר שיש בזה מבוכה בין תלמידי החזו"א בעצמם, והשיב לי "אצלנו תוקעים כמו שתקעו אצל החזון איש", והיה שם הנכד של רבינו ואמר לפניו שפעם רבינו תקע אצל החזו"א והסכים עם התקיעות שלו.

כידוע שבתקיעות ראשונות (מיושב) תוקעים בנשימה אחת, ובתקיעות שניות (מעומד) תוקעים בשני נשימות, ושאלתי את רבינו איך תוקע בתקיעות אחרונות (בסוף התפילה). ואמר שפעמים שצריך לתקוע ב' נשימות זה בורח לו ויוצא נשימה אחת לכן משלים אח"כ ב' נשימות.

אמנם מאז עקבתי שנים רבות וכמעט אף פעם זה לא קרה. גם הרב צוקער (לרפ"ש) אמר לי שרבינו דחה אותי דיחויא בעלמא. רבינו היה תוקע שברים כמנהג הישיבות או-טו ואחרי התפילה היה מוסר את השופר לבנו הגר"י שליט"א לתקוע את השברים הישרים (ריטב"א) ג' תשר"ת וג' תש"ת, אבל רבינו לא התעכב לשמוע אותם. לגבי תקיעות לנשים אמר לי שיכולות לצאת הן בתקיעות דמיושב הן בתקיעות דמעומד, וא"צ להקפיד לשמוע גם בנשימה אחת וגם בב' נשימות. ושם אתה מוצא ענוותנותו שנה אחת אחרי ר"ה ניגשתי לדבר איתו על התקיעות ומיד הקדים ואמר "זה לא היה טוב" והתכוון שיצאה לו איזה טעות. אך איני יודע על איזה טעות התכוון. אברך צעיר שהתפלל בישיבה והציעו לו לתקוע באיזה מנין קטן, שאל את רבינו אם לעזוב את התפילה בישיבה, ורבינו השיב מה השאלה זיכוי הרבים עדיף.

פנינים

פעם אמר לנו רבינו שאין לסמוך על מעשיות ששומעים כי פעמים העובדא נכונה אלא שחסר פרט שמשנה את המשמעות. ואמר דוגמא שפעם סיפרו שאשתו של הסטייפלר זיע"א הי' חולה והביאו עבורה ס"ת כדי שתשמע פרשת זכור, והיה תמוה שיביאו ס"ת עבור אשה שכל חיובה בזכור הוא בספק, (עי' מ"ב סי' קל"ה ס"ק מ"ו שמיקל עבור חולה שישמע זכור אבל עבור אשה לא שמענו). ואמר רבינו ביררתי את העובדא והתברר שהיה שם שכן שגר בקומה למעלה שלא יכול ללכת לשמוע זכור בבהכ"נ והביאו את הס"ת עבורו, אלא שהיה יותר נוח לעשות את הקריאה בביתו של הסטייפלר שגר בקומה ראשונה, וגם שע"ז תרויח הרבנית שתוכל לשמוע (לא היה בכוחה לעלות לקומה למעלה). ומאן דחזא סבר שהביאו את הס"ת בעבורה, ולא היא.

עוד סיפר באותה הזדמנות שהתפרסם בשמי שהחזו"א אמר לי שצריך לאכול סעודת מלווה מלכה עם פת, והאמת שלא אמר לי אלא אמר כן להגרמ"ש ברמן זצ"ל. ומדוע התפרסם בשמי וחשבתי שצירפו ב' עובדות, הא' שהחזו"א אמר לאחי רבי יעקב לאכול מלווה מלכה (ולא אמר לו מה לאכול), והב' שאני לעצמי נהגתי לאכול פת במלווה מלכה (בלי שייכות לחזו"א), וכנראה צירפו את הדברים יחד. שמעתי מנין של רבינו שישן אצלו והסתובב בביתו הרבה, שמעולם לא העיר לו רבינו שום דבר, רק פ"א העיר לו שראה שלא מקפיד שהרצועה של התפילין תשתלשל על הארץ העיר לו על כך. [וגם פ"א הזכיר בשיחה להיזהר בזה]. אודות מנהג הישיבה בקריאת התורה של ראש חודש כדעת הגר"א (או"ח סי' תכ"ג ס"ב) לחזור לשלישי מעולת תמיד, ולא כדעת השו"ע שם לחזור ללוי מואמרת עליהם, שמעתי מגיסי הרב משה רייכמן שליט"א שכשרבינו למד איתו (הי' חברותא של רבינו שנים רבות) את הסוגיא בסוף מגילה אמר לו שמנהג זה נכנס לישיבה בטעות על ידו, כי הוא היה הבעל קורא בתחילת הישיבה וקרא כך כפי שראה שנהגו בלומז'ה בפ"ת שנהגו שם כפי מנהגי ירושלים ולא ידע שמנהג הישיבות מליטא אחרת, וכך נקבע מנהג הישיבה עד היום. כשנפטר הגרא"ל שטינמן ביקשו ממני לומר הספד בפני נשים (ללא מחיצה), שאלתי בעצת רבינו והשיב לי שהגם שיכול להיות זיכוי הרבים אבל לא כדאי, והגם שמנהלי ורבני הסמינרים מקילים כי הם מוכרחים לזה וזה התפקיד שלקחו על עצמם אבל למה לך להיכנס לזה.

רבינו בהנהגת הישיבה

רבינו היה יתד בל ימוט בישיבה, הוא היה נמצא כל התפילות בחול ובשבת שחרית מנחה מעריב, מנחה בשבת ומיד חזר למעריב במוצ"ש, היה מגיע לסדר ב' כל יום בשעה שלוש ורבע עד ארבע, וביום שישי כשעה לפני מנחה, השתעבד לסדרים בצורה מיוחדת. אחרי התפילות נשאר זמן ממושך כדי לענות לשאלות התלמידים. היה מגיע בכל יום לסדר מוסר בשעה שבע בדיוק, ואם שאלו אותו אז שאלות בלימוד לא היה עונה.

כמה טרח על תפילה בישיבה ודיבר על כך, כשהתלוננו על האיטיות ענה שאפשר להתפלל עוד יותר לאט. סיפר לי הנכד שלו שפעם אחת ראה אותו מתפלל מעריב בבית, שאל אותו סבא הרי התפללת כבר בישיבה, ורבינו ענה לו שהתאחר והגיע ממש סמוך לתחילת התפילה והיה חסר לו בישוב הדעת, לכן לא התפלל בישיבה רק עשה הצגה כאילו מתפלל והתפלל אח"כ בבית. ולמדנו ב' דברים, א' שהגם שהגיע עוד לפני התפילה בכל זאת לא התפלל והעדיף לבטל מקום קביעותו עבור תפילה יותר שלימה, זה דרגה מאוד גבוהה ברמה שלו בתפילה, איני מכיר עוד כזה אדם שנהג כך. ב' כמה היה חשוב לו תפילה בישיבה שאפי' שלא התפלל לא יצא אלא נשאר ועשה עצמו כמתפלל.

סדרי הישיבה היו אצלו קודש לה', היה תקופה שדיבר כסדר על "שמירת סדרי הישיבה", זכורני כשהרב שך נפטר זה היה בליל שישי, ובאותו לילה רבינו אמר שיחה לחיזוק ואמר החיזוק שיהיה לרפואתו זה חיזוק בשמירת סדרי הישיבה, אח"כ הרב שך נפטר ורבינו אמר הספד בישיבה ככלות השבעה ואמר החיזוק לעילוי נשמתו יהיה שמירת סדרי הישיבה. פעם שאלתי אותו להפגת הדברים מי שיכול ללמוד בליל שבת של חורף הרבה שעות ברציפות חמש שש שבע שעות רצוף (לימוד טוב ולא להעביר את הזמן) אבל אח"כ בשבת אחה"צ בשעה הקצרה של הסדר משתים וחצי עד ארבע הוא יישן, רבינו אמר עדיף לחלק את הלימוד וללמוד פחות בלילה ולבוא לסדר בזמן. שאלתי הרי מפסיד כזה שטייגען ואת הרציפות, והשיב נכון אבל "סייעתא דשמיא" יש יותר למי ששומר את סדרי הישיבה וזה מכריע.

רבינו תיקן כמה מהנהגות שקיימות עד היום בישיבה ונמנה חלקם, הוא תיקן את אמירת תהילים בכל יום אחרי שחרית, היה תקופת עת צרה שגדולי ישראל אמרו לומר כל יום ג' פרקי תהילים, כשנגמר העת צרה רצו להפסיק אבל רבינו אמר שימשיכו לומר עבור "הצלחת הישיבה", ומתחילה המשיכו ג' פרקים בכל יום אבל זה היה כבד אז רבינו הפחית לב' פרקים ביום רגיל וביום שיש קה"ת פרק אחד. לפני זמן היה מי שרצה לבטל את זה והגר"ב ד"ר שליט"א אמר אם החזן לא יאמר את התהילים אני יבוא להגיד.

גם את הסיומים הוא הכניס לישיבה, עד אז לא היה כזה דבר סיום של כולם יחד, רבינו רצה שיגמרו את המסכת והחתיים בחורים לגמור מסכת, והנהיג שיעשו יום טוב לגמרה של תורה. היה מדבר תמיד "שישים מלכות", אצלו כל מסכת היה מלכות, מסכת זה דבר שלם זה שלימות.

רבינו ביטל את החופשה של שבת חנוכה ואמר שאין זמן של הפסק, וכן את ההוללות בפורים ביטל לגמרי ובמקום זה יש היום סדרים מלאים. בזמני הבחורים כולם יצאו לאסוף כסף בליל תענית אסתר, בכל ההיכל הגדול אולי נשארו עשרה בחורים והיו שבאו להעיר לי למה אני משתמט מלאסוף. זה היה האווירה אז בישיבה (ואולי גם כך הי' ההוראה של הרבנים דאז), אבל רבינו ביטל את זה לגמרי ואמר פורים זה לא פריקת עול והוללות. המצב של פורים היום בישיבה לעומת מה שהיה אז לפני כעשרים וחמש שנים זה ממש כרחוק מזרח ממערב.

נקודה אחרונה במה ששייך להנהגת הישיבה הקדושה, אולי לא כל כך מכובד לדבר על זה אבל לפני תלמידי הישיבה אפשר שיביא תועלת וחיזוק. בזמני בישיבה היה כסדר הפרעות חדשים לבקרים "דם ואש ותימרות עשן", כל גפרור קטן הפך למדורת אש, קשה להאריך בדברים אבל המצב הי' גרוע שבגרועים חורבן ממש. רבינו בכל המערכת תפס את המושכות והדריך ולימד וחזר שוב ושוב ולשתוק ולשתוק לא להתערב לא לענות כלום, ועד כדי כך הזהיר [בדרגתו המופלגת] אפי' על מחשבות שלא לחשוב רע על אחרים, ואמר רק צריכים לרחם עליהם. לבחורים זה היה קשה ביותר ממש מפוץ, הם עושים מה שהם רוצים ואנחנו נשתוק להם !?

רבינו הביא וחזר שוב ושוב על הגמ' גיטין ז' א' בגניבא [שהי' אדם גדול בתורה ע"ש ל"א ב'] שציער את מר עוקבא ורצה מר עוקבא למסרו למלכות ושלח לו ר' אלעזר "אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום" וכשמר עוקבא כבר לא הי' יכול יותר שלח לו "דום לה' והתחולל לו וכו' השכם והערב עליהן לבהמ"ד והן כלין מאליהן".

רבינו גם דאג להתחממות בין הבחורים שלא לדבר כלום בענייני הישיבה, והדריך שיחתמו על ימים ספורים ואח"כ על עוד כמה ימים, כך לאט לאט. וכסדר אמר שכל מה שקורה זה ניסיונות והצלחת הישיבה תלויה רק בריבוי זכויות.

ותדעו שזה עשה מהפך בכל הצורה של הישיבה, זה לא היה בקלות אבל לאט לאט זה טפף וחדר, אם יש "מידות טובות" בישיבה זה רק ממנו. מה שהיום הכל נראה אחרת לגמרי, אני מסתכל על התקופה של אז ועל התקופה של היום זה פשוט עולם אחר. רבינו בדרך שלו הצליח לחנך לרסן ולהחזיר לכל הישיבה גבורת הנפש וכוח הוויתור של שומעים חרפתם ואינם משיבים ועונים.

בכל הנוגע לפרשייה ההיא רבינו סילק את עצמו לגמרי מחל על כבודו ואף ביזה את עצמו ולא היה אכפת לו כלום. ולא נתן לאחרים למחות על כבודו. רבינו עזב את מקומו במזרח ועבר למערב, וישב כאיש בין האנשים בספסל אחד עם הבחורים. את דרשת פתיחת הזמן שכל השנים הי' ביום ראשון של הזמן ויתר והעביר ליום אחר, וכן בכ' אלול ויתר והעביר אחרי מעריב, בתקופה שהי' דיונים על קדיש דרבנן הלך להתפלל במקום אחר [על אף שכ"כ הקפיד על תפילה בישיבה]. באמירת השיעורים שכל השנים ראשי הישיבה אמרו שיעור ג', רבינו ויתר ואמר שימסור שיעור א', ואח"כ כבר נשאר שם כי ראה שהצעירים יותר מקבלים ויכול יותר להשפיע. וכהנה רבות מאוד כל פעם שהתנגש עם חיכוכים מיד פינה את מקומו בשתיקה, ואלו דברים שקשה לדבר עליהם ברבים.

פ"א כשנכנס להיכל למעריב ליל שבת חצוף א' דחף ספסל לחסום את המעבר, וכשהבחין בזה רבינו מיד שב על עקבותיו בלי לומר מילה והלך להתפלל במקום אחר לפני שיורגש הדבר ויהיה מהומה. וכן פ"א התחצפו נגדו בדרכו הקבועה לישיבה ומאז שינה את המסלול של כל השנים והלך מהצד השני (מדרגות ראב"ד). וכהנה עוד עובדות רבות שעשה עצמו אסקופה הנדרסת. וקיים בעצמו תולה ארץ על בלימה מי שבולם עצמו בשעת מריבה (חולין פ"ט א').

והיה רבינו בורח מן הכבוד והכבוד היה רודף אחריו, ובמקום גדולתו אתה מוצא את ענוותנותו.

כשרבינו ירד ל"אוהל" זה היה עוצמה וגבורה נוראה, מי שלא היה אז לא יבין, אבל אלו שזוכרים אם היו אומרים את זה שיתפללו במקום אחר זה לא הי' אפי' בגדר משל, לא נתפס אפי' כחלום, בישיבה לא היה מצב לשום שינוי אפי' כחוט השערה בשום דבר, והאוהל עצמו לא היה כלום לא ארון קודש לא עזרת נשים לא גג לא צבע לא מזגנים. וגם אף אחד לא הבין את הצעד שלו, היו אז בישיבה זקנים וחשובים מתפללים וותיקים מחוץ ומפנים שלא קיבלו את זה, וגם לא היה ברור אם ימשיכו השצי"ם הקבועים. ורבינו אמר אני יורד ומי שרוצה יבוא איתי. ובאותו זמן הכל היה בחזקתו של רבינו וויתר על הכל מפני חילוק הלבבות והביא אז את דברי הרדב"ז שהביא המ"ב סי' ק"נ סק"ב, עי' שם. אומר לכם הרגש אישי שלי באותם שנים שהתפללנו בראש השנה עם רבינו במתי מספר [ביחס לשנים קודמות] דברי חז"ל (פתיחתא איכה) "באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה רבש"ע גלוי לפניך וכו' והוקשה עלי הדבר עד מאד וכו' וסבלתי את תאותי וכו', ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר וכו' ואתה מלך חי וקיים רחמן מפני מה וכו' מיד נתגלגלו רחמי של הקב"ה ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן וכו'".

וכך הרהרתי לעצמי בעת שעלה רבינו על הבימה לתקוע בשופר, "עלה אלוקים בתרועה" ריבונו של עולם הבוחן לבבות ביום דין אוי גלוי וידוע לפניך כמה הוקשה עלינו הדבר הזה עד מאוד, וסבלנו תאוותנו ושלטנו על עצמנו למען כבוד שמך, ומה אנו בשר ודם כך אתה מלך חי וקיים רחמן אנא האזן לקול התקיעה היוצאת בקדושה וטהרה מפי אבינו רועינו האדם הגדול הזה שהביאנו לזאת, מבין ומאזין מביט ומקשיב ותקבל ברחמים וברצון את קול תפילתנו.

וכמה מתאים לקרוא על רבינו בעת אשכבתיה דרבי שעזב את כל ההיכל הגדול שהיה בידו ובמקום לגנוז למטה בעוה"ז גנו לו זכויות למעלה לעוה"ב את מאמר הגמ' ב"ב י"א א' ת"ר מעשה במונבז המלך שבזבו אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת וחברו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו אבותיך גנוזו והוסיפו על של אבותם ואתה מבזבזם אמר להם אבותי גנוזו למטה ואני גנזתי למעלה.

אבותי גנוזו במקום שהיד שולטת בו ואני גנזתי במקום שאין היד שולטת בו.

אבותי גנוזו דבר שאין עושה פירות ואני גנזתי דבר שעושה פירות.

אבותי גנוזו אוצרות ממון ואני גנזתי אוצרות נפשות.

אבותי גנוזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי.

אבותי גנוזו לעולם הזה ואני גנזתי לעולם הבא.

שנאמר והלך לפניך צדק כבוד ה' יאספך.

לתגובות וקבלת המאמר: a0527160523@gmail.com

אורחות חיים

אורחות רבנו גרשון

מאת אחד התלמידים - יוסף צבי רינהולד

ישוב-הדעת, שווה יותר מאשר שעה ארוכה

תיאור ממה שסיפר לי כבוד אמו"ר הג"ר מרדכי רינהולד זצ"ל מלפני כ-65 שנים [סוף שנות תש"י]. אבא מהלך ברחוב ראב"ד עם רבי גרשון ומדברים בלימוד ושניהם מכוונים את דרכם לעבר גן-ורשא שם בכביש הפנימי המקביל לרחוב רבי עקיבא שכן התחנה הסופית של קו אוטובוס מספר 54 שזה היה האוטובוס היחידי בבני ברק שיוצא לעבר תל-אביב, האוטובוס היה יוצא כל שעה לת"א, ואם נתאר את התקופה ההיא שכמעט לא נסעו מכוניות, עוד התהלכו בעגלות עם סוסים עד כמעט שנת תש"מ, וברחובות הסמוכים כמעט ולא הלכו אנשים ובדאי לא דיברו ברחובות, אז את התנעת האוטובוס שמע אבא שלי כבר בהיותם הולכים ברחוב ראב"ד, והוא אומר לרבי גרשון: אני שומע שהאוטובוס מתניע אז אם נלך מהר נספיק אותו ואם לא נחזור ונצא רק בעוד שעה עם האוטובוס הבא. וענה לו רבי גרשון: שווה לי להמתין עוד שעה, ולא אלך מהר. כי אם אלך מהר, אאבד ח"ו את ישוב הדעת, וזה שווה הרבה יותר מ-שעה אחת! [לפי דברי אבא שלי, רבי גרשון היה אז כבן 35 או 40 וכבר אז הוא 'עבד' על הענין הגדול שחינכונו רבותינו בישיבה חניכי הת"ת דקעלם, רבי דוד פוברסקי והרב דסלר זצ"ל].

נחבא ובורח מפני 'אולי ספק כבוד' שנותנים למישהו אחר

לפני כ-15 שנים אני מגיע לעבר הכביש שליד אולמות ארמונות וולף בירושלים, אני רואה בצד הולך רבי גרשון לבדו, אז אני מתחבר אליו והוא מקבלני בשמחה ונותן לי יד ואינו עוזב, כנראה שהרגיש צורך כי המקום לא מסודר ומסוכן לנפילה ח"ו, ואני אומר לו איזה דבר תורה ושנינו מהלכים יד ביד. עלינו בגרם המדרגות ומתקרבים אל הפתח השמאלי לאחר ששנינו ראינו בשלט שהחתונה משל משר' דסקין היא במקום ההוא. כ-פסע לפני הכניסה אל האולם הוא שומר שרים 'ימים ימים...' אז הוא פונה אלי בעודו מחזיק בידי ואומר: בא ונזוז מכאן, כי יש כאן 'מישהו' שרוצים לכבד אותו, אז נזוז לכבודו... וכך זזנו אחורה ועמדנו בין שתי האולמות כ-8-7 דקות, לא ראינו מישהו והשירה המשיכה ובקעה אבל המשכנו לדבר בלימוד והמשכנו, עד שיצא לקראתנו בעל השמחה בנו של גיסו הגר"מ דסקין ושאל: למה אנחנו בחוץ...? ואנחנו שתקנו מכל מה שאירע ונכנסנו, והוא המשיך לתת לי יד, כדי שהריקוד הראשון שעם כניסתו יהיה ביחד איתי שהתלויתי לו.

'אתה' תעמוד היכן ש'אני' עומד

פעם באתי אליו אל ביתו לשאול משהו, באמת הוא היה 'המון' בישיבה, [כפי שנתאר להלן] אבל כנראה היה איזה פרט נחוץ לנו על השיעור אז דפקתי על הדלת ורבי גרשון ענה לי בקבלת פנים עם חיוך מלא, אבל אני רואה שהבית כולו רטוב מספוג'ה ואשתו נמצאת בסלון ליד המקל והסמרטוט, אז אני נשאר לעמוד בחוץ והוא בפנים ומתחיל לשאול את שאלתי, אבל הוא מבקשני קודם כל להכנס ואחר כך נדבר, ואני אומר לו: אבל יש כאן ספוג'ה? אז הוא עונה לי: אני הרי יכול לעמוד גם כאשר רטוב, אז איפה שאני עומד גם אתה תעמוד... אבל לא בחוץ ונעמדתי צמוד אליו ודיברנו, תוך כדי דיבור הוא הציג אותי בשם משפחתי 'רינהולד' [תלמידו מהעבר] ומשפחת זקני 'ברזל' [שכיניו רבי עזרא ברזל] לאשתו שעמדה בסלון.

רבי גרשון עוקב אחרי אם אני שומר על ה'מעלה'

כאשר גמרתי שיעורי א-ב בהם שמעתי שיעורים מפי רבי ברוך דב פוברסקי רבי שלמה ברמן ורבי גרשון, והייתי מדבר בלימוד 'המון' עם הרמ"ם הנ"ל, בעודי עולה לקראת שיעור ג' בהם אמרו ראשי הישיבה הרב שך ורבי דוד שיעורים יומיים וכלליים, פגש רבי גרשון את אבא שלי [הג"ר מרדכי רינהולד זצ"ל] ואמר לו: עכשיו בנך מתקדם הלאה, הוא דיבר איתי בלימוד על השעורים והשקיע בהם, וכדאי יהיה לעקוב שגם הלאה הוא ידבר עם ה'זקנים' כי ישנם בחורים שנרתעים מפני האימה... אז כדאי 'לו' ש'הוא' יעודד אותי לדבר איתם בלימוד. ואם ח"ו לא, אז ש'הוא' מצידו יעודד אותי שאפשר למצוא זמנים שאמשיך לדבר איתם, עם 'הצעירים', כדי שלא להפסיד את המעלה הזו, לשאול. אז הוא היה עוקב אחרי ומדווח לאבא שלי מידי פעם אודותי.

'פרי' של הישיבה

פעם אמר ל-אבא של אחד התלמידים, שגם הוא בעצמו היה תלמידו, היה זה לעת הבן נעשה חתן ועזב את הישיבה: הבן שלך, הוא סוג 'פירות' שהרב והראשי ישיבה זצ"ל חשבו ביסודה של הישיבה.

ממשיך מסורת להיזהר מפני תקלה

כידוע, עד תקופה קצרה לאחר פטירתו של רבי דוד פוברסקי, המשיך רבי גרשון וסידר קידושין לתלמידי הישיבה שחתונתם לא הצריכה אותו לנסוע מחוץ לבני ברק. פעם פגש אותי כשהגיע לעריכת חופה והוא קורא לי ואומר לי: בא תראה איך שאני נוהג כמו ה'רבה' [רבי דוד פוברסקי]. אני מיד מבקש שיתנו לי את הטבעת, זה הדבר הראשון שהוא עשה, כי פעם אחת! אירעה תקלה ובעוד רבי דוד מסדר קידושין 'נעלמה' הטבעת, והיה שם בהלה והרגשות לא טובות ולא נכונות... ומאז, רבי דוד דבר ראשון לוקח את הטבעת אליו, כדי שלא יהיו טרודים ובהולים... וכך גם אני נוהג - והוא מראה לי את הטבעת בכף ידו.

החיים שקבלנו מרבנותינו, ברורים

אמר לי, לאחר פטירת רבי דוד פוברסקי, קבלנו שנינו הרבה, ואנחנו שבעים, חסר לנו עוד והיינו רוצים לקבל עוד וגם נקשרנו מאד, אבל מה שקבלנו היה הרבה והחיים שלנו ברורים.

תיאור איך אמר שיעור לבעלי-בתים

היה לו שיעור לבעלי בתים פעמיים בשבוע בלילות בבית הכנסת אהבת-חסד, לפעמים הייתי מגיע לשם 'לתפוס' איזה זמן כדי לכתוב בשקט וכדומה. והיות ואנחנו קיבלנו ממנו בישיבה איך שהיה מוסר לנו שיעורים, הייתי מקשיב מידי פעם לראות איך הוא מוסר להם שיעורים. ונוכחתי, איך היה מתון יותר מאצלנו, איך היה חוזר לפניו על דבריו שוב ושוב ושוב, ואף היה מראה להם כל דבר 'בפנים' היכן זה כתוב ברש"י או בתוספות. לפעמים היה קם ממקומו, והיה הולך אל ארון-הספרים להביא משנה-ברורה או ספר אחר ולא היה מטריח משהו. לפעמים היה ממתין ומושך את דבריו כי משהו נמנם מעט אז הוא המתין לו שלא יפסיד.

ביקור חולים, מיד

סיפר לי בנו של המחנך רבי מ. י. ה. זצ"ל, הוריו היו גרים ברחוב מהרש"ל פינת חפץ חיים בב"ב בשיפולי גבעת הישיבה. לפני כעשרים שנים הוא רואה את רבי גרשון יורד לבדו מהגבעה, והוא [הבן] ניגש אליו לשאול: אם יוכל לבקש בקשה שבאיזה זמן שיוכל יבקר את אביו שהיה מוגבל מחמת בריאותו, זה בודאי ישמח אותו. שואל אותו רבי גרשון: האם אפשר 'עכשיו' ? הן עונה: אני לא חשבתי על 'עכשיו ומיד', אני מבין שהראש-ישיבה לאחר שיעור ותפילה ולימוד עם תלמידים, [רבי גרשון כבר היה בגיל 80 לערך], אפשר בכל זמן אחר. ורבי גרשון עונה לו: למה לא 'עכשיו' ? ורבי גרשון אומר ועושה פונה לבדו אל הבית עולה במדרגות, דופק ונכנס. ומפתיע את הכל בביקורו אותו, ומספר לו עד כמה הלימוד שאתה הייתי מלמד את בני [הזכיר אז את בנו רבי בצלאל] בת"ת תשב"ר היה לימוד טוב, אני חזרתי ולמדתי עם בני את מה שאתה לימדת והזכיר לאחר עשרות שנים את פרק המפקיד במסכת בבא מציעא, איזה לימוד טוב זה היה. הלה היה מאד מופתע חוץ מעצם הפתעת הביקור, גם על זכרון והערכת הלימוד מלפני המון שנים, ותמה: הרי אני לימדתי אותו כשהוא היה ילד בחיידר, ואתה לימדת את פרק המפקיד בחורים הכי טובים שבפניבז', אז מה יש להשוות ? ורבי גרשון ענה לו: מה פתאום, אתה שלימדת אותם כשהם ילדים, והיות והם שואלים כל פרט ופרט בגמרא ובהסברים, אז השקעת וגם למדת כל כך הרבה פרטים ומחשבות שבלימוד עם גדולים יותר, הם בכלל לא שמים לב לכל הלימוד הרב כפי שאתה המלמד תשב"ר זוכה ומנחיל. הלה היה מלא וגדול בשמחה ובעונג עצום שתקופה לפני כן ותקופה אחר כך היה בשמחה עצומה וסיפר לכל מבקריו את הביקור המפתיע ואת דבריו של רבי גרשון על חשיבותו בהיותו מלמד בתשב"ר.

יש מידה ללימוד דיני בין אדם לחברו וללימוד המוסר

סיפר לי תלמידו הרה"ג ר' ב. מ. שליט"א, פעם בא לשאלו, ביקשו ממנו לעמוד בראשות כולל [כנראה, כולל ערב בסדר ג'] שבו ילמדו כל נושאי בין אדם לחברו. האם יטול על עצמו, כי הרי מי כמו רבי גרשון שהחדיר בכל התקופות על הנושאים הללו. ורבי גרשון חשב, וענה לו, לא. כי לא מקדישים ללימודים אלו כל כך הרבה זמן. גם שמעתי שתלמיד אחד ביקש לקבוע איתו לימוד 'כחברותא' בספרי המוסר, ורבי גרשון לא רצה, כי אמר אמר ש'חברותא' יש בלימוד הגמרא והסוגיות, לא ללימוד המוסר, שזהו לימוד 'אל' עצמי, ולא לימוד 'עם' זולתי.

רבי גרשון כותב ציונים בתעודות כדי להעלות את הציונים

אמא שלי הרבנית ע. רינהולד ע"ה היתה מורה בבית הספר 'מרכז' ביחד עם הרבנית הניה רחל אדלשטיין ע"ה. תמיד אמא שלי הזכירה לי, ללמדני, איך צריך לנהוג.

היא היתה מדברת הרבה בטלפון עם המורה אדלשטיין על אודות חינוכן של התלמידות ובתקופת התעודות הגיעו לדבר על ציוניהן של התלמידות. והיא קבעה את ציוניהן גם על פי מבחנים וגם על פי ההשקעה בלימודים. אני זוכר שאמא שלי ישבה במרפסת של הסלון, אני הייתי ילד והמתנתי לקבל את התעודות הפגומות, ככל ילד של מורה... אמא שלי אמרה תמיד שהיא נותנת תמיד ציון אחד יותר טוב מהראוי כדי להעלות את מדרגת התלמידות לקראת המשך לימודיהן, והמורה אדלשטיין סברה שאי אפשר לתת מה שלא מגיע, אבל בעלי [רבי גרשון] הוא סובר כמון והיות והוא לא המורה אז הוא כותב את התעודות כפי ש'הוא' מבין. והוא סובר כמון. כך זה היה שנים רבות, שאם צריך להיטיב ולהוסיף בציונים, והיא לא יכלה לשנות, אז, כך סיפרה, שבעלה הוא הכותב את התעודות ומעלה להן בציוניהן...

רבי דוד ייעדו לומר שיעורים כלליים

כשנתיים לפני פטירת רבי דוד פוברסקי הוא ביקש מרבי גרשון שיאמר שיעור-כללי, רבי גרשון נמנע והתחמק, רבי דוד דאג להמשיכותה של הישיבה הק', וביקש ממנו שוב ושוב, אז רבי גרשון אמר שיעור כללי. ביום חמישי אחר כך, הייתי אצל רבי דוד והוא שאל אותי: האם התענינת על השיעור איך זה היה ? אמרתי לו: כן, זה היה מיוחד. אז ביקש ממני, למצוא את רבי גרשון ולומר לו את זה, אולי הוא ימשיך... אבל כידוע, רבי גרשון מילא את הבקשה רק פעם אחת, ורבי דוד הבין טוב שהוא עשה כבקשתו, אבל עדיין לא רצה בכך.

הנהגה - גם לדייק בזמן וגם לגרום לאיחור כדי לעזור למאחרים

לאחר פטירת רבי דוד, כשהחל לומר שיעורים כלליים, הזדמנתי לעיר בני ברק והחלטתי לעלות אל גבעת הישיבה כדי לשמוע את השיעור כללי של רבי גרשון. עליתי במדרגות והנה רבי גרשון פוסע לצדי, הוא קורא לי ונוטל את ידי לשלום בשמחה, ואני אומר לו שבאתי לשמוע

שיעורו, אז הוא אומר לי, בשביל מה, אתה לא צריך, הרי שמעת כבר הרבה. ובכל זאת אני מתקדם איתו לעבר ההיכל ומשם לעבר המסדרון שם ייאמר השיעור כללי - - -

ואז הוא אומר לי כך: אתה יודע בודאי, אני נוהג כמו ה'רבה', אני מגיע 'בזמן המדויק' כי צריך לחנך לשמור את הסדרים, אבל בד בבד אני צריך 'לאחר' בשביל המאחרים... אתה יודע, יש כאלו שהם בינתיים עוד 'מאחרים בטבעם', זה לא רק להיכנס לשיעור, אבל בכל מקום... אבל במשך הזמן הם לומדים עוד תורה והתורה מחנכת, גם יגדלו עוד קצת... ובינתיים צריך לדאוג שהם לא יפסידו את 'התחלת השיעור' בגלל האיחור, אז מצד אחד אני צריך לדייק בזמן, ומצד שני לאחר את הזמן שהם לא יפסידו. אז ה'רבה' של שנינו [רבי דוד פוברסקי] היה ממציא כל מיני עצות, פעם היה מושך את הזמן בפתיחת הגמרא, פעם היה נזקק לאיזה ספר, פעם הרמקול לא היה מוכן, אז עכשיו תעזור לי, תדבר איתי בלימוד עוד ועוד, גם כשאני אגיע אל מקום השיעור, ותגרום לי אתה שאני אאחר, בשביל לעזור למאחרים, על אף שנגיע כפי שצריך להגיע בזמן המדויק..

כך חנך רבי גרשון, גם לדייק בזמנים, כי זהו חובתו כ'מחנך'. וגם לדאוג ל'מאחרים' שלא יפסידו את ה'התחלה', ועל ידי לימוד התורה, בעתיד, הם יתחנכו גם לשמירת הזמנים.

תיאור הנהגותיו בישיבה עם התלמידים

בתיאור כללי: רבי גרשון הביע סבלנות לכל תלמיד ותלמיד, ואז היה בכל שיעור כמאה תלמידים, והיה לו זמן פנוי לכל יחיד ויחיד, בכל זמן שהוא, עבורו.

למשל: במקום לגמור את השיעור ב 1:30 היה גומר בקביעות ב 1:25 וממתין ליד הסטנדר כדי לענות לבחורים שיש להם שאלה קצרה ולא יפסידו ב'מייד' את מה שחסר להם שיוכלו להשלים מיד. ורבי גרשון היה מדבר בצורה כאילו 'אולי לא ביארתי טוב' או 'אולי שחכתי להדגיש' תמיד 'אצלו' היתה הבעיה של אי הזכרון או השכחה...

לאחר מכן עלו לתפילת מנחה, ולאחר מנחה, כמעט כולם הלכו לחדר האוכל לארוחת הצהריים, הרמ"ם האחרים יצאו גם הם לביתם, רבי גרשון עדיין על מקומו, 'אולי' משהו יגש. אחד או שנים ניגשו, הוא התעניין על ארוחת הצהריים שלהם, והשיב על אתר, או יצא איתם והאט את דרכו עד לאיזור חדר-האוכל כדי שהשואלים יוכלו להיכנס לאכול ולא יפסידו.

בערך בשעה 5 היה מגיע למקומו כדי להשיב לשאלות התלמידים עד לסוף הסדר, אם היה צריך לצאת לפני כן, היה מקדים את בואו. אם בחור היה יושב על מקומו, היה מתעכב כבר ממרחק במקום אחר או לצד ארון הספרים, ורק כשראה מרחוק שהמקום פנוי, הגיע אל מקומו הקבוע.

היה לו לימוד לעצמו בזמן פנוי, אבל היה פנוי לשואלים, לשם כך הגיע כל יום ויום. גם בתקופות שלא אמר שיעורים [בזמננו, היה לתלמידי שיעור א ושיעור ב', שלשה מגידי שיעורים, ותמיד אחד היה בחופשה, אבל רבי גרשון היה מגיע לישיבה בתקופה זו, כאילו אין לו חופשה. והוא השיב על כל מה שנשאל בלימודי הבחורים, גם לא על השיעורים. גם אברכים שלמדו בישיבה היו ניגשים לשאול].

אני זוכר שהיו בחורים שלפי טבעם הם מתווכחים, או צעקנים, או עקשנים, וגם היו שואלי שאלות על ראשונים ועל אחרונים שלא ידעו טוב טוב את פשט הגמרא, [אני הייתי לצד שואלי שאלות כאלו, כי כמעט בכל יום היו הייתי שואל ונוכח לצידו]. ואז רבי גרשון 'ניסה' לראות אם הם בכלל רוצים תשובה, או רק באים להשמיע את השאלה... והיה מנסה אך קימעה, ואם לא יכל להלוך לפי טבעם, היה משאיר את עצמו כ-לא יודע... או אומר: צריך עיון. או שותק שתיקה ארוכה, ותמהה... ואז, היו כאלו שפשוט ידעו להם מחשבות חדשות! פתאום, הם נוכחים שיש משקל ורצינות לדברי התורה, וזה לא נתון לויכוחים ולמהירות של קושיות מפוצצי הרים... והיו יוצאים ממנו עם הרגשות שונות, כמו עיני ראיתי כאלו שהיו נראים לאחר 'שתיקה' של רבי גרשון, כמו בתפילת נעילה ביום הכיפורים! אבל היו כאלה שנשארו בשלהם... הם קיבלו ממנו 'אישור' ששאלתם באמת צריכה עיון. אז או שהם נתעלו בבת אחת ל'גאונות-הדורות' או לקח להם זמן 'להפנים' את התוכחה שבשתיקת רבי גרשון.

אבל רוב הבחורים, לא היו כאלו, אלא באים לשטוח את שאלתם, כי באמת היה קשה להם.

ואיתם, רבי גרשון התחיל הכל 'מהתחלה', איך הוא אמר בשיעור... אז מה הבחור מקשה, ומה מיישב את הכל. לפעמים היה מפנה מקום לצידו כדי ללמוד בפנים את הגמרא או את רש"י ותוספות. בקיצור, היה כל-כולו פנוי להתחיל עם כל בחור השואל ומבקש, להבין את השיעור מההתחלה.

לאחר סדר-מוסר ותפילת ערבית, שוב היה ממתין, כאילו רק עכשיו הגיע לישיבה בעוד הוא כבר נמצא כמה שעות! ושוב, יש לו זמן פנוי וארוך לכל שואל ושואל, לא, הוא לא יצא והלך איתם בדרכו הביתה והם ישאלו בדרכו שלו, אלא הוא ממתין במקומו, יש לו זמן לכל אחד ואחד. היינו חוזרים מחדר-האוכל כבר כרבע שעה לאחר תפילת ערבית, בשמונה ועשרה הוא עוד היה על מקומו עומד עם בחורים שואלים. ויש לו זמן לכל בחור ובחור כאילו הוא הראשון ששואל. אני היה לי חברותא בין הסדרים ומקומי בסדר ג' היה בספסל מול המזרח בפינת מזרח-צפון נכחתי היטיב בהנהגותיו. היה עומד או יושב עם כל שואל, וכבר החלו סדרת שואלים חדשה מאלו שכבר אכלו ושבעו ורק עכשיו כשרואים את סבלנותו של רבי גרשון, התעוררו לשאול גם הם שאלות. או היו שואלי שאלות על גמרות לא מהשיעורים אלא ממה שלומדים עתה בסדר ג', לכולם היה עונה בסבלנות. אבל, כאשר החל זמן של סדר ג', היה מתפנה ממקומו ב'מזרח' אולי לא להתבלט, והיה כבר יושב בין הבחורים, היכן שמצא מקום פנוי. גם, מאז היה כבר מוריד את כובעו וכאילו מנקה את הכובע, כנראה לא רצה להתבלט שהוא כה מאריך ונמצא עדיין בישיבה, הרבה פעמים היה יושב עם בחורים עד 10 בלילה! לפעמים היה קם עם בחור והולך לבדוק באיזה ספר שבארון, ושם היה יושב עם השואל.

ככלל, היה לו זמן, היה לו יכולת לכל שואל להתחיל מההתחלה, והיה תמיד מפנה מקום לשבת לצידו בלא שהשואל יעמוד. כמעט לא נתן שילוהו בדרכו לביתו, אם מישהו היה עוצר ושואל בעת שהלך בדרך, אז גם הוא נעצר והמתין איתו. אם היה גשם, היה נכנס מתחת לגג כמו כל אדם.

כשהיה נכנס להיכל, וראה שהמעבר לא פנוי. עקף למעבר אחר כאילו הוא בכלל צריך ללכת דרך המעבר ההוא... יש להזכיר, כי היה לו 'מקורב' שקירבו ממש כמו 'בן'. הוא לא היה מהשיבה אלא יהודי מבוגר [אמרו שקוראים לו 'ר' אלכנסדר =?], והוא מגיע כמעט מידי יום ביומו מכפר סבא] והיה לומד עם רבי גרשון את לימודיו, וכפי הבנתו, כמעט כל ערב וערב עד הלילה היה רבי גרשון לומד איתו בגמרא במה שהוא למד, וכאשר היה מתקרב איזה בחור, היה הלה אז הצידה וחוזר ללימודיו עד שהבחור מסיים ושוב חוזר אל רבי גרשון, וכך חוזר חלילה. כך רבי גרשון לימד אותו [כנראה] ברמה של א-ב בלימוד, אבל ב'קירבה' גדולה, תוך כדי שהוא משיב לבחורים על השאלות והקושיות שהיה להם.

מה עשה תוך כדי התקיעות ?

כמה שנים ישבתי קרוב ל'בימה' בימים הנוראים, ובמו עיני נוכחתי להיווכח איך שמרן הרב שך שהיה ה'מקריא' מרוב אימת הדין, לא מצא היכן הוא אוהז בסדר הקראת התקיעות. ורבי גרשון תוקע ברצף כדרכו ותוך כדי תקיעותיו הוא גם אוהז את אצבעו של הרב שך להראות לו היכן להקריא 'לו' בעצמו !

אגב, זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל, שהיה מתפלל במנין של כולל האברכים של הישיבה, ולפני כן בישיבה עצמה היה כמה שנים בעל-תפילה, ושנים רבות בעל-תפילה בכולל חזון איש, הקפיד לבא לשמוע מידי שנה את תקיעותיו של רבי גרשון, והיה אומר: זהו תקיעות מפי מי שהשטן בכלל לא קרב אליו... !]

תיאור דרך הלימוד

נתבונן בדרך הלימוד שלו: דרך הלימוד כפי שקבלנו מרבותינו בישיבה הק' [רבי דוד פוברסקי אמר לי שזהו הדרך שנמסרה מדורי דורות, והיא הנחילה את התורה מדור לדור]

המדרגה הראשונה של הלימוד - פשט. | המדרגה היותר גבוהה בלימוד - עמקות. | והמדרגה שלאחר העמקות, זהו - פשט. רבי גרשון לימד אותנו עד למדרגה הגבוהה ביותר, הפשט. שם נמצא כל ה'עמקות' שהגיע והביא אותנו להבנת כל הסוגיא, בפשט. היו שיעורים [ישבתי קרוב אליו] שביאר דברים באופן של חקירה, וכאשר הבחורים התפלפלו בינם לבין עצמם, הוא מלמל לעצמו דברים, פעם הקשבתי, שהוא מיישב את דבריו איך הם מתיישבים דבר דיבור בלשון הגמרא או רש"י. ויותר פעמים היה שהוא עצמו לאחר כל הביאורים, הוא בעצמו ביאר את פשט הדברים. והדברים היו מאד מיושבים וממש חווינו איך דברי התורה משמחים, כי הכל היה טוב ומיושב ללא שום קושי או משהו לא מובן.

והבנו עוד יותר, ששם נמצאים המהרש"א הפני יהושע, המקנה. ואף ההלכה, ואף המעשה.

פעמים רבות הביא רבי גרשון בשיעורים ואף בשיחות, שזהו ההלכה. ופעמים רבות התבטא שאפילו היה כזה 'מעשה שהיה' אז כך צריך להיות.

פעם סיפר בשיחה, שהיה מי שנסע באוטובוס מירושלים לת"א והאוטובוס התהפך, ונפצעו הנוסעים. ואמר בשם החזון איש, שזהו ברור לו, לחזו"א, והוסיף רבי גרשון ואמר: א"כ זהו ההלכה ! שאם הלה היה לומד בנסיעתו באוטובוס, לא היה קורה כלום, כי תורה מגינה ומצלא (סוטה כא.). ועל כן זהו ההלכה - כך סיים רבי גרשון.

ואספר מה שהיה אצלנו כשלמדנו בשיעור ב'. הגרב"ד החל מתחילת זמן החורף ללמד בבא בתרא, ולאחר חנוכה היה מיועד רבי גרשון להחליף אותו. הגרב"ד הספיק את כל פרקים השותפין ולא יחפור, הגרב"ד כמובן לא מדלג שום סוגיא עם כל ההיקף הידוע שלו, וכבר סיים איתנו הכל הרבה לפני חנוכה. אז נשארו כמה ימים, ורבי גרשון צריך לאחר חנוכה להתחיל את הפרק הבא חזקת-הבתים, ומה יעשה הגרב"ד בימים הנותרים ? הוא אמר שהוא רק ידבר על תוכני הסוגיות ולא ילמד את הסוגיות עצמם. מכאן הוא החל כדרכו להקיף את הנושאים של חזקת-קרקעות, איך זה, האם ע"י אכילת הפירות ג' שנים ואי מחאה, והגדרים של חזקה הנלמדת משור המועד, ומה זה המועדות של שור המועד, 'הרגל' או גילוי-הטבע של השור, או דלמא החזקה היא מיד ורק בשביל להימנע מטענת אחוי שטרך יש להחזיק עד ג"ש שאדם שומר שטרו, וכך הוא הקיף מהרבה סוגיות בש"ס והמשיך לדבר 'על' הסוגיות הבאות אבל לא למד את הגמרות עצמם כי זה ילמד רבי גרשון בימים הקרובים.

הגיע היום ורבי גרשון החל ללמד אותנו, הוא מתחיל לקרא את המשנה, ועוצר, וכאן הוא מקדים ואומר: אתם למדתם שנה שעברה מסכת ב"מ שם למדתם על מוחזקות ועל תפיסה, גם 'טענה' אין שם. בעצם גם אין מוחזקות של ממש, רק בכרכשתא. ואיך שייך מוחזקות בקרקעות ? אך אולי לכן צריך ג' שנים של אכילת פירות ואז זהו כמו מוחזקות שבמטלטלין, או אולי יש מוחזקות אבל 'עם' ריעותא של שטר, אחוי שטרך.

בקיצור: למדנו - את המדרגה השלישית הנ"ל - מה זה 'פשט' שלאחר ה'עמקות'. איך במילים ספורות, מיושבות על הלב, כל התורה כולה. יכול להיות שלא היינו מגיעים לכל זה, אילולי הקדים הגרב"ד את כל היקפו, אבל ראינו מה זה המדרגה הגבוהה של הלימוד, שם יכולים להיות שני צדדים קיצוניים, אבל זה לעומת זה, יכול להיות כך ויכול להיות כך.

ומה היה ההמשך? התחלנו ללמוד היטיב !

אגב: בכמה הזדמנויות, היה הגרב"ד מביא בשיעוריו איזו קושיא שהיה לו, ולא יכל להמשיך - - - עד שהתקשר בלילה אל רבי גרשון, ופשט לו את שאלותיו. ואת כל זה הגרב"ד אמר בשיעוריו.

דרך הלימוד: מה 'לא' לדבר בשיעור, ומה 'כן'

תפקידו של ראש הישיבה רבי דוד פוברסקי שהציב בפניו הרב מפוניבז' שבכל שבוע יש לו לעקוב אחרי הרמ"ם והמשגיחים ולשמוע מהם אודות כל הבחורים. אנחנו ראינו זאת מידי ליל שבת קודש כאשר המשגיח רבי חיים פרידלנדר זצ"ל היה מתייצב לפני רבי דוד ומשוחח איתו בין קבלת-שבת לבין תפילת ערבית ומידי פעם רבי דוד היה מתרומם ורבי חיים היה מצביע על איזה בחור מסוים. וכך רבי שלמה ברמן זצ"ל היה מלווה בליל שבת לאחר התפילה [כי בשבת בבקר היה מתפלל בביהכ"נ לדרמן עם חמיו הסטייפלר זצ"ל], ורבי גרשון והגרב"ד היו מדברים לאחר התפילה בשבת בבוקר.

שבת אחת, לאחר שרבי דוד סיים לקבל את הבחורים והאברכים לברכת 'גוט שבת' התלווינו אחריו כמה תלמידים לדבר על השיעור כללי של יום חמישי, ובשביל המעבר בין הטורים עוד התייעצו כמה עם רבי דוד, כשהגיע לסוף הטור, ניגש אליו ראש-ישיבה מסוים שהוא בוגר הישיבה והיה מתפלל בשבתות בישיבה, והוא שידע על תפקידו של רבי דוד בעת הזו, ניגש אל רבי דוד, ואמר לו: הראש-ישיבה יודע, גם אצלנו לומדים בבא קמא, אז הראש-ישיבה ישאל גם אותי איך לומדים אצלנו ?

נו, ממשיך איתו רבי דוד ושואל: מה דיברת בשבועיים הראשונים, הרי אלו הם הימים הכי טובים שקובעים את כל ה'זמן' ? עונה לו הלה: הראש-ישיבה יידע, אני אמרתי 13 שיעורים בחקירה האם ממון המזיק [שור, בור] חייב מצד הפשיעה, או כי ממנו הזיק כמו שהוא הזיק. מה הראש-ישיבה אומר בזה ?

רבי דוד נטל את ידו של תלמידו הראש-ישיבה - - - - והיפנה מבטו לעבר צד ימין, שם מתחת לעזרת הנשים היה ממתין לו תמיד רבי גרשון שיגיע תורו. וקורא לו: גרשון גרשון, קום א הער [בה לכאן], רבי גרשון מתקרב, רבי דוד עוזב את ימינו ממני, ונותנה אל ידו של רבי גרשון בעודו אוחז בשמאלו בידו של אותו ראש-ישיבה, וממשיך רבי דוד ושואל את רבי גרשון: נו, וכמה שיעורים אתה דברת, אם זהו פשיעה או ממנו המזיק ?

לא דיברתי על זה בכלל, עונה רבי גרשון, וממשיך להסביר, עוד מעט אגיע לדף ט ע"ב שם במשנה יש רש"י מפורש שמביא את שני הצדדים הללו, ואני חושב, שאחרי שיידעו את כל הגמרות עד דף ט את האבות ואת התולדות ואת דין צרורות, ואת הריבויים של במה-הצד, ואפילו תשלומי מיטב, ואז במשנה שבדף ט נלמד את הרש"י מה עושה את ה'הכשרתי בנזק', וכאשר יודעים כל כך הרבה בבבא קמא, אז אפשר על פי כל הגמרות והראשונים להבין טוב את שני הצדדים הנ"ל שהם מפורשים ברש"י רק בדף ט, אבל לפני שיודעים 'משהו' בבבא קמא, מה יש לחקור, כשלא יודעים עדיין כלום, לעומת ההבנה שתהיה כאשר 'כן' יודעים. כאן הסתובב אלי רבי דוד, שידע שאני הולך מאחוריו, בעודו מחזיק בידי שניהם ושואל אותי ומעמיד פנים כאילו 'הוא' לא זוכר, כנראה לא להיות 'מוכיח' כה ישיר: האם בשיעורים אצלנו הזכרתי מזה ? וענית... - - -

מונע מכשול בדרך של כבוד

כאשר ישבתי שבעה רח"ל, שלח אלי רבי גרשון על ידי אברך מכולל פוניבז' להודיעו לו כך: י. ר. [אמר את שמי כפי שזכר בהיותי ילד] יודע ש'משנה' עדיף לנפטר מאשר 'תפילה לפני העמוד'.

מחובר אל תלמידיו שנים רבות לאחר שלמדו אצלו

סיפר לי אברך רבי אהרן פר. שהיה תלמידו מפני כשלושים שנים, ולפני כעשר שנים באתי לביתו להיוועץ באיזה ענין, הוא קיבלני וזכר אותי, אבל זה היה לאחר כעשרים שנים שלא הייתי אצלו, אולי אמרתי לו ברכת גוט-שבת כשהזדמנתי לבני ברק ועליתי לישיבה, וגם כשהוא התפלל בישיבת משך-חכמה בעוד הוא שב אל ביתו, ראיתו מרחק והוא קבלני כאילו זה עתה למדתי לפניו. ועתה כשבאתי להיוועץ הוא שוב קיבלני כתלמיד היושב לפני רבו ויישב לי ונתן לי דרך איך להתמודד. חצי שנה לאחר מכן, רבי גרשון התאכסן בבית נכדתו בשכונת עזרת-תורה, והוא טייל ברחוב, גם אני רואה אותו ולא חושב שאטריח אותי להיזכר בי, בכל זאת, שנים רבות הפרידו, גם מרחק המקום, וגם מאות ואלפי תלמידים ופרצופים שונים עבדו לפניו. והנה, הוא רואה אותי ממרחק, ואף קורא לי בקרבה ובשאלה: מה קורה עם הענין ההוא, איך הסתדרו הדברים...!?

כחודש לפני פטירתו, אייר תשפ"ג, נערכה בביתו ברית מילה, והנה הסבא [הרב ז.] הינו מבוגר ומוגבל בבריאותו. ובעוברו לברכת מזל-טוב, רבי גרשון הכירו כאילו זה עתה למד לפניו, אבל זה היה לפני 55 שנים ורבי גרשון מזכיר לו באיזה שנה הוא למד אצלו... זה לא רק ריגשו על שיש בלבו של רבי גרשון 'קשר' ו'חיבור' אליו כ'תלמיד' אלא אף החזירו לבריאות ולצעירות עד ללא היכר.

עובדות והנהגות בכמה ענינים ממוח"ז רבינו הגרי"ג זללה"ה

יתומים היינו ואין אב, וככל שעובר הזמן מרגישים יותר את החסרון והחלל הגדול בפטירתו, הרבה מעות יש לנו ואין לנו שולחני, מי יורה דעה ומי יבין שמועה.
נזכיר כמה דברים מהנהגותיו, ומדבריו שה' אומר.

אופן הפטירה

א. באופן הפטירה הפלאי, שכידוע נסתלק ממש מתוך דברי תורה, תוך כדי כתיבת ד"ת עמוקים, וקיים בעצמו משאחז"ל שבת פ"ג לעולם אל ימנע אדם עצמו מד"ת ואפי' בשעת מיתה, ודרשו כן על הפסוק אדם כי ימות באהל, ויש לציין מש"כ שם בס' בן יהודע "מי יזכה להיות שפוי בדעתו בשעת פטירתו לדבר בד"ת כרשב"י וכו"א בן הורקנוס וכיוצא".
ובאמת כבר שאלו רבים ממעשה דוד המלך שבעת שעסק בתורה לא הי' רשות למלאך המוות להמיתו, אכן יעוי' בספר פנים יפות פ' חוקת עה"פ אדם כי ימות באהל, שכתב ע"ד הגמ' הנ"ל שיעסוק בד"ת ואפי' בשעת מיתה, והקשה דא"כ היאך ימות, וכתב שהצדיקים שמתים מיתת נשיקה אינו ע"י מלאך המוות, וזה אפשר גם בשעת לימוד ממש, ואדרבה מדרגה גדולה היא, עיי"ש בכ"ד.

אריכות ימים

ב. הזכות הגדולה של צלילות הדעת גם בגיל מופלג מאוד, יש להמליץ עליו מה שאמר בעצמו בהספדו על מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל שזכה לומר שיעורים כמעט עד סוף ימיו, גם בגיל מופלג, ואמר שזה מפני שמסר נפשו כל השנים להעמיד תלמידים, ורבינו זצ"ל זכה ממש עד יומו האחרון להעמיד תלמידים ולהרביץ תורה בבהירות גדולה, ובדואי גם אצלו אפשר לומר שכל השנים מסר נפשו להעמיד תלמידים.
וכשנשאל רבינו זצ"ל במה הארכת ימים, אמר אולי בזכות שמעמיד תלמידים.
וגם אופן מסירת השיעור, הי' כל כולו עסוק מה יביא תועלת, ורק הדברים שראה שיש בהם תועלת לתלמידים אמר בשיעור, וכמו שהעיד על עצמו.

שויתי ה' לנגדי תמיד

ג. היה ניכר למי ששהה במחיצתו שעסוק בכל רגע מה רצון ה' עכשיו, ובגליון דרכי החיזוק מס' 1 הביא ששאל אחד מתלמידי מרן המשגיח זצ"ל, שהי' קרוב אליו, שיאמר לו איזה הנהגה מהמשגיח, ואמר לו שהמשגיח הי' חושב בכל רגע מה חובתי לעשות ברגע זה, ולא הסיח דעת ממחשבה זו.
והוסיף שזה עצה טובה לכל אחד לילך בדרך זו, וכמובן עם יישוב הדעת, ואמר שכך אפשר לעשות, וכמה נאים הדברים כשהם יוצאים מפי עושיהם.
והיה מעורר הרבה על ענין מחשבה מועלת, לא לתכנן תוכניות, אלא ללמוד כפי מה שמוטל עכשיו, וכך יש סייעתא דשמיא.
ובאופן זה יש יישוב הדעת ומנוחת הנפש כפי שראו אצלו באופן נפלא, שרק דבר אחד מעסיק אותו, מה חובתי ברגע זה, בלי עול חשבונות הרבים, ולא נרתע מלעשות דברים שהיו נראים בלתי ניתנים ליישום, משום שכך רצון ה' עכשיו, ואת השאר הקב"ה יעשה, וכידוע ששרתה שכינה במעשה ידיו, וכל אשר עשה הצליח.

התבוננות גם בענינים של מלומדה

ד. וכשם שהי' עסוק מה חובתי לעשות עתה, גם כשעשה דברים שלכאורה היו מלומדה, הי' הכל במחשבה והתבוננות, וגם זמירות שבת שכבר זימר כן עשרות שנים, הרבה פעמים תיכף אחר השיר היה מעיר הערה והארה על לשון הזמר, מפני מה כאן הלשון כך וכאן הלשון כך, ומהו הכפילות, וכדו', ותיכף הי' אומר פירושים נפלאים וקולעים, כמעין המתגבר.
ובזמירות שבת הקפיד מאד שאת השירים שהי' נוהג לשיר, שלא לפחות מהם בשום אופן, ואמר שיש בזה חשד נדר, ופ"א מיהר לגמור הסעודה מפני שחיכו לו לברית מילה, אבל אמר לשיר את כל השירים, ורק אח"כ הלך.
ופ"א לא חש בטוב בעש"ק ובש"ק, [והרבה פעמים ארע שכשלא חש בטוב, הי' כן מיום חמישי אחה"צ, אחרי השיעור, וביום א' בבוקר כבר הרגיש טוב, וקצב פעימות ליבו היו לפי השיעורים שצריך לומר...] ובליל ש"ק הי' חלש מאד, והתאמץ לבוא לשולחן, וכששרו שלום עליכם התאמץ לעמוד לכבוד המלאכים, וכדי להקל מעליו שרו את השיר במהירות כדי שיוכל לשבת, וכשגמרו לשיר, אמר: המלאכים לא מרוצים... והורה לשיר שוב במתינות.
וגם בתפילה הכל הי' בהתבוננות, וכמה פעמים אחרי התפילה בעת שגלל תפיליו, הי' מעורר על לשון זה ועל לשון זו, ואומר פירושים נפלאים. והי' אכפת לו על פירושים שנדפסו על התפילה שיש בהם דברים בלתי מכוונים.
וכן בהנהגות בני אדם ואפי' בהתנהגות ילדים הי' מתבונן, וחוקר מפני מה זה, ומפני מה זה, והי' לומד מזה דרכי בני אדם, ומה אפשר ללמוד מזה.

דבקות בתורה

ה. כידוע שמילדותו היו לו הרבה נסיונות קשים מאד, ושמעתי מאחיו הגר"ר יעקב זצ"ל בעת שביקר בביתו, שזוכר בילדותם ברוסיה, שהיו השכנים הגויים מתעללים בהם, ופ"א בעת שרצה סבא זצ"ל ליכנס הביתה, הילדים הגויים קשרו את ידיו מאחורה, והוכרח לפתוח את הדלת עם הפה, ומפאת הקור החזק ששרר, נדבקה לשונו לידית הדלת, והי' קשה מאד לשחררה, ואח"כ זב לו דם רב מהלשון, ואמר הגר"ר יעקב זצ"ל שמאז נתקצרה קצת לשונו, ולא היה דיבורו חד כמקודם, ומכל מקום עם כל זה לימוד התורה תפס את כל יישותם, ולא הי' מקום לדברים אחרים, כמבואר בהקדמת ס' הוד צבי.
ודבקותו בתורה היתה להפליא, ובשנים האחרונות הרבה פעמים היו המדדים קופצים, וידעו שברגע שיתחיל ללמוד הכל יסתדר.
וזכורני במוצאי יו"כ תשע"א כשחזר מהישיבה לביתו בחווה גדולה, לאחר שצם לגמרי כל היום, תיכף לאחר הבדלה לקח המשניות ונכנס לחדרו ללמוד, ובנו שליט"א אמר לו שיטעם משהו, ואמר לו קודם צריך לנוח קצת, ואשרי עין ראתה מהי מנוחתו.

כבוד חברך

ו. במשנה באבות כתוב יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך, אצל רבינו זצ"ל ראינו הנהגה מיוחדת מאד, שכבוד חברך הי' חביב אצלו מאד, אבל לא "כשלך", אלא "שלך" לא תפס כלל מקום, וכידוע מה שאמר עליו מרן החזו"א זצ"ל שהוא בעל מום, שאין בו אפילו שמינית שבשמינית, ויתכן דעומק הדברים הוא דאף שלגבי עצמו לא הבין כלל בענין זה, לגבי אחרים הי' לו רגישות מיוחדת מאד, והי' "פלגין", שלגבי אחרים נזהר מאד ברגישות מופלגת, ולגבי עצמו לא תפס בכלל מקום, ובאותו ענין שלאחרים דאג מאד, לעצמו לא הבין במה מדובר. ונזכיר כמה דוגמאות. פ"א התארחו על שולחנו בשבת ב' בחורים מהישיבה, א' מהם הי' נכד אחותו, ובאופן טבעי הרגיש שייך, והשני הי' בחור יתום, וכיבד בזימון את הבחור היתום, ואחר שהלכו אמר לנכדו שיגיד אח"כ בישיבה לנכד אחותו שבעצם הוא הי' צריך לזמן, כי הוא "משפחה", אבל השני יתום, ולכן כיבדו בזימון, וזו רגישות מיוחדת, אבל לגבי עצמו כל ענינים אלו של כיבודים וכדו', לא תפסו בכלל מקום, והיה נהנה שאחרים מתכבדים.

ולא היה שום חשש לדבר עמו בלימוד, שתמיד נתן הרגשה טובה, שהדברים מתקבלים, ויש להם מקום, ופ"א בשיעור כללי שאל שאלה ונשאר בקושיא, וניגש אליו אח"כ אחד מצעירי הצאן, ואמר לו תשובה, ורבינו הגיב לו בהתפעלות או, זה תשובה טובה, ולא ניסה כלל לעמוד על דעתו.

ופ"א בשמחת תורה בצהריים נכנס לנח, וקצת אח"כ זחל לחדרו אחד מניניו התינוקים והעירו, ותיכף קם והמשיך בתלמודו, ואמרו לו שיחזור לנח, ואמר כבר ישנתי מספיק, מצויין שהעיר אותי, והכל כדי ליתן הרגשה טובה שלא קרה כלום, ובאמת הצליח. וכשהתארח חתן אחד מנכדותיו בשבת הראשונה אחר האירוסין בשבת בביתו, ונתכבד לזמן, אמר בברכת האורח, ותיכף אחר בהמ"ז אמר לו סבא זצ"ל, אתה לא אורח...

ופ"א עמד לצאת מביתו לברית מילה, והיו סביבו כמה אנשים, ונכנס א' מנכדיו ורצה להצטרף עמו לנסיעה לברית, והי' נדמה לסבא זצ"ל שאותו נכד רוצה להתייעץ על משהו, ותיכף הלך לחדר צדדי וחיכה לו שם כדי שיוכל לשאול.

זיכוי הרבים

ז. היה רגיל לומר שזיכוי הרבים שמתחילים אסור להפסיק כל זמן שמסוגלים. ופ"א התייעץ עמו איזה אברך על זיכוי הרבים שהי' רגיל לעשות שהי' כרוך בטירחה של נסיעה וכו', ובאותו זמן הי' אותו אברך אחרי ניתוח, ואביו חשש שיכול להזיק לו, ואמר לו סבא זצ"ל שישאל רופא, ושאל, והרופא אמר שאין מה לחשוש, ואמר האברך שאביו אמר לו שיאמר שבפעם זו הוא לא יכול, אמר לו סבא זצ"ל זה אתה יכול לומר כאן, אבל מה תגיד בשמים?

לימוד בחג השבועות

ח. סיפר שאביו זצ"ל בחג השבועות הי' לומד את כל ספר המצוות להרמב"ם עם כל השרשים וכל הרמב"ן, וכן נהג הוא בעצמו, ואמר לו חתנו שליט"א שזה קשה מאד להספיק כן בחג השבועות, ולהבין את הכל, וענה לו שקשה כן רק בפעם הראשונה, אבל כשזה חזרה שוב ושוב זה קל מאד.

אמה על אמה

ט. פ"א נכנס לבקר בבית א' מנכדותיו לאחר נישואיה, ותיכף כשנכנס חיפש היכן האמה על אמה זכר לחורבן.

הכרת הטוב לאשה

י. בענין השתדלות לפרנסה, הי' רגיל לומר לאברכים שצריכים להוקיר טובה מרובה לאשה שיוצאת לעובד ולפרנס, ובעצם מוכנה לעבוד ולפרנס כדי שתוכל ללמוד, ועליך לזכור כן כסדר ולסייע בעדה ככל האפשר, וכן להקל מעליה שתעבוד בעבודה הכי קלה, ולדאוג שלא יהי' לה קשה.

שמח בחלקו

יא. אחד מנכדיו שאלו בענין סנדקאות שמעשירה כמו קטורת, היכן עשירותו של סבא, ואמר שהקה"י אמר על עצמו שזה הספרים, וכל אחד מה שהוא מרגיש, ושאלו מה סבא מרגיש, ואמר לו שהוא עשיר באמת, דאיזהו עשיר בחלקו, והשמחה שיש לו זו עשירות גדולה.

מחשבותיו בתורה

יב. אברך אחד התייעץ בענין בחירת מקום ת"ת לבנים, והיו לו כמה ספיקות ושיקולים, ובתוך הדברים הזכיר האברך שלאחד מהת"ת צריך לעבור דרך רחוב ראשי שמסתובבות שם גם הרבה נשים, והאם זה שיקול שהילד לא יצטרך לעבור במקום זה ארבע פעמים ביום, ולא השיבו ע"ז, ושוב שאל, ואמר לו על זה אני לא יכול לענות לך, לי זה אף פעם לא מפריע, ושמעתי מא' הנכדים שסבא זצ"ל אמר פעם שאפשר לראות בלי עיניים, ואפשר שלא לראות עם עיניים...

תקיעת שופר

יג. כידוע אומנותו בתקיעת שופר, והי' אוהב השופר כלאחר יד ומוציא קולות ברורים וחלקים, ואף שתקע לפני אלפי אנשים, הי' ברוע ובשלוה.

ופ"א הציעו לפניו קושית האחרונים על השו"ע סי' תקפ"ה ס"ה שהנוטל שכר על תקיעת שופר אינו רואה סימן ברכה, ונתקשו אמאי אין איסור ליטול שכר כמו על הזאה ות"ת, והראו לו שבס' בית מאיר כתב ע"ז דכיון דתקיעת שופר הוי מידי דטירחא שרי כמו הבאת מי חטאת ואפר חטאת, ואמר שאינו מבין דבריו, דאיזה טירחא יש בזה.

דקדוק ההלכה

יד. פ"א בעת לימודו עברה הלויה תחת ביתו, ושאל של מי זה, ולא הכיר הנפטר, ומכל מקום אמר יש כאן לוי צריך לרדת, וירד ללוות, אף שהיה בזקנותו וכבר למעלה מגיל תשעים, וקודם לכן דאג להוריד לעצמו מים שיוכל ליטול ידיו אח"כ.

רשימות קצרות כפי מה שעלה בעת הכתיבה

לדמותו של זקני מרן ראש הישיבה זיע"א

מרגלא בפומיה דמו"ז כי סילוקו של צדיק בא לעורר את הציבור, ואם לא מתעוררים הרי זה חמור מאד, לכן ננסה להעלות עובדות ומעשים שיתכן שיהא בהם תועלת, ולא להזכיר דברים שלא יועילו ושלא ראה בהם ענין, ונקוה שע"ז נקבל איזה מושג כל שהוא לדמותו של האבאן אשר זכה דורנו שהיה בקרבנו, ועוד ראיתי לציין כי מתחילה היה נראה כי אין כ"כ מה לספר כי הדברים היו פשוטים ולא היה נראה לסובבים כי יש בזה איזה 'סיפור', אמנם נוכחנו לדעת כי מה שהיה נראה כ'פשוט' במחיצתו של רבינו, אצל אחרים הרי זה 'חידוש', וזאת למודעי כי כי ברשימה זו יש מקצת שבמקצת ורק כפי מה שעלה בעת הכתיבה, ואין הדברים מסודרים כלל, גם הדברים נכתבו כפי השנים שזכינו להסתופף בצלו, והרבה יש להאריך.

ראשית לכל ראוי להזכיר בענין עסק התורה, אשר מרן היה כסדר מעורר על זה בכל עת, באמרו כי 'תלמוד תורה כנגד כולם', וזאת למודעי כי סדר יומו היה מסודר מאד, והיו לו זמנים מסודרים לאכילה, למנוחה, ולאכילה, ולבד זאת בכל עת היה עוסק בתורה הק', ואף בשעה שהיה פונה למנוחה, כגון בליל שבת בין קבלת שבת למערב, היה שומע מנינו שיחי' דברי תורה ממה שלמד באותו השבוע, גם יש לידע כי היה עוסק בתורה מתוך ריכוז עצום לברר כל פרט ופרט, וכך היה עד אחרית ימיו, ואף בבית החולים כשלמד עם נכדו חביבו הגאון ר' יחזקאל לוי שליט"א ביום שני אחה"צ פחות מיממה לפני שעלתה נשמת רבינו בסערה השמימה, למד את הגמרא בנדריים מתוך ריכוז נפלא לחשב את כל הסוגיא, ופעמים כאשר לא היה ברור לו הסוגיא כה"צ, היה מתאמץ ושב וחוזר על הגמ' כדי שהדברים יהיו מאירים ושמיחים.

עוד אזכיר בענין ניצול הזמן, את אשר זכיתי ללמוד עמו בחברותא ביום השב"ק מדי שבת בשבתו עד השבת האחרונה שהיה בבית, והיינו לומדים אחר התפילה עד הסעודה, ומכיון שאחר התפילה בד"כ היו מתעכבים עד הסעודה וכו', לכן היתה קביעות זו, והיינו לומדים עד שהיו מוכנים לסעודת שב"ק, ובשנים קדמוניות פעמים שהיינו לומדים בהיכל הישיבה הק', או בבית, אך יסוד הדבר היה שניצל את הזמן ולמד בישוב הדעת, עד שהגיע עת סעודת שבת, ופעמים שהלימוד היה כמחצית השעה, ופעמים נדירות אף קרוב לשעה, ופעמים כחמש דק', אך היסוד היה לנצל את הזמן שלא יתבזבז, ובס"ד הספקנו בלימוד זה הרבה מסכתות מרישא ועד גמירא, כאשר כל שבוע היה חוזר על מה שלמדו בשבוע העבר וממשיכים הלאה, (זכרה לה אלוקים לטובה לזקנתי הרבנית ע"ה אשר דאגה לקביעות זו, וידוע שמו"ז העריך אותה עד מאד, וכמה פעמים סיפר בשיחותיו דברים על אנשים בעלי דרגה גדולה שהכיר, כוונתו היתה אליה, ואכ"מ, תנצב"ה).

מאיך היה מאד נורמלי ורגוע והיה מקבל כל אדם בסבר פנים יפות, ומי שהיה בא באמצע הלימוד היה רגיל להציע לו בנעימות להצטרף ללימוד, באמרו שכך היה אצל אביו הגדול זצוק"ל שכשהיה בא אורח היו מציעים לו להצטרף ללימוד, והנה בדרך כלל כשהיה בנסיעה היה עוסק בתורה עם כרכי המשניות שהיה נוטל עמו תדיר בכיס הפראק, אמנם אם לא היה זה הנהג הקבוע היה מתעניין בשלומם ומשוחח עמו בישוב הדעת, ורק אחר שיעור שהיה ניכר שהתייחס אליו כראוי היה עוסק בלימודו, וכבר הזכירו כי בשנים קדמוניות היה מכין לרבנית ע"ה את האוכל שיהא לה לקחת עמו לביה"ס שהיתה מחנכת שם, ניתן לומר כי ההרגשה במחיצתו של רבינו היתה, כמשאחז"ל עה"פ מלאכי 'כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבקות הוא', ואחז"ל בספרי אם הרב דומה למלאך ה' יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו, והיה רגיל רבינו לומר מה זה מלאך ה' ? מלאך זה שליח, כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו, זה התכלית, זה השליחות של כל אדם בעולם, הרב הדומה למלאך הוא מי שאינו חושב על עצמו ואינו דואג לעצמו, אלא כל דאגתו היא להרבות כבוד שמים, אדם כזה יבקשו תורה מפיהו, - ההרגשה אצל מרן היתה כי הננו עומדים לפני מלאך ה' שמחשבתו אחת היא, מה עכשיו אני צריך לעשות, מה רצון ה' עכשיו ומה היא שליחותי.

היה קם מידי בוקר בשעה שש, והיה לו שעון מעורר לשעה זו, ופ"א כשלא התעורר בזמן, ביקש שיקנו עוד שעון מעורר, היה מברך את ברכות התורה וברכות השחר קודם התפילה, והיה זה משובב נפש לשמוע בבוקרו של יום כאשר בני הבית עדיין נמים את שנתם, וברקע נשמע קולו של רבינו מברך בקול ובמתינות מילה במילה את הברכות, כמה היה זה מעורר לבבות לשמוע את קולו של רבינו הקדוש 'שתרגילנו בתורתך ודבקנו במצוותיך', אשרי עין ראתה, ואשרי אוזן שמעה זאת, (כמה חשקה נפשנו לזכות לשמוע עוד פעם א' את הנעימות הנפלאה). היה מדקדק בהלכה, היה מזהיר כסדר שהיו חולצים את נעליו שיהיה שמאל קודם לימין, ושמעתי שאף כשהתפנה לבית החולים בליל שבועות שהיה במצב של פיקוח נפש הזכיר להוריד נעל שמאל לפני ימין, כבר נודע הנהגתו (לכא' כבר למעלה מעשור ואינו זוכר) להתפלל את כל התפלה עם אצבע בסידור מילה במילה, כמה יש לנו להתעורר מזה, אם רבינו בגילו המופלג טרח כל כך על זה, מה נענה אנן, היה מפליא לראות איך שעד סוף ימין כשהיה נצרך לברך אשר יצר, היה נעמד בצד ולא באמצע המעבר, והיה מברך בקול רם לאט לאט, ונראה שיותר לאט ממונה מעות את כל הברכה, היו חומרות והנהגות בעניני הלכה שהוסיף בשנים האחרונות, וכששאלוהו על זה נענה בחיוך, למה לא, גם יש דברים שהיה נוהג בהם ולא נודעו, ויש שנודעו בחלקם, כי הכל היה בפשטות ללא עשיית עסק וכו'.

ידוע בהירותו המופלאה בתורה הק' אשר הנחיל ולימד לתלמידיו כל השנים, ויש לדעת כי היה לו בהירות מופלאה בהשקפת התורה על כל הענינים, ונזכיר מעט דוגמאות לזה, איך ענה על כמה שאלות, א', שאלוהו פעם שיש בחורים שאומרים שאין להם מה להכנס לשיעור כי אינם אוחזים עם השיעור וזה ממש 'ביטול תורה' בשבילם להכנס לשיעור, וידוע לומר כי 'סדרי הישיבה' מחייבים שיכנסו לשיעור וכו', וגם רבינו היה מאריך הרבה על מעלת סדרי הישיבה אשר זה גם מובן וגם יש בזה ענין סגולי ואכ"מ, אמנם כאן נענה רבינו כי אם אין נכנס לשיעור הרי זה זלזול ברבו והוא חמור מאד, ב', שאלתי לו בחג הסוכות על טיול לבחורי ישיבות לעשות במקום שפעיל בשבת אך הוא שייך לגוי, (ורב א' אמר שמותר כיון שזה שייך לגוי, מ"מ רצו לשמוע דעת קדשו של רבינו) ונענה ואמר מקום שנעשים בו חילולי שבת חסר בזה קדושה, - יש בזה טומאה, אי אפשר ללכת לשם, ג', באו לרבינו בדבר תוכנית לרומם את התלמידים בכיתות ח' בתתי"ם ע"י משפיעים שימסרו להם שיחות וכד' לרומם את דרגתם, וסברו שבודאי יברך את היוזמה, ולהפתעתם נענה כי אים לעשות זה דיש בזה חשש פגיעה במלמדים, שיחושו כי אינם יודעים לרומם את התלמידים, וצריכים להביא עוד רבנים לזה, ד', כבר נתפרסם העובדא ששאלוהו כאשר אספו כסף מן ההורים לגנת ויש כמה שלא נתנו אם אפשר לכתוב השמות של מי שהביא, ודנו בזה מצד הל' לשה"ר, אך רבינו נענה כי יש בזה חשש פגיעה בגנת, ה', שאלו מי שצריך לעבור ניתוח ויש לו אפשרות לקבוע תאריך לניתוח, האם ראוי לקבוע בזמן או בבין הזמנים, והיו סבורים שיאמר שעדיף בבין הזמנים שיהא פחות ביטול תורה, אך מרן אמר כי עדיף בזמן שיש זכות התורה, ויש עוד עובדות, אך יסוד הדבר שהיה ניכר למתבונן כי אין זה שרבינו מחפש איך לענות מכיוון אחר וכו', אלא שבבהירותו ונקיותו ראה מיד את התשובה האמתית, גם היה הרגשה כשהיו

מציעים לפניו ספיקות, כי דברים שאינם שייכים לגוף הענין באמת, וכל מיני צדדים והרגשות וצדי צדדים היו מתייתרים מאליהם, בבחינת אספקלריא המאירה.

נזכיר עובדא שנראה שיש בה הרבה לימוד, בעת הלוייתו של בנו חביבו ר' שמעון יוסף זללה"ה לפני חמש שנים בר"ח תמוז, הספיד רבינו את בנו במעמד אלפים שהגיעו להלויתו בנו של ראש הישיבה, וכך היו תוכן דבריו המופלאים, כי אחז"ל שכשמתו בניו של רבי עקיבא באו כל ישראל ללוותם, ועמד רבי עקיבא ואמר אחינו כל בית ישראל בשביל מה באתם, והרי יש הרבה עקיבא, אלא משום שתורת אלוקיו בלבו, אם כן מנוחם אני, כי גרמו במיתתם כבוד התורה, וזה סימן שיש להם זכויות קודמות, כי רק ע"י זכה יש זיכה', (כמו שהיה מרגלא בפומיה דמרן), ואמר מרן דעכשיו ראש חודש ואסור להספיד אבל מותר לדבר על הזכויות, ואמר יש כאן תנחומין בזה שרואים ציבור גדול שבאו לכבוד התורה, וא"כ זכה הנפטר במיתתו לכבוד התורה גדול, אז זה סימן לזכויות קודמות.

והדברים נוראים למתבונן, איך ניצב בן תמותה כמה שעות לאחר ששיכל את בנו ומדבר כי הרי זה כמו פטירת בניו של ר' עקיבא, והיו שלא הבינו כל כך את הענין, אמנם הרי זה פשוט ונורא לכל מתבונן, כי זה מה שראה רבינו מול עיניו באותו הזמן, - הוא ראה את מיתת בניו של ר' עקיבא, כי הרי למה הגיעו כ"כ הרבה אנשים?, לכבודו של??, לכבוד התורה הם הגיעו!!!, אם כן מנוחם אני, - כי יש בזה קידוש השם, והוא נשגב עד מאד, וכך היה רבינו גם בעת שהיו רדיפות נגדו, כל פעם היה מתבונן מה רצון ה', - הקב"ה אמר לו קלל, - קשה להאמין, כי היה זה בפשטות כל כך!!!, ונקצר במקום שיש להאריך.

כבר לפני כמה שנים החל רבינו להתפלל מעריב בביתו, עם תלמידים מהישיבה הק' שהיו באים להתפלל במחיצתו, והיה סדר מוסר לפני כן בחורף 7:00 ובקיץ 8:00, ורבינו היה נכנס רק לתפלת מעריב, ופ"א דיבר בחור א' מהמתפללים עם רבינו על לימוד המוסר, והזכיר הבחור שהרי הראש ישיבה לא נכנס למוסר, ושתק רבינו, אכן למחרת החל רבינו להכנס לסדר המוסר בביתו, יצוין כי היה לו סדר לימוד קבוע בספרי המוסר מדי יום ולא היה הולך לישון, עד אשר סיים את חוק לימודיו.

עוד רגע א' אדבר בענין מדותיו המופלאות של רבינו, הרבה היה נזהר שלא לגרום חלישות הדעת לאף אחד, ולתת לכל א' הרגשה טובה, כמה פעמים שהיו מדברים בשפת האידיש, אמר שיש כאן כאלו שאינם מבינים, ולכן שידברו בעברית, כידוע שבמשך כל השנים היה בנו של רבינו יבלחט"א רבי נח בצלאל שליט"א לרפו"ש יד ימינו ועומד לצדו בכל הענינים, והרבה פעמים היה רבינו מתקשר לביתו של בנו לשוחח עמו בענינים שונים, וספרה דודתי הרבנית תחי' רעייתו של רבי נח בצלאל שליט"א, כי כשהיתה מרימה את הטלפון והיה רבינו שואל אם בצלאל נמצא, אזי אם היתה אומרת שאינו נמצא, היה מבקש למסור לו שבקש אותו, ותמיד היה אומר לה בקיצור על איזה ענין בקש אותו, כמה יש ללמוד מזה לימודים גדולים!!!, פעם א' ישב רבינו יחד עם אחיו מרן רבי יעקב זיע"א, וא' שאל לרבינו משהו, מיד נענה רבינו בפשטות ובטבעיות 'רבי יעקב נמצא פה'.

נזכיר מעט בענין התבוננותו של רבינו, בשנים האחרונות היה ניכר, כאשר השתתף באירועים שונים, הדרשה היתה לפי השיר ששרו קודם, למשל אם שרו 'אשרינו מה טוב חלקנו', אח"כ דיבר על זה, כי כסדר היה מתבונן על מה ששומע ורואה, פ"א ביום הזכרון של רבו המובהק ראש הישיבה מרן רבי שמואל זצ"ל למד משניות לע"ג, ושאל נינו המופלג הרה"ג שיחי' אם סבא מדליק על ר' שמואל נר נשמה, כי היה מדליק על הרבה יארייטיים, ונענה כי מדליק רק על משפחה, לאחר מכן ראה הנין שרבינו מחפש בארון משהו, שאל לו מה מחפש, וענה שמחפש נר נשמה, והסביר חשבתי ש'רבה זה כמו אבא'.

בשב"ק פר' שמות תשפ"ג באמצע הסעודה שאל רבינו עה"פ בבראשית כב' יז' כי ברח אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער אויביו', ושאל מר"ש באמצע הסעודה מתי התקיימה ברכה זו?, והראו דבחזקוני כתב 'וכחול אשר על שפת הים כן נמצאו בימי שלמה', ואמר דא"כ הרבה ארבה את זרעך התקיים מיד, וכחול אשר על שפת הים התקיים בימי שלמה, ומאה"כ 'ויירש זרעך את שער שונאיו' יהיה לעת"ל, אחר כמה רגעים אמר מר"ש, מה הפירוש 'ככוכבי השמים', וביאר דכוכבים הם משפיעים על כל העולם, וזה הפירוש שכלל ישראל הם כמו כוכבים שבמעשיהם משפיעים על כל העולם, וכל מה שקורה בעולם זה תלוי בישראל.

חשבתי לעצמי איך הגיע מר"ש לחשוב על ענין זה, והרי אין זה מפרשת השבוע, ודרכו של מר"ש שלפעמים כשמדבר משהו בסעודת שב"ק זה או מעניני הפרשה או מעניני סדר לימודו בישיבה או במסכתות העוסק בהם בלימוד שב"ק, והבנתי שזה מכיון שהיה רגיל לומר פרשת העקידה, ובאותה שבת לא הספיק לומר לפני התפילה, והשלים זה לאחר התפילה כעשרים דק' קודם לכן והתבונן בזה, בינו נא זאת. יש עוד הרבה להאריך, אך חשוב להזכיר כי רבינו התנהג בצורה נורמלית ורגועה, לא היה ניכר הנהגה משונה, אך בכל רגע השתדל לעשות מה שהקב"ה רוצה שיעשה, וכמה שמחתי לראות את דבריו של רבינו עצמו בנעילת בין הזמנים ניסן תשס"ט בישיבת בין הזמנים בית שמואל בירושלים עיה"ק, שהיה טורח רבות בשנים לשאת שם מדבריו, וכך אמר

'שאלו אותי פעם בחורים צעירים שאגלה להם את "הסוד" כיצד להיות אדם גדול, וכפי הנראה שהם חשבו שיש איזה סוד שאינו ידוע להם ואני יודע את הסוד והשבתי ואמרתי להם כי רק מי שלא יחשוב מחשבות כאלה על גדלות, הוא יכול להיות אדם גדול.

וידוע הסיפור שמספרים על אדם גדול, שהיה אחד שביקש לבדוק את גדלותו, ונסע אליו והתאכסן בביתו שלושה ימים, וחזר אחר כך מאוכזב ואמר שלא ראה שום דבר מיוחד אצלו, וכל הנהגתו הייתה בפשטות כדרך כל העולם, ושאלו אותו האם ראה אצלו איזה מעשה קטנות, או דבר שיש לו ביקורת לומר עליו, ואמר כי לא ראה שום דבר שאפשר לבקר אותו, אלא הוא מתנהג באופן נורמאלי, ואינו עושה דברים משונים וחריגים, ואמרו לו אם כן זוהי גדלותו!

כל גדולי ישראל אוכלים ושותים וישנים ושמחים בחלקם, תמיד הם רגועים ואין להם מתח, ומדברים עם כל אדם בסבר פנים יפות, מי שלא רואים עליו דברים משונים - זהו אדם גדול'.

וכמה נאים הדברים על רבינו שכך היה הוא נוהג כל הימים.

עוד דבר רצוני להזכיר, רבינו הזכיר את הגמרא בשבת קיח שרבי יוסי אמר יהי חלקי עם מתי בדרך מצוה, מי שהולך בדרך מצוה ומת נשימתו האחרונה, ומת בדרך התורה והמצוה ואתקטר בהאי קטירא מתוך מיתת נשיקה, - זאת התורה אדם כי ימות באהל.

נסיים בפס' במלאכי 'תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון', בדברים שאמר מרן זללה"ה מה זה תורת אמת היתה בפיהו?, יש תורה בפה ויש תורה בלב, יש אמת בפה ויש אמת בלב, כל האמת שבלב היתה גם בפה, ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי, מידות טובות אבל 'אתי', הכל על פי התורה!, על פי התורה מתי צריך להשתמש במדה זאת

ומתי במדה אחרת, ואין פלא שזכה למה שמסיים הפס' 'ורבים השיב מעוון', איך רבים השיב מעוון? איך יש השפעה? בגלל שתורת אמת היתה בפיהו, שהאדם הוא בשלימות, כל הפנימיות שלימה, אז יש השפעה, רבים השיב מעוון, חבל על דאבדין ולא משתכחין. יהי רצון שנזכה להתעורר מעט לילך בדרכיו של רבינו הגדול ועי"ז נסיף זכויות לנשמתו בגנוזי מרומים, כי אין סוף לתענוגי העולם הבא שעליהם נאמר (ישעיה סד ג) 'עין לא ראתה אלוקים זולתך', ובודאי יהיה מליץ יושר על כל העושים לזכותו.

זכרונות על מרן ראש הישיבה רבי גרשון איידלשטיין זצוק"ל

מבוא

כמעט מעולם לא עברתי על דברי חבריי, והיות שביקשוני חבריי כאן (ובעוד מקומות) לרשום מעט, אנסה בס"ד [וכדאי להזכיר תמיד, שאין לסמוך על סיפורים כלל, מתוך שהטעות מצוייה גם כשיש רצון גדול לדייק], אע"פ שאין לי כל כך מה לכתוב. ואפרש שיחתי.

הן אמנם למדתי אצל רבינו בישיבת פוניבז' כתלמיד מן המניין, בחורף תשל"ח כעשרים דף במסכת כתובות ובחורף תשל"ט כעשרים דף במסכת יבמות. והן אמנם בס"ד כמעט לא חיסרתי שיעור מלשומעו ומלכותבו, והן אמנם באתי מדי פעם לדבר בלימוד בסדרים, הן באותן השנים, והן בשנים שאח"כ עד תשמ"ד. אך איני זוכר מזה כמעט כלום, ובכל מקרה דברי תורתו כבר נכתבו באופן מקיף ורחב.

הן אמנם לעיתים השמיע רבינו בשיעורים ובעיקר בסדרים, גם דברי הנהגה והדרכה, אלא שגם מהם איני זוכר הרבה. והן אמנם ששמרתי קשר קרוב כל השנים, בפרט שאחותי (הרבנית ק') מחותנת עם משפחת מרן כמה פעמים, ובוודאי יצא פה ושם לשמוע דברים, ובכל זאת [בעניינים שאינם הוראת שעה] כידוע רבינו היה חוזר תמיד על אותם יסודות, וכל מה שאני שמעתי ממנו שמעו גם אחרים, והכל כבר נכתב והתפרסם. [ואת שאלות האישיות מכל הסוגים שאלתי כל השנים את מרן הגראי"ל]. ומכל הני טעמי פשוט אין לי הרבה מה לכתוב.

אבל חשבתי שדוקא משום שכמעט לא שמעתי כביכול שום דבר מיוחד, אוכל בס"ד להמחיש כמה השפעת רבינו היתה עצומה ונוראה, גם על הפחות קרובים. מכיון ששני דברים מרכזיים שבידי, נזקפים לזכות רבינו, למרות שלא זכיתי להיות קרוב, האחד בהדרכה מפורשת, והשני מעצם מהותו. ואולי מהפרט יש ללמוד על הכלל, כמה גדלה השפעתו של רבינו.

א. חשיבות השיחות של צעירים

במסגרת תפקידי בישיבה לצעירים זה כ-35 שנה, אני צריך להשתתף פעם בחודש בסעודה שלישית ולמסור משהו בפני התלמידים. זה יוצא כ-10 שיחות לשנה. בס"ד בזכות הרבים לפעמים יוצאת שיחה נאה. כמובן שלפעמים אני חוזר על שיחה ישנה, ולא תמיד אני מספיק לכתוב, אבל עדיין הצטברו כמות נאה של שיחות. בהשקפה ראשונה התייחסתי לשיחות אלו כאל דבר פנימי בלבד. לא הסכמתי לתת העתק אפילו לתלמידים וכ"ש שלא להוציא החוצה בשום אופן. אני לא משגיח, וגם באמת איני ראוי לעמוד כמוכח בשער, או כמדבר דברי יראה והדרכה. דייני שאני מדבר בפני התלמידים. את זה התפקיד מחייב, ותו לא.

בשנת תשע"ב, הישיבה הוציאה איזה קובץ חידו"ת פנימי מהרמ"ם והתלמידים, ומסרתי שם לפירסום כמה מאמרים שנאמרו בישיבה באותה התקופה. בשלהי אותה שנה נישאה בתי, ולכבוד החתונה הוצאתי חוברת קטנה עם 150 מאמרים שכבר היו מסודרים לכבוד הקובץ הנ"ל. במחשבה שלחלק רק בחתונה (כמה עשרות עותקים) זה עדיין לא חוצפה יתירה. זה עדיין בגדר פנימי בלבד.

והנה באותם הימים פגע בי רבינו באיזו חתונה, ואמר לי "שמעתי שהוצאת חוברת יפה, מדוע לא הבאת לי?". עניתי לו שאילו הוצאתי ספר עם חידו"ת, מן הסתם הייתי עולה להביא בפניו, אבל מכיון שזה שיחות, ובפרט ברמה של צעירים, לא עלה על דעתי שזה יכול לעניין אותו. אמר לי רבינו שזה דוקא מאד מעניין אותו. הלכתי הביתה, לקחתי חוברת, צעדתי לרחוב ראב"ד, ומסרתי לאשר על הבית למסור לרבינו כבקשתו.

כעבור זמן מה, מתקשר אלי אחיין שלי שנשוי לנכדתו, ואומר לי: כדאי לך לזמן את עצמך לבית רבינו... זימנתי עצמי. ותיכף בכניסתי אומר לי רבינו: אתה הוא זה מהחבורת, ומדוע זה אמרת שזה לא יעניין אותי, דע לך שקראתי אותה 3 פעמים מכריכה לכריכה. כנראה רבינו ראה את הפתיעה שלי על פני, ואמר לי רוצה שאביא לך עדים מבני הבית, שראו כמה קראתי בזה בארוחות ולפני השינה? שאלתיו כתלמיד הדן, מה באמת מצא בזה? ואמר לי, אכן לא חסר לי ספרי מוסר מקדמונים, ובכל זאת יש לי מה ללמוד מהחבורת שלך. כי אני כבר מבוגר, ומדבר עם צעירים שיש להם שפה אחרת לגמרי, וכשאני קורא בספרי שיחות של צעירים אני לומד מזה את השפה, וזה באמת הביא לי תועלת רבה. עוד הוסיף רבינו לאמר, אשמח אם כל פעם שיוצאת שיחה תשלח לי. אל תבוא לבד, תתן לבחור שישים לי בתיבת הדואר. עד כאן דבריו באותה שעה. [בתקופה אחר כך, באמת היה נדמה לי שאני מוצא ב"דרכי החיזוק" עקבות לביטויים שלי וכדומה].

אני זוכר שחשבתי לעצמי, אילו הייתי לומד בספר של משהו צעיר ממני בהרבה. ואילו הייתי מחליט לנהוג בעין יפה, והייתי אומר לו שקראתי בספרו וזה הביא לי תועלת, לא הייתי "יוצא מגדר" לשכנע אותו שזה נכון, ואילו הלה היה אומר לי יישר כח על הפירגון, אבל לא נראה לי שיש לי מה להוסיף לך, מן הסתם הייתי שותק כמודה... עכ"פ כרגע איני דן בענוותו ופשטותו של רבינו.

כבר באותה שעה כמובן קיבלתי חיזוק עצום ועידוד להתייחס לשיחות שלי בכובד ראש ובהערכה. אבל לסיפור יש עוד המשך. חלפו כארבע וחצי שנים. כסלו תשע"ז. נסתלק לעולמו במשפחתנו בחור צעיר לימים ז"ל. בימי האבילות מגיע טלפון. "מדבר גרשון איידלשטיין". מתנצל ומסביר מדוע לא מגיע פיזית, ומנחם. ואז הוא אומר: בטח תרצו לעשות משהו בזיכוי הרבים לעילוי נשמתו. ומסתמא דבר ראשון

תחשבו להדפיס כתבים של הנפטר, לזכרו ולעילוי נשמתו. אבל האמת שאף אחד כמעט לא קורא בדברים מעין אלו. אולי זו מזכרת אבל לא זיכוי הרבים. אני מציע, הרי יש לך מאמרים שכבר מוקלדים, ערוכים, כבר נשמעו ברבים והתקבלו, וגם אני זוכר את הטעם הטוב מהם, לדעתי כדאי להוציאם לאור עולם, וזה זיכוי הרבים אמיתי וממילא עילוי נשמה גדול.

מאז, אמנם עדיין לא הוצאתי ספר. לצערי, אני עדיין מרגיש שזה לא ראוי וכו', אבל התחלתי מאז לשלוח את המאמר כל חודש להרבה מנויים. וב"ה רבים מאד נהנים, ורבים אומרים שיש להם תועלת גדולה לעצמם ולאחרים. גם זה "סוג" של ספר. וזה בהחלט עיסוק לא קטן בחיי. וגם הוצאתי בס"ד בתקופה האחרונה קונטרס גדול של מאמרים. וכל האומץ והדרבון, כל כולו בזכות רבינו. מכח כמה משפטים.

ב. אמירת שיעורים פשוטים

הדבר השני הוא בתחום אמירת השיעורים. דומני שכל אלו שיוצא להם למסור שיעורים בפני צעירים יבינו היטב את המדובר. מטבע הדברים הר"מ מבוגר בהרבה מתלמידיו, וכבר למד ולימד את המסכת פעמים רבות, וממילא גם אם אינו ת"ח גדול, יש לו הרבה מה לומר ולהרחיב. ולפעמים יש בקבוצה כמה בעלי כישרון שהיו זורמים איתו. אבל לתלמידים זה מיותר ומסבך. עדיף בהרבה אם אפשר לגרום להם לאהוב את הגפ"ת עצמם, ולהגיש את החקירות המרכזיות, בשפה המדוברת, בלי פלפולים. לגרום להם להתחבר לשאלות וכו'.

יתכן שהר"מ לעצמו יהיה מוכן לכבוש נבואתו. [קראנו לא מזמן בהפטרה את הפסוק "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", העומדים זה כינוי למלאכים. וידועים דברי ההפלאה בהקדמתו, לבאר עפ"י את כוונת חז"ל באמרם שיש לקבל תורה רק מרוב שנקרא מלאך, היינו רב כזה שהוא בבחינת 'עומד', וכובש לימודו העצמי, ומלמד ברמת התלמיד]. אבל אנחנו בעולם של חיצוניות. ולכן גם אם הרב יכול ומוכן ללמד בפשטות עמוקה ובונה, ויכול להתאפק, עדיין זה לא נעים, ולפעמים גם גורר ביקורת, ודי לחכימא. ויכול אני להעיד שאילולא הדוגמה והמופת של רבינו במסירת שיעוריו, היה זה כמעט בלתי אפשרי לעמוד בכך, וכמוני עוד רבים טובים ממני. הנושא רגיש, וקשה להרחיב, אבל המבין יבין.

שמעתי מנכד שלו ששאל אותו "במה הארכת ימים". בתחילה ניסה להתחמק. ובסוף אמר "אולי בזכות שאני אומר שיעורים פשוטים..." אולי הכוונה כי חסר מוסרי שיעורים כאלו שיהיו דוגמה לאחרים, ומשמים משאירים לנו את המופת.

עד כאן הדברים האישיים שיש לי לומר. מכאן ארשום כמה דברים שיצא לי לשמוע ממקורות ראשוניים שאולי לא פורסמו, ואי אלו הגיגים. [אציין שביום ההלוויה כתבתי בס"ד מאמר "ישר באדם אין", לפני שדמותו של רבינו תתחיל לקבל צורה מסויימת בעקבות הסיפורים שיצוצו, וישכחו את המסר המרכזי של דמותו. שלחתי לרבים, וב"ה התקבל מאד באהבה ובהסכמה נרחבת].

ג. "אנושיות" רגע לפני הפטירה

בתי שמעה מבעלת המעשה. שכנתה שמשמשת אחות בביה"ח מעייני הישועה. סמוך ונראה לפטירה, היה צריך לסדר לרבינו את החמץ. ביקשו ממנה והיא נכנסה ועשתה מה שצריך. כשסיימה אמר לה רבינו בשארית כוחותיו "תודה רבה. תבורכי". היא עוד לא הספיקה לעזוב את המקום טרם אירע דום הלב, כך שזה ממש מדיבורי האחרונים. זה כל כך מייצג את אישיותו של רבינו. [גב. סיפור זה הועתק מכאן לא' העיתונים החשובים, אבל שונה שם מעט מטעם הכמוס עמם].

ד. "האם אתה זיהית אותי"

שמעתי מעד ראייה. רבינו היה סנדק באיזה ברית לנכד של א' מתלמידיו בעבר (הג"ר כתריאל קולדצקי). לאחר הברית אמר רבינו לסבא, "עד שלא שמעתי שמכריזים את שמך, לא זיהית אותך - האם אתה זיהית אותי?"...

ה. חשיבות פת למלוה מלכה

שמעתי מפיו (ללא ספק זה פורסם) שנכנס בבחרותו למרן החזו"א במוצ"ש. החזו"א שאל, גרשון אכלת מלוה מלכה. וענה שרק מזונות. אמר החזו"א יום יבוא ועולים למעלה, ומי שהקפיד ליטול ידיים לא יצטער על כך. והפטיר רבינו שמאז לא קרה שהפסיד נט"י במלומ"מ.

ו. סדר הלימוד "פורימי"

פורים תשל"ט בבית רבינו. תלמיד אחד (ת"ח חשוב ומורם מעם כיום) בעל כושר חיקוי שאל את רבינו אם אפשר לומר משהו. רבינו אישר בשמחה. הלה הקריא את דברי רש"י בתחילת משפטים, ואלה המשפטים אשר תשים לפניך - כשולחן הערוך ומוכן לאכילה. יכול אתה שונה להם הדבר ב' וג' פעמים ואינך טורח להבינם טעמי הדבר, תלמוד לומר לפניך וכו'. הלה הקריא זאת בדיוק בקולו ותנועותיו של רבינו, ו"הסביר", יכול אני שונה ב' וג' פעמים, שצריך לחזור, ואיני טורח להבינם - לא צריך להבין, בשביל מה להבין... ת"ל לפניך כשולחן וכו', שצריך להבין. עד כאן רש"י. אבל זה תמוה שהרי האמת שצריך לחזור הרבה בלי להבין... (כדברי רבינו שוב ושוב). אז גם את הרש"י התמוה הזה לא צריך להבין... ובכל זאת צריך לחזור עליו ולחזור ולחזור (חזרון און נאך אמאל חזרון...).

והתלמיד מוסיף לשאול אם הוא יכול לומר מה סדר הלימוד הנכון. ורבינו מאשר לו ברוגע ונעימות. הלה אומר: בתחילה צריך ללמוד את הגמרא, בלי להבין. לא כדאי להבין. רק לקרוא ולראות שבהתחלה יש קושיא אח"כ תירוץ ואח"כ ראייה. ולחזור כמה פעמים בלי לנסות להבין, רק מעצמו בכל פעם יבין עוד קצת. ואז... לקרוא רש"י! ולחזור עוד ועוד את הגמרא והרש"י. ורק אז... בעלי כישרון גדולים! יכולים ללמוד את התוס'.... הקלים!!!

כולם נשפכו. תולים עיניהם ברבינו כיצד יגיב. אומר רבינו: לגבי סדר הלימוד, זה פחות או יותר נכון... אבל הרש"י מפ' משפטים זה באמת הערה לכאורה, ואני רוצה לענות על זה. ואז אמר: מה אתם חושבים שאני מטיף שלא להבין את התורה? ברור שצריך להבין. אני רק אומר שבחור צעיר בתחילת דרכו עוד לא יכול להבין לבד הכל. אבל כשיש רבי, בוודאי צריך הרב להסביר והתלמיד לקבל את ההסברים. וזו

הוראת הקב"ה למשה רבינו להסביר. אבל התלמיד לבדו צריך ללמוד כמו סדר הלימוד המדובר...

ז. לא מניח לנכדיו לשמשו

מכלי שני. כלומר סיפר לי מי ששמע מעד הראייה. יהודי מקורב נכנס לבית רבינו לפני כעשרים שנה, אחרי פטירת הרבנית, ובבית נמצאים נכדים כדי לסייע במה שצריך. והנה הוא רואה את רבינו בכבודו ובעצמו אורז את שמיכות החורף ומעלם לארון. הוא שואל את הנכדים מדוע הם מניחים לסבא הזקן לטרוח כך, והרי לשם כך בדיוק הם שם. ענו לו, הצענו כמובן אבל סבא מסרב. למה? תשאל אותו עצמו. המקורב שאל את רבינו מדוע אינו מניח לנכדים הצעירים לטרוח בכך, והרי זה תפקידם. עונה לו רבינו זה לא תפקידם כלל. הם כאן כדי לעשות מה שהרבנית ע"ה היתה עושה, אבל את הפוכים הרי תמיד אני הייתי זה שמעלה לאכסון...

זו הזדמנות לומר מילה על הענווה של רבינו. דומני שהענווה היתה אצלו מסוג אחר. לא כבישת הגאווה ורמיסתה, אלא שילוב של פשטות הליכות, יחד עם אמת פנימית, לחיות ללא שום סרך של הצגות. אם אין צורך להציג הצגות ולצפות לכבוד על תדמית דמיונית, ואם יש הסבר פשוט לכל דבר, ורצון עמוק לחיות את החיים בצורה מחוברת ופשוטה וישרה, מלכתחילה אין בכלל מקום לגאווה.

ח. "סדר ההסתלקות" ביישוב הדעת

סיפרו - כדוגמה ליראת חטא - איך בשבועות ביקש להגיס בקדרה על האש, כדי שלא יהיה שאלות למפרע על העירו"ת שעשה בברכה. לענ"ד זה לא סיפור על יראת חטא. מצד היראה זה סיפור שהיה יכול להתאים לכל אברך קצת יר"ש. הסיפור הוא על היישוב הדעת גם במצב הכי נורא.

כמו כן סיפרו שנמנע מלהדליק אור בשירותים כמה עשרות שנים, (ואולי עשה עוד פעולה בזה), בגלל מעשה שהדליק בטעות בהיסח הדעת בליל שבת. אבל יש להדגיש שזה לא סיגופים. זה מעשה להבא. אם מבטלים את האוטומטיות שבפעולה הזו, ממילא לא יבוא לידי מכשול. ודוק.

ללא ספק א' משרשי כל השגותיו הוא המנוחת הנפש עם היישוב הדעת, המפרים זה את זה. כבר סופר אודות שלא רצה לרוץ לאוטובוס למרות המחיר הכבד, כי איבוד היישוב הדעת מפסיד יותר. (כמובן כבר יש כמה וכמה גירסאות, אם זה היה בחזור מהישיבה, או בהלוך, או בכלל ביום הראשון ללימודים בישיבה).

"סדר ההסתלקות" שלו, הוא שיא השיאים של יישוב הדעת. אדם מורה לפנותו ביו"ט ולחלל יו"ט כי "חיייו תלויים על בלימה", ואינו ישן ואוכל כמה ימים, ויודע היטב מה זה אומר. אבל כל עוד נשמת רוח חיים באפיו, הוא שוקל שעדיין הוא יכול להכין שיעור ולמוסרו. הרי יש הלכה פסוקה שחייב לעסוק בדברי תורה אפילו בשעת מיתה. ראה עובדה בס' תולדות אדם על הנהגת ר' זעלמאלע בעת פטירתו. [וראה בנתיב התורה למהר"ל, שרק הגוף מת, אבל התורה נלמדת עם השכל והנשמה, וזה יכול וצריך להמשיך בעת מיתה]. ורבינו, שבכלל ביטו"ת היה אצלו מהחמורות, ממשיך ביישוב הדעת לעסוק בדברי תורה עד זיבולא בתרייתא ממש, והכל במנוחת הנפש גמורה.

ט. מקפיד על מבטא החולם של בני ליטא

לא נתקלתי שהזכירו את זה. רבינו היה מתפלל במבטא החולם של בני ליטא, הנשמע אצלינו כצירי. גם בברכות השופר וכדומה. מן הסתם לא היה קשה לו לשנות, וידע שזה נשמע מוזר ותלוש, אבל סבר שגם בכגון דא אין זו טעות, אלא זה בגדר מנהג אבות שאין לשנות.

י. מסדר בעצמו את הספסלים

סיפר לי יהודי בשם ר"ח שטרנברג שאביו היה מראשוני המשתתפים בירחי כלה. וזוכר מילדות שאביו היה מאד ממהר כל בוקר לשיעור הראשון ובקושי שתה כוס קפה ורץ. והסביר שאם באים קצת מאוחר מוצאים את ר' גרשון בכבודו ובעצמו מסדר את הספסלים, וזה לא נעים לו. כמובן שר' גרשון לא הבין מה הבעיה, עושים מה שצריך. כעת צריך ספסלים מסודרים. עוד מעט יצטרכו למסור שיעור. מאי נפ"מ?

יא. לא מגיב ללעג של תלמיד

עוד סיפר לי אותו יהודי שבעצמו למד בפוניבז' אצל רבינו, שהיה בשיעור שלהם בחור שהיה ממש לועג לרבינו באמצע השיעור, עושה אחריו תנועות וכדומה. היה ברור שרבינו נתקל בזה וקולט את זה, ובכל זאת מסירת השיעור המשיכה באותה מנוחת הנפש וללא שום קפידה. מדת ההשתוות. אצ"ל שכמובן מעולם לא מצא שום טעם להעיר על כזה דבר. [כבר סופר על ידי נכדתו איך שפעם העיר לנכד בעדינות ואח"כ התנצל. הנכד אמר לו למה להתנצל, אדרבא, עד שפעם סבא מעיר משהו, זו כבר מציאה].

יב. סעודת שבת רק בדברי תורה

סיפר לי ר"א הילמן - שאביו הג"ר דוד צבי זצ"ל היה ידיד נפשו של רבינו - כמה עובדות על ההווי שבניהם. למשל, כשאמו היתה קרובה לילד היתה נוסעת לשבת לתל אביב לשהות קרוב לבית החולים שלה. ואז היה פשוט ש"הולכים לאכול אצל גרשון". בטבעיות גמורה ובפשטות עצומה שאפיינה את שני האישים המרוממים הללו. כשבגר מעט שם לב שלא דיברו שם מילה דברים בטלים. כל הסעודה היתה כל כולה ממש בדברי תורה, ובכל זאת האוירה היתה של שמחה ועליצות.

יג. מציין קטעים במסכת יבמות

עוד סיפר שקבע חברותא לבין הזמנים להכין עמו חלקים ממסכת יבמות לקראת לימודה בישיבה. היות שידוע שכדאי ללמוד את ה-50 דף הראשונים, כהכנה ללימוד המסכתא, אבל יש קטעים שאפשר לדלג, הוא נכנס לשאול מה כדאי ללמוד. רבינו אמר לו יש לך גמרא אתך? מיד לקח עיפרון ותוך כמה דקות ציין לו בכל תוס' אם ללמוד, ומהיכן עד היכן. הלה שהיה כאמור קרוב מאד, שאל את רבינו אם הוא יכול לעשות "קונץ" כזה בכל הש"ס. רבינו אמר לו יבמות זה יוצא מהכלל כיון שלמדתי זאת עם אבא כמה פעמים, ואחר כך בלומז'א ושוב בפוניבז', לכן

"במקרה" הוא קצת מתמצא... כששב הביתה וסיפר זאת לאביו הגאון ר' דוד זצ"ל [לשמו ולזכרו תאוות נפש] אמר לו מיד, הוא יכול לעשות זאת בכל מקום אותו דבר.

יד. מקשיב בפורים למסכת ב"ק מפי בחור שתוי

ועוד סיפר לי שנכנס פעם בפורים לרבינו וראה את רבינו יושב ומולו בחור חשוב [בשם מז"א] שיכור כלוט, מדבר בשטף. רבינו סימן לר"א שישתוק ולא יפריע. הוא נעמד מהצד והוא שומע שהבחור חוזר על מסכת בבא קמא שקלא וטריא, ובכל פעם שהוא "נתקע" ומשתתק, רבינו - בלי גמרא לפניו - ממשיך אז מה שואל אביו? או מה התירוץ השני בתוס', והבחור ממשיך. היה נראה שרבינו שואב נחת מיוחדת מאיך שנראה בחור בן עלייה בעת שכרותו, ואולי בדלת האחורית זו הזדמנות לחטוף עוד קצת לימוד בין הטרדות דיומא. [הבחור היום מרביץ תורה ידוע באחת הישיבות החשובות ומחבר כמה ספרים חשובים].

טז. מוחה בשקט על התנהגות לא ראויה

בישיבת פוניבז' לאחר התפילות בשבת, עוברים כנהוג לומר "גוט שבת". תור ארוך שעולה משמאל לימין. בתחילת המזרח משמאל נמצא מקומו של הבר פלוגתא, אבל כולם עברו לפני כולם. סיפר לי עד ראייה, בתקופה שהחל המתח בישיבה, הלכו כמה חמי מזג והניחו ספסל באופן כזה שהוציא את החכם ההוא מחוץ למסלול... לפתע רבינו שם לב לזה, ובאמצע התור הארוך, ללא שום אומר ודברים, עזב את מקומו והלך.

טז. מעמיד מוחים לכבודו על מקומם

יש לי חבר שמתפלל עד היום שחרית בישיבה כל בוקר. הלה משתייך במידה מסויימת לצד השני, אבל כדרך בני תורה אמיתיים, הוא נוהג כבוד בכל רבותיו. יום אחד ניגשו אליו לאחר שחרית שני תלמידים קרובים של רבינו ונזפו בו בתקיפות על משהו שלדעתם עשה שלא כראוי. הלה ניגש מיד לרבינו שעוד עמד על מקומו וסיפר לו שפלוגי ופלוגי נזפו בו, והוא שואל האם הוא נהג פעם בחוסר דרך ארץ. רבינו פנה לאותם שנים, ואמר להם (קרוב לגערה) שהלה נוהג כראוי, ושלא כדת דיברו עמו, ועליהם לפייסו!

יז. מפנה לחכם אחר עם שאלה

לפני כשנה או שנתיים אצל משהו ממשפחתי המורחבת נתרחשה בעיה חמורה בהריון שהיתה כרוכה בשאלות חמורות. עלה להתייעץ עם רבינו. אמר לו רבינו בשאלה כזו צריך גם הבנה טובה ברפואה, וגם להיות פוסק בהלכות חמורות, והוא אין בו את שניהם. ולכן כדאי שישאל את חכם פלוגי מעיר פלוגית (שלא שייך בשום צורה לחוגו של רבינו) שהוא חזק בשני התחומים. השואל קיבל ופנה לצאת, רבינו מעכבו ואומר לו, חכה רגע, אולי יהיה לך קשה להשיג את הטלפון הפרטי שלו, זה רשום לי ואני אתן לך אותו...

יש מקום להרחיב מעט על כל ההנהגה הזו של רבינו לומר 'איני יודע' בקלות, ולשלוח לפעמים גם לקטנים ממנו בהרבה, ובלבד שהם מומחים בתחומם. אולי בהזדמנות.

יח. המשיג לא עובד שלו כלל

שמעתי מהרה"ג ר' אליהו קלרמן, לאחר שרבינו מינה אותו לתפקיד משגיח בישיבה. הוא נתקל באיזו שאלה חינוכית ופנה לשאול את רבינו כדת מה לעשות. רבינו שואל אותו "מה אתה חושב"... [בזה לבד כבר טמונה חכמה נפלאה לתת לאדם תחושת ביטחון וערך עצמי, אבל אכמ"ל בזה כרגע]. ר' אליהו אומר לו, אני לא חושב כלום. אני עובד של ראש הישיבה, ואפעל על פי הוראותיו. עונה לו רבינו, אתה לא עובד שלי בכלל. אני עצמי קיבלתי רשות לומר כאן שיעורים, ולאחרונה גם שיחות. לא יותר. ולכן, כשבישיבה יש נידון חינוכי, צריך לעשות כפי רצון השם, וזה אתה יכול אולי לחשוב לבד. אני לא בעל הבית יותר ממך. אומר ר' אליהו מנין לי לדעת מה רצון השם, זה בדיוק מה שאני שואל את רבינו. אומר לו רבינו אם זו השאלה עדיף שתשאל את ר' אהרן לייב, הוא יודע יותר טוב ממני מה רצון השם. לא צריך לדבר איתי בכלל... [אגב. שמעתי ממנו הספד מופלא ביותר על דרכו החינוכית המדהימה של רבינו, אולי נזכה שיכתוב זאת לתועלת הרבים].

יט. מספר סיפורי צדיקים על ילדים חולים

יש לי חבר טוב שקרו אצלו שני מקרים רח"ל אצל הילדים. (בתחילה נפטרה ילדה בפתאומיות במה שמכונה רח"ל מוות עריסה, ובאותה התקופה ממש נזדמן ענין לא פשוט עם ילדה נוספת). רבינו טרח ובא אצלו לביתו בירושלים. ישב עם כל בני המשפחה וסיפר להם שני סיפורים. דומני שזה ממש לא כדרכו, ועשה כן מפני הצורך. [יתכן שרבינו סיפר זאת בעוד הזדמנויות וזה כבר פורסם. ואולי יש גירסאות אחרות. אני מספר מהמונח בזכרוני ממקור ראשון].

מעשה בימי הבעש"ט שנולד ילד ללא ידיים ורגליים, אבל עם ראש עילוי. עוד לפני הבר מצוה קיבל היתר הוראה עם תנאי שלא יורה למעשה עד היכנסו למצוות. הבעש"ט הגיע לשמחת הבר מצוה והביא עמו עוף עם שאלה. ביקש מהנער להורות. הנער הביט והורה להיתר. הבעש"ט ביקש שהנער יאכל מזה בעצמו. הנער ניסה לסרב, אבל הבעש"ט אמר שמו"צ צריך לעמוד מאחורי ההוראות שלו, ועליו לאכול. בלית ברירה אכל הנער, ותוך כדי אכילה נחנק למוות רח"ל. הבעש"ט הסביר שהנער הזה היה מו"צ חשוב בגלגול קודם, ובאה לפניו שאלה זו בע"ש ואסר בטעות, ונגרם צער ורעב לאותה משפחה. כשדנהו בבי"ד של מעלה לא נמצא בו אלא עוון זה. גזרו דינו לירד עד שתבוא לפניו שאלה זו ויורה בה כדין, ואז יתוקן. בכה החכם וטען שהרי אם יירד יוכל חלילה לקלקל הכל. הבטיחו לו שוירידוהו כל כך נכה שלא יוכל לקלקל כלום, רק להתעלות. וסיים הבעש"ט, היה חבל להניח לו להתעכב שנים רבות עד שתבוא שאלה זו לידו בדרך הטבע, וזרזתי את הענין.

ומעשה שני עם הסטייפלר זצ"ל. אצל משפחה מרחוב רשב"ם נפטר ילד צעיר לאחר שנות סבל. הסטייפלר עלה לנחם, ואמר שיש נשמות גדולות מאד מדורות קודמים שעולים עוד ועוד, ובמקום עליון מאד הם נתבעים על איזה דקות, וחייבים לחזור. וכדי שלא יפסידו מורידים אותם חולים מאד לכמה שנים בלבד. ויש לאותן נשמות הכרת הטוב עצומה למי שמשמש להם "אכסניא". ואילו היו אנשים שומעים איך בשמים מחפשים משפחה להוריד אליה את נשמת אותו ראשון או אחרון, היה תור מכאן עד העמוד חשמל בקצה הרחוב של משפחות שהיו מתחננות לקבל. רק אין לנו אזניים לשמוע, אבל צריך לדעת שזה כך!

קונטרס זה הכולל מקצת עובדות והנהגות שראיתי אצל מורי ורבי, עמוד הענווה, צדיק מושל ביראת ד', בקי בכולא תלמודא, רשכבה"ג מרן ראש הישיבה זצוקללה"ה אשר זכינו וכמלאך ד' היה בינינו, ולימדנו אורחות חיים למעלה למשכיל בהעמדת תורת המוסר כמתכונתה, והורה דרך בלימוד בישרות בעמקות ובהירות בדרך רבותינו הראשונים זיע"א, "תורת אמת היתה בפיהו ועוולה לא נמצא בשפתיו", כנודע ונשמע מגדולי הדור מרנא החזו"א ומרנא הגרי"ז זיע"א אשר הפליגו בגדול ומעלת תורתו וכח המלמד שבו להעמיד תלמידים ההולכים בדרך לימודו.

החזו"א כותב שבעל תורה אמיתי משפיע על כל הסביבה, ודייק רבינו שלא כתב גאון וצדיק אלא בעל תורה אמיתי, וביאר דלאו דווקא אם הוא מוסר שיעורים או שיחות או שיש תעמולה מדבריו הוא משפיע, אלא בעצם היותו בעל תורה אמיתי, וכה חזינו ברבינו הגדול וכמו שנתפרסם בשנים האחרונות כח השפעתו של רבינו בלא תעמולה וכדומה.

עוד כתב החזו"א על האיש הזוכה לידיעת התורה שהוא באמת מלאך הדר עם בני תמותה, ולשון זה שנקט בני תמותה ולא בני אדם, י"ל שמלאך אין שייך בו מיתה, וזה היה השיעור האחרון של רבינו לעיני כל ישראל שרבינו הגדול לא מת, וממשיך בשיעוריו בישיבה של מעלה, ונתקיים ברבינו מתוך כך זוכרהו כדברי הגמ' שלא יפרד אלא בדבר הלכה, וכמו שכמעט כל חייו היו הרבצת תורה כך עלה לישיבה של מעלה, ונתקיים ברבינו דברי הרמב"ם שלימוד התורה הוא עד שעת המיתה.

ראוי לציין שמה שתחת הכותרת בדידי הוה עובדה הוא בדיוק העובדות כפי מה שידי משגת, ובהערות הוספתי הבנות ולימודי דעת בדרכיו ומדרכיו, וגם עוד מעשים שלא נכתבו עם כל הדיוק מכמה טעמים.

יהי רצון שיהיו הדברים לתועלת ולעילוי נשמת רבינו מרן ר' ירחמיאל גרשון בן הרב צבי יהודה זצוק"ל. ת.נ.צ.ב.ה.

א. הרמב"ם בהל' בית הבחירה כתב דבית המקדש אין בונים אלא ביום ולא בלילה, ואח"כ כתב דגם נשים מצוות בבניין בית המקדש, וכבר הקשו דהרי זה מצוות עשה שהזמן גרמא, ובשנת תשע"ב אמרתי ליישב דפטור מצוות עשה שהזמן גרמא היינו דווקא במצוה פרטית, אבל במצווה שהיא על הצבור אין פטור זה, כיון שנשים חייבות מדין שהם חלק מהצבור [וכמו שבוודאי לא כ"א בנה ממש את בית המקדש אלא דאג לכך גם הנשים כן] אינם פטורים. ובשבת קודש אמר תפילת שחרית באהל קדשים כשירד מו"ר זיע"א במדרגות לכיוון ביתו אמרתי לפניו תירוצו זה, ונעצר רבינו זיע"א על המדרגות וחשב בערך שתי דקות, ואמר החידוש נשמע טוב, אין לזה סתירה משום מקום בש"ס.¹

ב. בפסח שיעור ב עליתי לביקור חג וכידוע שרבינו לא נחה דעתו מביקור חג לשם ביקור ואריכות דברים גם בדברי תורה. ובד"כ היה אומר גוט מועד ולפעמים מכניס לבית ולפעמים בדת², ובפסח הזה נכנסנו והושיב אותנו בסלון ואחר כמה רגעים אמר גוט-מועד, ומכיון שחפצתי לשמוע מרבינו דבר ד', אמרתי שבנודע ביהודה חוקר האם הקבלת פני רבו זהו משום כבוד הרב או לקבל תורה מהרב [והמכוון היה שנשמע ממנו ד"ת] והשיב לי בשנינות שחושב שזה שניהם וכבר קבלתי ד"ת ואחר כך אמר גוט-מועד.

ג. כשבאתי לפניו בענין בחור צעיר שרח"ל נפל בפגעי הטכנולוגיה והמציאות היתה שבמשפחתו ובישיבה לא ידעו על כך, הזהירני שכל זמן שאי"ז מוכרח, לעשות הכל שהם לא ידעו, ורק אח"כ שנהיה צורך בדבר, אמר שמישהו אחר יספר למשפחה ורק יוסיף שאני יודע מהענין משום שאני ימשיך הקשר עם הבחור והכל בהתייעצות עם הרה"י וביקש שכל שאלה בענין זה מיד אתקשר אליו בטלפון.

ד. בישיבה קטנה הגעתי לשאול שאלה בלימוד, והשיב לי מיד לפי ירושלמי בסדר זרעים ואמר לי המיקום המדויק בירושלמי, וכשראה שאני נבוכ משום שלא ידעתי איך לומדים ירושלמי פתח לי בפנים וביאר לי באר היטב.

ה. שוב פעם אחרת שהגעתי בישיבה קטנה להתייעץ עמו על חידושי תורה עודד אותי ביותר אמנם בירר שאי"ז על חשבון השיעורים וכתבתם.³

ו. כשהגשתי לפניו את קונטרסי חידושי תורה שהוצאתי, עיין תמיד מיד בגוף הדברים ואמר כמה מילים, ובפרט על נדרים שאמרתי לפניו שיש סימן שלם ממה שדיברתי עם הרה"י עבר על כל הסימן ואישר את הדברים. ובשני פעמים כשגמר לקרוא ההקדמה אמר לי שרואה שאני גם דרשן טוב.⁵

ז. בבין הזמנים של חודש אב באחד השנים כששכב על מיטתו וישבתי לידו [דבר שהיה מצוי באותן זמנים] שאלתי את רבינו שהרי כל הזמן רבינו [בפרט בשנים ההם] מדבר ללמוד לפי טבעו ובלי לחץ וא"כ מה היא הדרך לעמל התורה ובפרט מה שידוע על מרן הגר"ד זיע"א שהיה עמל עד כדי כאבי ראש וכן מרנא הגר"ח זיע"א ומרנא החזו"א זיע"א [ועוד הארכתי בשאלה זו ואכמ"ל].

ואמר לי מו"ר דכשמחדשים לאמיתיה של תורה שייך עמל ויגיעה עד כדי קושי בבריאות. והוסיף לספר שבשנים הראשונות שהכין השיעורים היה לפעמים ישן בשתיים ושלש בלילה ממאמץ להכין את השיעור, וכשחזרתי לשאול א"כ היאך נקיים זאת אנחנו, אמר לי שרק ע"י גדול עומד ע"ג דהיינו רב שמבקר את כל החידושי תורה אפשר לדעת שזה עמל התורה אמיתי. וכשאמרתי שיש לי את רבינו מו"ר זיע"א השיב

¹ תא וחזי מאן גברא רבה דקא מסעיד עליה, והיינו שהיה הש"ס לפניו בכ"כ בהירות שיכל לומר כך, וידוע כמה שהיה מאד מעודד ומעורר על לימוד הש"ס וידיעתו, ובא' הפעמים שהיה בסיום הש"ס בבית בחור מהישיבה [כמדומה שנת תש"ע] שרבינו בא בשביל לעודד לימוד זה, שמע יהודי מבוגר שמשבח את זה שבחור צעיר [מהקיבוץ בישיבה] כבר סיים ש"ס מה שהוא [המבוגר] לא הספיק, וא"ל רבינו אפשר עדיין להספיק.

² היה ניכר בדקדוקו בבין אדם לחברו, שבד"כ אם הבין שטרח במיוחד מחוץ לעיר בשביל להקביל פני רבו היה מכניס לקצת זמן לביתו משא"כ לבחורים מבני ברק. ובא' הפעמים הסביר שבגוט-מועד אחר התפילה באהל קדושים יוצאים יד"ח.

³ היה רבינו רגיל לומר שכתובה זה כמו חברותא, ובבין הזמנים שהרביתי בכתובה אמר לי פעם שזה חברותא נפלאה בלא הגבלת זמן.

⁴ בד"כ היה נהנה מחידושים עם הרבה מקורות, וכמו שהיה מדבר הרבה על כך שדרך הלימוד זה למיגמר והדר ליסבר. וכשהראתי לרבינו ביאור סוגיא ע"פ תוס' רא"ש שלא כ"כ מפורסם ממש צהבו פניו.

⁵ רבינו בסבלנותו הרבה התייחס לחידוש של כל צעיר, ובא' הפעמים הראה לא' מידידי שכתב את החידוש שהוא אמר לרבינו. וכמו שידוע מה שביאר על מתלמידי יותר מכולם, שע"י פלפול התלמידים מתחדש לרב חידושים.

שאינן באפשרותו לשמוע את כל החדושים. ושאלני אם יש לי עוד רב והשבתי הגרד"פ שליט"א ואמר שזה מצויין ואפשרי, שאם אציע בפניו את החדושים ויבקר אותם אפשר לדעת שזה לאמיתה של תורה וא"כ אפשר לעמוד עליהם בכל הכוחות [ועוד הוסיף בזה הרבה ואכמ"ל].

ח. אחד מחברי נולדה לו בת ראשונה ורצה לקרוא ע"ש אחת הסבתות, ואשתו אמרה שלא אכפת לה לקרוא ע"ש הסבתות אבל שם פלוני היא לא מסכימה, וכיון שנוצר ויכוח על הנושא הוא ביקש שאלך לשאול את רבינו ומה שיגיד מקובל על שניהם.⁶ והלכתי לחתונה שבה השתתף רבינו ושאלתי שאלה זו, והשיב לומר לו שמכיון שהיא סבלה את התשעה ירחי לידה א"א שלא לשמוע דעתה.

ט. בהיותי בשעור א' עשיתי סיום בליל שישי [שאחרי שבועות] סיום עם כל החברים [בעידודו של רבינו לעשות עסק מכך מכיון שזה היה אחרי שבועות] ובלילה שאחרי הסיום נטפל אלי אחד מידידי שלא היה מהמקבלים ובפרט מרבינו, והרבה עלי בדברים למה אני כ"כ משקיע בהספק ובשמיעת השיעורים, הרי צריך להתפתח ולהיות למדן ומעמיק,⁷ וכדאי ללכת לשמוע שיעורים מת"ח פלוני שנודע בלמדנותו וכו', בדברי שכנוע והוכחות שלא כדרך לימודו של רבינו, ומכיון שבלבל דעתי בזה עליתי למעונו של רבינו ביום שישי בבוקר וספרתי את כל מה שהיה.

ובתחילה הוכיח לי שכל דברי הלמדנות שדיבר הם כנגד הגמרא והסברא, ואח"כ בשביל לפייסני סיפר לי שכשהגיע לישיבה אחר תקופה חשב לשנות את דרך לימודו מכיון שראה שמה שפשוט לו לאחרים זה חידוש וכן להיפוך, ודיבר ע"כ עם מרן החזו"א ואמר לו החזו"א שימשיך בדרך הלימוד שקיבל מאביו. אבל אמר רבינו שזה לא שכנע אותו מכיון שהחזו"א לא למד כדרך הישיבות. ואח"כ הלך לדבר עם מרן הגרי"ז וראה שמה שהיה פשוט לו גם פשוט להגרי"ז ומה שאצלו חידוש גם לגרי"ז זה חידוש. והוסיף שמאז לא חשב כלל לשנות דרך לימודו.

י. בשנת תשס"ט שאלתי לרבינו שכשלושים לפני התפלה בישיבה ומתאמצים להיות שקוע בלימוד שגם אחרי התפלה ימשיך הלימוד הזה [שלפני התפלה] זה משפיע על תפילת שמו"ע שקשה להתרכז, ואמר לי לשאול זאת למרן הגראי"ל זיע"א. וכששאלתי את הגראי"ל שאלני היכן אני לומד ואמרתי בפנוביז' מיד אמר א"כ יש לך את ר' גרשון תשאל אותו,⁸ אמרתי שר' גרשון שלח אותי, והשיב מרן הגראי"ל אפשר לקיים שניהם ותשאל את ר' גרשון איך עושים את זה [ורבינו הסביר לי שצריך לעשות תרגילים להתרגל שלא יפריע אחד לשני]⁹ יב. כשנתקרב לגיל תשעים, אמר לנו [בבין הזמנים] שכתוב בן תשעים לשוח ופירש רבינו דהיינו להשקיע בתפילה ובמוסר ואמר שכך חושב לעשות, וכמו שראינו שבאמת עד אז היה מדבר הרבה על דרך הלימוד [להספיק, בלי לחץ, לפי טבעו, למיגמר והדר ליסבר] אבל אח"כ דיבר בעיקר על יראת שמים ובשנים האחרונות הרבה על לימוד המוסר.

יג. מה שרבינו הנהיג מהפכה בדרך הלימוד, מלבד מה שדיבר ע"כ רבות,¹⁰ ועודד בחורים להתבונן בדברים עד כדי שבשנת תש"ע אמר שמי שחפץ שיוכיח לו הדרך הנכונה יעלה אליו והוא יסביר לו, וזכורני בחור מסוג המאריכים בדברי פילוסופיה לבאר הגמרא שעלה אליו עם דפים רבים כתובים בחידושים שלו, ורבינו ישב במשך זמן רב להוכיח לו את טעותו בלימוד, ואח"כ אמר לי אותו בחור שבביטחון מוחלט חשב שבחכמתו [כביכול] ישכנע את הרה"י אבל לא האמין שהרה"י ישכנע אותו כ"כ.

עוד הוסיף באחד הפעמים שהאריך איך צריך ללמוד וכמה מאושר הוא מי שלומד כך.¹¹ דבאמת יש הרבה מהגדולים שדיברו בזה, אבל אמרו שא"א אחרת לגדול ת"ח, ומשו"ה הדברים לא התקבלו. אבל אם מסבירים באר היטב אז משפיעים ללמוד בדרך הנכונה. ובאחד הפעמים שארגנו שבסדר ב' ילמדו קבוצה עם הספק גדול ויהיה ע"כ חברות מיוחדות [מחתנו מורינו הגר"ד לוי שליט"א], אמר שהעיקר הוא שהתרגלו מכך ללמוד גמרא בצורה הנכונה [בעיון קל].

יד היה דרכו לקרוא את המודעות על הלוחות בדרך למקווה. ושאלתי לרבינו האם קורא את המודעות משום שהוא צריך להיות מעודכן בנעשה וחיך ולא השיב, וכשהמשכתי ושאלתי אולי בשביל להפסיק מהשקיעות בלמוד לפני הבית מרחץ חיך מאד והיה נראה כנהנה שזהו באמת טעמו.¹²

טו. כמה פעמים ראינו שהגיעו אליו לבקש הסכמות ואפילו אנשים חשובים, ואמר הרי ההסכמה זה לתוספת כבוד [למו"ל] א"כ אולי לא כדאי, ומילא בספר של הלכות צריך הסכמה אבל בספר אחר בשביל מה הרי זה לכבוד וזה לא טוב.

טז. דבר ידוע, כל השנים היותר מאוחרות שהכין שיעורים והיה משתמש בדרך ים שמבוסס על השיעורים של רבינו, ראו את זה בקביעות על שולחנו ולא הרגיש בזה פחיתות כבוד¹³ [ובשנים האחרונות השתמש בספרי שיעוריו "מגד גרש ירחים"].

יז בשיעור א' היה לי בסדר א' חברותא בחור מוכשר מאוד ולמדן אבל היה לו קושי בשמירת הסדרים, ושאלתי לרה"י כמה פעמים והשיב להמשיך אעפ"כ כיון שבשביל החברותא זה לתועלת. והוסיף שבזמן שהוא לא מגיע להרבות בדיבור עם המשיב [כיום מורינו המשגיח]

⁶ כמה פעמים ראיתי ושמעתי שאנשים שלא הגיעו לעמק השווה שמחו לקבל הכרעת רבינו, וטעמם לא משום שזה דעת תורה, אלא שידעו שבלא כל פניות ונגיעות יקבלו את התשובה שטובה להם והיא הנכונה.

⁷ דבר מעניין שראינו שגם אלה שלמדו בהפך מדרך רבינו טענתם היתה על למדנות וחידושים אבל ידעו שהישרות נמצאת אצל רבינו. ועובדה הוה בא' מאלו המתנגדים לדרכו של רבינו שתוך כדי ויכוח בסברא בינו לבין חבריו אמרו בא ונחזי מה רבינו אמר בשיעוריו.

⁸ בפעם אחרת שרציתי להוסיף לימוד בעוד א' מחלקי התורה, ורבינו עודד על כך מאד, ואף אמר לי שמה שהמליצו לי ללכת לשמוע את הגראי"ל בענין זה זו עצה טובה, ולמעשה כשביקשתי ממרן הגראי"ל להימנות על שומעי השיעור אמר לי יש לך את ר' גרשון אז מה חסר לך. [והוסיף טעם שלא חפץ שבחורים יהיו בשיעור זה]. ועוד בענין חלקי התורה כשאמרתי לרבינו עצה מת"ח כשהזכיר מהלימוד בלילה לפני השניה בדרך לחשוב על פרשת שבוע שיבא רבינו את הדברים באמרו שבאמת זו הזדמנות לרכוש עוד חלק מחלקי התורה.

ובזה חלקו של רבינו היה מפורסם בין ידידיו ומכריו מצעירותו, כמו ששמעתי מת"ח ששקב בחלק טהרות לפני למעלה מארבעים שנה שכל שאלה היה שואל לרבינו, ואמר לי יהודי שכבר עבר גיל גבורות שלמד אצל רבינו ממש בצעירותו וזוכר איך שבכל אחד מהלימודים שלמדו כגון משנה או נביא וכדומה [שלמדו אצל אחרים למודים אלו] היה שואל לרבינו ומקבל בהירות בדברים.

⁹ כשיחותיו של רבינו הרבה פעמים הסביר שיש לכל דבר דרך היאך להתקדם לטוב אלא שצריך לדעת שזה מגיע ע"י תחבולות, כגון מה שהיה אומר לגבי מידת הכעס שאם יתוב את הדברים על הדף הרבה פעמים ינוח מכעסו ועוד רבות הדוגמאות ואכמ"ל.

¹⁰ שעד בערך שנת תשע"ב זה היה עיקר שיחותיו של רבינו, וגם אח"כ הזכיר זאת פעמים רבות, וסבר רבינו שזה עיקר בעיית הדור בנפילות משום שלא לומדים בחשק ולפי טבעו. והדברים מפורסמים.

¹¹ ובדיבורו של רבינו על כך היה אפשר להרגיש כמה באמת יש אושר ללמוד עוד סוגיא ועוד מסכת, וכמו שהיה רבינו רגיל לומר שכל מסכת זה מלכות, ולפרש בזה מה שאמרו שישים המה מלכות זה שישים מסכתות. וכשהיו בחורים שהתלוננו שאינם מאושרים שלח אותם לדבר עם מי שלומד הרבה בהספק באומרו להם שהוא מאושר וישאלו אותו היאך עושים זאת.

¹² רבינו היה זהיר ביותר על ביטול תורה, וביאר שזה פשוט עבירה ואיסור דאורייתא, אבל לא הרגישו אף לא פעם אחת לחץ סביבו בענינים אלו. ודו"ק בזה.

הגר"ע רוטשילד שליט"א. ובזמן קיץ אמר לי שבתחילת הסדר אדרבה אלמד בהספק גדול וזה יהיה לתועלת, והוסיף אולי בשביל כך כדאי כזאת חברותא [ואציין שבזמן הלימוד עם החברותא הלימוד היה מצוין].

יח בזמן שתקופה למדתי בירושלים [בעידודו והדרכתו של רבינו זיע"א], כשנזדמן בשב"ק בחזור מאהל קדושים שירד גשם ונכנסו לבניין לזמן מה, אמר לי בירושלים כבר התרגלת לגשם? ונראה היה רצונו בזה להראות לי שזוכר אותי אע"פ שאיני נמצא עכשיו בישיבה.

יט בסדר ב' היה מקובל ששיעור א' יושבים בעז"נ של ההיכל, וכשהגיע שיעור ב' ביקש מהחברותא שלי וממני שנמשיך לשבת גם השנה בשביל לחזק את הצעירים [ולשנה אח"כ ביקש שנדאג לסדר המקומות].¹⁴ ומכיון שהחברותא שליט"א נודע כה"ח גדול היו באים בשאלות כל הזמן. ובא' הימים ירדנו ללמוד באהל קדושים [ביציע], וביום השני ללימודינו שם הגיע א' מתלמידי רבינו [מה שאח"כ התברר שהיה בשליחות רבינו] ועורר אותנו למה עזבנו את משמרתנו. וכשהלכנו לשאול את רבינו ע"כ, השיב בוודאות שנחזור לשבת עם הצעירים דהרי זה זיכוי הרבים והוסיף שאדרבה זה רק יסייע ללימוד ולא להיפך.

כ. בשעת תשס"ט עדיין רבינו זיע"א היה עולה לעז"נ בסדר ב' בשביל לדבר בלימוד על השיעור, וחפץ שיהיה דבוק חברים על מה שלמדו בשיעור [שעד השעה חמש היו חוזרים על השיעור על פי הוראת רבינו], ומשום כך כשהיה מתיישב על מקומו היה מסמן לנו אלו שהיו מסביבו או שישבו מאחוריו שרוצה לשאול או לומר דבר מה, וכך היה נוצר דיבוק חברים על השיעור.¹⁵

כא. היינו רגילים בסדר ב' לעלות עם החברותא לבית רבינו ולדבר בלימוד ובא' הפעמים שאלנו והרה"י אמר צ"ע כדרכו ולמחרת הגענו עם תירוץ והרה"י נהנה ושאל איך חשבנו על כך, ואמרנו שחזרנו שוב פעם והדברים התבארו, ומאוד שיבח על כך, ועודד פעמים רבות שאם חוזרים שוב פעם הדברים מתבארים והורה לנו שכך יהיה צורת הלימוד באופן קבוע.

כב. כשהיו מדברים בלימוד עם הרה"י בביתו והיה מגיע זמן שיעור כללי או של מו"ר מרן רה"י הגרב"ד שליט"א או להבחל"ח של מו"ר מרן רה"י הגרב"ש צוק"ל, היה אומר שעכשיו צריך ללכת לשיעור כללי, וגם אם היו אומרים שמאיזה סיבה אין במחשבה להשתתף בשיעור כללי לא הסכים לדבר בלימוד בזמן זה.

כג. בבחירותי התבקשתי להשתתף באיזה כנס שעשתה ישיבה מסוימת לכבוד גבירים שנדבו לבניין הישיבה, מכיוון שהיה שם גם ממשפחתי, ומכיוון שרה"י של אותה ישיבה היה תלמיד של רבינו, הגיע רבינו להשתתף כאורח הכבוד בכנס זה, ושאל רבינו מה אני עושה פה והסברתי שיש פה משפחה וגם מרבני המשפחה שלי הגיעו להשתתף ואמר לי זה לא מקום בשבילך, וכשאמרתי שאני רוצה לשמוע את הרה"י מדבר, אמר לי שמיד אח"כ אלך. ואחר שדיבר [ודיברו עוד גדולי ישראל שיבלחט"א] וירד מהבמה ביקש לקרוא לי ואמר שאלך מיד משום שאין זה בשבילי [וביאר כמה טעמים ביטול תורה, חמדת הממון ואכמ"ל].¹⁶

כד. מכיוון שהתחנתי בירושלים לא זכיתי שהרה"י ישתתף בחתונה ודובר שהרה"י יבוא לשבע ברכות שייערך במוצש"ק ב"ב, אלא דאח"כ נקבע כנס בבית הכנסת לדרמן באותו מוצש"ק והרה"י ביקש להתקשר אלי¹⁷ ושאל אם אני מוכן לוותר על ההשתתפות שלו מכיון שנחלש מהכנס [בחירות]. וכמובן שהסכמתי וביקר אותי ברכות מרובות בטלפון.

כה. ביום ג' בערב היה חבורה לקיבוץ א' בבית של הרה"י [בשנים תשס"ז עד תשע"א], והרה"י אמר לי שאבוא להשתתף גם בחבורה, ומכיוון שראה שלא נוח לי משם שכולם היו מהקיבוץ הושיב אותי קרוב אלי¹⁸

ובא' הפעמים סבר שאין מספיק דיבוק חברים ושאל כ"א לשמו של מי שיושב לצידו, ואת האחרון שאל לשמי. ואז אמר שרואה שכולם מכירים את כולם. אז למה לא רואה דיבוק חברים. ועצר את החבורה עד שנהיה ריתחא דאורייתא בדיבוק חברים.

כו. בא' החבורות התפרץ אברך מהכולל וזעק בכאב על כך שיש בישיבה באותו זמן עימות בין בחורים, ומכיוון שהיה מאוד נסער לא דיבר והתנהג בכבוד לרה"י, וכמובן שרצו להשתיקו ואף להוציאו מהבית, אבל הרה"י לא הסכים. אלא שמע את דבריו עד הסוף ואמר לו שמכיון שעכשיו הוא נסער שיבוא בפעם אחרת לדבר.

כז. הורה לי כמה פעמים שמכיון שאני גר בבני ברק חשוב ללכת לאכול סעודות שבת בבית ההורים, ואף שטענתי שזה ביטול תורה, אמר שסעודה א' לכל הפחות ללכת והסביר טעמו משום שלאחים חשוב לראות בן ישיבה בבית.¹⁹

כח. בתפילת מנחה בא' השנים לאחר התפילה כשהרה"י בא לצאת מהבית מדרש נתעלף לידו א' מן האברכים בישיבה, ומיד ביקש שאשכיב אותו על ספסל והרה"י בעצמו הרים לו את הרגלים בשביל לעוררו.

כט. כמה פעמים עודד אותי ללכת להליכה ליד הישיבה עם בחורים שעמלו רבות בלימוד והיו צריכים להתאווור.²⁰

ל. כשהרה"י מסר שיעורים על סוגית בר פדא בנדרים הקשיתי מדברי מרן הגר"ח זיע"א, והרה"י הטיב לבאר דבריו באופן שלא יקשה. ומכיון שראה שלא התיישבה דעתי, כשהגעתי לביתו לדבר בלימוד פתח [ביוזמתו] את חידושי רבינו חיים הלוי והראה לי בפנים ביאורם של דברים באופן שלא יקשה.

לא. בשיעורים בפרק לא יחפור אמר לי כמה פעמים [בשנת תש"ע] שע"ז נאמר הרוצה להחכים יעסוק בדיני ממונות.

לב. עודד אותי הרבה להתאמץ לקבל מרבינו המשגיח צוק"ל ואמר לי שכל דבריו הם במסורת מה שקיבל מרבותיו.

¹⁴ מאד היה חשוב לרבינו שבסדר ב' בני שיעור א' יישבו ביחד בשביל שבתחילת הסדר יחזרו על השיעור, וכמו שאכתוב להלן, ואף שבשנה מסוימת מחמת כך אברכים שהיו רגילים לשבת בקביעות בעז"נ היו צריכים בשביל כך לעבור למקום אחר סבר רבינו שכך הוא הרצוי לתועלת הבחורים.

¹⁵ ולפעמים בשביל כך היה מעורר לריתחא דאורייתא בין הבחורים, באופן שהיה שומע כ"א מה עונה על טענת חבריו וכך הלאה, ולפעמים היה מסיים זאת שאדרבה ילמדו שוב פעם לראות עם מי הצדק.

¹⁶ א' מבחורי הישיבה שאל לרבינו על שידוך עם משפחה ת"ח אבל יש שם חשש חמדת הממון והכבוד ורבינו השיב שזה סיבה לשלילה. ובענין עצות בשידוכים, כשהציעו לי שידוך מירושלים חשבתי שלא לשמוע מחמת שאפסיד את השהות והלימוד בישיבה ובכולל, ושאלתי לרבינו והשיב שכיון שהעיקר זה השיעורים גם בירושלים אפשר לשמוע שיעורים, או אצל מרן הגרמ"ד זיע"א [שלמדתי תקופה בישיבתו] או אצל הגר"א אריאלי שליט"א.

¹⁷ תא חזי כמה עונה ודאגה לתלמידים יש בזה.

¹⁸ גם בזה היה ניכר דעתו המפורסמת של מו"ר שכמה שיותר שומעים שיעורים יותר גדלים ומשום כך אמר לי לבוא גם לחבורה לקיבוץ.

¹⁹ עוד בענין זה, רבינו לא הסכים להתיר לי לישון בפנימיה בשום אופן, ואף בשיעור ג' שביקשתי רשות לעשות חיזוק מתחילת זמן קיץ ועד שבועות להיות בישיבה לא הסכים. וביאר שהנזק רב על התועלת.

²⁰ היה דבר פלא איך שרבינו ממש מכמה מילים הבין את הצורך של הבחורים להתאווור וקבע שיעור כמה בדיוק כ"א צריך. ובפעם א' הורה לי לצאת לטיול בבין הזמנים עם בחור שלא הרגיש כ"כ בחברה. והורה את שיעור הדבר והצורה הראויה.

רשימות מאחד הנינים שזכה לשהות במחיצתו בימי הקורונה

ורשם הדברים כהייתם

- בקורונה הייתה יוזמה בשביל בחורים בחו"ל שאין להם ישיבה, ובקשו מסבא שיכתוב מכתב ברכה וסבא אמר שצריך לבדוק את זה וכששאלו אותו מה יש לבדוק בזה {את מי שעשה את היוזמה הוא הכיר} הוא אמר שאולי יש עוד מישהו שכבר עשה יוזמה כזאת ואם הוא יכתוב מכתב זה יהיה פגיעה באדם השני שעשה את זה, והתברר שבאמת מישהו כבר עשה כזה דבר.
- בכל פעם שסבא ראה עלון של קרן הוא היה תורם 100 ₪ לאותה קרן.
- בסעודות שבת כשאכלנו לבד היה לידו גמ' וכשהייתי הולך להביא את האוכל הוא מייד היה מתחיל ללמוד כשהיה גומר לאכול את המנה לפני שסיימתי הוא היה מתחיל מייד ללמוד.
- כל מעשה שלו היה מחושב, בכל מצב הוא היה מקפיד שלא ללבוש צד שמאל לפני צד ימין גם בזמנים שהוא סבל מייסורים איומים, הוא היה אוכל רק בזמנים שהיו קבועים לאכילה סבא היה רגיל לדבר שמי שאוכל כדי שיהיה לו כל ללמוד האכילה שלו היא עבודה למקום ובאמת היה ניכר שרק בשביל זה הוא אכל, היו פעמים ששמו לב שהוא התחיל לאכול פחות וכשמוטי שאל אותו הוא אמר שמספיק לו פחות וזה "תאווה" ורק לאחר שהוא ראה שהוא יורד במשקל הוא הסכים לאכול יותר.
- גם במחשבות היה ניכר שהוא שולט עליהם הרבה פעמים היה לו דופק גבוה והוא לא היה נרדם בלילה היו שואלים אותו מה מטריד אותו הוא היה עונה כל מיני חיזוקים וכדומה ושאלו לו שזה מזיק לו לבריאות הוא היה מסיח דעת והיה נרדם, סיפרו שפעם מדדו לו לחץ דם בבוקר וזה היה קצת גבוה וסבא אמר שיהיה לו מחשבות ועכשיו הוא יסיח מהם דעת ושימדדו לו עוד פעם, ובאמת מייד אחר כך מדדו לו שוב והיה יותר נמוך.
- כל ברכה הייתה במתינות.
- בשיחות היה אפשר לראות את החשבונות נפש שהוא היה עושה, היה אפשר לראות שהוא מדבר על דברים שהוא עסק בהם באותו זמן, היה פעם שהוא שכח לקחת את התרופות ואח"כ בשיחה הוא דיבר על זה שאם יש אדם שצריך לקחת תרופות והוא לא לוקח זה חטא,
- היו לו את ה"חיובים" הקבועים שלו בחומש, תהילים, משניות, מסילת ישרים, וגם בזמנים שהוא הרגיש מאוד לא טוב הוא לא ביטל את הקביעות הזאת, היה הרבה פעמים שסבא היה עייף אחרי יום עמוס והיה נשכב ומתחיל ללמוד את החיובים והיה נרדם תוך כדי שהוא לומד והייתי צריך להעיר אותו כל כמה דקות כדי שימשיך ללמוד את החיובים כיו שעד שהוא לא סיים ללמוד הוא לא ילך לישון, בשנים האחרונות היו הרבה פעמים שהיו לו כאבים בחזה והיה צריך חמצן אבל את החיובים הוא אף פעם לא הפסיד.
- כשאכלו אצלו בחורים בסעודות שבת הוא היה דואג שהם ישתו והיה אומר ושבעת זו שתיה.
- היה מקפיד לעצמו על גילוי ואפילו לרגע אחד, בחלב הוא היה שם אטב כביסה בשביל לסגור את החור.
- בסעודות שבת הוא היה לובש את הפראק.
- כשהיה לו כאבים בגב הביאו לו מיטה ממעיני הישועה, אחרי תקופה הוא שאל אותי מאיפה המיטה הזאת ועניתי שממעיני הישועה אז הוא אמר שאולי צריך לשלם על זה, ואח"כ כשמוטי הגיע הוא התקשר לשלמה רוטשילד ואמר לו שסבא רוצה לשלם על המיטה ולאחר שהוא אמר שאין צורך לשלם על זה וזה זכות בשבילם נחה דעתו.
- הוא היה מקפיד שלא להתחיל את השיעור כללי לפני 06:05 משום שעד חמש דקות זה לא איחור [כמדומה שאמר את זה בשם ר' דוד] וכשהגיע יותר מוקדם הוא היה ממתין במעלית.
- היה מתפלל עם האצבע בתוך הסידור.
- הקפיד מאוד שלא להניח ספרים או ברכונים מעל שלחן שאוכלים עליו משום שהחזון איש אמר שיש חשש שיפלו תולעים מהספרים [גם בספרים חדשים] לאוכל.
- פעם חל יו"ט בע"ש וסבא הלך למשך חכמה לומר קבלת שבת למרות שהקבלת שבת יותר קצרה, ואמרו לו שהוא יכול לומר בבית אז הוא אמר שהוא רוצה לרדת בשביל לשמוע קדיש.
- סבא היה גונז את הפתקים של השמות שהביאו לו לו לתפילה, פעם שאלתי אותו מה הענין בזה, והוא ענה שזה תפילה והחזו"א אמר שיז בזה לב של אנשים, שאתי האם זה הלכה או שזה רגש והוא ענה שזה רגש, רגש נורמלי.
- סבא היה שם בגניזה שערות מהזקן.
- כשהיה מגיע אליו ילד חלקה הוא היה שואל אם הוא מסכים שיגזרו לו והיה בודק שצילמו.
- פעם הרב אושי שלומוביץ הגיע לטפל בסבא כשהוא לבוש בחליפה, וסבא אמר לו שיוריד את החליפה.

אלומות אור ופסיעות במשעולי חיי המופלאים ועומק משנתו הטהורה

של מנהיג הדור, מרן ראש הישיבה,

הגאון הגדול רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצוקללה"ה

שמעתי מידידי הרב ח.ב. שליט"א, שלבן משפחתו היתה התלבטות גדולה ביחס לעבודה של אשתו, והלך לשאול למרן הגר"ג זצוק"ל, וענה לו מה שענה. לאשתו היה קצת קשה לקבל את התשובה, והלכו לדודם הגאון הגדול רבי צבי דרבקין שליט"א, ולא סיפרו לו שכבר שאלו את מרן זצ"ל, רק הפצירו בו שיעשה גורל הגר"א (שכבר פעמים רבות יצאו לו תשובות מופלאות, ואכמ"ל). אמר להם הרב דרבקין שיבואו ביום שישי אחר המקווה. הזוג הגיע, והרב שליט"א ערך את גורל הגר"א, והנה יצא בגורל הפסוק 'רוח ד' דיבר בי ומילתו על לשוני' (שמואל ב', כג, ב). שאלם הרב - האם שאלו למישהו קודם שבאו אליו? אמרו - שאלנו להגר"ג. אמר להם - עכשיו א"כ מובן כוונת הפסוק...

סיפר הרב י.ש. שליט"א, שלפני 30 שנה, כשהוא היה ילד בן 9, הלך עם אביו אל ביתו של מרן בעל האביעזרי זצ"ל כדי להיוועץ עמו באיזה ענין. והנה, כשהגיעו לביתו של מרן הרב שך, הדלת היתה סגורה, מכיוון שהרב שך היה חולה באותם ימים. אמנם על החלון היה תלוי פתק בכתב ידו של מרן הרב שך, ושם היה כתוב: "לשאלות - נא לפנות לראב"ד 17, לרבי גרשון אדלשטיין".

מרן רה"י זצ"ל, כידוע, היה חכם מאוד בכוחות הנפש. וסיפר ר' אליהו דיסקין, שסיפר לו יהודי שהיה חברותא עם ר' שלמה הופמן זצ"ל, שכל גדולי ישראל סמכו עליו, שהיה כידוע חד בדרא בכל הקשור לענייני נפש האדם. אותו יהודי סיפר - היה לי תלמיד בישיבת פוניבז', הוא היה כותב לי כל מה שר' גרשון אומר בישיבה. הייתי לוקח את זה ומראה זאת לר' שלמה הופמן (סיפור מלפני למעלה מ-30 שנה), וכשראה הרב הופמן את דבריו של ר' גרשון אמר: קולע אל השערה ולא יחטיא!!!

בצעירותו של מרן הגר"ג ביקשו גיסו הגאון הרש"מ דיסקין זצ"ל ללמוד עמו בחברותא בצהרים. אמר לו הגר"ג - אינני יכול. שאלו הרש"מ דיסקין: מדוע לא? אמר לו מרן רה"י... כי אני צריך אז להאכיל את בני ובנותי!!! והנה, ראה הגרש"מ, שמרן רה"י מאכיל את ילדיו לאט ובסבלנות. אמר לו הגרש"מ - אני אאכילם במהירות וכך ישאר לך זמן, ונמצא לימוד החברותא! אולם הגר"ג סירב ונתן לו להבין שאם כעת זה רצון ד', שהאבא יאכיל את הילדים - אין כאן ניצול זמן! זה לא ביטול תורה, זה לא משהו שצריך לחפש איך להיפטר ממנו, כי אם זה רצון ד' - אז עושים את זה, זה חלק מעבודת ד' שלי, ואם כך - עושים זאת בשמחה ובלב שלם.

שמעתי מאברך חשוב, שאברך א' אצלו בכולל סיפר, ששמע מבעל המעשה בעצמו [שהוא א' מחשובי הלומדים בישיבת מיר], שהיתה קבוצת בחורים שלמדו בפוניבז', ועניין אותם לדעת מה רה"י ר' גרשון עושה במשך כל שעות היום. הם התארגנו יחד ועקבו אחריו ואכן הצליחו להתחקות אחר כל שעות הלימוד שלו במשך כל שעות היממה. אמנם שעה אחת ביום לא הצליחו לדעת מה עושה אז ר' גרשון. שעה אחת היתה תעלומה. אותו אברך, שאז היה בחור בישיבה, החליט לעקוב אחר ר' גרשון ואמר: אני חייב לדעת מה בדיוק רה"י עושה בשעה זו. הוא עקב אחרי ר' גרשון וראהו נכנס באותה שעה לאיזה בנין. הוא חיכה בחוץ וכעבור קצת יותר משעה רה"י יצא משם. אותו בחור נכנס לבניין, דפק על הדלתות, עד שבדלת אחת פתחה לו אשה. הוא שאל אותה: הרב היה פה? אמרה האשה - כן. ומה הוא עשה פה? שאל הבחור. אמרה לו האשה: אגיד לך את האמת. אני אשה אלמנה. יום אחד ר' גרשון דופק אצלי בבית, ושואל אותי: מה בעלך היה עושה בבית? עכשיו בעלך נפטר - מה שהוא היה עושה - אני כעת רוצה לעשות במקומו!!! לא רציתי לענות אך הוא "הכריח" אותי להשיב. אמרתי לו - בעלי היה שוטף את הבית.... וסיפרה אותה אשה, שמאז, כל שבוע, ר' גרשון היה מגיע לביתה, שוטף את הדירה - זה לוקח לו קצת למעלה משעה - ואז הוא הולך... האברך שסיפר זאת הוא היום בן 50. זהו סיפור מלפני 30 שנה, ומרן הגר"ג היה אז בן 70!

סיפר הרב משה יאיר אוסטרוב: הוא הגיע יום אחד לר' גרשון והנה דפקו בדלת שני גברתנים, אינשי דלא מעלי. הם בקשו לדבר עם הרב. הרב שוחח איתם מספר דקות, הם לקחו ממנו כמה פרטים ויצאו. שאלתי אותו: מה הם רצו?, ואז ענה ר' גרשון, שהם הגיעו מה"הוצאה לפועל" כדי לומר לו להסדיר את החוב שלו אצלם, אחרת - לוקחים לו את הדירה! הוא שאל את רה"י מה קרה, על איזה חוב מדובר, ור' גרשון סיפר שהוא לקח על עצמו 800,000 שקל, סכום שלפני 15 שנה היה שווה דירה בירושלים, ושיעבד את הדירה שלו עצמו בשביל עזרה לבחורים! אלא שהוא לא עמד בתשלומים, ולכן הגיעה ההוצאה לפועל. האברך נחרד, הוא קרא מיד לר' דוד שרייבר, ופתחו קרן 'זיהי ידיו אמונה' - הוראות קבע של אברכים שיעזרו להסדיר את תשלום החוב. והנה, אילולי אותו אברך שהיה נוכח בבית הגר"ג כשאותם שני גברתנים הגיעו - איש לא היה יודע לעולם שר' גרשון לקח על עצמו סכום של דירה! ושיעבד את הבית שלו בשביל עזרה בכל מיני צרכים לבחורים בישיבה!

סיפר נכד של ר' גרשון, שעל ר' גרשון לכאורה אף פעם לא ראו יסורים, ועל אף שבגיל 8 אמו נפטרה, ובערך בגיל 20 גם אביו נפטר, אך בכל זאת מעולם לא ראו עליו איזשהו קושי או שוני בהתנהלות. אפילו כשהרבנית שלו נפטרה לא ראו אצלו שום קושי בהתנהלות, ובהלוויה שלה דיבר בישוב הדעת כרגיל. אמנם, סיפר הנכד, אחרי תקופה שמע ר' גרשון על אברך, שהשווער שלו התאלמן. ר' גרשון קרא לאותו אברך ודיבר עימו והדריך אותו בדיוק באיזה זמנים קשה לאלמן ומתי צריך להימצא לידו, שידעו מתי לחזק אותו... ואז התברר שמה שלא ראו עליו שום קושי - זה לא מ"מלאכות" (מלשון 'מלאך'); זה מגדלות! [החסיד אכלו בליבו וצהלתו על פניו]. והוכח (והוא דבר פשוט) שלמרות שכלפי חוץ תמיד שמר מרן על ישוב הדעת ושלמות הנפש, אך היה 'לב מרגיש', וידע בדיוק להסביר לאחרים מה הם הזמנים הקשים לאלמן, ודו"ק, ונורא!

היה בחור א' שהיה על סף המרת הדת. ר' גרשון ידע מזה כמובן, אך לדעתו היה צריך לפתור את הבעיה עם איזה מומחה מירושלים. חשב ר' גרשון - איך אני מביא את הבחור הזה שידבר עם המומחה ההוא, שיעזור לו בנקודה הנדרשת ויחזירו למוטב. הרי הוא לא ישתף איתי פעולה. ואז, הגה ר' גרשון רעיון גאוני - הוא ניגש אל א' החברים הטובים של הבחור ואמר לו: תקשיב, אתה נוסע איתו לירושלים לטייל. אתם מטיילים באזור של המשרד של אותו מומחה. באמצע אתה נכנס למשרד לצורך כלשהו, ותאמר לו - בזמן שאתה מחכה לי, שמעתי שיש פה איזה יהודי מרתק ומעניין. כך שמעתי פעם. אדם מאוד חכם. אתה הרי אוהב אנשים חכמים, שווה לך לדבר איתו. מאוד תיהנה ממנו. וכך היה! הם טיילו באזור המשרד, לפתע אמר החבר שהוא צריך להיכנס רגע לבניין, וכך נוצרה הפגישה בין המומחה לבין הבחור [את הפגישה מימן כמובן מרן הגר"ג, מהקרן הנ"ל שהקים עבור עזרה וסיוע לבחורים]. עברו הרבה שנים, גילו אז לאותו בחור שר' גרשון 'תפר' את כל המהלך הזה, ושהוא זה שעמד מאחורי הקלעים. הבחור לא האמין למשמע אוזניו ואמר בפה מלא: תדעו! הייתי במצב איום של דרדור, ומתברר שר' גרשון הוא זה שהציל אותי! הוא לא האמין כיצד הצליח ר' גרשון לביים את הכל כל-כך יפה! בזכות ר' גרשון, אמר, נשארת בי בחור ישיבה!

מרון הגרי"ג דאג תמיד לתת לשני הרגשה טובה, וכידוע ששלח רבים אל הרב הוניגסברג [שהיה מתעסק בענייני כוחות הנפש]. ופעם אמר לו א' הבחורים, שהוא מתבייש לילך אליו. אמר לו מרון זצ"ל - גם לי הוא עזר! וסיפר תלמיד, שהיה לו פעם חלישות הדעת כשדיבר בלימוד עם אחד הר"מים, וכשהגיע אחר כך להגרי"ג - הוא הבחין בכך ואמר לו: גם לי היה פעם חלישות הדעת כשמרון הגר"ש רוזובסקי היה בא לשוחח עמי בד"ת, והיה לי חלישות הדעת מהגר"ד שליט"א (והוסיף שאכן ניסה להתחמק מלומר דבריו בפני הגר"ש כשהיה עם הגר"ד).

סיפר ידידי הרב אליהו ביטון שליט"א, שבערב שביעי של פסח האחרון לחיי מרון זצ"ל, הוא הלך לביתו של מרון, והודיעו אז ששעת קבלת הקהל היא בשעה 2 בצהריים. אמנם למעשה, ב-14:10 הודיעו לממתנים בחוץ, שמרון רה"י יוצא כעת למקווה. כל הממתנים ירדו בהרגשת החמצה למטה, לרחוב. והנה, לאחר מספר דקות ירד מרון רה"י אל הרכב שהמתין לו, ואז קרה דבר מופלא: רה"י ישב ברכב, ולכל אורך הנסיעה נופף בידו לכל מי שעמד משני צידי הרחוב, ובכך נתן לכולם את ההרגשה שהוא מפיס אותם, על מה שנאלץ לצאת מהבית ולא הספיקו לקבל את ברכתו.

סיפר לי אברך חשוב: פעם א' בבחורתי ליוויתי את רה"י אחר התפילה לדבר בלימוד. היה זה בחורף והתחיל לרדת מטר. לרה"י היתה מטריה ולי לא, ור' גרשון פתח את המטריה על שנינו. אמרתי שאני אחזיק את המטריה כי אין זה מכבודו שיחזיק הוא, והשיב: כבר אמרו חז"ל, רוצה אדם בקב שלו. לפתע, פנה ר' גרשון לאותו בחור ואמר: איך אתה תלווה אותי?! הרי יהיה לך אחר כך קשה לחזור, שהרי אין לך מטריה. ואז, נכנס איתו ר' גרשון לבנין-פנימיה שהיה סמוך לשיבה, ועמד לשוחח עימו עד שסיימו. רה"י המשיך בדרכו והבחור חזר לשיבה ולא נרטב.

סיפר ידידי הגר"א רוזנבלום שליט"א, ששמע שא' התייעץ עם ר' גרשון בענייני שידוכין. הוא נפגש עם בחורה ונוכח שהיא יותר חכמה ממנו - האם זו בעיה. שמע ר' גרשון את השאלה והשיב: גם אצלנו זה ככה... [והוסיף הגר"א רוזנבלום, דאם כפשוטו - יש כאן הארה נפלאה, דעל כורחך זה לא הפריע כהוא-זה בחיי הנישואין של ר' גרשון, דאם לא כן - זו עצה שאינה הוגנת לפחור, ודו"ק]. והוסיף הרב רוזנבלום ששמע כעת סיפור נוסף מפי בעל המעשה, שהיתה לו בת בשידוכין ונפגשה עם בחור, והיא היתה יותר חכמה מהבחור, ובאו לשאול את ר' גרשון. ר' גרשון שמע את השאלה ואז אמר: גם עם רוחל'ה (אשתו של ר' גרשון) זה כך, וגם דיתי (קיצור של יהודית, אשתו של האברך השואל) שלך זה כך. (ר' גרשון עשה את השידוך שלהם). האברך מיד נזעק ואמר לרה"י: אצלי? למה הרה"י אומר כך?! שאלו ר' גרשון - אם הייתי אומר לאשתך שהיא יותר חכמה ממך, מה היא היתה אומרת? ענה לו האברך - היא היתה שותקת. אמר לו ר' גרשון - אתה רואה שהיא יותר חכמה ממך??...

אותו אברך נסע פעם עם ר' גרשון ברכב מבני ברק לעיר אחרת. בדרך הם שוחחו ביניהם, ואמר לו ר' גרשון - כשנגיע ל'קוקה קולה' אני צריך ללמוד לעילוי נשמת - וכך היה. אחרי כמה דקות שאל אותו האברך - הרב לומד לע"נ ירחמיאל גרשון בן צבי יהודה?... ור' גרשון צחק. ויש כאן דבר יסודי, דלהגיד לשני 'אני רוצה ללמוד' זה אולי פוגע לומר כך באמצע שיחה. אבל כשיש לו חיוב לע"נ וכדומה, זה נשמע יותר טוב, והוא הרגש נפלא, ודו"ק.

שמעתי מידידי הרב איסר רוזנטל, שעוד לפני הרבה שנים לא הסכים ר' גרשון לקחת סידור קידושין. אפילו ברכות בחופה לא הסכים לקבל, והנימוק שלו תמיד היה שיש לו איזה בעיה בחיתוך הדיבור, ואמר שהוא אפילו דיבר פעם עם ר' ניסים על זה, ולכן הוא לא רוצה לקחת את הברכות החשובות הללו. אמנם, א' מבני ביתו סיפר, שפעם הם הפצירו בו שוב ושוב ושאלוהו למה רה"י מסרב לסדר קידושין. הרי את הברכה על תקיעת שופר הרה"י מברך בעצמו, ומאי שנא. אמר ר' גרשון - אני יודע שיש כל-כך הרבה אנשים שזה משמח אותם - הברכה הזאת בחופה; לי אין מזה שום דבר. חבל, עדיף לשמח אחרים!

היו שנים שהתקשרו אל מרון רה"י אנשים מסויימים עם ביקורת ותלונות כלפיו, ומרון הגרי"ג היה מרים את הטלפון ושומע. שאלוהו מדוע הוא מרים להם, וענה מרון - להם זה עושה טוב שמוציאים את העצבים, ולי - זה לא מזיק.

סיפר הרב י.ד. אטינגר שליט"א, דהנה כידוע, מרון רה"י התחיל לתקוע בשופר בגיל 17, ובמשך 84 שנים, כולל השנה האחרונה, הוא היה הבעל תוקע בשיבה, ומעולם לא החזירו אותו על טעות! כשהיה תוקע - היה תוקע ביד אחת בלבד, ולא היה מאדים אפילו כמלוא נימה! והנה, לפני 7 שנים בירך מרון רה"י 'לשמוע קול שופר', ניסה לתקוע - ולא הצליח. היה מונח לידו שופר נוסף, הוא לקח אותו ותקע בו כזקן ורגיל, ללא שום קושי. הדבר היה לפלא, והרב אטינגר שאל את הנכדים מה בדיוק הסיפור. הם סיפרו לו שר' גרשון, כידוע, היה עושה את החזרות שלו על תקיעת השופר בתקיעות של חודש אלול שתוקעים אחרי התפילה. בשיבה המשגיח היה תוקע אחרי התפילה, ור' גרשון היה חוזר הביתה ותוקע ביחידות את התקיעות הללו. באותה שנה תקע ר' גרשון בשופר, ושם לב שהשופר הרגיל שלו מתחיל לזייף ולקרטע, וביקש שיקנו לו שופר חדש. קנו שופר חדש, והנה, כשהגיע ראש השנה, ביקש מרון רה"י מהנכדים שלו שיקחו לשיבה גם את השופר הישן, שיהיה מונח ג"כ על הבימה. שאלו אותו - לשם מה, הרי השופר הישן לא תוקע טוב! אמר ר' גרשון - נכון, אבל את השופר הזה תרמה איזה נדיבה לשיבה, ומסתבר שהיה בזה כמין התחייבות כלפיה, שהיות והיא תורמת כסף לשיבה, אז בשופר שהיא הביאה - היא מעוניינת שנתקע בו בראש השנה, כדי שתהיה לה את הזכות של תקיעת השופר על כך שהיא תורמת לנו. ואמר אז ר' גרשון - אני לא רוצה להפסיד לה את הזכות הזאת, ועל אף שלא אמרה הנדיבה שום מילה שהיא מעוניינת שיתקעו דווקא בשופר שתרמה, מ"מ אמר ר' גרשון שמן הראוי שננסה קודם לתקוע בשופר שלה. אמנם השופר לא תוקע כדבעי, אך זה היה כשתקעתי ביחיד. אבל אולי בראש השנה, בציבור, אולי בזכות הציבור יתקע השופר כראוי. לנסות אני צריך! אז הוא עמד על הבימה ונטל את השופר הישן, כי מצד הנקיות זה מה שצריך ונכון לעשות - לכל הפחות לנסות לתקוע בשופר של הנדיבה. והוא מבהיל למתבונן - אלפים עומדים מסביב, לחץ נורא, ר' גרשון הבעל תוקע, ומעולם לא החזירוהו על טעות. אך אצל ר' גרשון כל זה בכלל לא בא בחשבון. אם זה מה שצריך לעשות בשביל הנקיות שלי - אז אני מנסה! וזה בכלל לא משנה מה קורה מסביב. אם זה מה שאני חייב לאותה נדיבה - זה מה שאני עושה!

שמעתי מהרה"ג ר' בונים שרייבר שליט"א, שאמר: אני עד! לפני 41 שנה, גיסי הוא חתן של ר' חיים זצ"ל, והוא התארס אז, והאירוסין היו בבית של הסטייפלער. הסטייפלער ישב בראש השולחן, ר' חיים ישב בצד, ושתי המשפחות היו שם. כל האירוסין נמשכו חצי שעה בסה"כ, אבל באותה חצי שעה לא הכניסו לסטייפלער אף אחד. ר' גרשון לא ידע שיש אירוסין. הוא הגיע לסטייפלער לדבר על משהו - ואותו כן הכניסו, והוא היה היחיד שאותו כן הכניסו. הוא נכנס, וכשהסטייפלער ראהו נכנס - הוא קם מלוא קומתו!!! והיה זה לפני 41 שנה!!! לקח כיסא, הושיב אותו לידו בקצה של המזרח והסטייפלער הסתובב עם הכיסא שלו, וישב באלכסון עם הפנים אל ר' גרשון - עד סוף האירוסין! שם בבית הרי ידעו מה שהחזו"א אמר עליו עוד כשהיה אברך פחות מגיל שלושים - 'ר' גרשון יהיה ממוסרי התורה!'.
וסיפר ר' בונים ששמע מעשה מחתנו, ואמר ר' בונים: הזדעזעתי מהמעשה הזה. הוא סיפר שכאשר הוא למד בשיעור ב' בשיבה, היה זה לפני

ראש השנה, ור' גרשון אמר אז בסוף השיעור קצת דברי חיזוק. הוא אמר שכולם אומרים - אל תקבל עליך קבלות גדולות וכבודות אלא קבלות קטנות. ואז, אמר ר' גרשון לבחורים, שהוא רוצה להציע משהו מעשי, קבלה קטנה, 'עצה קלה ופריה רב'. וסיפר חתנו של ר' בונים מה היתה אותה 'עצה קלה', אותה קבלה קטנה? אמר ר' גרשון - נקבל על עצמנו לא להסיח אף פעם את הדעת מתורה; תמיד לחשוב בלימוד! זו היתה ה'עצה הקלה' של ר' גרשון לבחורים...

החלק הבולט ביותר אצל ר' גרשון היה, שראו כולם את ה'האלוקים עשה את האדם ישר'. לא היה שייך שלא לראות זאת, הן בכל הליכותיו, והן בכל תשובותיו. הישרות 'צעקה' מכל פינה, בכל דבר ודבר 'גלאט גלאט'. וידוע שהגרמ"מ שולזינגר זצ"ל התבטא עליו שהוא 'אדם בלי עננים'... ומקובל כבר שהחזו"א זצ"ל אמר עליו שהוא בעל מום, שאין לו את מידת הגאווה (וכשאמרו זאת לר' גרשון הוא מיד ענה: יתכן, אך כבר מזמן התרפאתי מהמום הזה...), והיינו, שאין את ה'אני' שלו בכלל, אלא בכל דבר ודבר ראה רק מה צריך לעשות, ומה שלא שייך אליו - היה מיד מפנה לאנשים אחרים.

ראיתי הספד מהרב לנדא שליט"א, בן הגאון ר' יצחק לנדא זצ"ל, וז"ל: 'ביודעי קאמינא בת"ה שבא אליו בשאלה, שהציעו לבתו ב' בחורים, האחד היה טיפוס מאוד סוער בלימוד ותלמיד של הגרב"ד פוברסקי שליט"א ולומד בדרכו, ועוד בחור אחר שהיה מגדולי תלמידי הגרי"ג. ואותו ת"ה שאל אותו מי לדעתו ייצא יותר ת"ח. וכמובן שר' גרשון לא יכל לענות לו, אך הוא רמז לו שהראשון - היות והוא לומד עם יותר גישמאק ויותר לייבדיק, ויש לו יותר מידות טובות - יהיה יותר אדם גדול. ורק מי שמכיר את שניהם יודע שזה חידוש עצום, שהיה מקום לומר שר' גרשון יעדיף את השני, היות והוא היה נראה ממש ה'כפיל' של ר' גרשון, עם אותן תכונות של שמרנות וכו', וכן היה לר' גרשון הכרת הטוב אליו, אך הגרי"ג ידע לענות את מה שהוא באמת חושב... 'אדם בלי עננים'...

היה אחד שהגיע למרן הגרי"ג ואמר לו, שהגליון 'דרכי החיזוק' שמוציאים בשמו, הוא מיוחד מאוד. והטעם - כי כולם אומרים שצריך לעלות בהר ד', אך הרב שם מסביר איך לעלות בהר! והיה נראה שמרן זצ"ל הסכים עם הדברים.

מרן הגאון הגדול ר' דב לנדא אמר פעם שר' גרשון מקפל במשפטים הפשוטים שלו יסודות גדולים, שאחרים היו עושים מזה עסק גדול. ואמר ר' דב, שכאשר הוא היה בחור - כבר אז היה להם יראת הרוממות מר' גרשון. הוא סיפר שבבחרותו, כשלמד בישיבה, בעת שהיתה מתעוררת לו שאלה בסוגיא, הוא לא היה מעז לגשת מיד לר' גרשון, דהיתה לו כלפיו יראת הכבוד, אלא הציע את השאלה תחילה בפני אחיו ר' יעקב (אדלשטיין), ורק אם מצאו הדברים חן בעיניו והביע דעתו שאכן השאלה ראויה להישאל - העז לפנות ולהציגה בפני ר' גרשון כדי לקבל עליה תירוץ טוב.

סיפר ת"ח א' שבמסע הלווייתו של מרן הגר"ד פוברסקי זצוק"ל, עמד הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצ"ל והאזין ברוב קשב למשא הספדו של ר' גרשון, ויצא מגדרו מהתפעלות. כשסיים ר' גרשון את ההספד אמר הרב וינטרויב לאותו ת"ח - תמיד ידעתי כי ר' גרשון גדול בקבלה, אבל לא ידעתי שעד כדי כך!

סיפר הרב משה הלפר, שפעם אמר לו ר' גרשון - איך אתה מסביר את זה, שסדר א' זה סדר שפחות מתחברים, סדר ב' יותר, וסדר ג' - הכי מתחברים. אמר לו הגרי"ג זצ"ל - אתה יודע למה? סדר א' אתה פחות לומד 'לפי טבעו', ולמה? כי אתה רואה את זה שמימינך איפה הוא אוחז, את זה שלשמאלך איפה הוא נמצא, ואתה אומר לעצמך - מה שייך להתקדם הלאה? אני חייב להישאר כמו כולם באותו מקום וללמוד יותר. אז זה לא 'לפי טבעו', ואם כך - זה לא ילך. משא"כ סדר ב' - כל אחד כבר יותר רגוע, לא כל-כך מסתכלים איפה זה שלידו נמצא, פחות מביטים ימינה ושמאלה. וסדר ג' - שם כל אחד יכול ללמוד איזה פרק שהוא רוצה. אתה בפרק א' והחבר בפרק האחרון של המסכת. יוצא אם כן, אמר מרן רה"י, שככל שיותר רגועים - יותר מחוברים! עצם התחושה שאתה יכול להספיק שישה דפים קדימה, אמר, משחררת לך בלב את התחושה של 'לפי טבעו'. אתה רוצה ללמוד מהר? תלמד מהר. אתה רוצה ללמוד לאט? תלמד לאט.

וסיפר הרב הלפר שאמר פעם למרן: הראש ישיבה, איפה ראינו ישיבה בעולם שיש דף רשמי מהישיבה עם הלוגו של הישיבה: 'סדר ג' מסתיים ב-10'. הרי אנחנו לא ילדים בכיתה ו' שהולכים לישון ב-10. אף בחור בגלובוס לא הולך לישון ב-10. ואמר לו מרן רה"י - אתה יודע למה כתבתי עד 10? כדי שבחור יידע - אני קם ב-7 בבוקר לתפילה בישיבה, ואם יום אחד אהיה עייף, וארצה רוצה לישון בשעה 10 - לך לישון בשעה 10! אתה רוצה ללמוד עד 11 - תלמד עד 11. אתה רוצה ללמוד עד 12 - תלמד עד 12. אבל אתה מרגיש רגוע. אין לך לחץ שלפני 12 בלילה אתה לא יכול לעזוב את ביהמ"ד. אז תדע - אתה יכול לעזוב את ביהמ"ד לפני 12! ר' גרשון ידע היטב שאף אחד לא הולך לישון ב-10, אבל מצד שני כ"א הרגיש שהוא יכול ללכת לישון כבר ב-10...

שמעתי ממר"ר שפעם נסע יחד עם מרן הגרי"ג ברכב [ואמר לי מו"ר שהוא חושב שמרן הגרי"ג כשראוהו יושב מאחור - עבר לשבת לידו במושב האחורי, בינה נא זאת!]. ואמר לו אז מרן רה"י - הייתי אצל הרב שטיינמן בערב ראש השנה והוא אמר לי - למה יש כל-כך הרבה משברים היום? מה לא טוב היום? אמר לי הרב שטיינמן - אין תשובה אחרת: האלוקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים. אמר לו מרן הגרי"ג - לא הולכים 'לפי טבעו'. אדם לא לומד 'לפי טבעו', לא עובד את ד' 'לפי טבעו'. כ"א מנסה להיות כמו השני, להיות כמו כולם, והמה בקשו חשבונות רבים - אז זה לא עובד! לכן יש משברים. כ"א צריך ללכת בישרות 'לפי טבעו'.

שמעתי בשם ת"ח א' הגדרה נאה, שמי שרוצה להידמות לר' גרשון, לחקות אותו, יש רק דרך אחת - אל תהיה ר' גרשון, תהיה מה שאתה! דזו היתה משנתו של מרן הגרי"ג זצוק"ל - כ"א לפי טבעו! כשתהיה מה שאתה - בזה אתה מחקה את ר' גרשון!

סיפר אחיינו ר' משה ליבנה, דהנה, כידוע, ר' גרשון היה חוזר בכל שיחה על החיוב ללמוד מוסר. והנה, סיפרו לו שאברך ת"ח א', אחרי אחת מהשיחות של ר' גרשון, שבה דיבר בפעם המי-יודע-כמה שצריך ללמוד מוסר, אמר אותו אברך לאחד הגבאים: היום החלטתי - די! כל-כך הרבה שנים היהודי הזה מבקש שילמדו מוסר, מגיע לו! החלטתי מהיום להתחיל ללמוד מוסר... ואז ראו כמה ר' גרשון צדק... מְדַבְּרִים וחוזרים ומדברים - ובסוף זה נכנס.

כתוב בפסוק 'מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי'. וביאר מרן הגרי"ג, דבשם הגר"א אומרים שא' מקניני תורה הוא מיעוט שיחה. וביאר הגאון דהכוונה היא שאדם צריך גם קצת לפעמים לדבר דברים אחרים, אחרת תיטרף דעתו. ואמר מרן רה"י, שכאן בפסוק דוד המלך מעיד על עצמו: מה אהבתי תורתך כל היום 'היא' שיחתי. והיינו שאמר דוד, אני יוצא ידי חובה את המיעוט שיחה שלי ג"כ בדברי תורה, כי מי שזוכה להיות בדרגה שהוא כל-כך אוהב את התורה - הוא לא בסכנה הזאת, הוא לא צריך לדבר דברים אחרים. וזהו 'כל היום' - היא - שיחתי! היא - ולא דברים אחרים.

וסיפר הרב ליבנה, שר' גרשון אמר לו פעם - שבסדר ב' ניגשים אליו בחורים לשאול פשט בתוספות'ים הגדולים והארוכים ב'המוכר את הספינה'. אמר לי ר' גרשון - אני שואל אותם: כמה פעמים ראית את הגמ' הזאת. פעם אחת ראית את הגמ', ואתה כבר רוצה ללמוד כזה תוס' גדול? רק ראית את הגמ'! תעכל את הגמ', תראה את ה'צורתא דשמעתא', ובפעם הבאה תוכל ללמוד את ה'אם תאמר' וה'יש לומר' הראשונים של התוס'. בפעם הבאה תוכל ללמוד עוד קצת, ובסוף בעז"ה תוכל ללמוד את כל דברי התוס'. אלא מה, אמר הגרי"ג, היום לא חוזרים, אז בחור מרגיש שהלימוד של דף הגמ' - כעת זו הזדמנות חד פעמית! אז הוא מגיע לדף הזה ומרגיש שהוא חייב כעת 'לחטוף' כל מה שאפשר - מה שיספיק יספיק, כי אח"כ הוא נפרד וזהו!

באיזה הכנסת ס"ת של חידור א' נשלחה משלחת של רבה'ס מכיתה ח' להראות לר' גרשון את תוכנית הלימודים. הם הביאו לו קלסר עם כל המפרשים. ר' גרשון ראה את הקלסר, והם יצאו ממנו בבושת פנים. הוא אמר להם - בגללכם בחורים נושרים!!! בגללכם בחורים מאבדים טעם בלימוד!!! מה לא טוב בלהבין פשט בגמ' רש"י תוס'. זה הרי כל-כך מתוק! למה צריך להעמיס על הראש מפרשים מסובכים וכ"כ הרבה שיטות?

סיפר ת"ח א' שבבחרותו חברי השיעור שלו שלחו אותו לבקש מר' גרשון שיאט קצת את הקצב של השיעורים. הוא הולך מהר מדי, ולא אווזים איתו. אמר לו ר' גרשון - בוא, שב. בוא אגיד לך איך אתם לומדים: הגמ' שואלת קושיא, אז מה עכשיו ה'שפיץ לומדות'? למצוא תירוץ על הקושיא של הגמ'. טוב, מצאנו תירוץ על הגמ', עכשיו אפשר לעבור לתירוץ של הגמ'. ומה ה'לומדות' עכשיו? למצוא קושיא על התירוץ של הגמ'! תוס' שואל קושיא, העיקר זה לתרץ את הקושיא של תוס'. תוס' אומר תירוץ - מיד חושבים - אם אין לזה סתירה מאיזה מקום. אז עם מה אתם נשארים בסוף? לא מבינים את הקושיא ולא את התירוץ. במקום זה - אמר רה"י - תשקיעו להבין את הקושיא של הגמ', את התירוץ של הגמ', את הקושיא של תוס', את התירוץ של תוס', גם תדעו נכון יותר וגם תספיקו יותר!

אמנם, טעות לחשוב שר' גרשון היה בעד לימוד מהיר בלי עיון ושהעיקר זה רק ההספק. סיפר הרב ליבנה: שאלתי אותו פעם: לוקח הרבה זמן לברר סוגיא מכל הצדדים ואח"כ לכתוב אותה כמו שצריך. אולי חבל על הזמן הזה? דבזמן הזה אפשר להספיק עוד הרבה דפים בגמ', סימנים בשו"ע. אמר לי ר' גרשון: לא! צריך דביקות! כשאדם עמל בסוגיא, מלבן אותה, מברר אותה, מעיין בה - רק אז הוא דבוק בתורה! וזה לא סתירה. מצד א' לבחורים זה הזמן של 'ליגמר', אחר כך מגיע הזמן של 'ליסבר'. הוא אמר שלאנשים יש טעות. חושבים שאם לא ינצלו את הגיל הצעיר בשביל להתעמק ולפתח את השכל - אז אחר כך בגיל מבוגר יותר זה כבר אבוד. אבל זה בדיוק הפוך! הגיל הצעיר הוא הגיל שקולטים מהר, זה הגיל שהדברים נחרטים בזכרון להרבה שנים. אחר כך כשמתבגרים המוח כבר פָּשַׁל בשביל לעיין, בשביל להבין!

שמעתי מאחינו, הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א, דבפסוק כתוב: אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין. וסיפר - שאלתי היום א' מזקני הדור שהיה מאוד מאוד מקורב לר' גרשון, איזו מעלה מיוחדת יש לו לומר על ר' גרשון. הרי ר' גרשון היה 'האדם השלם'! ואמר שלדעתו השורש של הכל זה ענווה. הוא היה יחיד הדור בענווה, הוא היה יחיד הדור בישירות. ישר בהנהגה, ישר בתורה. התורה שלו היתה קב ונקי. אי אפשר למצוא בכל הספרים, בכל שיעורי ר' גרשון, סברא אחת לא ישרה. לא רק סברא ישרה היתה לו, אלא שיקול הדעת נכון בכל מקום מה צריך לומר. יש מקום שהשכל הישר אומר שהמהלך להעמיד את הסוגיא זה ב'לומדות', יש מקומות שזה 'אומדנא', יש מקומות שזה 'לא פלוג', יש מקומות שזה 'דעת בני אדם', יש מקומות שזה 'היושר והצדק'. ר' גרשון בחן כל דבר במאזני האמת ובלי שום נגיעה. איך זוכים למעלה כזאת של ישרות? אמר הגר"א דיסקין: שלמה המלך אומר - האלוקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים. שואלים המפרשים - אמאי הפסוק מתחיל ביחיד (את האדם ישר) ומסיים בלשון רבים (והמה בקשו). ויש לומר, שהקב"ה ברא את האדם ישר. מתי הוא מפסיק להיות ישר? כאשר הוא מתחיל להתחשב ב'המה', דכאשר אדם הולך עם האמת והתמימות שהקב"ה נטע בו, אז הוא 'ישר'. כל הסיבוכים בחיים מתחילים מ'המה' - לשון רבים - כשהוא מסתכל מינה שמאלה קדימה אחורה מה יאמרו הבריות, ומנסה למצוא חן בעיני אנשים - אז הוא מאבד את הישרות. אבל כשאדם מנותק מ'המה' - אז הוא נשאר 'ישר'. ר' גרשון היה מנותק לגמרי מ'המה', לכן נשאר כל-כך ישר.

וסיפר הגר"א דיסקין: כאשר הבן שלי נכנס לשיבה גדולה לפני קרוב ל-20 שנה, נכנסתי לר' גרשון וביקשתי שיתן לו הדרכה. הייתי בטוח שהוא ידבר איתו על דרך הלימוד, הרי היתה לו בזה משנה סדורה. במקום זה פנה אליו ר' גרשון ושאלו שאלה נפלאה: בפרק קנן תורה יש מ"ח קנינים, אחד מהם זה 'בשמחה', ואחד מהם זה 'השמח בחלקו'. לכאורה זה אותו דבר, למה צריך לעשות זאת לשני קנינים? אמר לו ר' גרשון - 24 קנינים מתחילים עם ב' - בשמחה, בטהרה, בשימוש חכמים וכו'. ו-24 קנינים מתחילים ב-ה': המכיר את מקומו, השמח בחלקו וכו'. מה ההבדל בדקדוק הלשון? אמר לו ר' גרשון: מה שמתחיל ב-ב' זה בלימוד עצמו. שהלימוד יהיה בשמחה, בטהרה, בשימוש חכמים. אך מה שמתחיל ב-ה' זה בלי קשר ללימוד, אלא זה הולך על כלל האישיות - המכיר את מקומו, השמח בחלקו. מדברים כאן על הגברא. אמר ר' גרשון: 'בשמחה' - הכוונה שהלימוד יהיה בשמחה. אך 'השמח בחלקו' - זה לא רק שהלימוד יהיה בשמחה, אלא שהאדם יהיה שמח! שלא יהיה מריר, שהגברא יהיה מרוצה! שאל אותו - האם יש לך את שני הקנינים האלה, שהלימוד הוא בשמחה ושאתה 'השמח בחלקו'? הבן שלי חשב קצת והשיב: רה"י, אני חושב שכן. אמר לו - אם כך, אתה בדרך נכונה, תמשיך ככה ותצליח!

הנכדה של ג' גרשון הגיעה יחד עם בתה לרגל בת המצווה שלה, ושאלה - מה הילדה צריכה לעשות כדי שתהיה כמו סבתא... והוסיפה - וכדי לזכות לבעל כמו סבא? ר' גרשון חשב כמה רגעים ואמר: שתהיה שְׂמֵחָה. והוא נורא למתבונן!

סיפר אברך יקר: לפני החתונה שאלתי את הגרי"ג איזה קבלה לקבל, ואמר לי - להיות בשמחה! שאלתי באיזה כולל ללמוד, ואמר - במיר, והבנתי כיוון ששם אוכל ללמוד בצורה שמתאימה לי (ושבו שאלתי לאחר תקופה אם לעבור כי לא נהניתי כל-כך, ואמר שאחליף חברותא במיר, וכדאי להישאר שם). ואז אמר לי מעצמו, שאלך לכולל ערב גם בשנה ראשונה, ואמרתי שכל המדריכים אומרים לא כך, ואמר לי הגרי"ג שהם טועים בזה, כי אחר כך משעמם בבית, ושעמום זה לא טוב.

וסיפר ר' אליהו דיסקין - והוא מעשה נורא למתבונן - לבן שלי היה תפקיד באיזו ישיבה בשעות אחה"צ, זו היתה ישיבה גדולה. הוא שאל את ר' גרשון - אני מגיע לישיבה לסדר ב' וביהמ"ד ריק. האם לעלות לפנימיה להעיר את הבחורים? אמר לו ר' גרשון... אל תעלה! זה לא יעזור! למה אתה חושב שהם נמצאים בפנימיה, בגלל שהם עייפים? אני אגיד לך למה - כי משעמם להם!!! משעמם להם בביהמ"ד, משעמם להם עם הגמ'. מה יעזור שתעלה אליהם? צריך לטפל בשורש! אם הלימוד יהיה מתוק - הם ירוצו לביהמ"ד! אם הלימוד יישאר משעמם - אפשר להביא 200 משגיחים ולא פתרנו את הבעיה... אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין!

עוד סיפר ר' אליהו דיסקין, שעד יומו האחרון של מרן בגיל מאה - את כל ה תפילה, מתחילת 'אדון עולם' ועד סופה, היה עובר ר' גרשון על כל מילה בסידור עם האצבע. וסיפר הרב דיסקין, שסיפר לו יהודי: ראיתי את ר' גרשון ב'הליכות חיים'. הוא היה כבר בן 90, והאצבע על הסידור!

והנה שמתי לב, שפעם אחת ר' גרשון השתמש בסידור, וכשהגיע ל'ברוך שאמר' - הדף היה קרוע. אז הוא דפדף ל'ברוך שאמר' של שבת, ושם המשיך עם האצבע... וחזר לפסוקי דזמרה דיום חול... מלמד שלא שינה!

סיפר ר' עוזיאל ליבוביץ, הבן של ר' חיים שלמה, שכשלמדו סנהדרין בישיבה, על סנהדרין אין 'ברכת שמואל'. ר' חיים שלמה שלח את הבן שלו לר' גרשון, וביקש שב'זמן' הזה הוא לא ימסור שיעורים בישיבה. ומדוע? כי אין 'ברכת שמואל' על סנהדרין, והתורה שהוא מוסר היא התורה של הסבא ר' ברוך בער זצ"ל. לכן הוא מבקש בזמן הזה לקחת 'פסק זמן' מלמסור שיעורים. והנה, ר' גרשון, כששמע את הדברים, הוציא את ה'ברכת שמואל' מהארון, עבר איתו במהירות על כמה וכמה קטעים שקשורים לסוגיות בסנהדרין, כך שר' חיים שלמה יכול היה למסור בישיבה שיעורים על סנהדרין! ושמעתי בשם נכדו ססיפר, שכשחתנו של ר' גרשון, הרה"ג ר' דוד הלוי, התארס עם בתו, לא היה לר' גרשון כסף לקנות לו ש"ס. ר' גרשון קרא לחתן ואמר: ש"ס אין לי לתת לך, אבל אני מתחייב ללמוד ביחד איתך את כל הספרים של ה'ברכת שמואל'! וכך הווה. במשך שנים היתה להם חברותא משותפת, ועברו יחד על כל ה'ברכת שמואל'.

ר' גרשון דיבר הרבה על הנושא של 'נעומות', שלא נעים לבחור להגיד שהוא רוצה ללמוד מהר יותר, רוצה להספיק מעט יותר. יש כאלה שרוצים לעמוד הרבה זמן על סוגיא אחת, ויש כאלה שרוצים להספיק מעט יותר. תמיד הוא היה מספר שהגיע בוקר א' איזה בחור מהישיבה וסיפר לו שקשה לו, שאין לו סיפוק מלימוד בעיון. ומדוע? כי כבר שלושה שבועות מתעכבים על שתי שורות בגמ', ואילו הוא רוצה כבר להמשיך הלאה! שאלו ר' גרשון - מה הבעיה? תתקדם! אמר לו הבחור - אני רוצה, אבל לא נעים לי מהחברותא. מה אגיד לו, שאני רוצה להתקדם מהר? הוא בוודאי יגיד לי - את זה תעשה בבקיותא, פה לומדים בעיון. זה פוניבו'... ר' גרשון שמע אותו ועודד אותו ואמר לו: אולי בכל אופן תנסה לדבר איתו. בערב הגיע אל ר' גרשון עוד בחור ואמר לו: הרה"ק, קשה לי, אין לי סיפוק! אנחנו כבר שלושה שבועות יושבים על אותן שתי שורות! לא זזים! שאל אותו ר' גרשון - ולמה אתה לא מתקדם? אמר הבחור: לא נעים לי מהחברותא! שאלו ר' גרשון - ומי החברותא שלך? התברר שהיה זה הבחור שהגיע בבוקר אל ר' גרשון... אמר רה"ק: יושבים בישיבה שני בחורים, וכל החשבון שלהם שלא נעים להם אחד מהשני, ובגלל זה לא מתקדמים ולא זזים!

מובא בשם הגריש"א זצ"ל שאמר, שהסיבה ששיעוריו של מרן הגרי"ג התקבלו כל-כך, היא מפני שניחן בסברא ישרה. הבן של מרן הגרי"ג, ר' צבי יהודה, אמר בהספד, שכל איזה 'שטיקל תורה' שהיה אומר, הוא היה הולך קודם לשאול את הגרי"ג אם זה אמת. (וסיפרו שר' צבי יהודה - הוא בעצמו 'מושב' בישיבה ב'אורחות תורה', שכל מי שיש לו איזה 'שטיקל תורה' הולך לשאול את ר' צבי יהודה אם זה אמת).

על גאונותו המופלאה העיד גיסו הגר"מ דיסקין זצ"ל, שזוכר בשיעוריו הסוערים של מרן הגר"ש רזובסקי שכאשר ר' שמואל כדרכו היה 'זורק' שאלה חזקה לחלל האוויר וביהמ"ד נעשה כמרקחה, מרן הגרי"ג עמד סמוך אליו ולחש באוזני גיסו: 'מסתמא לפי המהלך של ר' שמואל בסוגיא פלונית ולפי הסגנון שלו בענין אלמוני, מן הסתם התירוף שלו יהיה כך וכך. וכעבור דקות אחדות התברר שהגרי"ג קלע אל המטרה מבלי להחטיא דבר! ור' שמואל אמר במדויק את התירוף ששיער הגרי"ג שיאמר! ובעוד התלמידים מתווכחים על הבנת התירוף, כבר לחש הגרי"ג באוזני גיסו לימים: 'הרי אנחנו מכירים את המהלך של ר' שמואל, לפי"ז מסתמא הוא יביא ראיה משם' - וכך היה. ואמר הגרש"מ שזה לא היה באופן חד פעמי, אלא כמעט באופן קבוע.

אחד הביקורים שנחרטו בתולדות ישיבת פוניבו' היה ביקורו בישיבה של מרן הגר"א קוטלר זצוק"ל. עפ"י בקשת מרן הרב מפוניבו', הוא מסר שיעור כללי בישיבה בסוגיא הנלמדת, בחריפות גדולה ובאש יוקדת - כדרכו. והעיד הגר"י צוקרוב זצוק"ל, שר' גרשון שהשתתף אז בשיעור היה נמוך, ולכן עמד על קצות אצבעותיו והיטה אוזנו להקשיב לשיעור, ומפעם לפעם שמעו אותו אומר בשקט - אם ר' אהרן אומר עכשיו כך, אז מסתמא שעוד רגע הוא יאמר כך. ובדיוק כפי שאמר ר' גרשון - כך היה! ר' אהרן אמר קושיא, ור' גרשון כבר אמר את התירוף שר' אהרן יאמר! ר' אהרן הביא ראיה, ור' גרשון כבר הביא את הראיה הבאה של ר' אהרן! והנה, למרות שר' אהרן היה מאוד ביקורתי בשיעור, אך בעיני הבדולח שלו הוא זיהה את ר' גרשון, ולפתע הוא הצביע לעבר ר' גרשון ואמר בקול: הא! 'ער חאפט די זאך'! (-) הוא זה שתפס את העניין!).

תקופה קצרה לאחר נישואיו, התעוררה שאלה הלכתית קשה בעיר פרדס חנה, ועלתה שאלה זו על שולחן חותנו המרא דאתרא הגרי"ז דיסקין - אם לכהן מותר לישא צרת חלוצה, שכן החלוצה עצמה אסורה לכהן, והשאלה נגעה למשפחה מעדת תימן שלא קיבלה על עצמה את חרם דרבנו גרשון בנוגע לנשיאת שתי נשים. ר' גרשון שהה אז בבית חמיו זצ"ל, וכששמע את השאלה שהופנתה אל חמיו, מיד הציע בפני חותנו רביה מהגמ' במס' יבמות שאין איסור בצרת חלוצה לכהן. חותנו שלח את השאלה למרן החזו"א, מצורפת עם הראיה של חתנו, כדי שיחווה את דעתו עליה. החזו"א שלח מכתב חוזר שמסכים עם פסק ההלכה למעשה כי אין איסור בצרת חלוצה לכהן והוסיף: 'וכמו שאמר חתנכם היקר ר' גרשון שליט"א'.

סיפר תלמידו הגרי"מ מישקובסקי שליט"א: פעם באתי להיוועץ עם מרן בעל ה'אילת השחר' זצוק"ל בשאלה שנגעה אם לנסוע לנישואי חבר קרוב בחו"ל. מרן הגר"א"ל אמר לי: 'יש לך רבנים בישיבה, תיגש לר' גרשון - כוחו גדול מאוד'. והוסיף לו משפט: 'בכלל, תדע שכדאי מאוד להידבק בר' גרשון. זו זכות מיוחדת למי שלומד בפוניבו', שיכול להידבק בר' גרשון! התלמיד ניגש אל ר' גרשון ושאלו את השאלה, וסיפר שמרן הגר"א"ל שלח אותו אליו. ר' גרשון השיב מיד: אסור לי להשיב, זה הרי מורה הלכה בפני רבו, יש כאן ראש ישיבה, ר"ד פוברסקי. אולם, הוסיף ר' גרשון ואמר, "אבל מסתמא כוונת רבי אהרן לייב היתה שאני אציג את צדדי השאלה לפני רה"י. לכן תחזור אלי בעוד כמה ימים, שאדע כיצד להציג את השאלה עבורך לר' דוד. והנה, כעבור מספר ימים חזר התלמיד לר' גרשון ואז אמר לו מרן הגרי"ג - אני לא יכול להיות שליח לר' דוד עבורך... לא מצאתי שום צד שני אמאי יהיה לך מותר לנסוע לחו"ל, ואיך אוכל א"כ להציג לפניו שיש כאן בכלל ספק ושני צדדים... כשסיפר התלמיד בפני הגר"א"ל את דברי הגרי"ג, הוא הביע התפעלות מענוותנותו הגדולה מחד, שלא הסכים להכריע במקום ראשי הישיבה, ומאידך - שהצליח הגרי"ג בחוכמתו המופלאה לגרום לתלמיד להבין מעצמו באופן עקיף - את התשובה לשאלתו, שהרי "לא מצאתי כלל צד שני".

ישנו וורט של הגרש"מ דיסקין, גיסו של מרן הגרי"ג זצוק"ל, שגם להתעלף יש צורה - היאך עושה אותה פורק עול או נכרי, והיאך יעשנה שומר תורה. ובזה ביאר הגרש"מ זצ"ל משאחז"ל, שבמתן תורה חזרו ישראל לאחוריהם י"ב מיל, ולא נתבאר בחז"ל מדוע עצרו ב-י"ב מיל - לא פחות ולא יותר. וביאר (בספרו 'משאת המלך') עפ"י דעת כמה ראשונים, דגם למאן דאמר תחומין דרבנן, מ"מ יציאה מ-י"ב מיל לכו"ע דאורייתא. ומאחר שמתן תורה לכו"ע היה בשבת, ממילא גם כשנרתעו ונתעלפו וחזרו לאחוריהם נשארו 'מחושבנים' ולא עברו לצאת מתחום שבת י"ב מיל, ונפלא; גם 'כשנרתעים' - מקפידים על הדין.

ושמעתי מידידי הרב י.ד. אטינגר, שבזה יש להבין מה שאירע כמה פעמים, שתוך כדי שיעור הרגיש מרן רה"י הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

שעומד להתעלף (דידוע שרה"י סבל מלחץ דם גבוה, שהיה מטפס לפעמים אחרי מסירת שיעור כללי), ומיד - למול כל מאות השומעים, ירד ממקום עומדו בקתדרה וביקש מכמה תלמידים היושבים לפניו לקום מהספסל וליתן לו מקום, ורק אז שכב על הספסל והתעלף, ממש 'התעלפות נשיקה'. והיינו כנ"ל, כי גם כשמתעלפים - הכל במחשבה וישוב הדעת ככל האפשר, ולא 'נפילה בעלמא' בלא הכנה, וכמו שנרתעו ונתעלפו כלל ישראל במתן תורה, אך שמרו על הדין וההלכה גם תוך כדי, ולא חצו ולא עברו על איסור תחומין של יותר מ"ב מיל, ודו"ק. והנה, פעם א' כשרה"י נשכב על הספסל להורדת הלחץ דם אחרי שיעור כללי, נתן א' התלמידים מתחת ראשו את מעילו של רה"י. ר' גרשון קם מיד ושאל: של מי המעיל? אמר לו התלמיד - זה המעיל של רה"י. וכשנשאל מדוע קם, אמר ר' גרשון שהיות ותמיד שמו בגד אחר מתחת לראשו, אך כעת שם לב שהמעיל שלו לא לידו, והבין שכנראה שמו אותו תחת מראשותיו, ולכן רצה לברר של מי הוא המעיל - שהרי בחז"ל איתא שלשים בגד שלו תחת מראשותיו זהו דבר הקשה לשכחה... והוא נפלא למתבונן, דאפילו שהוא עומד להתעלף, אבל אם עכשיו יש כאן שאלה הלכתית, אז מחכים עם העילפון, פותרים את הבעיה - ורק אז נשכבים שוב ומתעלפים ...

כידוע, הרב מפוניבז' חשב על רעיון. בגלל ששיבת פוניבז' זה המקום הכי גבוה בבני ברק ואפשר לראותה גם ממרחקים עצומים, הוא החליט לפרסם דרך הישיבה את זמן יציאת השבת. וכך עד היום, כבר עשרות שנים, כל שבת, מיד עם שקיעת החמה, נכבה החשמל בישיבה למשך 45 דקות, וברגע שיוצאת שבת לפי שיטת החזו"א - נדלק החשמל בישיבה ע"י שעון, ואז כל בני-ברק יודעת שיצאה שבת! והנה, מה עשו ראשי הישיבה בזמן הזה שהישיבה היתה כולה חשוכה? - הרב שך ישב ב'עזרת נשים' ולמד מוסר בנגינה. ר' בערל פוברסקי שליט"א ישב במקומו והיה אומר דברי תורה על הפרשה, ומהדברים האלה שדיבר ב'חושך מצרים' - יצא לימים הספר 'בד קודש' עה"ת. ומה ר' גרשון עשה בזמנים הללו? - ר' גרשון יושב בחושך וחושב! רגוע, שליו. המעניין בסיפור הזה הוא, שברגע שנדלק האור, ובבת אחת נדלקים מאות פלורסנטים, וכולם ממצמצים בעיניהם - אך ר' גרשון פותח את העיניים במקום - וזהו! כמו בקעלם! אין למצמצץ סתם! העיניים נפקחות ולא ממצמצות כלל!.. הוא רגוע - נכון, הדליקו את האור, אך מה בכך? מה קרה? האם בגלל זה צריך לשפשף את העיניים ולמצמצץ?.. וסיפר לי ידידי הרב י.ד. אטינגר, שראה בעצמו, וכן העידו בחורים נוספים, שמעולם לא קרה כזה דבר, שר' גרשון באמצע התפילה היה מסדר את הטלית שלו!.. איפה שהטלית היתה מונחת עליו ב'אדון עולם' בתחילת התפילה, כך היא נשארה עליו עד הסוף.

סיפר אחיו, ר' שלמה אדלשטיין, שהוא היה אחד העורכים של רמב"ם פרנקל, ואז לא היו מְשֻׁבִּים והיה חסר להם מידע. אז בצהריים הם היו מתקשרים אל ר' גרשון ושואלים אותו כל מיני מקורות לדברי הרמב"ם. וסיפר ר' שלמה, שלר' גרשון לא לקח לחשוב שניה, וכבר 'ירה' את כל מראי המקומות על הנושא. וסיפר אחיו של ר' גרשון, שתמיד כששאלו את ר' גרשון היכן נמצאת גמ' פלונית - תמיד היה אומר דף אחד לפניו או דף אחד אחרי, ועשה כן כדי לטשטש את ידיעותיו.

כשר' גרשון ואחיו ר' יעקב היו בחורים, הלכו יחד לכיוון תחנת האוטובוס שהיה לוקח אותם לישיבה (האוטובוס היה מגיע פעם בשעה בלבד). והנה לפתע הם רואים שהאוטובוס כבר הגיע לתחנה. ר' יעקב התחיל לרוץ אך ר' גרשון הלך לאט. כשנשאל איך לא חשש להפסיד את האוטובוס ולהמתין שעה שלמה נוספת השיב: עדיף להמתין שעה א' לאוטובוס הבא, ולא לאבד דקה אחת של מנוחת הנפש!

כידוע, הנהגת הגרי"ק זצ"ל בענין איסור עמידה בפני הנר (פסחים ק"ב) היתה, שכאשר הוא נכנס לבית המרחץ המואר - לא הסיר את הכיפה מעל ראשו משום איסור זה. והנה, הנהגת הגרי"ג זצ"ל ג"כ היתה להחמיר בזה, ועל כן הקפיד גם בכניסתו לבית הכיסא לכבות את האור. ומסופר שפעם אחת א' מבני הבית הדליק את האור בשבת בטעות, וכשראה זאת הגרי"ג - הבין כי יתכן ולא יוכל להקפיד על הנהגתו [כי בשבת - אם נדלק האור בבית הכיסא, אי אפשר לכבותו], ולכן ניגש במוצ"ש והסיר את הנורות בחדרי בית הכסא שבבית, וכך - למעלה משישים שנה אין שם אור! והנה, לפני מספר שנים עבר רה"י צינתור. בעקבות הצינתור שעבר, הניחו הרופאים משקולות כבדות על רגליו לבל יזוזו במשך 12 השעות שלאחר הטיפול. והנה, היות והטיפול נערך ביום שישי בבוקר, הגיעו הרופאים בליל שבת להסיר את המשקולות מעל רגליו. כשראה זאת מרן הגרי"ג נזעק ואמר: מוקצה! ונותר עם המשקולות המכבידות והמכאיבות עד צאת השבת!

דיברו פעם בפני מרן הגרי"ג על ספיקות בהזכרות בתפילה כגון יעלה ויבוא וכדו', שיש הרבה שמסתפקים אם אמרו או שכחו. ואמר אז ר' גרשון - אני עושה לעצמי סימן שלא אשכח. שתמיד מתפלל וידיו עומדות ישרות. ולאחר שאומר מוריד הטל וכדו' מניח ידו על הסטנדר וכך יודע אם אכן הזכיר או שכח. וכששאלוהו אם לא קורה שמזיזים את היד - לא הבין את השאלה ואמר כמתפלל - מי מזיז סתם את היד בתפילת העמידה? אם מניחים את היד על הסטנדר, איך היא תזוז סתם כך בלי מחשבה?!

הרבנית יעקובוביץ (בת דודתו) מספרת, שכאשר היה ילד קטן היא היתה מחלקת ממתקים לילדים, ור' גרשון היה נותן את שלו לאחרים. פעם א' שאלה אותו מדוע אתה נותן את השוקולד שלך לילדים אחרים וענה: אני לא צריך את זה!.. אמנם ר' שמואל פלאי (הסבא של הילדים הקדושים פאלי הי"ד) סיפר, שפעם היתה הכנסת ס"ת ברמת אהרן, ובנו של הגרי"ג ר' נח בצלאל (ד' ישלח לו רפ"ש) שימש שם כראש ישיבה. הגיע לשם הנדיב וערכו מסיבה ור' גרשון הגיע. הנדיב אמר לר"ש פאלי שיתנו לר' גרשון מים או מיץ לשתות, ור' בצלאל שמע זאת ואמר - הוא כבר מזמן איבד את הנפק"מ, את הטעם. כשהוא שותה תה - זה בלי תמצית ובלי סוכר... והוסיף ואמר, אתם יודעים למה אבא לא אכל שוקולד מגיל 6? הוא אמר לי פעם: לא רציתי שתהיה לי שום אהבה אחרת חוץ מאהבת התורה. אם תהיה לי אהבה לשוקולד, זה יבוא על חשבון אהבת התורה... אה, מחשבות של ילד!

והנה, נתפרסם כעת, דבעת שהותו של מרן רה"י בבית החולים, הוא היה מוטרד ומודאג ביותר - ולא מחמת מצבו הרפואי. כשנשאל מדוע, השיב ראש הישיבה: 'בבית, בערב החג, עשיתי עירוב תבשילין ובירכתני, אך לבסוף לא עשיתי שום מלאכה, כי בביה"ח אי אפשר להדליק נרות שבת במחלקה. אני חושש ומפחד מ'ברכה לבטלה'!!! ואז, רה"י ביקש לעשות משהו - כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה! נכדו של ר' גרשון ניגש למטבח של המחלקה והביא סיר קטן ובו מרק שיועד עבור שבת שאחרי החג. ר' גרשון ערבב את התבלינים שבסיר, ובכך עשה מלאכה - כך שברכת העירוב תבשילין שלו לא היתה לבטלה...

שמעתי מר' מרדכי בונים זילברברג שליט"א: נכנסתי פעם לרב שטיינמן והזכרתי את ר' גרשון. הרב שטיינמן הסתכל עלי, תפס בשתי ידי ואמר: ר' מרדכי, אתה יודע שר' גרשון הוא צדיק? ואמר הרב זילברברג - מעולם לא שמעתי את הגרא"ל אומר על מישהו שהוא צדיק. אף פעם הוא לא שיבח מישהו ברבים. וסיפר הרב זילברברג - דבליל שבועות האחרון לחיי הגרי"ג, הוא חש שלא בטוב ואמר לנכדו ר' מרדכי פאלי - אולי נקרא לגוי שיקח אותי לביה"ח. אמנם אחר כך אמר - פיקוח נפש! לא חשוב את מי - תקרא למי שיכול לקחת אותי. הכל הוא ניהל בעצמו. ככה כל החיים - מאה שנה - ברוגע! במצבים שאחרים היו יוצאים מדעתם, ר' גרשון היה מלך ששולט על רגשותיו. למחרת בביה"ח הוא הכין

שיעור ואמר את השיעור בביה"ח, אמנם לא דיבר שעה כהרגלו אלא רק עשרים דקות, וביקש סליחה מכל שומעי השיעור שיש לו חמצן ואולי לא שמעו אותו כל-כך טוב. בבוקר, 3/4 שעה לפני הסתלקותו, אחרי שהתפלל בבוקר כרגיל, עם האצבע על הסידור מילה במילה, הביא לו נכדו 'אנשור' (אוכל שמכיל את כל הוויטמינים בצורה מרוסקת). ר' גרשון שאל אם זה כשר, והנכד קרא לו את הרכיבים, וא' מהרכיבים היה חלב נכרי. כששמע זאת ר' גרשון אמר - מאכלות אסורות! מהר מאוד ארגנו שם אנשור עם הכשר, ואמר - בסדר, זה טוב, אבל צריך לעשר זאת. זה היה חצי שעה לפני הסתלקותו!!! הנכד עישר את האנשור ושאלו: סבא, היום יום שלישי, מה עם השיחה ומה עם השיעור? ואמר ר' גרשון - שיחה אני לא אגיד כי במצב כזה אני צריך להכין את עצמי. אבל שיעור אני אגיד. ואז הוא לקח את הדפים הידועים וכתב לעצמו את המראי מקומות של השיעור - הכל מהראש! בלי לפתוח שום ספר! בבית חולים!

והנה תוך כדי כתיבת השיעור, הנכד ר' מרדכי פלאי יצא אז מהחדר, ואז הנין וייס רואה פתאום על הצג "אפס", דכל המערכת קרסה בבת אחת. אמנם ראו אז דבר פלא - שלמרות שראש הישיבה כבר נפטר - מ"מ עוד כמה שניות אחר כך המשיך רה"י לכתוב את השיעור! חז"ל אומרים: אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. שואל המהרש"א - מה שייך תלמודו בידו, כשמגיעים לבי"ד של מעלה צריך להיות תלמודו 'בראשו'. אמנם היום יש לנו כבר תירוץ לקושיית המהרש"א. התירוץ הוא - ר' גרשון! כל א' יכול לציין בגמ' בבא בתרא שלו בצד - "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, עיין מהרש"א מה שהקשה, ויש ליישב - מורנו ר' גרשון אדלשטיין". תלמודו בידו! אדם שכבר עלתה נשמתו לגנזי מרומים, והוא כתב!!! הוא 'שם' - והוא עוד כותב! הוא בא לכאן - ותלמודו בידו!...

יפיפית מבני אדם... אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין...

תורה ולומדיה חגרו שק והתפלשו באפריים

עולם התורה אכל יחיד עשי לך ומספד תמרורים

כלי מלחמה אבדו ונפלו גיבורים

נערך ע"י הרב עידן מושל

בעלון 'על כן יאמרו המושלים',

טל' 052-7641339, כתובת מייל - IM0527641339@GMAIL.COM

דברי זיכרון על מרן הגרי"ג זצ"ל

נכתב ע"י תלמידו ש.

בא השמש בצהרים, השמש שהאירה לנו - לבני הישיבה והמסתופפים בצילה ולכל עם ישראל, פתאום שקעה, בצהרים, באמצע תפארתה עם כל הכוח והברען שלה, פתאום היא באה. ברגע אחד, מתוך עסק התורה בשעת מיתתו, מתוך הרבצת תורה נדם הלב הגדול. אפשר לדבר על הרבה ענינים, נדבר קצת מה שראיתי בתור בחור בישיבה ומה שזכיתי קצת לאחוז בשולי גלימתו של רבינו רה"י, וקצת לראות מדרכיו והנהגתו בקודש²¹, והלואי ונתחזק קצת מהדברים הללו, ויהא זה לעילוי נשמתו של רבינו זצוק"ל. וכמו שרבינו רה"י זצ"ל היה אומר תמיד אחרי פטירת גדולי ישראל, שכל דבר שמתחזקים מפטירת אדם גדול זה עושה לו עילוי נשמה, כי יש לו זכות מהחזיק שמתחזקים מחמת פטירתו, ויש לו נחת רוח בעולם העליון, כי עכשיו הוא לא יכול להוסיף מצוות וזכויות ורק אנחנו תלמידיו יכולים להוסיף לו זכויות ע"י שנתחזק מפטירתו, ואיתא בחז"ל שאפי' משה רבינו יש לו תועלת ממה שלומדים את התורה.

ניצול הזמן וביטול תורה

א. בתורה זכינו לראות את הבהירות שלו בתורה בכל דבר, בכל סוגיא היה לו בהירות, והכל היה נהיר לו ומסודר אצלו כמונח בקופסא. אך בעיקר מה שנוגע לנו הוא ההתמדה בתורה של רבינו, שהוא היה מנצל כל רגע באופן מיוחד. וזכור לכולם במסיבות במוצאי שמחת תורה ובזמנים אחרים וכן בכנסים אחרים שהיה מגיע עם משניות ועוסק בתלמודו, וכאילו לא נוגע לו כל מה שקורה סביבו, וכל זה בגיל מופלג שקרוב למאה, היה מתנתק מכל הסובב אותו.

וכן כשהיה לומד בשבת בביתו, היה הרבה פעמים שהיה רעש גדול בבית מחמת נכדים שהיו משחקים וצועקים בחדר ליד, והחדר שהיה לומד עם הלומדים היה פתוח, ולחלק מהלומדים זה הפריע לריכוז, אבל אצל רבינו לא ראו שום שינוי, והיה קורא את הגמ' ומסביר בנעימות ובישוב הדעת.

ב. וגם היה מחמיר גדול מאד בעניני התמדה, כל פעם היה מדבר בשיחות שאדם שדן את חבריו לכף חובה, צריך לחשוב, וכי אני מושלם וכי אני לא עשיתי אף פעם עבירה, האם אני מנצל כל רגע ללימוד תורה. וכן כשהיה מדבר על תשובה היה אומר שכל אדם צריך לעשות תשובה, וכי הוא לא מבטל אפי' רגע אחד מתורה, מהבר מצוה הוא לא ביטל רגע אחד מתורה, והיה נראה שהוא מייסר את עצמו, וכי אף פעם מהבר מצוה לא ביטל רגע אחד מתורה.

ג. וכן שאלתי אותו על הענין של 'ליל תיפח', שיש כאלה שבליל עשרים נוהגים להיות ערים וללמוד כל הלילה, ואומרים שהענין בזה כיון שכתוב שהקב"ה מחכה שאדם יתחתן עד גיל עשרים, וכיון שהגיע גיל עשרים הקב"ה אומר תיפח עצמותיו, ולכן ערים כל הלילה להראות שאנחנו מאחרים להתחתן כיון שאנו רוצים להספיק ללמוד לפני החתונה, ועי' להלן עוד טעם בזה. וידוע שהרב שך היה נגד זה ואמר שאם רוצים להתחזק, צריך לישון טוב ולקום מוקדם וללמוד כל היום בהתמדה, ואז אולי זה יעזור שימשיך כך לימים הבאים. ושמעתי שבעבר היה נגד 'ליל תיפח' באופן נחרץ, אבל אחרי שאחד מנכדי רה"י אמר לו שהגר"ק אמר שזה כתוב בספרים, כבר אינו מתנגד כ"כ, ועל כן שאלתי את רה"י.

ושאלתי לרבינו שאני הולך להיות בן עשרים, ואני שואל האם כדאי לעשות 'משמר' בליל עשרים, כי ידוע שהרב שך היה נגד זה, ומאידך אומרים שבספר הפרדס כתב שזה דבר גדול מאד לנצל את כל הלילה הזה לתורה, כי אז מתנוצץ אור מיוחד על האדם²², והשאלה היא מה כדאי לעשות, ואמר לי רבינו מצד אחד ספר הפרדס זה ספר גדול מאד, מאידך גיסא אם זה יעשה ריפיון אז זה לא טוב כי יצא שכרו בהפסדו, ושאלתי אם זה לא יעשה ריפיון - לעשות משמר, ואמר רה"י אם לא יהיה ריפיון לעשות, ואם יהיה ריפיון לא לעשות, ואם ספק - לחומרא, ולא לעשות משמר²³.

ד. פעם כשהיה באמצע הלימוד והגיע נכדו לומר הגיע זמן מנחה, והסתכל רבינו על השעון ואמר לו יש עוד שתי דקות, והמשיך ללמוד באותו ריכוז כבתחילה.

תמיד היה מסיים את הלימוד באופן ששיער שאחרי ההתארגנות לתפילה, וההליכה לביהכ"ס יהיה לו עוד איזה דקה שתים לחכות לתפילה.

חשבון הנפש

ה. לימוד המוסר וחשבון הנפש היה תובע מעצמו מאד, פעם אחת אמר 'פעם הייתי לומד מוסר טוב, היום כבר קשה לי', כך ביקר את עצמו וכל זה בעת זקנותו המופלגת (לפני שבע שנים בערך), וגם בשיחות כשידבר על ביקורת עצמית, היה נראה כאילו הוא מדבר אל עצמו, וכי אני מושלם, אף פעם אני לא עושה חטא, ביטול תורה, לשון הרע.

ו. והיה מעשה (כשלמדו נערה המאורסה, במחזור הקודם) שהיה בשיעור כללי אדם קצת מעורער בנפשו, והתחיל לצעוק באמצע השיעור ולהתווכח בצורה מאד לא מכובדת (בלשון נקייה), ובתחילה על כל מה שהוא צעק אמר לו רבינו רה"י 'נכון', והצעקות שלו המשיכו בשיעור עוד כמה

²¹ וכדברי המהרש"א על הגמ' שגדולה שימושה יותר מלימודה, ולכאן אין לזה מובן מה כ"כ גדול לשמש ת"ח, ועוד איך אפשר לומר שזה יותר גדול מלימוד התורה עצמו, וכי יש דבר יותר נעלה יותר מתורה, ומבאר המהרש"א שלימוד התורה אדם יכול לשכוח את לימודו, אבל כשהוא משמש את רבו הוא רואה את ההנהגות של רבו, וזה נשאר חקוק אצלו לאורך ימים, ובבחינה הזאת השימוש ת"ח יש בו מעלה גדולה, ושימוש ת"ח היינו לאחוז וללמוד בדרכי רבו.

²² אגב, אומרים שבספר הפרדס כלל לא משייך את זה למי שעדיין לא נישא, אלא שבגיל זה מתווסף אור בנשמה, (כי אז נהיה 'גדול' לעונשי שמים ולהיות נמנה ביוצאי צבא כפ' במדבר).

²³ יתכן שזה הוראה פרטית, והעיקר ללמוד מזה את גודל החומרא של ניצול הזמן שספק לחומרא.

פעמים, וזה הפריע ממש לכל הציבור, וגם לרבינו זה הפריע בריכוז²⁴. וסיפרו אח"כ בישיבה שניגשו לרבינו אחרי השיעור, ושאלו אותו מה לעשות איתו, האם להגיד לו שלא יבוא יותר וכדו', ואמר רבינו אל תעשו לו כלום, אני כבר יודע למה זה קרה לי, אני כבר יודע על מה אני צריך לעשות תשובה.

ז. שאל נכדו (חורף ע"ח) רמ"ו האם אדם שקורים לו דברים יכול לעשות חשבון הנפש מידה כנגד מידה כדי לדעת מה עליו לתקן, או שזה יכול לגרום לטעויות ולא כדאי להתנהג כך, ואמר רבינו ממה נפשך, אם הוא עושה חשבון הנפש ורואה שיש לו מה לתקן אדרבה שיתקן, ואם אינו רואה מידה כנגד מידה אי"ז מזיק. והוסיף רבינו 'אני גם יודע מה המידה כנגד מידה בענין מאמץ אצלי²⁵, אני יודע, אני לא אומר לכם מה, אבל אני יודע', וכך כל דבר היה אצלו עם חשבון נפש, וכל זה בזקנותו המופלגת, זה דבר לא יאומן שאדם בגיל כזה עורך מחשבות של חשבון הנפש, ותובע מעצמו.

וכיון שהיה נאה מקיים היה נאה דורש, וזכה שהתקבלו דבריו על לב שומעיהם, ואנשים בשנים האחרונות מתחזקים יותר בלימוד המוסר, דבר שהיה בנפשו של רבינו, וכפי שהיה שגור על לשונו, "לימוד המוסר זה לא מידת חסידות זה פיקוח נפש רוחני, וזה התורה תבלין וכמש"כ המשנ"ב, וזה נותן חיים מאושרים".

(שמעתי שהגר"י פרידמן שליט"א ר"י תפרח אמר בועד לאברכים, בדר"כ אדם מדבר דברי חיזוק הוא מדבר על הרבה נושאים, אבל יש פה אדם בב"ב שבכל שיחה שלו מזכיר את לימוד המוסר, האם אתם לא מבינים מזה כמה זה חשוב²⁶).

אוהב את הבריות ומקרבן לתורה

ח. הייתי זוכה לדבר עם רבינו בלימוד והיה עונה ברוגע, ולפעמים היה מבקש גמ' וקורא את התוס' ומסביר, (פעם אחת דיברתי עם רבינו על גמ' בסוף השולח, ואחרי שסיימתי אמר רבינו - כאומר בגעגוע - פעם הייתי מספיק להגיע לכאן ומוסר על הגמ' האלו שיעורים). ולפעמים היה מבקש את הקונטרסים של השיעורים, ומראה מה הוא דיבר על זה, והכל היה בנעימות. ואמר ת"ח א' שהיה נראה שכשבחור היה מדבר איתו היה מרחיב בדיבור ומתאמץ לענות לו על שאלותיו, וכשאברך דיבר לא היה כ"כ מרחיב, ואמר אותו ת"ח שנראה שרבינו סובר שלבחורים צריך יותר לטרוח ולהראות להם חביבות, כדי לעודדם ללימוד.

ט. בשבת היה לומד עם קבוצה של כמה אברכים ובחורים, ולפעמים היו דופקים בדלת, וכשרבינו היה שומע את הדפיקות היה מסמן לנכדו לפתוח את הדלת, ובדר"כ היה הנכד אומר לאנשים להגיע בזמן פלוני.

פעם א' בליל שבת הגיע אברך מבוגר תלמיד רבינו, ואמר הנכד לרבינו מי בפתח, ואמר רבינו שיכנס, ואותו תלמיד התיישב ליד השולחן יחד עם כל הלומדים, ורצה לחכות עד שרבינו יסיים ללמוד, ורבינו קם ממקומו לדבר איתו, ואמר האברך אפשר אח"כ, ואמר רבינו נדבר עכשיו, וקם רבינו והלך עם האברך לחדר אחר, ודיבר עמו כמדומה במשך רבע שעה, ואח"כ חזר ללמוד. (היה נראה שאותו אברך צריך חיזוק מיוחד וא"א לפרט, ולכן רבינו טרח לענות לו מייד).

י. בשבת אחת (קיץ ע"ה) דפקו באמצע הלימוד, והנכד פתח ואמר לרבינו שיש בנות שרוצות ברכה, ואמר רבינו שיכנסו ל'הול', ורבינו קם ממקומו, (הנכד אמר לרבינו שסבא יברך ממקומו, ואעפ"כ רבינו קם), ועמד בפתח ה'הול' וברך אותם 'שידוכם טובים בשורות טובות שיהיה מזל טוב' וחזר למקומו. אח"כ הגיעו עוד כמה פעמים קבוצות לבקש ברכה, ורבינו נשאר במקומו וברך אותם כל פעם.

ואח"כ אמר רבינו (היה נראה שהוא בא להסביר מדוע הוא מפסיק באמצע הלימוד כ"כ הרבה פעמים), "כשנמצאים בבית א"א לא לפתוח את הדלת, וכן היה נוהג החזו"א שכשהיו דופקים אצלו והוא היה באמצע הלימוד הוא פתח את הדלת, ופעם אחת החזו"א היה צריך ללמוד בלי שיפריעו לו, אז הוא הלך ללמוד במקום אחר, אבל כשנמצאים בבית צריך לפתוח את הדלת", והוסיף רבינו מסכנות הם צריכות שידוכם.

יא. וגם היה מפליא איך כיבד תלמידי חכמים שצעירים ממנו, וראיתי בעיני שהגיע אליו ת"ח שלמד אצלו בישיבה והחזיק עצמו כתלמיד של רה"י, והביא לרה"י ספר שהוציא, וכשסיים רבינו לעיין, קם רבינו מלא קומתו וחיכה עד שיצא הת"ח מהחדר.

איך שהיה מתייחס לכל בחור, בחור מהישיבה הוציא קונטרס והביא לרבינו, ורבינו עיין בדבריו, ודיבר בלימוד על הדברים שכתב בקונטרס.

ומלבשתו ענווה

יב. הענווה והפשטות של רה"י הוא מהדברים הבלתי נתפסים, ונספר מעשה אחד שסיפר מקורבו הרב שמעון מרגליות, שהיה מלווה את רה"י לחתונות של בחורים מהישיבה, ופעם אחת (לפני כעשרים שנה), אמר רבינו לר"ש היום יש חתונה של פלוני אני לא זוכר איפה החתונה האם תוכל לברר לי, מייד התקשר ר"ש לחברו גרשון, ושאל אותו 'גרשון אתה יודע איפה החתונה של פלוני', ורבינו מסתובב אל ר"ש ואומר לו, 'אמרתי לך שאני לא יודע איפה החתונה', והבין ר"ש שרה"י חושב שהוא שואל אותו, אז הוא צעק לתוך הטלפון 'גרשון גרשון איפה החתונה של פלוני', ורה"י בפשטותו שוב מסתובב אליו, ואומר לו כבר אמרתי לך שאני לא יודע איפה החתונה. בינו נא זאת...

והחי יתן אל ליבו.

²⁴ עד כדי כך שאחד מגדולי התלמידים של רבינו קם ואמר לו שאם הוא ממשיך לצעוק הוא יוציא אותו החוצה.

²⁵ כלומר שאסור לו להתאמץ מדי הרבה.

²⁶ ויש להאריך בזה, שאפי' שידע שזה לא כ"כ 'עדכני' לדבר על מוסר, אך כיון שהוא סבר שזה תפקידו לדבר ולהחדיר את ענין לימוד המוסר, לא היה אכפ"ל מה יאמרו, 'והלך ישר כמו שעשאו אלוקים'. ואומרים שבלויות מרן הגר"ק הכין הספד גדול על גדלותו של הנפטר, ואח"כ החליט לשנות את התוכן ולדבר על חיזוק בלימוד המוסר, כי אחז שיש בזה יותר תועלת.

הלכות ישיבה

ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל

שיחה זו נמסרה בישיבה הק' בתורת "שיעור" ובמסגרת השיעור היומי, משום מעשה שהיה בבחור מצוין ומוכשר ממשפחה טובה שחשב שיכול שלא לקבל דעת רבני הישיבה בסדר שמיעת השיעורים בבקביעת החברותות, ואחר שרבינו זצוק"ל התרה בו ולא קיבל, החליט רבינו להוציא מהישיבה, ומא' חר שראה שחלק מהתלמידים לא הבינו את חומרת הדברים, אמר בשיעורו את הדברים דלהלן.

"הלכות ישיבה"

הנה בתורה יש תרי"ג מצוות, ויש שישים מסכתות, אך לא על כל מצוה יש מסכתא, על שבת יש מסכתא גדולה מאד, וכן על פסחים יש מסכתא, אבל יש מצוות שאין עליהם מסכתות, והרמב"ם כתב י"ד ספרים המחולקים לפי הלכות, וכן יש ארבעה חלקי שולחן ערוך, ובכל חלק יש הלכות המחולקות לפי סימנים, מפני שדיני התורה של תרי"ג מצוות הם רק כללים, אך יש עוד פרטים רבים שאין להם שיעור, וכמו שיש תשובות הראשונים להלכה למעשה, וכן בכל זמן יש עוד תשובות, כמו שיש הלכות בית הכנסת, אשר אמנם זה שייך לתרי"ג מצוות, אבל שם מרוכז כל ההלכות השייכים לבית הכנסת, וכן בשאר חלקי התורה, הרי היא כוללת מעשים אסורים ומעשים מותרים, דיבורים אסורים ודיבורים מותרים, מחשבות מצוות ומחשבות של עבירות, ובכל רגע יש לאדם הלכה מה הוא חייב לעשות ומה אסור לו לעשות, וכן יש הלכה מה לחשוב, כמו שהובא בביאור הלכה (או"ח סימן א') שש מצוות תמידיות התלויות בלב.

אמנם יש עוד הלכות שאינן מפורשות בדברי הפוסקים האחרונים והם "הלכות ישיבה", שאין זה מרוכז במקום אחד בשולחן ערוך, אבל יש מסורת בישיבות, כפי שמקובל מראשי הישיבות שהיו גדולי עולם, וכך ישיבת פוניבז' שיסדה מרן הרב זצ"ל, שהוא נתן את השם פוניבז' לישיבה, ואינה על שם העיר פוניבז' אלא על שם הרב מפוניבז' - ישיבת הרב מפוניבז', שהוא יסד את הישיבה וניהל אותה על פי ההלכה ודעת תורה.

הנהגת הרב מפוניבז' זצ"ל

ואספר לכם מעשה שהיה, כיצד ניהל הרב את הישיבה, בשנותיה הראשונות של הישיבה, עוד בימי חייו של מרן החזון איש, היה כאן בישיבה בחור מחוץ לארץ, שבא ללמוד בארץ ישראל במסירות נפש, ולמד בהתמדה גדולה, בתפילה ובכל סדרי הישיבה, אך ביום אחד החליט שהוא שייך לשיעור יותר גבוה, ונכנס על דעת עצמו לשיעור גבוה, מפני שהיה סבור שבשיעור גבוה יצליח יותר בתורה, ואמנם עשה כן בתמימות לשם שמים ולא בשביל כבוד [וכהיום הוא תלמיד חכם חשוב מאד שאינו מחפש כבוד], אבל הרב הורה להוציאו לאלתר מן הישיבה, ואף שהיה רק שוגג או אנוס כטועה בדבר מצוה, והלך לאיש ההלכה מרן החזון איש זצ"ל וסיפר לו מה שהיה, והשיבו החזו"א שהרב צודק ואכן יש להוציאו מן הישיבה, ובאמת כך היה שעזב את הישיבה לשלשה חדשים עד סוף זמן החורף, ובאותם חדשים הלך ללמוד בישיבה אחרת, ורק לאחר מכן חזר ללמוד בישיבה.

הבה נתבונן בזה - מפני מה הגיע לו עונש כזה, הרי זה הלכנת פנים ובזיונות שמגרשים אותו מן הישיבה, וכיצד מותר לעשות דבר כזה בשביל שגגה, מה הטעם, איך מסבירים את זה, הטעם הוא מפני שאם אחד עושה דבר נגד הנהלת הישיבה, הרי הוא מחליש את השפעת ההנהלה, כל אחד יעשה מה שהוא רוצה והישיבה לא תצליח, ואם כן הרי הוא מזיק, כי אמנם הוא מתכוון להצלחתו בתורה [וזה ג"כ בטעות], אבל בשגגה שלו הוא מזיק להצלחת תלמידי הישיבה, כי אם אין משמעת ויראת הרוממות - אין הצלחה, וממילא אם הוא ישאר אזי הוא יזיק להצלחת התורה בישיבה, ולכן אפילו בשוגג אין ברירה כי אם להוציאו מן הישיבה, כי מאחר שהוא המזיק עליו לתקן את מה שהזיק, ואף שאדם המזיק באונס גמור פטור, היינו רק כשכבר הזיק שאין חיוב תשלומין, אבל נזק שאפשר למנוע אותו על ידי המזיק עצמו, אפילו שבזה יש לו אי נעימות וקשיים, מכל מקום הוא חייב לתקן את זה, וזהו חיוב התשובה של מי שעשה חטא, אפילו בשוגג או באונס, שצריך לתקן את מה שחטא, ולכן השיבו החזו"א שהרב מפוניבז' צודק.

רודף בחיי עולם

וכללו של דבר היה אומר מרן החזון איש זצ"ל, כאשר יש תלמיד והוא בהתנהגותו מוריד את הרוחניות של אחרים, ואם יוציאו אותו יפסיד הוא את הרוחניות שלו, אם כן לכא' מאי חזית להעדיף את הרוחניות של אחרים על פניו, ונאמר שב ואל תעשה עדיף, אך החזו"א אמר שאותו תלמיד יש לו דין רודף, שיש רודף בחיי שעה ויש רודף בחיי עולם, וכשם שיש רודף ברציחה או בהזיק ממון, שניתן להצילו באותו הדבר שהוא רצה לעשות, כך יש רודף ברוחניות, וחיי עולם הרי זה יותר מחיי שעה, כמו ששינו (ב"מ לג, א) אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת, שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא.

וגדולה מזו מצינו אצל אדם שמזיק בחיי עולם, אפילו בשב ואל תעשה, דכתיב ביחזקאל (ג, יח-יט) "באמרי לרשע מות תמות ולא הזהרתו ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הרשעה לחיתו הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש; ואתה כי הזהרת רשע ולא שב מרשעו ומדרכו הרשעה הוא בעונו ימות ואתה את נפשך הצלת", והיינו אם יש רשע וצדיק, והצדיק יכול להחזיר הרשע בתשובה ואינו מחזירו, אזי הוא רשע בעונו ימות, אך את דמו מידך אבקש, שהצדיק שלא החזיר בתשובה את הרשע הרי הוא רוצח בשב ואל תעשה, וחייב מיתה בידי שמים - את דמו מידך אבקש, שהוא כמו רוצח בגרמא שחייב מיתה בידי שמים כאן בעולם הזה, וזה מלבד מה שיהיה לו גיהנם לאחר מיתתו, ועל זה אמר החזו"א כי כשם שיש רודף בחיי שעה כך יש רודף בחיי עולם, וכיון שהוא רודף אי אפשר להתחשב בהפסד הרוחניות של הרודף, וכך היה מקובל תמיד בישיבות, שתלמיד שהנהגה שלו מזיקה להצלחת אחרים ברוחניות יש לו דין רודף.

הירידה בישיבה - מאז פטירת הרב זצ"ל

ואספר לכם עוד, אינכם מתארים איך הישיבה היתה פעם, מי שהיה שומע לא היה מאמין לזה, וכבר אז לא האמינו על גודל הדביקות בתורה שהיה פה, שקשה היה להאמין מה שעשה הרב מכח השפעתו, עם מסירות נפשו ואהבת התורה שלו, ועם היראת שמים שלו, אי אפשר לתאר איך שהישיבה היתה נראית, ואמנם כבר לאחר פטירת הרב התחילה הירידה, והתחלת הירידה היה בדברים קטנים, כמו בהספק בשיעור היומי, שבזמן הרב היה הספק קבוע עמוד ליום - כעשרה דפים בחודש, כפי שזכורני שלמדו יבמות בשנה מעוברת והגיעו עד דף ס', וכשלמדו בבא מציעא בשנה מעוברת הגיעו עד דף ס"ג, וכל זה היה בחיי הרב, אולם לאחר פטירתו (תשכ"ט) התחילה הירידה, וכבר בשנת תשל"ג כשלמדו יבמות [והיה אז ג"כ שנה מעוברת] הגיעו רק עד דף נ"ד, וכך במשך השנים היתה ירידה איטית מאד - אבל היתה ירידה, ואחר כך בשנת תשמ"ד שהיתה שנה מעוברת כשלמדו יבמות למדו יותר לאט, ואמנם היו כמה יחידים שביקשו שילמדו יותר מהר, כי זה יפה ומעניין מאד הקושיות והתירוצים ביבמות ורצו להספיק יותר, אבל היו אחרים שהתחננו שקשה להכין את הגמרא עם פרש"י ותוספות [ולא דיברו על ראשונים אלא על הכנת הגמרא], ולכן למדו לפי הקצב והגיעו בסוף החורף לדף מ"ז, והיינו במשך אחת עשרה שנה היתה ירידה של שישה דפים, עד שעכשיו נעצרה הירידה בינתיים על חצי עמוד ליום.

ועוד היה מעשה לאחר פטירת הרב זצ"ל, שאחד מבני הישיבה לא בא לתפילה בשחרית, והיו רושמים תמיד את מי שלא הגיע לתפילה, אבל אותו בחור אמרו לו זמן ממושך שיגיע ולא בא, והוציאוהו מהישיבה מחמת זה, ורק בתחנונים גדולים החזירוהו אחר כך לישיבה, כי אם יש אחד שמזלזל בתפילה הרי זה משפיע זלזול, וזלזול בתפילה הוא נגד דיני התורה, וכך נמשכה הירידה לאחר פטירת הרב זצ"ל.

אפשר להצילו באחד מאבריו

...באו לישיבה מי שרצה באמת ללמוד, אך למרות הכל היו טעויות בקבלת התלמידים, וכמה תלמידים לא היו מתאימים לשי"ב, אבל אחרי שקיבלו אותם אי אפשר להוציא אותם, כי היום אסור להוציא תלמיד מהישיבה, מפני שאם יוציאו אותו היום הוא ילך לרחוב, שהרי לא תהיה אף ישיבה שתקבלו לאחר שהוציאו אותו, ועל כל פנים אלו שקיבלנו בטעות, על אף שחקרו ודרשו, היו כמה שלא הספיקו לברר בדיוק, ולכן לא הוציאו אותם אלא טיפלו בהם, וסידרו אותם בלי פרסום במקומות אחרים, ועתה הם מתחזקים בישיבה המתאימה להם אך לא בפוניבז', והם מרוצים ושמחים בחלקם. וכך כל פעם יש כמה שמקבלים בטעות, אבל אין מוציאים אותם, ואמנם זה מקח טעות אך יש לנו אחריות, ועושים הכל על פי ההלכה, שנוהרים בכבודו של כל אחד שלא יפגע ועוזרים לו, יש מומחים שיודעים כיצד לטפל ולעזור, כך הוא המצב בישיבה כהיום.

הנה כי כן בחור שנמצא בישיבה ומזיק לאחרים ברוחניות, הרי בעצם הוא רודף, אבל יש הלכה ברודף שאם ניתן להציל את הנרדף באחד מאבריו של רודף צריך לעשות כך, וכן אם יש דרך להציל את הרודף עצמו מן העבירה אף בלא אחד מאבריו - זוהי השיטה על פי ההלכה, ולכן בכל מקרה עוסקים לגופו על פי ההלכה כפי מה שאפשר להצילו, ואמנם אין מפרסמים דברים כאלה, אבל יש הרבה מקרים שאינם ידועים, ועם סבלנות יש עצות לעזור להם, ועל דרך כלל רובם ככולם רוצים שיעזרו להם.

(בהמשך הרחיב רבינו זצוק"ל בכמה עניינים פרטיים הנוגעים לישיבה, ולא הובאו כאן).

* * *

רשימה ממקורבו הגאון רבי מרדכי יעקב פיינשטיין שליט"א

מראשי הישיבה הגדולה 'דברי חיים'

אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין, ישר באדם הכוונה בקהלת כתוב האלוקים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים, אדם הראשון הקב"ה בראו ישר, אדם הראשון הוא יציר כפיו של הקב"ה, יצירת כפיו של הקב"ה הוא בודאי יצירה של דבר ישר, חסרון הישרות הוא לא מעיקר בריאתו, חסרון הישרות שיש באדם הוא מחמת חשבונות של האדם. זו ההרגשה בהסתלקות רבנו זצ"ל, הוא אדם ישר, הוא היה נטול כל חשבונות רבים, לא היו עמו שום חשבונות, הוא ישר כמו שעשאו האלוקים, ועכשיו בהסתלקותו ישר באדם אין.

צדיק יסוד עולם, כתוב במשנה על ג' דברים העולם עומד, על התורה על העבודה ועל גמילות חסדים, והצדיק שהוא יסוד עולם הוא מושלם בג' עמודי עולם, לכן הוא יסוד העולם. באמת אם נתבונן הרי לכאורה יש סתירה בתפיסה וההשגה שלנו בין עמוד העבודה לעמוד של חסד, נצייר לעצמנו את דמותו של האיש הצדיק שהוא עמוד העבודה, הרי הוא נדמה לנו מי שמתהלך בכובד ראש כל ימיו, מדקדק ומקפיד בדרכו והנהגתו, תפילותיו הם עבודת קודש, אדם כזה בדרך כלל ההרגשה סביבו היא הרגשה של סביבו נסערה מאוד, של פחד, מאידך אם נצייר לעצמנו את דמותו של עמוד החסד, הוא נדמה לנו בעל סבר פנים יפות מאיר פנים לכל אחד, אינו מדקדק ומקפיד על זמנו או על ממונו, לכאורה הם שתי דמויות מנוגדות, דמותו של עמוד העבודה ודמותו של עמוד החסד, אינם משתלבים יחד, כל אחד בנוי ומבוסס על תכונות נפש הפוכות. אבל אצל רבנו זצ"ל ראינו שמחד הוא היה מושלם בעבודה, הרי הוא שרוי בכובד ראש בכל יום ובכל עת ובכל שעה, לא היה אצלו מה שאנחנו קוראים 'רגעים של שחרור', כל הזמן היה בכובד ראש, כל מעשיו ופעולותיו היו במחשבה, כל התפלה היה יושב אם אצבע בתוך הסידור, בכל שיחה ושיחה היה מכה בפטיש על חובת לימוד המוסר, על חובת חשבון הנפש, מאידך הוא היה מושלם במידת החסד, מדת החסד זה להיטיב לזולתו, איזה רצון להיטיב היה לו, באיזה כבוד היה מקבל כל אדם באשר הוא, באיזה כבוד היה מדבר לכל אחד, אף פעם לא ביקורת, תמיד רק לעודד, לחזק ולתמוך, כל מי שבא בד' אמותיו חש שהוא נכנס לעולם האצילות, לאטמוספירה של כבוד הבריות, וזה מלבד כל המעשים שכעת לאחר הסתלקותו שומעים ומצטרפים מעשים רבים שפעל ועשה חסדים לסייע מבלי שידוע הדבר, באין ספור שאלות שנגעו לאחרים תמיד היו תשובותיו באופן של לראות את מעלת השני את הצד החיובי בכל דבר. אצל רבנו ראינו שאין סתירה בין עמוד העבודה לעמוד החסד, וזה האדם השלם, שלם הכונה שיש בו הכל ולא חסר לו כלום, אבל שלם זה גם שכל הדברים משולבים יחד ומאוזנים בדיוק הנכון, [על דרך הכתוב וגם כל העם על מקומו יבא בשלום], וזה היה אצל רבנו שהמדרגות השונות היו משולבים ומיושרים האחד עם השני, עם עצמו ועם בוראו היה בשיא העבודה והעבודות, ועם הבריות היה לגמרי להיטיב להם.

בעת שישב שבעה על בנו ל"ע, היה נתון בכובד ראש וברצינות, ולמרות שבכל פעם שהיה מדבר עם אנשים היה מחייך, אולם בימי השבעה גם כשהמנחמים בדרך שיחתם אמרו דברים שיש בהם כדי לגרום לכך, מכל מקום רבנו לא נשתנה אצל כלום מאוירת הרצינות, ומצד שני קיבל כל אחד בכזו מאור פנים וחביבות, והקשיב לכל אחד, למרות גילו המופלג ואבלו הכבד, ראו בחוש איך דדני העמודים לא רק שאינם סתירה זה לזה, אלא משלימים זה את זה, בשלמות המדויקת. זה ישר באדם, זה שלמות של אדם.

האמת שאפשר לראות את הנקודה הזאת בגוף שיחותיו, מחד כל שיחותיו היו תביעה ודרישה ללימוד המוסר, אולם מאידך כל הזמן הדגיש שהתועלת הגדולה מלימוד המוסר היא שרק על ידי כך יבא האדם לאושר בחיים, כל הזמן חזר והזכיר 'אשריך בעולם הזה' 'חיים מאושרים', הנה כי כן מחד הוא דורש את עמוד העבודה, מאידך הוא דורש את עמוד ההטבה והחסד, כי אצל הצדיק העמודים אינם סתירה זה לזה, אלא משלימים זה את זה. יש שיאמרו ששיחותיו היו שיחות לדרוש מהרבים לימוד המוסר וחשבון הנפש, ואני אומר ששיחותיו היו לדרוש את אושר החיים. כמה הוא דיבר על 'שמחה' על 'בלי ביקורת' על 'הומור', כי מטרתו ותכליתו הייתה לדרוש את טובת שומעיו.

פעם אחת נכנסתי אליו בימי חול המועד עם נער קרוב משפחה שנעשה בר מצוה מיד לאחר הפסח, ברכו רבנו והעניק לו ספר לדורות דרשה, ופנה אלי ואמר לי מסתמא הוא בא כי הוא רוצה מתנה, אז שיקח את הספר, ואז פנה לילד ואמר לו תבא אחרי חול המועד, ואני יכתוב לך ברכה על גבי הספר.

לקראת הבר מצוה של אחי הצעיר נכנס אליו אבי מורי שליט"א, נתן לו רבנו ספר וכתב ברכה, והראה לאבי מורי את נוסח הברכה ושאל אותו מהיכן לקוח נוסח זה, והשיב לו אבי מורי שליט"א שזהו נוסח הר"ת של האקדמות, ואז אמר לו רבנו שפעם היה כותב ברכות כפי המזדמן, אבל הוא שמע שבכיתה אחת בחיידר תשב"ר היו שני ילדים שערכו השוואה למי הוא כתב ברכה יותר חשובה, אז הוא החליט שמכאן ואילך הוא כותב נוסח אחיד לכולם.

פעם אחת הוצרכתי לדבר עמו באיזה ענין בדחיפות, אז התקשרתי לביתו והיה זה בשעה 10.30 בערב ורבנו הרים את הטלפון, ואמרתי לו שאני צריך לבא אליו אודות איזה ענין, אז כמובן שתיכף ומיד אמר כדרכו שאין צריך לבא ואפשר לדבר דרך הטלפון, ובכלל למה לא אליו, ואז שאל אותי אם הוא ענין ארוך או קצר, כשהמובן היה שאם הוא ארוך אז עדיף שאבא למחרת, אבל אם הוא ענין קצר אז אפשר גם באותו לילה, ואמרתי לו הענין, וסיכמנו שלכאורה הוא ענין קצר, ואמר לו שאם כן אז שאבא עכשיו, מיד באתי לביתו בתוך דקות אחדות,

ואחר שסיימתי הענין שלשמו באתי פתח הוא בדברים בענין אחר, ונמשכה השיחה עד 11.30, כשסיים הענין ובאתי לצאת, ליווה אותי עד לפתח החדר שמימין ליציאה שם ישב באותה שעה נכדו הרה"ג ר"י לוי שליט"א שמיד התקרב אלינו, ואז פנה אליו רבנו ואמר 'דע, שלא הוא עיכב אותי, אני עיכבתי אותו', עודני מדבר והמשפט הזה מצלצל באזני, וכוונתו הייתה ברורה שלכאורה הנכד אמור לחשוב שאני נהגתי שלא כהוגן שעיכבתי, ולכן בא להבהיר שאין עלי שום טענה, ונשתומם כשעה חדא איך בכלל עלתה על מחשבתו הדבר הזה, אבל האמת שמשנתו של רבנו הייתה כסדר לדון לכף זכות, ואם כן אין זה פלא כלל מהיכן באה לו הנהגה זו.

פעם אחת ביקשתי מרבנו לבא לשאת דברים באיזה מעמד, והיה זה בתקופה שהחל למסור שיחות בישיבה, אמר לי כי בשבוע המדובר הוא אמור למסור שיחה בישיבה, ויש לו עול גדול מזה ועל כן אינו יכול להכין שתי שיחות, אלא שיתכן שיצליח להכין דרשה כזו שתתאים גם לשיחה בישיבה, ועל כן אין לו תשובה עדיין אם יוכל לשאת דברים באותו מעמד, כעבור יומיים באתי אליו שוב לשאול מה למעשה, אמר לי שעדיין אינו יודע, והוסיף ואמר אבל הרי מה שחשוב לך עכשיו זה בשביל לכתוב את שמי במודעה, אז את השם שלי אפשר לכתוב, ואני באמת יבא למעמד, אבל אם בפועל אשא דברים או לא, זה נראה בשעת מעשה, והפטיר ואמר הרי זה כבר לא כל כך נפקא מינה אם אני בפועל ישא דברים.

כולנו ראינו את המחזה המופלא שמסר שיעור עד יומו האחרון, ופטירתו הייתה מתוך כתיבת השיעור, נסתלק רבנו וספר תורה עמו, ממית עצמו באהלה של תורה, הגמרא דורשת זאת חוקת התורה אדם כי ימות באהל, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלה של תורה, יש להתבונן הרי פסוק זה הוא הפתיחה לפרשה של טומאת מת, של אבי אבות הטומאה, ויש להתבונן וכי אין מקום מרנין ושמח יותר לכתוב את הסוד והיסוד לקיום התורה זולת מפרשה שעוסקת באבי אבות הטומאה. לאחר המלחמה שאלו את זקני מרן הגרי"ז זיע"א איך הוא מחזיק את עצמו אחרי כל הטרגדיה הנוראה שאשתו ומחצית מילדיו נהרגו, השיב להם כתוב אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו, ממית עצמו אפשר לפרש שממית את עצמיותו, ארגעט אוועק דעם זיך, הורג את אנוכיותו, אדם כי ימות באהל מתפרש בשני פנים, הפירוש הפשוט אדם שנשמתו נסתלקה ממנו, אבל יש עוד פירוש, יש פירוש שהורג את עצמיותו, ואז צדיקים במיתתם קרויים חיים, אז הוא ההיפך המוחלט של אבי אבות הטומאה, הוא הופך לאבי אבות הקדושה, הממית עצמו באהלה של תורה הוא התיקון וההיפוך לאדם כי ימות שהוא אבי אבות הטומאה.

אדם כי ימות באהל, אם הוא אדם בבחינת אדמה, אז הוא טמא, וכל שייכות עמו זה טומאה, ואפילו להיות עמו באהל אחד זה טומאה, אבל אם הוא אדם בבחינת אדמה לעליון, אז מקור של קדושה וחיות, אז הוא בגדר צדיקים במיתתם קרויים חיים.

אדם יכול להיות מקור של טומאה ויכול להיות מקור של קדושה, והכל תלוי אם הוא אדמה או אדמה לעליון. החזון איש כותב שאדם הנדמה למלאך חי חיי אצילות, הרי זו הגדרה כל כך קולעת על חייו של רבנו שהוא חי חיי אצילות, כי באמת הוא מלאך, הוא היה ישר הוא היה שלם, רק נדמה כבן אדם.

מה זה ממית את עצמו, שאין לו עצמיות, אשת רבנו נסתלקה לבית עולמה בערב יום טוב, ולכן לא היה אפשרות של ניחום אבלים, כשאמרתי זאת לזקני מרן הגרי"מ זצ"ל אמר כי אף על פי כן רבי גרשון הוא אדם חשוב ועל כן במוצאי יום טוב שני יסע לבית רבנו כדי לחזקו בשעתו הקשה, כשבאנו לבית רבנו היה רבנו בתפלת מעריב בהיכל הישיבה, מיד עליתי לבית מדרש ורבנו בדיוק פסע עושה שלום, נגשתי אליו ואמרתי לו כי זקני ממיתין לו מתחת לביתו, מיד יצא מבית המדרש קודם שנסתיימה התפלה, והחל ללכת במהירות עד כדי מרוצה, ופניו הביעו חוסר שביעות רצון, ואמר לי שלא עלה על דעתו כזאת שזקני יבא אליו, היה אפשר לחשוב שהוא ממחר להקביל פניו כדי להעלותו לביתו ולהתכבד בביקורו, אולם כשהגיע לרכבו של זקני ופתחנו הדלת, נתכופף אל זקני ואמר לו כי ח"ו שיטריח את עצמו לעלות אל ביתו, והתעקש על כך ולא הסכים בשום פנים, ואחר שדיברו נפרדו בלא שזקני עלה אל ביתו, ואז נתברר לי כי מיהר לילך אליו לא בשביל לקבלו בביתו, אלא בשביל שלא יעלה אל ביתו, למחרת באתי לביתו ופנה אלי ואמר לי איך עשית דבר כזה, כתוב בתוספתא שלא להטריח את רבותיו. זה הביקורת היחידה ששמעתי ממנו. צא ולמד, אשתו נסתלקה, ובא אליו אדם גדול לחזקו, זה הרי הדבר הכי טבעי בעולם, ובמה רבנו עסוק, לא בכבוד ולא בחיזוק עצמו, אלא בלא להטריח את רבותיו, זה ממית את עצמו, זה אדם שלם.

דברי זכרון

קצת ממה שזכיתי לראות בעצמי, ובעיקר ממה ששמעתי במשך השנים ולאחרונה מידידי הגאון רבי יחזקאל לוי שליט"א והעליתי כעת על הכתב

עכשיו חסרה לנו ההשפעה שקבלנו וראינו ממציאותו של רבינו עמנו. אמנם היינו רחוקים מהמדרגות שדיבר ודרש, וממה שראינו אצלו, אבל מכל מקום ראינו את הכיוון ואת הדרך. ועכשיו מי ישמור עלינו שלא נתרחק יותר מדאי.

בשעה שעלה אליהו בסערה השמימה כתיב "ואלישע רואה והוא מצעק, אבי אבי רכב ישראל ופרשיו". מפורסמים דברי התרגום שם "רבי רבי, דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין". מבוארים בזה שני עניני חסרון בהסתלקות האבא הרוחני. "רבי רבי", אין מי שילמד תורה, ויתן דוגמא והשפעה ברוחניות. "דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין", אין מי שיגן עלינו בזכויותיו.

על זה אנו צריכים לדאוג עכשיו. שני ענינים אלו צריכים להביא אותנו לעשות מעשה. הענין הראשון, הרי מעתה אין מי שילמד אותנו ויכה על קדקדינו ויהיה דוגמא בשבילנו. אנו צריכים לעצור בעצמינו ולהתבונן ולקחת איתנו כל מה שנוכל מדמותו של רבינו. וכמו כן הענין השני, שמעתה חסר לנו את ההגנה שהיתה עלינו בתפילתו "דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין". וכן במעשיו הטובים ובתורתו. בתרגום שיר השירים (ד, ד) על הפסוק "כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות, אלף המגן תלוי עליו כל שלטי הגיבורים", מדבר על זכויותיו של ריש המתיבתא שמגינות על הדור "ובאולפן אורייתא דהוה עסיק, רחיצין עמא בית ישראל ומנצחין בקרבא, כאילו אחדין בידיהון כל מני זיינן דגבורין", וזהו "אלף המגן תלוי עליו", אלף מלשון אולפן אורייתא. דהיינו, שהלימוד המגן על עם ישראל תלוי על גדול הדור.

ולגבי ענין זה מה עלינו לעשות. אנו צריכים להשתדל לא להיות פחות מהבריוני שהיו בשכנותו של רבי זירא, דכי נח נפשיה דרבי זירא אמרי עד האידינא הוה חריכא קטין שקיה דהוה בעי עלן רחמי, השתא מאן בעי עלן רחמי, הרהרו בלבייהו ועבדו תשובה (סנהדרין לו.). עכשיו זהו הזמן שמוטל עלינו לעשות "תשובה".

בזה גם נוכל להכיר טובה לרבינו שכל כך התמסר אלינו כל השנים, כאשר אנו נתחזק מכוחו ולעילוי נשמתו. בפרט אם נוכל להצמיח את אותם הזרעים שזרע רבינו בקרבינו במשך השנים בדבריו ובהשפעתו, שיעשו פרי.

תורה

לדבר על גדלותו בתורה של רבינו לא בי היא. ידוע שמילדותו ונעוריו למד עם אביו בהתמדה מסכתות רבות. ושמעתי ממרן הגרמ"ל ליפקוביץ זצ"ל, שאצלו התאכסן רבינו בבחרותו בתחילת לימודו בישיבת פוניבז', שכאשר בא ללמוד בישיבה כבר ידע רוב הש"ס. וחופץ ממה שעסק ולימד את המסכתות הנלמדות בישיבה רבות בשנים ואמר עליהם שיעורים, היה בקי בהבנה בהירה בכל הש"ס. סדר קדשים למד עם אביו, ובצעירותו ידע על בוריו את סדר קדשים עם כל המשנה למלך הארוכים, כמו ששמעתי מפיו. בהמשך השנים למד עם הגר"ר שמחה קסלר עניני סדר קדשים, כשהגר"ש שלמד בבית בריסק מוסר לו את תורתם.

הגר"ר יחיאל צוקרוב זצ"ל סיפר לאאמו"ר הרבה פעמים, שישב ליד רבינו בזמן שהגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל מסר שיעור בישיבת פוניבז' בשנותיה הראשונות, כאשר הרב מפוניבז' זצ"ל כיבדו לומר שיעור בישיבתו. הבחורים לא הבינו את השיעור, כיון שרבי אהרן היה חריף גדול, רק רבינו אחז את כל השיעור, ובכל מהלך הבין מיד להיכן ר' אהרן חותר, ואמר את השלב הבא "הוא הולך לומר כך וכך", "הוא יוכיח כך וכך", וכן הלאה.

הגר"ש רוזובסקי כשמביא חידוש נפלא ממנו בשיעוריו לפסחים סי' ט"ז, שנאמרו לפני למעלה מארבעים וחמש שנה, מביא את החידוש בשם "גדול אחד". [כל ראשי הישיבה דפוניבז' מביאים מדברי תורתו, כגון הגר"מ שך באבי עזרי, והגר"ד פוברסקי בשיעוריו].

סיפר לי תלמיד שלמד אצלו לפני ארבעים שנה, שכאשר בא לפרק השידוכים בא להתייעץ עם רבינו האם לקבל הצעה מסויימת שעלתה שנראתה מעולה וטובה. רבינו שאלו האם כבר יודע הוא מסכת - ולו מסכת אחת - על בורייה. כשהנ"ל השיב בשלילה, שאלו רבינו כיצד הוא חושב לבנות בית בישראל מבלי לדעת אפילו מסכת אחת. מבלי זכות התורה. ויעץ לו שלא להתעסק עתה בשידוכים, אלא ללמוד את מסכת סנהדרין שנלמדה אז בישיבה באותה העת, בהתמדה ובחזרה גמ' רש"י ותוס', עד שירכוש את ידיעת המסכת, ואז יבוא אליו וידברו בלימוד על המסכת. הבחור עשה כן, ולאחר כשלשה חדשים שישב ולמד ברצינות עד שידע היטב את המסכת, ניגש לרבינו, והתיישב ליד השולחן כשהגמרות סגורות, ודברו על כל התוספות כסדר מתחילת המסכת, כשרבינו שואל את קושיית התוס' והבחור משיב את התירוץ, דף אחר דף עמוד אחר עמוד עד שהגיעו לדף ס'. שם נחה דעתו של רבינו ואמר לו, אתה יכול להתארכס. למרבה הס"ד אותה ההצעה הראשונה חיכתה לו, ואכן מיד בנה את ביתו לתפארת עם אותה המדוברת.

כשהיה לומד עם החברותא, היו רואים שכאשר קורא את דברי הגמ' ומגיע סוף העמוד, תוך כדי שהפך את הדף לקחו כמה שניות, ולפעמים בינתיים היה ממשיך את המילים של העמוד הבא מהזכרון.

בהיותו כבר בגיל מופלג יצא לו לספר שלפני שנים רבות דבר בלימוד עם אחד מגדולי הדור, כשאותו גדול היה אז לעת זקנותו, ואותו גדול נשמת ממנו תוס'. אמר רבינו שבשעתו לא הבין, כיצד יתכן שאותו גדול לא זכר את התוס'. עכשיו כשאני ג"כ בגיל הזקנה אני כבר מבין, שהזכרון הוא דבר התלוי גם בכוחות הגוף.

פעם בסעודת שבת בביתו אמר מי שהוא לאחד הסועדים, מדוע אתה אוכל לחם יבש. נענה רבינו ואמר, היכן מוזכר בתנ"ך לחם יבש. ומשאף אחד מהנוכחים לא ידע להשיב, קרא את לשון הכתוב לגבי הגבעונים, ביהושע פ"ט פסוק ה' "נעלות בלות ומטלאות ברגליהם, ושלמות בלות עליהם, וכל לחם צידם יבש היה נקדים", כשהוא קורא את הפסוקים שם מתוך הזכרון, וחוזר תוך כדי כך על הטייטש באידיש מילה במילה כפי שלמד בילדותו מהמלמד. מה נורא היה המחזה לראות כיצד דברי התורה חרותם על לבו, ממה שלמד למעלה כשבעים וחמש שנה קודם לכן... [באותה הזדמנות התאונן על כך שכבר שנים אינו מספיק ללמוד נ"ך, מפני שעסוק בהכנת ואמירת השיעורים. אמרו לו אז את דברי הב"י בבדק הבית יו"ד סי' רמ"ו בשם הרמ"ה, לגבי מה שאמרו בגמ' דישלש אדם את ימיו שליש במקרא ושלש במשנה ושלש בתלמוד, "דלא אמרו זה אלא לדורות הראשונים שהיה לבם פתוח ודי להם למשנה ולתלמוד שני שלישי ימיהם, אבל לדין למקרא בגירסא דינקותא, והלואי יספיקו שאר ימותינו למשנה ותלמוד", עכ"ל, ונהנה טובא].

שמעתי שכאשר דיברו פעם לגבי הגמ' בשבת בהכותב ב' אותיות משם אחד, דהיינו ב' אותיות שיש להם משמעות, כגון "שש", "תת", ואמרו שבסמ"ך אין מילה שהיא ב' סמכ"ם, מיד אמר שיש פסוק בישעיה, (נ"א ה') וכצמר יאכלם סס. כשפעם בא מאן דהוא ושאלו, מה כוונת הגרעק"א שכותב בכמה מקומות "הקשה דודי ומסרפי", השיב בבת שחוק, פסוק הוא בעמוס (ו' י', ונשאו דודו ומסרפו).

גם בתורת הקבלה היה לו יד, כך אמר לי פעם בפירוש, בשעה שהיה הדבר נוגע מאד למעשה, לעזור לתלמיד שהיה לו קשר עם מקובל מסויים, והדבר גרם לו לבלבול בכל תהלוכותיו. פניתי לרבינו שהכיר את התלמיד ונכנס לעובי הקורה וחשב כיצד לסייע לו, ובין השאר ביקש שיבוא לשוחח עמו בענייני קבלה. ואז בין הדברים ששוחחתי עמו לצורך הענין, גילה שיש לו ידיעה גדולה בענייני קבלה.

כשהיה לומד עם נכדיו, והיו מגיעים לשם של אמורא שהיה נדיר בש"ס, היה רגיל לשאול פעמים רבות, היכן יש עוד מימרא של אמורא זה? והיה מונה במהרה עוד מימרות שלו ברחבי הש"ס.

לפעמים היה חוזר על מסכתות במהירות עצומה. שמעתי שבזמן אברכותו היה נוסע לבית חמיו בפרדס חנה לחג הסוכות, שם היה שוהה גם גיסו הג"ר שמעון משה דיסקין זצ"ל. בתחילת יו"ט התחילו ללמוד יחד מסכת סוכה, וסיימו ביו"ט האחרון.

כל השנים היה מקפיד לסיים מסכת בערב פסח, שהרי היה בכור. בשנים האחרונות היה משתדל לכיין שיסיימו מסכת בלימוד הקבוע. אולם לפני כארבע שנים ארע שבלימוד המסכת הקבועה היו באמצע המסכת, ולכן כשראה שפסח מתקרב בקש לעבור וללמוד מסכת ערכין, שהיא קצרה, וכך יוכלו לסיימה בערב פסח. התחילו ללמוד ערכין, אבל משהתחילו ללמוד לא עשו חישובים של הספק, הלימוד היה בישוב הדעת ובעיון, כך שהתקרב ימי הפסח עוד יותר וסיום לא נראה באופק. ג' ימים לפני ערב פסח בקש ללמוד אחר הצהרים לבד, ובאחה"צ של ג' ימים סיים את מסכת מכות. [אחר כך השלימו מסכת ערכין, כיון שעלה לא ירד, ואז חזרו למסכת שבה הפסיקו]. הפטיר לאחר מכן שמעיקר הדין לא היה צריך כלל סיום, שהרי באותה התקופה כבר היה אסור לו לצום אף בתשעה באב...

התמדה וניצול הזמן

תמיד היה מדבר על ניצול הזמן. וכך היה אצלו כסדר. בדרך קבע היו מונחים על שולחנו בצורה מסודרת הספרים שהיתה לו בהם קביעות כל יום. היו שם חפץ חיים, תהלים, משנה ברורה, סידור עם פירושים (אוצר התפילות, ולפעמים סידור הגר"א וכדומה). היה גם את המשניות שהיה לומד בקביעות. והיתה גם מסכת גמ'. בזמני במשך שנים רבות היתה זו מסכת עירובין, אותה היה חוזר ומשנן שוב ושוב, וכשגומר חוזר חלילה. בזמנים פנויים מיד היה עוסק בזה, גם כאשר בשבת היו נוטלים כל המסובים ידים, הוא היה נוטל ידי אחרון, ובינתיים מספיק ללמוד גמ' עירובין...

סיפר לי פעם אחד הנכדים, שרצה להתחקות אחר מעשיו, שנעשו תמיד בפשטות גדולה, ולא הראה כלפי חוץ שום דבר מיוחד. אמר לי שמה ששם לב אליו הוא, שכאשר נגמר שיעור וסיימו לדבר עימו על השיעור, מיד ברגע כמימרא ובלי שהות הוא כבר עסוק בלימודיו וסדריו. לחשוב בלימוד היה אצלו דבר פשוט. היה מדבר על זה גם בשיחות כדבר פשוט. פעם אחת אחד הנכדים ליווה אותו בדרכו לשחרית, רבינו פנה אליו לשוחח עמו על החבורה שאמר אתמול, אותו נכד השיב שלא ברך עדיין ברכת התורה. רבינו התפלא, אם כן על מה חשבת עד עכשיו?

לפני כשנה אחד הנכדים ראהו פעם עוסק בחשבון הנפש (הנכדים הקרובים ידעו לראות על פניו כשהוא עושה חשבון הנפש, אחד הזמנים המיוחדים לכך היה בשעת סעודת מלוה מלכה), הנכד שהיה אחד מהנכדים הקרובים אליו ביותר, שאל אותו מה ארע. השיב רבינו, שהיה אז בן תשעים ותשע שנה, והיה מתארגן כמעט הכל בעצמו, וחוף מלנעול את הנעלים כמעט הכל עשה לבד, וכמובן שדבר זה לוקח זמן. לקח לי מדי הרבה זמן להתארגן, אני עושה חשבון הנפש אם הייתי יכול להזדרז יותר. מבהיל, בגיל מופלג כזה חשבון הנפש להזדרז יותר בכדי שלא יהיה ביטול תורה.

שנה אחת האריכו בסעודת פורים, והתעלף לאחר מכן בקריאת המגילה של שושן פורים. כשהתעורר אמר, האריכו בסעודה והיה בזה כבר ביטול תורה, והעונש היה שהתעלפתי. מאותה שנה היו מסיימים מיד במוצאי פורים ומיד מתחילים בלימוד שהיה אורך כמה שעות.

הלימוד היה משוש חייו. במשך השבוע מסתמא עיקר הלימוד היה בהכנת השיעורים ואמירתם, ולהשיב לכל השואלים על השיעור. זמן רב הקדיש לשואלים, כאשר בבוקר לאחר התפילה בישיבה היה נשאר למעלה מחצי שעה, וכן לאחר תפילת מנחה היו מלוים אותו לביתו, היינו נכנסים לביתו והיו יושבים סביב לשולחן, והיה עונה לכל השואלים עד שנגמר האחרון שבהם, גם אם היה מדובר בחצי שעה עד שכולם סיימו. כך יום יום. במשך תקופות רבות היה עולה לשישיבה אחר הצהריים שידברו עמו בלימוד. וכן בערב לאחר מעריב היה אפשר שוב לשאול אותו. ואחר כך היו "חבורות" ושיעורים כמעט כל יום. בימי שני ורביעי היה מוסר שיעור בבית המדרש אהבת חסד [במסגרת "ירחי כלה", שכללה גם שיעורי המשך לכל השנה] לבעלי בתים, ובמשך השנים סיים שם את רוב הש"ס.

בימי ששי ושבט ובבין הזמנים היו הזמנים שיכל ללמוד באין מפריע כאשר איתה נפשו. היו לומדים שעות ארוכות, כגון בשבתות הקיץ הארוכות או בימי בין הזמנים.

רבינו היה קורא את הגמ' ומיד את הרש"י בנעימה [באותו הניגון שבו אביו למד עימו], ותוך כדי לימוד מסביר בבהירות את הנקודה של ההבנה. הלומדים עמו היו מכינים במשך השבוע את הגמ' כדי להבין את דבריו, והיה תענוג מיוחד לשמוע את הדגשותיו והסבריו שהבהירו בלמדנות את התמצית של ההסבר וההבנה.

הלומדים ת"ח גדולים השתדלו להכין היטב עם דברי המפרשים, וכך כשהיה מקשה קושיות, היו משיבים לו כך מקשה אחרון פלוני וכו', לפעמים היתה משתררת שתיקה, כאשר רבינו שאל קושיא חזקה שלא מצאנו קודם לכן. היו סוגיות שהיו נושאים ונותנים ארוכות עד שהתיישבו כל ההדורים. והיה מדייק רבות בדברי רש"י. הרבה מן ההגהות המוכרחות המצויות בשס"ח החדשים, היה מכין להם ממילא תוך כדי שהוא קורא מהגמ' הישנה שלו.

היתה לו מתיקות גדולה בלימוד. לפעמים היה ממש עולה בת שחוק של הנאה על פניו, מדברי הגמ' עצמם. כך גם ראו בשיעור פעמים רבות, כאשר היה מזכיר קושיא של רבי עקיבא איגר, ובת שחוק היתה עולה על פניו, בהנאה מקושייתו הנפלאה של רע"א. היו שיעורים שלמים שנאמרו בנהרה של הנאה על הפנים מכל קושיא ותירוץ. וזאת בשנים מאוחרות לאחר שכבר עסק ומסר שיעורים על סוגיא זו כבר מחזוריים רבים. [בפרט זכורני כאשר למדנו אצלו סוגיית "רקיק" בבבא בתרא, ואז באמצע הזמן התחלפו הבחורים והתחיל למסור לשיעור אחר, שהם עדיין לא למדו סוגיא זו. מכח זה חזר שוב רבינו על השיעורים באותה הסוגיא, שסיים למסור זה עתה. בשעתו התפעלנו מכך שהשיעורים נאמרו באותה החיות, והכל מההתחלה].

בתקופה האחרונה שליבו היה חולה, היה מחובר למוניטור, שהראה בחדר סמוך את מצב הלב. באופן קבוע, הזמנים שהדופק היה הכי טוב, הוא בזמן הלימוד, כולל בזמן אמירת השיעורים. הזמנים שהדופק היה משתולל, היו בתפילה. בקריאת שמע בפסוק ראשון בזמן קבלת עול מלכות שמים, ובקדושה, אף בקדושה דיוצר. למרות שכלפי חוץ לא ראו כלום, כך ראו באופן קבוע על גבי המוניטור.

בשנים האחרונות ממש, היו תקופות שהרופאים אסרו עליו ללמוד עם החברותא יותר משעתיים ורבע, משום שהיה קורא את הגמ' בעצמו, ומתאמץ לומר בקול כדי שישמעו, והיה אסור לו להתאמץ זמן ממושך כל כך. לכן לאחר שעתיים ורבע היה מגיע נכד הממונה על כך ומפסיקו מהלימוד. ומה היתה המנוחה, היה שוכב ולומד משניות או נביאים או פרקי אבות, מבלי לקרוא בקול. [דבר זה מזכיר את מה שהיה אומר, שכידוע אחד מקנייני התורה הוא מיעוט שיחה, ומפרש הגר"א שמיעוט שיחה כן צריך, כדי שלא תטרף דעתו עליו, והיה רבינו מקשה הרי גדולי התורה אינם מקיימים את זה? והיה משיב, שאדם יכול להגיע לדרגה כזו כמו שאומר דוד המלך, מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי, שכאשר "מה אהבתי תורתך", גם את ה"מיעוט שיחה" יכולים לקיים בדברי תורה עצמם...].

פעמים רבות כשהיו באים להפסיקו לצורך הבריאות, היה ממש מתחנן על נפשו "אתה בטוח?" ומתחנן להמשיך עוד קצת וכיוצא בזה. היה ממש קשה להפריד אותו מהגמ'.

בענין שקיעותו הרבה של רבינו בלימוד, העידו החברותות, שהרבה פעמים באמצע הלימוד הגיעו אנשים לשאול שאלות חשובות ומורכבות, לפעמים לקח הדבר זמן רב, ופעמים כאשר יצא שואל אחד נכנס שואל אחר, ולקח הדבר אף יותר משעה, ובכל זאת תמיד תמיד חזר לאותה המילה בה הפסיק, אף אם כבר אמרו "רב פפא אמר" - כאשר חזר המשיך במילה "כגון" ולא חזר על מילה. החברותות שמו לב שכך היה תמיד תמיד במשך עשרות שנים ללא יוצא מן הכלל, ומעולם לא היה אחרת. לא היה היסח דעת מהלימוד.

אפשר לחשוב שתמיד היה לרבינו קל ללמוד. אבל באמת הרבה פעמים, כגון כשהתיישב ללמוד במוצאי שבת, לאחר שבת ארוכה של לימוד שעות רצופות, וכדומה, שהיה עייף מאוד וראו שקשה להתחיל ללמוד. היה מתיישב ומעורר את עצמו, ואומר "ביטול תורה אין זה מדת חסידות, אלא חטא", או "ביטול תורה זה חטא חמור, כי דבר ה' בזה". "לא ויתר הקב"ה על עון ביטול תורה". כשהוא מדגיש את המילים "לא ויתר". במילים אלו היה משתמש הרבה פעמים, כאב לו לראות אחרים או לשמוע על כך שאחרים פרשו מהלימוד, והיה אומר בכאב, הרי "כי הם חיינו!", ו"לא ויתר הקב"ה!"

על הלימוד האחרון **ערב לפני הפטירה** מספר הרב יחזקאל לוי שליט"א, רבינו היה חלש מאוד, כמעט ללא לב, והכליות כבר לא תפקדו. קראו לי לבוא לבית החולים. רבינו אמר שהוא רוצה לנסות ללמוד, ואמר מראש שהלימוד יאריך **חמש דקות**, ושאחרים יקראו את הגמ' ולא הוא. למעשה כאשר הגעתי, פתחנו את הגמ' בנדירים פרק נערה המאורסה (פרק הידוע בחשבונותיו המסובכים, נתרונה רשות לאב וכו'), פתחנו היכן שאחזנו בסדר הלימוד בדף עא. ורבינו שכח מהכל, הוא קרא **בעצמו**, באותו הניגון הרגיל, ולמדנו שלש דפים בסוגיות החמורות. הלימוד היה בבהירות כרגיל. וכשהגענו שם לסוגיא העמומה של "מאמר לבית שמאי בתרי אחי", עורר רבינו קושי בסוגיא, ומיד סלל במילים קצרות דרך בהירה ליישב את אותו ענין חמור, ושמחה האירה את פניו. וכך המשכנו עד שסיימנו את הלימוד לאחר שלש דפים גמ' עם פירוש הר"ן ופירוש הרא"ש, כשרבינו כמעט בלי גוף! איך יתכן דבר כזה? רק כאשר התורה היא ממש "כי הם חיינו!"

עבודה

כבר הזכרנו שרבינו היה מצניע את עצמו מאד. כך גם בעבודת התפילה, כלפי חוץ לא היה נראה עליו משהו מיוחד. אמנם לא היה מוציא את ראשו מן הסידור, מתחילת התפילה ועד סופה. וכפי שהעיד לי אחד מתלמידיו שהיה יושב מולו בתפילה במשך שנים רבות, שלא ראהו מעולם מוציא את הראש מהסידור מתחילת התפילה ועד סופה כולל קריאת התורה, גם כאשר עברו מולו וכדומה. בשעת תפילה מרוכזים בתפילה!

מה שכן ראינו, זה את ההכנה שלו לעבודת התפילה. באופן קבוע היה מונח על שולחנו בין הספרים שהיה לו בהם לימוד יומי, גם סידור עם

פירושם, כגון אוצר התפילות, או סידור הגר"א. נכדו מספר שנכנס אליו בחנוכה, וראהו עם סידור פתוח על השולחן, שאל הנכד מאי האי, השיב רבינו, מתחילים לומר על הניסים, וצריך להכין זאת.

היה מדבר תדיר על כך, שכאשר קשה לחשוב בלימוד, חושבים על פירושי התפילות. כך גם הוא נהג, בתקופה מסוימת נהג לעשות הליכה רגלית לכמה דקות לצורך הבריאות, אחד התלואה אליו, וסיפר ששאל אותו שאלות על סידור התפילה, כגון: למה אומרים "ויבקע עצי עולה", מה הם "עצי עולה"? והשיב, שכל עץ שיש בו תולעת פסול למזבח, וזהו עצי עולה, הראויים לעולה. וכך היה שואל שאלות רבות מסידור התפילה, בתור הכנה לתפילה. [אף בזמירות השבת היה שואל לפעמים, פעם אחת הקשה מה הכוונה "כמנחה על מחבת"? מדוע דוקא מנחת מחבת, הרי היו עוד מנחות. ולא הניחה את דעתו התשובה שכך מתחרזים החרוזים. הוא פירש שהכוונה למנחת חביתין של כהן גדול, שיש בה מעלה מיוחדת שהיא "תדירה"].

מכל מקום בשעת התפילה באופן חיצוני לא ראו עליו שום דבר, תמיד עמד ללא נוע כעומד לפני המלך בתפילת שמונה עשרה, וגם בימים הנוראים כאשר אמות הספים של הישיבה רעדו ואחרים התנועעו בדביקות, היה נראה שהוא עומד תמיד באותה הצורה. אבל נכדו שרצו לבדוק, ראו שהמחזור של יוהכ"פ ספוג מדמעות, בסדר עבודת יום הכיפורים. והקניות של תשעה באב, בקינה של עשרה הרוגי מלכות. פעם אחת בשלושת השבועות אמר חבורה, והיא היתה קצרה, וגם הדברים לא היו כל כך מסודרים, שלא כדרכו. נכדו שאל אותו לאחר השיעור מה קרה, אמר לו שהיה טרוד במחשבות על החורבן, ולכן לא הספיק להכין טוב וה"חבורה" יצאה כפי שיצאה. בזמן שהיה מחובר למוניטור, ראו שבדרך קבע הלב "משתולל" בפסוק ראשון של קריאת שמע, ובקדושה. גם של יוצר. בשנים האחרונות היה ניתן לראות יותר את עבודת התפילה שלו, בביתו כאשר היה מברך ברכת המזון כשהוא לבדו, היו שומעים מבחוץ שמברך כמונה מעות ובהדגשת כל שם השם, וכן ב"אשר יצר" היה נעמד ליד הקיר והיו שומעים את הברכה יוצאת מפיו כבן המתחטא לפני אביו. היתה תקופה בשנים האחרונות שקבע את תפילתו בישיבת "משך חכמה", מפני שהיא סמוכה לביתו. תחילה היה יורד לשם גם ל"קבלת שבת", אחר כך הוכרח להמנע מכך, מפני שהתרגשותו בקבלת השבת בנעימה כפי שנוהגים שם, היתה מסוכנת לליבו החלש. משנתרבו אצלו הימים שבהם היה סנדק, הצטער על שחסר לו התחנון, בפרט בימי שני וחמישי שאומרים והוא רחום, אמר שחסר לו ה"למען שמך... למען שמך..." (7 פעמים אומרים "למען שמך" ב"והוא רחום"), ולכן ביקש שיודיעוהו על הסנדקאות רק לאחר תפילת שחרית, כך לא יפסיד את ה"והוא רחום", וכך ידעו בני ביתו כסדר, שאין להודיע לו על סנדקאות אלא לאחר שחרית, ואם במקרה היה נודע לו היה מצטער מזה. שמעתי שפעם אחת לאחר שהתפלל מעריב בישיבה, ראהו נכדו כשהוא הולך להתפלל מעריב במקום אחר. הנכד חשב ששכח שהתפלל ו"הזכיר" לו שכבר התפלל. אמר לו, שאלו אותי על השיעור עד סמוך מידי לתפילה, ולא היה לי ישוב הדעת להתפלל. אבל לא רצה לקום וללכת ולעשות מהומה בישיבה, שהבחורים ישאלו מה קרה וכו', לכן עשה עצמו כאילו מתפלל, עם כל הכריעות והפסיעות, ואחר כך הלך להתפלל בישוב הדעת בבית הכנסת.

גמילות חסדים

לא לרבים ידועה מדת גמילות חסדים של רבינו. במשך תקופות שונות הסתובבו אצלו אנשים מסכנים שונים. היה בחור מוזר מאד שבא לישיבה ורצה להתקבל, משלא התקבל עשה מעין הפגנה והטריד מאד במשך תקופה עד שרבינו אמר ש"לא אורח ארעא" וצריך לרחם עליו. סידרו לו חדר בישיבה, אבל כמובן הוא לא הסתדר שם, היו תמיד כאלו שהציקו לו. זכורני אותו מגיע לרבינו פעם אחר פעם ומטריד אותו שוב ושוב, מספר לו כיצד פלוני מציק לו וכו'. רבינו תמיד היה משיב לו בסבלנות "יהיה טוב" וכדומה. תמיד חשבתי שבזה נגמר הענין, אבל אחרי פטירת רבינו שמעתי מאחד שדר באותה הפנימיה, שרבינו היה משתדל בזה, בין השאר פנה אליו ובקש ממנו שישתדל בענין, "מה אפשר לעשות כדי שלא יציקו לפלוני בפנימיה"? אותו אחד היה טרדן באופן יוצא מגדר הרגיל והאנשים התרחקו ממנו, אבל רבינו התייחס אליו יפה, בשלב מסויים אף כתב לו מכתב בקשה שיתרמו עבורו צדקה, ואף השתתף ב"סיום" שההוא ערך, וכהנה וכהנה. פעם בהיותי שם ראיתי בתוך הבית אדם מר נפש, שמסתובב בבית כבתוך שלו. מדי פעם הוא צועק ובוכה, וראש הישיבה מתוך לימודו מרים את הראש ומרגיע אותו "יהיה טוב, יהיה טוב"... וממשיך בלימוד (מדובר כאן לפני ארבע שנים בלבד). אמרו לי שאדם זה היה בשלב מסויים הדוור של ראב"ד 17, ופעם כשרבינו פגשו בחדר המדרגות כשהוא מניח את המכתבים, האיר לו פנים. אדם זה היה מסובל בצרות, והארת הפנים של רבינו התקבלה אצלו ברצון רב, ומאז היה נכנס לבית ומסתובב שם רבות. שמעתי שהיה מעניק מידי פעם לרבינו טפחות שכם, שהיו כואבות לו אחר כך מאוד, אבל רבינו לא הניח בשום אופן לסלק אותו. ואלו רק חלק מהאנשים, דמויות שונות היו מסתובבות שם במשך השנים, עוד בחיי הרבנית ע"ה.

היו רבים שהיה מארח בביתו. בחורים יתומים או מחו"ל, או שראה שהם צריכים, היה מארח אותם, וממשיך גם לאחר חתונתם, היו באים עם בני ביתם, גם עם הילדים, במשך שנים ארוכות. ידוע לי על כאלו שבנה אותם ממש בזה, ואין להאריך. כמו כן היו תקופות שלמד עם בחורים בישיבה שהיו צריכים חיזוק, קבע עמם לימוד בזמנים שונים ע"מ לחזקם.

בחורים רבים היו שופכים לפניו בסתר את מצוקותיהם ולבטיהם. חלקם גבלו בבעיות ממשיות שהיו צריכות טיפול מקצועי. רבינו היה שולח למטפלים, ומתקשר אל המטפל ומממן מכיסו את הטיפולים מבלי לומר כלל לבחור על כך. סיפר לי נכד רבינו, שפעם היה בחור שאבחנו אצלו בעיה מסויימת, ואמרו לו שהוא מוכרח לטפל בזה אצל פסיכולוג שכל פגישה עמו עולה 700 ש"ח. הוא פנה אל רבינו ואמר לו שאין סיכוי שהוריו ישתפו עם זה פעולה. רבינו אמר לו שיבוא לפני כל טיפול והוא יתן לו את הסכום. וכן הוה, בכל שבוע במשך חצי שנה הוא בא אל רבינו, ורבינו מסר לו את הסכום, אותו אחד סיפר זאת לנכד לאחרונה. [בשנים מאוחרות יותר התגלה הדבר למקורבי רבינו, שגילו שרבינו נזקק לסכומים גדולים עבור עזרות כאלו וכיוצא באלו, והם דאגו להקים קרן ולגייס את הסכומים הנצרכים לזה].

לא בחל לעזור בדברים שלאחרים קשה לעזור בהם. היה בישיבה בשנים קדמוניות יהודי ת"ח גדול שהרב מפוניבז' הביאו עם שאר דמויות ההוד שהביא ושיכן אותם בסמוך לישיבה. אותו אדם במרום גילו לא יכל לשמור על נקיות גופו, והיה צורך להכנס ולרחוץ אותו וכדומה. היה בחור אחד בישיבה בזמנו, שדבקה נפשו באותו ת"ח, והיה עוזר לו בזה, והוא סיפר (כך שמעתי מבנו) שרבינו היה נכנס לאחר תפילת מנחה בישיבה, פושט את האיצטלא דרבנן, מפשיל את השרוולים, ורוחץ את אותו יהודי חשוב. גם בין קרובי המשפחה היו כמה שטיפל בהם. היה עוזר במשך השנים הרבה לאנשים שרצו להתקבל למוסדות, וביקשו ממנו שיקש עבורם. למרות שזהו דבר שאינו כל כך נעים, לא היה נמנע מכך ועשה זאת הרבה בשנים עברו. סיפר לי נכדו שליוה אותו פעם לסמינר מסויים כדי לבקש מהמנהל לקבל בת מסויימת. השער היה נעול, ובכדי להכנס קפץ רבינו מעל הגדר, כדי לדבר עבור אותה בת... עוד סיפר לי חבר, שהתייעץ עם רבינו אודות בניו שהסתבכו עם הצוות במקום לימודם, וייעצו רבינו לעבור למוסר אחר. אמר אותו אחד לרבינו, "קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא", הרב אומר לי להעביר, שהרב יעזור לי בזה. אמר לו רבינו, נכון. אותו אדם יצא מהבית, ותוך שעה הוא מקבל טלפון ממנהל מוסד מהמציוינים ביותר, תבוא להרשם אצלנו, קבלנו בקשה מגבוה לקבל אותך... בשנים האחרונות מיעט בכך, באומרו שכל זמן שהיו יכולים המנהלים לסרב לו כשרצו, היה מבקש בשמחה, הרי זו גמילות חסדים. אבל עכשיו הוא מרגיש שכבר קשה להם לסרב לו, והרי זה כמו "כפיה", וכמבואר בגמ' ששייך גם "כפיה בדברים". ולכפות אינו רשאי. (כמדומני שבדרך כלל הדבר להיפך, שמי שמרגיש שיכול יותר לכפות, מבקש יותר בקלות).

חלק נכבד בעמוד גמילות חסדים, הוא שמחת חתן, וניחום אבלים. כמה טרח רבינו במצוות אלו בקביעות במשך השנים, כאשר הגיע להשתתף בשמחות של חתני הישיבה, גם כאשר עלה לו הדבר בטורח גדול. פעם אחת רבינו נאלץ להפסיק מלימודו ולשכב, משום שנתקף בסחרחורת, לאחר זמן מה ראוהו מתכוונן לצאת מהבית, בני הבית ניסו למונעו בכל תוקף, הרי אינו חש בטוב. אין אפשרות שלא ללכת, משיב רבינו, הרי החתן הוא יתום.

כך גם בניחום אבלים, שהיה טורח רבינו אף בשנים האחרונות, והיה הולך הרבה מאד לנחם אבלים, בשהות קצרה בבית האבל שהשפיעה עמוקות. רק בשנים האחרונות ממש, שכבר לא היה יכול ללכת בעצמו, היה משגר מכתבי ניחומים לרוב, כשהוא בעצמו עוסק בזה. חלק מופלא בעמוד גמילות חסדים של רבינו, היה העמדת עצמו לשואלים. במשך כל השנים עד השנים האחרונות ממש, לא היו אצלו שעות קבלת קהל מוגדרות ומסויימות, תמיד השתדל לענות לפונים בעצמו, היה עונה בטלפון בעצמו, ופותח את הדלת לשואלים בעצמו. לכולו שראה שהם צריכים, [מהם אפילו בחורים צעירים], היה נותן את המספר טלפון שלו, ואומר להם תתקשרו אלי בכל צורך. כשהיה פורש לנוח היה מבקש מהנכדים שאם דופקים בדלת לשאול, יעירו אותו. כשראה שאי מי מהנכדים חס עליו ואינו מעיר אותו, הפסיק לסמוך עליו בזה. שמעתי שלפעמים היה שוכב לנוח ומניח את הטלפון לידו, שאם יתקשר אי מי יתעורר ויוכל לענות לו. [רק בשנים האחרונות ממש כשגבר זרם הפונים מאוד, וגם מצבו הבריאותי וכוחותיו של רבינו לא עמדו לו, קבעו זמני קבלת קהל. ועליהם הקפיד רבינו בכל יכלתו. ונמנע מלבטל קבלת קהל, מפני שהוא משועבד לשואלים].

פעמים רבות כשהיו לימודים בשבתות, היה דופק אי מי, ומישהו היה מקדים ופותח לו את הדלת, לפעמים היה השואל רואה שלומדים, והיה הולך בכדי לא להפריע. רבינו היה שואל, היכן מי שדפק? אמרו לו שראה שלומדים והלך. רבינו לא ויתר, באומרו: הרי הוא לא דפק סתם כך, אם הוא דפק אם כן צריך הוא משהו, ושלח לרדוף אחריו. לפעמים היו הנכדים רודפים בשבתות אחה"צ כשהרחובות שוממים, רואים מישהו עולה בבית הכנסת ממול ושואלים אם הוא דפק מקודם, לא היתה ברירה אלא להביא את השואל. פעם הביאו מישהו שכבר הספיק להגיע עד "גן ורשא"...

רבינו היה לומד משניות בכל יום, לעילוי נשמת אביו, חמיו, רעייתו, גיסו הגרש"מ דיסקין, רבותיו, ועוד. שמותיהם היו רשומים על דף, ובכל יום ויום היה לומד לעילוי נשמת כל אחד מהם כמה משניות, שהצטברו לסכום גדול של משניות. בין השמות בלט שם של אדם נכבד מאוד, שלא היה ידוע על שום קשר מיוחד בינו לבין רבינו. אחד הנכדים הסתקרן מה פשר הדבר, ומצא שעת הכושר ושאל על כך את רבינו. ואז נודע שבאחת הפעמים הגיע אותו אדם חשוב, שהיה אז בסוף ימיו, חולה במחלה הידועה. רבינו עצמו לא חש בטוב אז, ונח. הנכדים לא העירו את רבינו. משהתעורר ושמע שאותו אדם היה, נצטער מאד מאד על כך שלא העירוהו. בקש לתקן את הדבר, אבל לא עלתה בידו, מפני שמיד לאחר מכן מצבו של אותו אדם נכבד החמיר והוא אושפז בבית החולים, ותוך זמן קצר הוא נפטר. רבינו הצטער מאד וחשב איך יוכל לתקן את הדבר. ומאז למד בכל יום ויום משניות לעילוי נשמתו, לא הסתפק בללמוד כמה משניות במשך תקופה, אלא עד סוף ימיו למד בכל יום ויום לעילוי נשמתו.

שלא לגרום חלישות הדעת

נזהר עד מאוד בכבודם של אחרים. ואין צורך לומר שלא לפגוע, אלא שלא תגרם להם שום חלישות הדעת. היתה תקופה שמסר את אותה חבורה שוב ושוב במשך כמה ימים בשבוע, כל פעם לקבוצה אחרת. ביום ראשון העיר אחד התלמידים סברא חזקה, ובמשך הימים הבאים הזכיר אותה רבינו בשמו. ביום חמישי שוב הזכיר רבינו את הסברא, אבל לא הזכיר את שם הבחור. אמר רק ש"העירו" כך וכך. לאחר מכן שאל אותו הנכד, מדוע בפעם האחרונה לא הזכיר את שם בעל הסברא, כמו בימים הקודמים. השיב רבינו, שאותו בחור שאמר את הסברא, הגיע לאחרונה עם חבר מישיבה אחרת, ושם לב שאותו החבר נמצא ב"חבורה" של יום חמישי, וחשש שאם יאמר את הסברא בשם חברו, תגרם לו חלישות הדעת, בראותו שחבירו שעמו הגיע כבר הספיק לומר סברא טובה ומזכירים בשמו וכו', ואילו הוא עדיין לא הצליח.

מעשה באחת השמחות, שלפני שנכנס רבינו כיבדו שם מאוד אדם גדול מסויים, ולאחר שנכנס רבינו פנו רבים מהמשתתפים לכבד את רבינו, ועזבו את אותו אדם גדול. לאחר מכן ישב ללמוד עם נכדו. מספר הנכד, מתחילת הלימוד הרגשתי שהלימוד היום בעומק יותר מהרגיל, היה נראה שרבינו מחפש למצוא קושיות. במשך הלימוד נערמו קושיות עצומות, ולפתע אומר רבינו, הבה נתקשר לאותו אדם גדול,

ונשאל אותו את הקושיות... ניסו להתקשר פעמיים ולא ענו אצלו, ושלח את הנכד לבקש ממנו שישיב להם על השאלות, למחרת אותו אדם גדול התקשר, ואמר את ישוביו ושוחחו בידידות גדולה. כל זה משום שרבינו חשש שמא חלשה דעתו של אותו אדם גדול אפילו במשהו, ולכן רצה להניח את דעתו.

לפני כשלוש שנים סבל רבינו מאוד מכאב גב חד מאוד, כל תזוזה היתה כרוכה ביסורים איומים. באותה תקופה היה נעזר כשרצה לקום או לשבת, היו צריכים לתמוך בו בצורה מסויימת, כשהיה צריך לקום הוא היה מצלצל בפעמון, והיו באים נכדים ועוזרים לו בזה. קרא פעם לאחד הנכדים בשקט, ובקש ממנו שכאשר הוא נמצא, ישתדל שיהיה זה הוא שניגש להרים אותו. מדוע? מטבע הדברים יש נכדים שיודעים לעשות את הפעולה בצורה טובה, ויש שיודעים פחות, ואף מכאיבים ממש. אבל רבינו לא יאמר מילה למי שבא לעזור לו. רק ביקש בשקט מאותו אחד שידע לעשות זאת היטב, שישתדל שיהיה זה הוא. אבל מכל מקום אם מישהו אחר יקדים אותו, שלא יאמר לו דבר. הרי ההוא בא לעזור, לא יתכן לתת לו הרגשה לא טובה. גם במחיר כאבים עצומים.

סיפר לי ידיד שהיה קרוב מאוד לרבינו והיה נועץ עמו בכל דבר, ולא זו מהוראותיו, וגם רבינו חיבבו וקירבו מאד ודרש את טובתו. אותו יהודי נתברך במשפחה ברוכה ילדים, והדירה בה גר היתה צרה מהכיל, אלא שהיתה בדירה "אופציה" גדולה להרחבה. יום אחד אחד השכנים ערך שיפוץ נרחב בבנין, באופן שחסם לגמרי כל אפשרות עתידית לבנות את האופציה הנ"ל של ידידי. מיד הלך ידידי אל אחד מגדולי הדיינים שליט"א, ששמע את הנתונים ופסק מיד שחייבים לכתוב הרגע צו מניעה לאותו השכן. ידידי שאל אותו מה יהיו תוצאות "צו המניעה" על יחסיו עם השכן. והרב ענה בחדות שככל הנראה המעמד שבו ימסור את צו המניעה יהיה הפעם האחרונה שהוא מדבר עם אותו השכן... ידידי השיב שהוא צריך להתייעץ מקודם, ופנה אל רבינו. אצל רבינו לא היתה אפילו "הוה אמינא" לפתוח במריבה עם השכן, והוא הדריך את ידידי שלא יוציא צו מניעה, למרות שהדין עמו. אלא יעשה רק כל מה שאפשר בדרכי נועם ובידידות עם השכן, למרות שבכך מסתבר שיפסיד את הכל. ידידי שהיה עושה כל מעשיו על פי רבינו, חזר אל הרב הדיין לשאול אותו מה ניתן לעשות בידידות, והדיין לא הבין את השאלה, אמרתי לך שחייבים צו מניעה, אין כאן שום שאלה, ההוא לוקח את שלך. כשהסביר לו שאף על פי כן אין ברצונו לריב, התפלא מאד הדיין, ושאל אותו מאיזה "בית מדרש" הוא, שמתנהג כמו אדם שאינו מן הישוב... למעשה לבסוף כפי שצפו מראש, ידידי אכן הגיע להסכמה כל שהיא עם אותו שכן, שצריכים לדון ביניהם על הבניה, אך בינתיים בהעדר צו מניעה ההוא הוציא לפועל את כל תכניתו, כאשר במגירה מונח הסכם כל שהוא שביום מן הימים יפנו לברר את ההלכה, ועד היום קרוב לעשר שנים אחרי עדיין הסיכום קיים, אבל הסיכוי שהוא יתממש אינו קיים. בכל אופן אותו חבר כבר חיתן בס"ד חלק מהילדים, וכבר אינו נצרך כל כך להרחבה. אמנם עברו עליו כמה שנים קצת קשות וצפופות, אבל הרויח את הרויח האמיתי שעבר את החיים בלי לריב, כשהיחסים עם השכן בידידות להפליא. הכל כפי שהורה לו רבינו. החידוש הוא שאצל רבינו זה היה פשוט מבלי אף הוה אמינא שיתכן לנהוג אחרת. ו"ערך הדירה"? אינו שיקול כלל וכלל. וה"צפיפות"? הרי הסתדרת עד עכשיו בדוחק... תסתדר כך עוד כמה שנים... לקלקל את המידות, אפילו על מה שמגיע לי כדין, מאן דכר שמייה?

פעם נשאל רבינו על ידי הורים שאספו כסף עבור מתנה לגננת בסוף השנה, האם לכתוב את שמות המשפחות שנתנו, או שזהו לשון הרע על מי שלא נתן... ומאידך, מי שלא נתן הרי זו אשמתו ומדוע שחלקם של אלו שנתנו יהיה שוה ולא ידעו שהם אלו שנתנו? רבינו שהכיר והעריך את המשפחה השואלת, נחרד מהשאלה, ובמשך כמה ימים הזכיר זאת בצער, איך יתכן שבאים לשאול כזו שאלה, ולא חושבים על הגננת, הרי היא תחשוב שהמשפחות שלא נתנו לה אינן מרוצות, ותחשוב מה עשתה לא טוב ובמה יש להם ביקורת עליה וכו', איך ניתן להעלות על הדעת לעשות לגננת דבר כזה? איך זה שלא חושבים על דבר פשוט כזה? היכן תיקון המידות?

לא נעזר באחרים

ראינו איך שעשה הכל בעצמו ולא נעזר באחרים ככל שיכל. בזמני היו תלמידים רבים שרצו לסייע לו בלבישת המעיל שהיתה קשה בגילו, אך הוא תמיד לא הניח לעזור לו בזה, והיה עושה זאת בעצמו לאט לאט. גם בבית לא היה מבקש שיביאו לו כפית וכדומה, אלא היה ניגש לקחת בעצמו. אף מעל גיל תשעים וחמש עדיין היה עושה הכל לבד, קם לפתוח את החלון או לסגור וכיוצא בזה, ולא מסמן לאחרים לעשות. וכן כשלמדו ורצה לבדוק בגמ' אחרת, היה קם להביא בעצמו.

[פעם בחול המועד סוכות בגיל מבוגר מאד, ירד מהתפילה בישיבה וארבעת המינים בידו, תוך כדי שהוא הולך והמלויים מדברים עמו בלימוד. אחד מהנוכחים הבין שבודאי קשה לרבינו להחזיק את הכל לבד, וניסה ליטול ממנו את ארבעת המינים, רבינו כדרכו התנגד, והמשיך לקחת הכל לבדו. כאשר אותו אדם הפציר מאד, אמר לו רבינו, "אנשי ירושלים"... דהיינו שיש בהחזקת ארבעת המינים קיום מנהגם של אנשי ירושלים שהיו הולכים עם ארבעת המינים כל היום. אותו אדם התפלא ושאל, הרי הלולב בתוך הנרתיק והאתרוג בקופסא? השיבו רבינו "לקיחה על ידי דבר אחר"... שאל משהו, הרי מבואר בגמ' שלקיחה ע"י דבר אחר מועילה דוקא ביד ולא בכלי, משום שבכלי הוא דרך בזיון? השיב רבינו, שבנרתיק אפשר שאין זה דרך בזיון... אינני יודע אם זה היה טעמו האמיתי, או שאמר זאת כדי לדחות את אותו אדם שרצה ליטול ממנו את הלולב].

אדם שלא מרגיש שמגיע לו שכולם יעזרו לו, לא יבוא להקפיד על אי מי שאינו מסייע לו.

השיעורים ודרך הלימוד

קשה לתאר את השיעורים הנפלאים שזכינו לשמוע. אמנם בחיצוניות לא היו נמסרים בקולות וברקים, וגם לא במה שנקרא רטוריקה וכדומה, ומחמת כן היו כאלו שהיה קשה להם להתחבר לשיעורים אלו, ובפרט שלא ניסה לייפות את דבריו בחיצוניות, ולא בקש להגיד דוקא את הדברים שיש בהם ברק ויופי של חידוש, אלא למצוא ולמצות את האמת בסוגיא, ובבהירות. [ובפרט כיום שהרבה מהבחורים

מבקשים לומדות חדשה, ודיבורים גבוהה גבוהה, וכפי שאמר לנו כמה פעמים, שהיום יש שמחפשים רב שדבריו כמה שיותר אינם מובנים, כי חושבים שכך זה רמה יותר גבוהה...].

כמו כן דרכו לא היתה לסדר את הדברים דוקא בצורת "מערכה" מורכבת ומחויבת יפה, אלא אומר את הקושיות והתירוצים והיסודות של לב הסוגיא, עד שלפעמים לשומע השטחי היה יכול להשמע שאין כאן אלא הערות בסוגיא. אבל מי שהשקיע וביקש והתאמץ קצת והתרגל, וגם הסכים לצאת מהמוסכמות ולהכין היטב את השיעור, שהיה בקצב של הספק גבוה ממה שהספיקו בישיבה [בזמנינו ההספק של השיעור היה חצי עמוד ליום, ולפני כן היה גם יותר], וגם לחזור עליו, לאחר מכן היה ערב לו מאד מאד. והבין את עוצם מעלת השיעורים. ראינו את העמל הגדול שלו להגיע לנקודת האמת ולא לסטות ממנה. היה עליו אחריות לומר רק את האמת ולא לומר סברא שאינה ברורה. פעמים רבות היה קורה שהוא נשאל שאלה בשיעור, ומתחיל להשיב, ובאמצע מפסיק ואומר, לא הכנתי בדיוק כיצד לומר דבר זה, ולכן אמשך להסבירו מחר. כאשר ראינו את האחריות העצומה לומר רק האמת, בטח ליבנו לקבל ולנסות להעמיק להבין.

לימד לחתור רק לסברות וחילוקים ברורים וישרים. אבל אין הכוונה לשטחיות, אלא ההיפך לגמרי, תמיד ברח מלהתעסק בדברים צדדיים, העיסוק היה בלב הסוגיא ובעמקות והלמדנות שלה, ובסוגיות הכי חמורות כמו חזקות ותקפו כהן, ודוקא ללמוד בהבנה, אלא שההסבר הוא רק עד מקום שיכולים להבין ברור. לא יותר מכך. וגם לא פחות מכך. להדגיש היכן שיש חידוש בסברת הגמ', מי שאינו מרגיש שזה חידוש אינו למדן, אבל מאידך לקבל שכך היא הסברא, סברת הגמ', ואין צורך להסביר הסברים פילוסופיים וכדומה.

בדוקא לא השתמש במונחים ומושגים מקובלים, שהתרגלו אליהם כבר כסיסמא ולא מנסים לחשוב על העומק והסברא, כגון: לא הזכיר את המושג "מכאן ולהבא ולמפרע" בשמו, וגם לא לקח אותו כיסוד מוסד בלי לבסס אותו ממקורותיו. אלא כל פעם שהזכירו התחיל מיסודותיו, מההכרח שיש ליסוד זה. יש ר"ן במסכת נדרים בתחילת פרק נערה המאורסה, לגבי הפרת בעל וארוס, שאם אחד מהם הפר והשני קיים, ואחר כך נשאל על הקמתו, כבר בטלה הפרת הראשון. ומקשה הר"ן בשם הרשב"א, הרי חכם עוקר הנדר מעיקרו, ונמצא שמעולם לא היתה כאן הקמה, ומה שייך לומר שבטלה ההפרה בינתיים? ומתרץ הר"ן דלאו קושיא היא, משום שהפרה של אחד מהם קלשא טובא, ומכי קיים אחד מהם בטלה הפרתו. ואינו מובן, מה בכך שהיא קלושה, הרי לאחר שאלת החכם נמצא שמעולם לא היה קיום? מוכח, שחכם עוקר את הנדר למפרע אין זה לגמרי. וביאור הדבר, שאין זה כמו תנאי על מנת שירדו גשמים, שירידת הגשמים אינה סיבת קיום החלות, אלא הסיבה היא התנאי שבתחילה, ואח"כ רק מתברר הדבר. אבל בהתרת נדרים, התרת החכם שנעשית אחר כך, היא הסיבה של הביטול, אלא שהביטול הוא למפרע. ככהאי גוונא אין זה לגמרי למפרע, ולכן ישנם דברים שלגביהם לא אמרנו דהוי למפרע. בכך מתייסד לתלמיד יסוד ברור שאין לערער עליו, כשהוא יודע אותו על בוריו ממקורותיו, וממילא יודע מה לדמות אליו, ויחד עם ההבנה שאין זה שייך אלא באופן שסיבת הביטול היא לאחר מכן ומחמתו חלה למפרע, ולא באופן שהוברר למפרע. הרי הכל מובן וחלק, עם ההבנה. וזו דוגמא קטנה, כך בכל מקום וסוגיא להנחיל וליסד את כל היסודות הכי גדולים, מיסודותיהם ומקורותיהם הנאמנים, באופן המובן ביותר, כשמעמידים חילוק, להדגיש בדיוק היכן הוא מקום החילוק, באופן הברור, שאם יבוא מקרה שלישי נדע מיד להיכן הוא שייך. זו עבודה עצומה להכנס לכל הלומדות, באופן הברור והישר, ולהרחיק כל מה שאינו ישר, וצריך לזה ידיעת התורה ולמדנות עצומה עם כח בהירות וישרות גדולה, ואי אפשר לפרט יותר.

רגיל היה לדמות מילתא למילתא. היה פותח ואומר: "יש דבר דומה לזה". ומביא דמיון לסברא בסוגיא זו, מסוגיא אחרת. כמו שאמרו בעירובין כא: "אסברא בדדמי". מבואר בגמ' שזהו דרך להסביר סברא, להביא שכך מצינו במקום אחר. הדמיון היה תמיד מדויק ומלא טעם, לא איזה דמיון רחוק ומעורפל, ואז כאשר הדמיון היה מובן ומתקבל ומתיישב על הלב, היה אור התורה מבהיק ממש בבית המדרש.

כשהיה מזכיר ראייה מתוס' בסוגיא אחרת, לא היה אומר בצורה מעורפלת כך מוכח בסוגיא ההיא או כך יוצא שם בחשבון וכדומה, אלא מתחיל לומר בעל פה את תורף הסוגיא שם, במתיקות מיוחדת ובסבלנות, יש גמ' שכתוב בה כך וכך. ומתחיל לבאר את המושגים שם מההתחלה ואת כל הכללים הנצרכים בהירות שאין דומה לה. אחר כך תוס' שם מקשים כך וכך. ומבואר סברא כזו וכזו. היה נראה שאותה גמ' בסוגיא האחרת פרושה כאן לפנינו ממש. וזה היה מלהיב כל לב ונותן מושגים בידיעת התורה, איך שגם כשעוסקים בסוגיא זו, הסוגיא ההיא וכלליה מחוורת כמו שעוסקים בה עכשיו. עד שנכנסנו לשיעוריו לא ראינו דבר כזה.

היה מזכיר את הגמרות האחרות בכזו מתיקות ועריבות. פעם כשלמדנו אצלו מסכת נדרים, הזכיר בתוך הדברים "דבר מופלא" כלשונו, שיש במסכת נזיר: האומר הריני נזיר כשיהיה לי בן, ושוב אומר הריני נזיר. מתחיל למנות את הימים של נזירותו, ושוב כשנולד לו בן, מפסיק את נזירותו ועובר למנות את של בנו. דבר מופלא! הימים "תפוסים" לנזירות של בנו, כיון שקיבל אותה קודם לכן, אף על פי שבפועל התחיל למנות את נזירותו קודם. הביא זאת בהרחבה ובכזו התפעלות! היו חברותא שכל כך נדבקו בהתפעלות הזו, והחליטו שאם זה מה שיש בגמ' נזיר, הרי שהם מוכרחים ללמוד עכשיו את המסכת הזו. וכך למדו מיד את מסכת נזיר גמ' ותוס' שני פעמים, הכל מכח האהבת תורה הפנימית של רבינו...

כאשר דיבר בשיחות על השמחה בתורה, והיה אומר שתורה זה מעניין, ומסקרן, ומרגישים שרוצים להמשיך הלאה כדי לדעת את ההמשך, אלו לא היו גוזמאות. כך ממש ראו אצלו.

כתוב בגמ' בכתובות יז., כי סמכו רבנן לרבי זירא, שרו ליה הכי, לא כחל ולא שרק ולא פירכוס ויעלת חן. השבח הכי גדול שיכולים לומר הוא, שבלי לייפות, ובלי שום יופי חיצוני, האמת עצמה מעלה את החן. כי אם יש דברים חיצוניים, אולי ההנאה היא מההופעה המיוחדת, או מיופי חיצוני. אבל כאשר אין כלום, ורק האמת עצמה שבתורה מושכת, זהו מתיקות התורה אמיתית, לא מתיקות היופי, ולא מתיקות התנועות, רק מתיקות התורה עצמה, וזה מה שזכו לראות אצל רבינו.

תלמידים רבים דבקו בו ושמעו את השיעורים במשך תקופות ארוכות, מהם שנכנסו לשיעורים במשך שנים רבות. היה אומר שבתחילה כאשר ראה בבחורות שישנם למדנים רבים שלומדים בצורה אחרת, חשש שמא אינו צודק בדרך לימודו. עד שהגיע אל הגר"ז וראה שכל מה שאומר הם דברים בהירים וישרים ומובנים, ואז נחה דעתו. היה ממחיש ואומר, שקושיא של אחרונים, הרב מבריסק או החזון איש או קהלות יעקב ואבי עזרי, אם תשאל משהו את הקושיא, מבלי להגיד לו מי המקשה, הרי שהוא יכול לחשוב ששואל זאת האחיעזר... או הקרן אורה... או רבי עקיבא איגר... או הרשב"א, או התוס'... הכל אותה דרך. ורק אם תשאל משהו קושיא מהסגנון של היום, הוא ידע מיד שזה לא רעק"א ולא תוס', אלא משהו אחר...

הריחוק מן הכבוד

רבינו היה מספר על אדם שרצה לראות איך נראה "אדם גדול". הוא הצליח להתאכסן אצל אדם גדול מסויים במשך כמה ימים. אבל חזר מאוכזב לגמרי. הוא ציפה לראות מעשים מיוחדים שלא רואים בשום מקום אחר, אבל הוא לא ראה שום דבר מיוחד. אמנם אותו אדם גדול למד, אבל זה היה נראה כמו כל אדם שיושב ולומד. הוא התפלל, אבל כל אדם שמתפלל נראה כך. אם כן, איזה דבר מיוחד ראיתי שאי אפשר לראות במקום אחר. אמרו לו, האם במשך הימים שהתאכסנת אצלו ראית איזה שהוא מעשה "קטנות". אפילו לא עבירה, אלא "מעשה קטנות". התבונן והשיב שלא ראה. אמרו לו, אם כן ראית דבר מיוחד מאד שאי אפשר לראות בשום מקום בעולם, אלא רק אצל אדם גדול. אצל רבינו ראינו כסדר שאין מקום לשום שיקול ושום דבר, רק מה צריך לעשות. אצלו ראינו שאין מקום כלל ל"כבוד". היה אומר כסדר לתלמידים הקרובים שבאו לבקש ממנו הסכמה על הספרים שלהם, לא כדאי להם. הסכמה זה כבוד. וכבוד מוריד מהעולם הבא. הכבוד היה כל כך מרוחק, עד שפעם כשבא חתן לבקשו שיסדר לו קידושין, ואמר לו ש"יכבד אותו מאוד אם ראש הישיבה יסדר לו קידושין". הביטוי צרם לאזניו, ואמר לו אל תאמר "כבוד", כבוד זה דבר לא טוב. מאד לא אהב שבאים אצלו לביקור חג, זה הפריע לו את סדרי הלימוד. פעם כשבאנו לביקור חג, אמר לנו בערך כך: אם באתם כדי לכבד אותי, ברוך ה' אני לא מחפש כבוד, ואם באתם בשביל לשמוע איזה דבר טוב, לכו לר' בערל (פוברסקי), ממנו תוכלו לשמוע דברים נפלאים...

לעשות מה שצריך, ולא לחפש שם

כסדר תמיד השיקול היה רק מה יותר זכויות, ומה צריך לעשות, ו"מה יאמרו" לא היה בשיקול כלל. כמעט שלא ניתן להעלות על הכתב, איך שהיה זה תמיד דבר פשוט. בלי שיקולים של מה יאמרו. כשהגיע למסקנה שיותר תועלת תהיה אם הוא יגיד שיעורים בשיעור א' הנמוך יותר, ירד בפשטות משיעור ג' לומר שיעורים לשיעור א'. וכן כסדר בכל דבר וענין.

כידוע שהיה מגיע לשיעורים במסירות, וגם כאשר לא הרגיש טוב התאמץ להגיע, ולפעמים היה צריך להשכב באמצע השיעור משום שהחמירה הרגשתו. פעם לאחר שיעור כללי חש שלא בטוב והרגיש שהוא צריך לשכב מיד, נשכב על הרצפה ליד הכניסה לבית המדרש בישיבה, מקום הומה אדם לאחר השיעור. זכורני שנבהלתי מהמראה הבלתי נעים, ראש הישיבה שלפני רגע עמד ואמר שיעור כללי, נשכב פתאום כך על הרצפה. הוא לא היה אכפת לו כלל מזה. הרגיש שכך צריך לעשות בגלל הבריאות, ואם אפשר לשכב כאן מיד על הרצפה, מה בכך שכולם רואים?

שמעתי שאמר לאחת מנכדותיו, שהתייעצה עמו האם להיות "מדריכה", ואמר לה שבזמן הזה היא יכולה לעזור בבית. אמרה לו שאולי כדאי להיות מדריכה כי הדבר מועיל שיהיה שם טוב בשידוכים. אמר, מי שעושה דברים בשביל "שם", יש לו בעיה בנפש. [בהקדמת ה"תורת חסד" מלובלין, כותב בשם רבי חיים ויטאל, שמי שעושה דברים בשביל לעשות לעצמו שם, עובר על איסור תורה של "ונעשה לנו שם", שממה שכתוב בתורה שאנשי דור הפלגה ביקשו "ונעשה לנו שם", מבואר שזהו חטא, ואותם בעלי תורה שעושים פעולות לפרסם שמם בארץ ולהיות ריחם נודף בעולם, דומין במעשיהם לחטאם של דור הפלגה ר"ל, עכת"ד שם].

השתדל מאד לברוח מן הפרסום, והיה רגיל לומר: "פרסום זה מזיק". בקשר לזה היה מזכיר רבות את דברי הגמ' "הוי קבל וקיים". לא בער לו לומר או להראות שהוא יודע. כשהיה מזכיר בשיעורים דברים ששמע בעצמו מהחזו"א או מהרב מבריסק, בדרך כלל לא היה מזכיר שהוא שמע מהם, לא היה אומר החזו"א אמר "לי". בדרך כלל בני אדם מתענגים לומר כן, אבל אצלו לא היה סיבה לומר זאת. מה התועלת שתהיה מכך לתלמידים?

כידוע פעמים רבות היה משיב לשואלים בלימוד "צריך עיון", או "שאלה טובה". כאשר היה סבור שלא תהיה לתלמיד תועלת מן התשובה, בפרט כאשר ראה שהסוגיא אינה ברורה לתלמיד, אם כן מה יוסיפו לו עוד פלפולים בסוגיא זו שרק יסבכו אותו יותר, ולכן היה נמנע מלענות. שמתי לב שלמי שאכן שלט בסוגיות והיתה לו תועלת, פעמים רבות היה מרחיב.

במיוחד נוכחתי בענין זה, כשעמדתי פעם בתור לשאול אותו בלימוד, ולפני עמד בחור צעיר ששאל אותו קושיא בסוגיא. רה"י ענה לו "שאלה טובה". ידעתי ששאלה זו שואל רה"י ב"שיעור כללי" ועונה על כך תירוץ נפלא. שאלתי את רה"י מדוע לא ענה זאת לאותו בחור. ענה לי, הוא בשיעור א'. לפי ההבנה הפשוטה הוא צודק, אלא שמכח הקושיא מוכרח שיש לומר כך וכך, אני לא רוצה לקלקל לו את ההבנה הפשוטה. אדם רגיל שיש לו תירוץ כל כך נפלא, קשה לו לכבש אותו ולא לומר. אבל אצל רבינו, אין סיבה לומר אם אין זה לתועלת התלמיד. מזה למדתי, שכנראה היו לו תירוצים לכל הקושיות שהשיב עליהם "צריך עיון", אלא שיחד עם זאת היו לו ג"כ תירוצים טובים למה לא לומר אותם.

[שמעתי מהרב יחזקאל לוי שבשנים מאוחרות יותר אמר שחזר בו ממה שנמנע מלענות, משום שאחר כך ירד לנפשם של התלמידים שהם רוצים יחס לשאלתם. בקשר לזה התבטא פעם, כשאנחנו הלכנו לשאול את החזו"א, היה זה משום שבאמת היה קשה לנו וחיפשנו תשובה

לקושיא, היום כנראה הולכים לשאול גם מסיבות אחרות, כגון שרוצים שיתייחסו אליהם וכדומה].

ראש הישיבה היה חוזר הרבה פעמים על דברים שראה שיש צורך להתחזק בהם. ואפילו דברים פשוטים, אם ראה שצריך להזכיר אותם. ולא הסתכל כלל איך זה נראה בציבור, אם חשב שכך צריך לעשות. היו מאמרי חז"ל ששמענו ממנו עשרות פעמים. ובאמת כך היה דרכם של האמוראים והתנאים הקדושים, כמבואר במסכת אבות "הוא היה אומר", והיינו שהיה רגיל לומר כך. וכן בברכות יז. מרגלא בפומיה דאביי וכו', ופירש רש"י שם שהיה רגיל לומר כן תמיד.

ויש לומר בדרך מליצה. מצינו באבות "שמואל הקטן אומר, בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו". ופירש הברטנורא, פסוק הוא במשלי, אלא ששמואל הקטן היה רגיל לאמרו. שמואל הקטן, שאמרו עליו "הי עניו", לא בקש לומר שום דבר מעצמו דוקא, אלא אם ראה פסוק שצריך לחזור עליו, הרי שחזר עליו שוב ושוב בלי לחפש לומר דוקא חידושים. כדי לנהוג כך צריך להיות שמואל הקטן.

יש לבאר זאת עוד בפשטות, כאשר רוצים לספר לאדם על מה שקורה בארץ אחרת, כדי שהדבר יעניין אותו צריך למצוא נקודות מעניינות, וגם לספר אותם יפה. אבל כאשר אדם ברחוב הולך לקופת חולים, וחבירו מסביר לו את הדרך, וכיצד להכנס וכו', אין צורך שההסבר יהיה סיפור מעניין, האדם חפץ לשמוע, משום שהוא צריך להגיע. כך אם דברי המוסר נאמרים בתור התעניינות גרידא, הרי שהם צריכים להיות מושכים. אבל יש שהדברים פשוט נאמרים למי שהולך בדרכי החיים, והנה עוד מעט יגיע לפרשת דרכים, ומזכירים לו להיכן צריך לפנות ומה צריך לעשות כדי להגיע... וכמו שהיה מרגלא בפומיה דרבינו לפתוח ולומר: "יש דבר שנוגע מאד למעשה"...

[בהקשר לכך שמע אאמו"ר מאחד מחשובי תלמידי המשגיח האור יחזקאל, שסיפר שניגש אליו פעם אחר השיחה ושאלו קושיא על החידוש שהזכיר בשיחה. המשגיח גער בו, עם זה יצאת מהשיחה? מצדי לא הייתי אומר שום חידוש בשיחה, אלא רק מסביר לכם במה אתם צריכים להשתפר. אלא שאינני חייב לסבול בזיונות, ולכן אני פותח בחידוש, אבל לא זה העיקר של השיחה. והדברים מתאימים].

מכך שלא שם ליבו לשם וכדומה, ברור שלא הפסיד מזה, ואדרבה ראו בחוש שלהיפך. בשמחת אירוסיו אמר קושיא של רש"י, ותירוץ משלו. להרב מפוניבז' היה איכפת שלא אמר "מערכה" מפולפלת, וזה לא היה מספיק "מכבד". אבל למעשה רבי דוד פוברסקי שהיה נוכח שם ושמע את הנידון בדברי הרש"י, היה מביא את תירוצו של רבינו על הרש"י בשיעוריו כל השנים ופלפל בהם, וגם נדפסו הדברים בשיעורי רבי דוד שנופצים בכל העולם. ישנם דברים נוספים בזה, שאי אפשר להעלותם על גבי הכתב. אבל לעין המתבונן יראה שכן הוא.

ענוה

רבינו הצניע את עצמו מאוד מאוד בכל דרכיו. אבל את הענוה לא יכל להצניע, היא היתה בגלוי ממש. אביא כאן כמה דוגמאות. פעם באו אליו להתייעצות מארגון מסויים, שרצו להדריך רמ"ם בעצות שונות כיצד לומר שיעורים וכיצד להתייחס לבחורים. אחד הרעיונות שעלו, היה לשלוח נציגים לשיעור של ר"מ שיחפוץ בכך, שישמעו את השיעור ולתת לו עצה במה להשתפר. תוך כדי כך רבינו פנה אליהם בטבעיות בבקשה אם הם מוכנים לבוא לשיעור שלו לתת לו עצות במה הוא יכול לשפר...

מעשה בתלמיד שנתעוררה אצלו שאלה מסויימת, והגיע להסכמה עם הוריו שישאלו את רבינו, וכאשר יאמר כן יעשו. רבינו שמע את השאלה ואמר שבדבר זה אינו מבין, ושלח את השואל לאדם פלוני המבין בדברים אלו. התלמיד אמר, שהיה עושה בחפץ לב כדברי רבינו ושואל את ההוא, אבל חושש הוא שתשובה בשם איש אלמוני לא תהיה מקובלת על הוריו. אין שום בעיה, אמר רבינו, אני אתקשר לאותו אדם ואשאל אותו, ואתה תבוא אלי מחר ואומר לך את התשובה... וכן הוה... למחרת היתה התשובה בפיו ללא צורך להזכיר בשנית.

ידוע ומפורסם שהחזו"א אמר עליו שהוא "בעל מום". היה זה כאשר רבינו תקע אצל החזו"א [החזו"א היה לאחר התקף לב, ורבינו בא ותקע אצלו]. אחד מבאי בית החזו"א סבר שיש לתקוע באופן אחר, ולקח לרבינו את השופר ותקע בעצמו. לרבינו לא היה איכפת כלל מזה. בהזדמנות התלונן אדם אחד על עצמו בפני החזו"א, שהוא כן איכפת לו מדברים כאלו, ומדוע הוא איכפת לו ולרבינו לא איכפת כלל. אמר לו החזו"א, מה שאיכפת לך הוא דבר נורמלי, הוא בעל מום... כידוע, כשהיו אומרים את דברי החזו"א לפני רבינו, היה רגיל לומר שכבר התרפא ממום זה...

לפני כחמש עשרה שנה [איני זוכר אם היה זה בראש השנה עצמו, או בשבת הסמוכה לאחר מכן] לאחר התפילה ניגש בחור אחד והתחיל להעיר לרבינו על צורת ה"שברים" שהוא תוקע... הלז הסביר את "טענותיו", ולא זו בלבד, אלא שברוב חוצפתו סיים שבגלל טענות אלו יש בחורים שהולכים אחרי התפילה לשמוע שוב את התקיעות מחשש לדאורייתא... כמדומה שמדין "שמינית שבשמינית" היה צריך לגלגל אותו מכל המדרגות, או לפחות לפטור אותו ב"ולא כלום". רבינו התייחס בסבלנות והשיב לו בניחותא, בין השאר אמר לו שכבר עשרות שנים הוא תוקע כך בישיבה, והתחיל למנות את שמות הרבנים בעלי ההוראה ששמעו תקיעות אלו ויצאו בהם ידי חובה, [התחיל כמובן בהרב מפוניבז', והסביר לו ש"הרב" היה "פוסק" שהרי בעיירה פוניבז' עול ההוראה היה עליו... ואחר כך הזכיר שמות נוספים של רבנים בעלי הוראה שהיו מתפללים בישיבה, אינני זוכר את שמותם, אולי ר' שלמה טנא, ועוד]. כל זה כשואל שואל בלי שום קפידא וכדומה.

לא ידע קנאה ותחרות. כאשר היה בחור עוד ברמת השרון היה תוקע בראש השנה, ובשנה אחת לא הצליח לתקוע, העביר את השופר לאחיו רבי יעקב והוא מיד תקע היטב את כל התקיעות. לאחר התפילה ניגש אליו אחד המתפללים ואמר לו "אחיק הצעיר בייש אותך"... אמר רבינו שלקח לו זמן רב מאד להבין כלפי מה הדברים אמורים, היכן אחיו בייש אותו?

רבינו סיפר על אביו הג"ר צבי יהודה זצ"ל, שפעם ניגש אליו חבר שלמד עימו בישיבה בסלבודקה אצל הגר"ד ליבוביץ, ואמר לו שהוא בחיר הישיבה [כמדומה שסיפר שהמעשה היה שרבי שלמה היימן היה נחשב בחיר הישיבה, וכאשר רבי שלמה הוצרך לעזוב משום אימת הגיוס אמר לו החבר שמעכשיו הוא בחיר הישיבה], אמר אביו שמעולם לא חשב על דברים כאלו, וכאב לו שהכניסו לו רעיונות כאלו לראש...

למרות זאת היה יורד לראשם של הבחורים שכן מפריע להם דברים כאלו. הייתי נוכח פעם כאשר ניגש אליו בחור והתלונן שקשה לו לראות שאינו מצליח בהתמדה וכו' כמו פלוני ופלוני, וזה מפריע לו. רבינו מנסה להלך לפי רוחו של הבחור, בין השאר אמר לו שמסתמא בסברא הוא יותר מכל אלו שדעתו נחלשת מהם [אינני יודע האם באמת אותו אחד היה בעל סברא מיוחד, או שפשוט בסברא "אין דעותיהם שוות" ודרך וסברת כל איש ישרה בעיני עצמו, ולכן השיבו רבינו כך בחכמה, כיון שבענין הסברא כל אדם יכול להחזיק מעצמו בקלות]. רבינו ראה שהתלמיד אינו נרגע, ולאחר שניסה בכה ובכה, לפתע התלהב רבינו, ודברים יצאו מליבו הטהור: האמת היא, שאינני מבין כלל מה מפריע לך בזה שפלוני יותר ממך... מדוע זה מפריע לך? ובכלל, הרי בין כך ובין כך היו כאלו שגדולים ממך וממני גם יחד, היה רבא... היה אביי... אז מה איכפת לך שגם בחור זה או אחר יותר ממך???

היו כאלו ששאלו אותו בכל מקום. אחד ניגש פעם ושאל "האם אני יכול לשאול במסכת פלונית" שאינה מסדר נשים ונזיקין. השיב, "למה לא?" אמר השואל, כי כתוב "כי קאי רבי בהאי מסכתא, לא תשייליה במסכתא אחרית". השיב רבינו, דבר זה נאמר על רבינו הקדוש שסידר את המשניות, שאם לא ידע להשיב הרי שנמצאת מביישו כמבואר בגמ' שם, אבל טעם זה אינו שייך במי שגם כך לא מוחזק שהוא יודע... לפני כמה שנים רצה תלמיד להוציא לאור את כתביו, ולהדפיסם על סדר הרמב"ם. [עד אז הודפסו רק כתבי תלמידים]. לאחר הפצרות הסכים, אבל התנה שלא יערכו אותם, אלא ידפיסו אותם כמות שהם. אותו תלמיד סבר ששינויי עריכה קלים מאוד אינם בכלל האיסור, כגון חלוקה לקטעים וכדומה. הקליד את הכתבים והגיש לרה"י בכדי שיעבור עליהם. לאחר שעיין קלות, קבע רה"י, ערכו את הכתבים. התלמיד התנצל ואמר שעשה רק שינויים קלים ובלתי משמעותיים, ושאל, מניין ידע זאת רה"י? השיב, כתוב כאן "ונראה" לומר כך וכך, "ונראה" ליישב כך וכך. אני לא כותב "ונראה", החזון איש יכל לכתוב "ונראה", אבל אני כותב "לכאורה", "אפשר", "אולי".

לא הניח לתת לכתביו שמות שמביעים גבוהה גבוהה. כאשר רצו לכתוב קונטרס מכתבי תלמידים מדברי תורתו בשם "פתגם המלך" היה הדבר למורת רוחו מאוד. אפילו שמות אחרים לא אהב. ראה כדוגמא את ר' אלחנן, שקרא לספרו "קובץ הערות" ותו לא. בלי שום שם מיוחד. בהתאם לכך היה נוח לו בשמות כגון "אסיפת שמועות", או "הערות וביאורים". [היה "בדיק בשמא" בזה. הבאנו לפניו פעם חידוש יפה בשם ספר מסויים. שאלנו אותו האם המחבר מוכר לו, האם הוא בר סמכא. אמר שאינו מכיר, אבל השם של הספר "אינו נראה לו". היה בו שמץ התפארות. לאחר מכן בדקנו ומצאנו שאכן אותו רב לא היתה דעת חכמי דורו נוחה הימנו].

היה נאבק בתוארים, עד התקופה האחרונה ממש. הרב ישראל כהן שהוציא לאור את השיחות סיפר לי איך תמיד היה מוחק את התוארים ומוריד ככל שיכל, עד שהגיע למצב שר' ישראל אמר לו שהוא אינו יכול להוציא כך את השיחות, מפני שהציבור יתרעם עליו, רק אז היה מוכן להתפשר קצת. ודבר זה היה כסדר כסדר, לא השלים עם זה עד הסוף ממש, גם כשהגישו לפניו בתקופה האחרונה דפים לדוגמא מהערות וביאורים חולין, הפריעו לו התוארים שהיה כתוב שם וממש הצטער מזה.

התבטלותו לרבותיו ולגדולי הדור היתה מוחלטת. כידוע שביקש כמה פעמים שבשום אופן לא יקברוהו בשורה עם רבותיו ראשי הישיבה זצ"ל, באומרו שהם רבותיו ואינו יכול להיות בשורה עמם. כשהיה הולך לאסיפות הרבנים בישיבה בחיי רבותיו הגרא"מ והגר"ד והגר"ש, היה אומר, הרי פשיטא שלא אביע שום דעה בפני רבותי, המה רבותי שלימדוני תורה, אם כן למה אני הולך, מפני כבודם.

בעוד שגדולי הדור שקדמו לו היו בחיים חיותם, לא הורה לשואליו, אף לתלמידים הקרובים, בשאלות כבדות משקל. גם אני כשהתייעצתי איתו פעם בדבר מסויים, אמר לי, זו שאלה שצריך לשאול "גדול", לך ותשאל גדול פלוני. גם כשהפצירו בו להשיב, היה אומר, לא יהיה לי את הסייעתא דשמיא, לגדולי הדור שעליהם מוטל הדבר יש את הסייעתא דשמיא לענות.

כסף אינו שיקול

כמה היה מרחיק את תאות הממון. היה מדבר על כך שבחורים לוקחים כסף על ישיבת בין הזמנים, מדוע בחורים צריכים כסף? מילא אברכים, צריכים פרנסה לביתם, אבל בחורים? הרי זה תאות הממון! כאשר התחיל הסדר של ליל פורים בישיבה, וארגנו שהבחורים יקבלו מילגה, הסכים לזה כל כך בדוחק, וכשנכנסו אליו למחרת ביום הפורים חזר שוב ושוב על הטענה, מדוע הכסף מדרבן את הבחורים ללמוד דוקא בליל פורים, הרי כל השנה גם כן יש "פירותיהם בעולם הזה", אם כן אפילו מי שזה מה שמדרבן אותו, שילמד כל השנה?? [אגב, בפורים שרתה אצלו שמחה, אך לא נתן שתהיה ליצנות. דיבר בשמחה וגם הניח שישאלו אותו שאלות שלא שואלים כל השנה, כגון מדוע הוא עושה כך ונוהג כך, וענה בבת שחוק על השאלות, אבל כאשר בחור אחד אמר איזו "בדיחה", מיד הסיר ממנו את מבטו, ביטל את הענין בתנועה קלה, והעביר את הנושא לדברים אחרים].

מעשה בבחור שהתקרב לשמירת תורה ומצוות וללימוד התורה, בשלב מסויים רצה לעזוב את מקום עבודתו וללכת לישיבה ללמוד כל היום, היה לו תפקיד בכיר בחברה מסויימת ומשכורת גבוהה, ומנהל החברה ששמע שהוא רוצה לעזוב הציע לו שיעבוד רק חצי יום ויקבל משכורת מלאה וכו', אבל הבחור רצה ללכת ללמוד כל היום. כיון שהיה לו תפקיד חשוב והכרחי בחברה, בקש ממנו המנהל שישאר לכמה חדשים לחצי יום, עד שהחברה אמורה היתה להמכר, ואז יקבלו העובדים סכום גבוה כל אחד לפי חלקו, ואז היה אמור אותו בחור לקבל סכום גבוה (950,000 ש"ח). הבחור היה מוכן לוותר על הכל, אבל האברך שלמד עמו התלבט האם להניח לו לעשות צעד כזה, הרי בכל זאת מדובר בסכום מאוד משמעותי, אמר לו שצריכים לשאול שאלת חכם. נכנסו לרבינו, הוא שמע את השאלה והתחיל לדרוש ולחקור מפי הבחור, האם באמת הוא מסוגל ללמוד כל היום, האם יש לו טעם בלימוד, או שהוא רק מתלהב עכשיו לעשות את הצעד ואחר כך יהיה לו קשה ללמוד, כאשר נחה דעתו שהבחור אכן אוהב ויכול ללמוד, אמר לו, אם כן לך לישיבה. במשך כל הדין לא התייחס לשאלת הכסף. האברך ניסה להזכיר שהנידון בגלל הכסף. רבינו ביטל זאת במחי יד, הכסף הוא לא שיקול כאן בכלל. אותו אברך אכן נכנס לישיבה, עלה והתעלה וסיים מסכתות רבות עוד בבחרותו, והקים בית לתפארה בישראל, וכיום הוא אברך בן עליה ממש.

הוא עצמו הפליג בזהירות בממונות. ושמעתי שבשלב מסויים בצעירותו הציעו לו ללמוד ביום ששי באיזה כולל תמורת מלגה מסויימת, אך הוא חשש מ"חמדת הממון"...

שמעתי שכאשר קבל צ'קים של מתנות בחתונות ילדיו, היה יושב אחר כך, וקורע צ'קים, פלוני הרי הוא בן תורה, מנין הוא יכול לתת לי, וכן פלוני אינו בעל אמצעים, וכן הלאה, לבסוף נשאלו רק מעט ממש שהסכים לקבל מהם.

לבחורים שהיו נותנים במשלוח מנות מעטפה עם כסף, היה קורא להם ומחזיר. סיפר לי ידיד בן של אדם אמיד, שרבינו קרא לו להחזיר לו את המעטפה שנתן לו בפורים, ואמר לו, יש לי גדר כבר כמה וכמה שנים שאיני מקבל מתנות, ואיני רוצה לפרוץ את הגדר, אם אתחיל לקחת זה לא יגמר. בכך נתן לו את ההרגשה הטובה, שממנו באמת היה רוצה לקחת, אלא רק כדי שלא לפרוץ גדר, הרי הוא מחזיר לו.

סיפר ת"ח שהיה קרוב לרבינו, שלפני כמה שנים היה לו ספק בענין השתדלות מסויימת לצורך נישואי הילדים. עלה ושטח את שני הצדדים לפני רבינו. רבינו השיבו, בענין "השתדלות" איני יודע להשיב. כיון שאני מעולם לא עשיתי השתדלות. אותו ת"ח נרעש, וגם התפלא, הרי רבינו חיתן כמה בנים ובנות, ואיך כל זה יתכן מבלי השתדלות... פגש באחד מחתניו הגאונים של רבינו, והוא אמר לו, רבינו השיב לך את התשובה המדוייקת. וסיפר לו לדוגמא, שבנישואי אחת מבנותיו, והעול הכספי של השגת הדירה היה על רבינו, בדיוק באותה תקופה נתן משרד השיכון הלואה לזכאים על כל הסכום של הדירה. רבינו הספיק לשלם את התשלום הראשון, ולאחר מכן רצו לשנות את הכללים. במסגרת שינוי הכללים הוכרז שכל מי שכבר נטל את ההלואה, מתאריך פלוני ועד תאריך אלמוני, תהפך ההלואה ל"מענק לזכאים". כתוצאה מכך התבטל חובו של רבינו, ואף נקרא לבוא וליטול חזרה את הסכום הראשון שהספיק לשלם... גם בנישואי ילדיו האחרים ראה סייעתא דשמיא מיוחדת. באחת מהשמחות בתוך המשפחה, פתח רבינו ואמר שצריך הוא לספר את חסדי השי"ת על סיבובי ההשגחה המיוחדים שהיו לו בענין חתונות הילדים, בין השאר סיפר שבאחת מהם הזדמן לו בדיוק תלמיד מחו"ל שאביו שילם עבור הלימוד עמו, ובחתונה אחרת הצטבר סכום נכבד משום שלא שילמו משכורות בשיבה תקופה ארוכה, ואחר כך בדיוק חיתן, ואז שילמו למפרע את הכל, והסכום הגדול שהתקבל סייע מאד, וכדומה.

ריחוק מתענוגי עולם הזה

בכלל התרחק מכל עניני עולם הזה. כבר סיפרו שהיה אוכל את הלחם הכי יבש שהיה בבית בלי להקפיד על כך כלל. שמעתי שסיפר אחד הנכדים שסעד פעם אצלם בשבת, והרבנית ע"ה שאלה את הנכד כיצד יצא החמין. רבינו מיד התחיל לשבח וכו'. אמרה הרבנית, לא שאלתי אותך, הרי לך גם אם הייתי מגישה מסמרים היית אוכל ומשבח...

היה מדבר גם בשיחות בשיבה על ריחוק מתענוגי עוה"ז. שאלו אותו פעם לאחר השיחה למה הוא מתכוין? השיב שאיננו בדרגה לעבוד על זה, צריך להיות נורמלי ולאכול ככל האדם, אבל שלא לעשות מזה עסק. ונתן דוגמא, כגון, שאדם יכין לעצמו חביתה, ואם לא יצאה כל כך טוב, יכין לעצמו אחרת, זה כבר לא ראוי. [בהזדמנות אחרת אמר, שבשבת ודאי אין לדקדק בזה, לפי מה שהביא השב שמעתתא בהקדמה בשם הזוהר "פרש חגיכם ולא פרש שבתותיכם", עי"ש].

לאחרונה סיפרו לו מטעם ארגון מסויים שעושים חבורות לבחורים בליל שישי, ישנו שיעור בלימוד ונותנים שם אוכל. הוא שלל את זה, סתם תענוגי עולם הזה. רבים לא הבינו מה הוא רוצה. ודבר זה רק מראה עד כמה התרחקנו, וכמה היה חשוב לנו השמירה שלו שישמור עלינו שלא נתרחק יותר מדי.

מעביר על מדותיו

רבינו היה חוזר ואומר חשבון פשוט באמונה שראה בספר מוסר קטן, שאם אדם עשה רעה לחבירו, הרי שאין לו מה לכעוס עליו. כי הרי הכל מן השמים, אם כן הצער שנגרם לי הוא עונש שנגזר עלי מן השמים, ואם לא אותו האדם הרי שהיה מגיע ממקור אחר, אם כן מה יש לי לכעוס על ההוא? רבינו היה חוזר ומשנן זאת שוב ושוב. שמעתי שפעם בעת שמחה משפחתית אמר שיש לו קושיא עצומה שהיא בגדר "צריך עיון גדול", ואי אפשר ליישב אותה. הקושיא היתה, מדוע אדם כועס על מי שעשה לו רעה, הרי הכל מן השמים.

רבינו חידש עוד, שמלבד שאין מה לכעוס על ההוא, צריך לרחם עליו, שהוא נבחר כשליח להרע, ומקלקל את עצמו. ולא רק לרחם, אלא ממילא גם להתפלל עליו. וכך היה מבקש שוב ושוב פעמים רבות, לא לכעוס על מי שעושה רעה, אלא רק לרחם ולהתפלל עליו.

שמעתי מת"ח חשוב שליט"א, לפני קצת יותר מעשר שנים, רבינו שמע על בחור מסויים שהגיע מרקע מורכב ומסובך, ועדיין אין לו ישיבה שילמד בה. רבינו נכנס לעובי הקורה, למד עם הבחור כדי לעמוד על טיבו, וגם שלח אותו לאדם נוסף שיתהה על קנקנו. לאחר מכן קבע שכדאי שיכנס לישיבה פלונית. לצורך כך בקש מאותו ת"ח שהיה לו קשר לישיבה ההיא שיסייע לו להכניס את הבחור. אותו ת"ח פעל בענין, וגם רבינו התקשר לכאן ולשם, ולאחר שעסקו בענין כמה שעות, כמעט יצא הדבר אל הפועל, אלא שברגע האחרון אחד מאותה ישיבה מנע את המהלך, והתנגד לקבלת הבחור, כשהוא מתייצב נגד בקשתו של רבינו. אותו ת"ח לא יכל לסבול זאת, והביע את "מחאתו" בפני רבינו. אבל רבינו היה רגוע ושלי. ראה רבינו שאותו ת"ח אינו רגוע, וחשש שבהזדמנות הקרובה "יעשה שפטים" באותו אחד שהתנגד, אמר לו "כעת אני חושב שטעיתי, ואותו המקום אינו מתאים לבחור". אותו אחד לא נרגע, איך השתנתה דעתו של רבינו פתאום, אחר שבשעות האחרונות היה בטוח שאותו המקום מתאים? רבינו הסביר לו בפשטות: הרי מה שאותו אחד התערב, זה מן השמים. ואם מן השמים הוא לא התקבל, מסתבר שהמקום אינו מתאים עבורו, ואני טעיתי... אם כן, מה מקום יש לכעוס על ההוא? שלא עזר להכניס בחור בטעות, למקום שאינו מתאים עבורו??? האמת, שזהו חשבון פשוט מאוד של אמונה! אבל איזו דרגה עצומה זו, לחיות זאת מיד, בלי שום רגש לעמל של שעות.

זיכוי הרבים

זיכוי הרבים היה שיקול חשוב מאוד אצלו, שדוחה המון שיקולים אחרים. כמו שהזכירו שגם למי שהיה קשה בהרצת התורה, לא הניח לעזוב.

הוא עצמו התגבר במשך השנים והשתדל לומר בכל המצבים, ודוקא את השיעור יומי לפני השיעור כללי (יתכן שאצל אחרים הסדר הוא הפוך), כאשר לא יכל לומר את שניהם מחמת מצב בריאותו, הקדים את השיעור היומי, משום שהצורך של הבחורים לשיעור יומי גדול מהצורך בשיעור כללי, וכלשוננו, שיעור יומי זה לחם.

בנוהג שבעולם יהודי שמגיע לגיל שבעים, מתחיל להוריד מעצמו קצת. אם היה אומר שיעור חמשה ימים בשבוע, מוריד לשלושה, וכיוצא בזה. אצל רבינו ראינו להיפך, בגיל מבוגר התחיל לומר שיעורים ללא הפסקה (אחר שבשנים קודמות היו מתחלפים והיו תקופות שלא אמר), אחר כך ירד באופן קבוע לשיעור א' שאז אומרים תמיד ה' ימים בשבוע (במקום שיעור ג' שהיה ג' ימים בשבוע). אחר כך למעלה מגיל שמונים התחיל לומר גם בבין הזמנים ניסן שיעור ב"ערבי פסחים" בערבים (התבטא אז שכיון שמעולם לא אמר שיעורים על ערבי פסחים עד אז, הכנת השיעורים מזכירים לו את הקושי בשנים קדמוניות של המחזורים הראשונים בישיבה שהיה צריך להכין הכל מהתחלה). אחר כך בסביבות גיל תשעים חידש שממשיכים בשיעור יומי כרגיל גם בכל בין הזמנים ללא הפסקה, והיו בחורים שבאים גם מחוץ לעיר להמשיך לשמוע. הכל כדי שיספיק עוד ועוד זיכוי הרבים.

גם אחרי תקופות שהיה בבית חולים והוצרך להחלים, מיד כשהתחזק התחיל בהדרגה לומר שוב את השיעור יומי. הגיע גם כשיהיה חלש, ובזמני קרו כמה פעמים שהיה צריך באמצע השיעור להשכב על הספסל. גם כאשר היו לו את היסטוריה האיומים בגב לפני כמה שנים, הביאוהו בזהירות רבה ברכב מיוחד שהיה יכול לקחתו בלי טלטולים כדי לומר את השיעור, אף על פי שכל הטרחה להתארגן ולהביאו היתה עצומה ולקחה זמן רב, מכל מקום לא רצה לבטל את השיעורים. וכך גם מסרם בבית החולים בימיו האחרונים.

הקדיש זמן רב מאד לענות לשואלים על השיעור, דבר יום ביומו. לאחר תפילת שחרית בישיבה היה נשאר כחצי שעה, ואחר כך היו מלוים אותו לביתו ושואלים, כך גם לפני השיעור, ולאחר מנחה היו מלוים אותו לביתו, והיה מכניס את השואלים שלא הספיקו לשאול בדרך לביתו, ומשיב עד שאחרון השואלים סיים, לפעמים לקח הדבר כחצי שעה. היו תקופות שהגיע אחר הצהרים לישיבה כדי לענות לתלמידים, ושוב לאחר מעריב היו יכולים לשאול אותו.

פעם התכנסה בביתו אסיפה דחופה בערב לצורך דחוף וחשוב. נכחו שם אנשים חשובים. דנו בכה ובה ולא הגיעו לכלל הכרעה. ובין כך הגיע זמן השיעור של יום חמישי בערב בביתו. אמר לנוכחים, שהוא מוכרח לצאת ולומר את השיעור. אמרו הנוכחים, נישאר עד שיגמר ואז נמשיך בדיון. אמר להם רבינו, אחר השיעור אני נוהג להשיב לשואלים, וזה ג"כ חשוב מאד. הנוכחים אמרו שימתינו עד שגם זה יגמר. ולפלא היה איך שעזב את כל העיסוק בנושא הבער, ואמר את השיעור כרגיל בלי שהיה ניכר שום דבר עליו, ואחר כך השיב במתינות לכל שואל, ורק משסיים מיהר להמשיך את הדיון החשוב והדחוף.

בדרך כלל היה ניתן לשאול על השיעור ככל שרצו. לפעמים כאשר כנראה מיהר למקום דחוף מסויים, היה אומר: "אין לי ישוב הדעת כעת..." זה היה כסדר הלשון שבו השתמש, לא אמר "אי אפשר" או "אינני יכול עכשיו", כך השואל לא הרגיש שאינו רצוי וכדומה, אלא שמה אפשר לעשות, לרבינו אין כעת ישוב הדעת...

בהיותו כבר למעלה מגיל שמונים וחמש, שם לב כנראה שיש שנמנעים מלשואלו מחשש שהדבר מטריח אותו. אמר לתלמידים, אל תרחמו עלי, בואו לשאול כמה שיותר. רק כאשר נחלש ביותר וכבר לא היה הדבר בכחו, הפנה את השואלים לתלמידי החכמים שנכחו בשיעורו. כנראה ראה בזה את עיקר תפקידו, הרצת התורה בשיעור יומי. שמעתי שאחד הנכדים כספה נפשו לשאול אותו את השאלה "במה הארכת ימים?". התבייש לשאול זאת בנוכחות אחרים, ולכן המתין לשעת הכושר שהיה רק הוא עמו בבית, ושאלו "במה הארכת ימים?". רבינו בתחילה לא השיב ואמר שצריך להודות להקב"ה וכו', אבל הנכד התעקש ואמר, סבא, זו שאלה שמצינו בגמ' ששאלו אותה... לאחר מחשבה אמר רבינו, יתכן שבשמים רוצים שיהיה מי שיאמר לתלמידים הצעירים דברים קלים ומובנים.

בגמ' שבת איתא "אמר רבי יוסי יהי חלקי ממתי בדרך מצוה". רבינו זכה, שפטירתו היתה מתוך עסק התורה, ובדרך מצוה, של המצוה שהיתה גולת הכותרת והכי חשובה בעיניו ודחתה אצלו את הכל, המצוה של ללמד תורה לתלמידים באמירת השיעור.

ישוב הדעת

כלל חזק היה אצלו לעשות הכל מתוך ישוב הדעת, ולא מתוך בהלה. גם חיזוק צריך שיהיה מתוך ישוב הדעת, ובלי שיגרם ל"קוצר הנפש", כלשון השערי תשובה לרבינו יונה, שקוצר הנפש הוא מונע ממלאכת שמים. מאן דהוא שאל אותו פעם, כאשר אני מסופק האם עלי להתחזק בענין מסויים או שמא הדבר למעלה מכוחותי, כיצד לנהוג. השיב לו, ספיקו לחומרא. והחומרא היא לא לעשות. עכ"ד.

אצלו ראו דברים מופלאים בענין ישוב הדעת. סיפר נכדו שראה אותו לפעמים אחרי שהגיעו אליו ידיעות מסעירות מאוד, שאחרים לא יכלו להרדם כל הלילה אחרי כן, ואילו הוא שהדברים היו נוגע לו ביותר ומוטלים על כתפיו, כשהגיע שעת השינה סידר את מיטתו והלך לישון. שאלו הנכד איך הוא מסוגל ללכת לישון. השיב לו, יהודי יודע לעשות זאת, הרי בשבת יש הלכה שאפילו אדם שיש לו טירדא גדולה מאוד בעסקיו, כאשר מגיעה שבת צריך להיות ברוגע, וכיצד, "יראה כאילו כל מלאכתו עשויה". אם כן, אם כאשר מחמת שאהיה נסער לא ארדם, ומחר לא אוכל לעשות כראוי את מה שאני צריך לעשות, אם כן בשבילי יש חיוב לראות באמצע השבוע לראות כאילו כל מלאכתי עשויה. וכך אכן עלה על יצועו ונרדם מיד.

לא הפריע לו כאשר היה מסביבו רעש, לא בלימוד ולא בתפילה, וגם לא בשינה. פעם כשהלך לנוח ואחד הנכדים ניסה לעשות תנאים נוחים

לשינה כגון לכבות את האור בבית, אמר לו שאין צורך, אתה הרי יודע שאינני עצבני, ואור או רעש לא מפריעים לי לישון כלל.

לימוד המוסר

הדגיש תמיד את חיוב לימוד המוסר. קרא לזה "פיקוח נפש רוחני". הוא עצמו חי מלימוד המוסר, אמר שבצעירותו היה מחכה כל היום לסדר מוסר, שהיה מרגיע אותו ומברר לו מה צריך לעשות.

סיפר פעם שבילדותו היה סבור שהוא בסדר ושהוא צדיק, הרי הוא היה הבן של הרב ברמת השרון, וכולם מסביב פחות או יותר עמי הארצות... עד שראה פעם את החיי אדם כלל קמ"ג בתחילת הלכות יום הכיפורים, ואז ראה שיש לפניו עוד הרבה הרבה עבודה. זה כנראה היה לימוד המוסר הראשון שלו.

גם לגבי לימוד המוסר היה אומר, שמה שלא לומדים לפי מה שמתאים לאדם מקלקל את הכל. היה אומר שאם אדם לומד מה שמתאים לו, ובשוב הדעת, ומצליח להנות מלימוד המוסר, אשריו ואשרי חלקו. וגם אם אינו מרגיש שמתרומם מזה, הרי בעל כרחך פסיק רישא הוא שהידעות ישפיעו עליו.

סבר שלימוד המוסר הוא מן הדברים שאין להם שיעור. שאל אותו פעם אברך, האם ללמוד מוסר בישיבה, או בבית, מצד אחד הלימוד בישיבה בסדר מוסר יש לו זכות של רבים, ומצד שני מרגיש שבבית בהתבודדו יש ללימוד טעם מיוחד והשפעה מיוחדת. שאל רבינו, למה לא גם וגם?

על זקנו רבי ירחמיאל גרשון הבן אריה

בזמן המלחמה הראשונה היה ליהודים טוב בגרמניה (עד היטלר) והרוסים חששו שהיהודים ירגלו וגירשו אותם לתוך רוסיה, וגירשו גם את הישיבה של הח"ח מראדין, ובד"כ כשמגיע ישיבה לעיר זה מפריע לרב העיר והיה צריך לחפש להם רב שלא יפריע לו, ור' אלחנן היה השליח לחפש מקום כזה, ולבסוף הם הלכו לשומיאץ העיר של הסבא

ובכל הזמן שהם היו שם (בין ע"ו לע"ח). הח"ח לא ישב במזרח וסיים מהר שמו"ע כדי שלא יחכו לו אלא לרב פעם סבא היה חולה והח"ח הגיע לבקר אותו ונתן לו יד ומייד הוא הבריא

שלחו לח"ח שאלות למעשה בהלכות מקוואות והוא העביר אותם לסבא והם נדפסו בספר בן אריה היה שאלה שהיה חמץ בבאר של המים וסבא אסר, והח"ח הגיע אליו עם עוד תלמיד שלו עם המשנ"ב שמבואר שם שזה מותר לשכנע אותו שיתיר והסבא לא השתכנע

הבתים ברוסיה היו מעץ וכשהיה שריפה (בד"כ בלילה כשהדליקו אש כיון שלא היה חשמל) האש היתה מתפשטת ושורפת את הבתים, והיו שואבים מים מהבאר פעם נגמרו המים בבאר ועדיין לא כבתה האש, וסבא אמר להם שישומו במקום מים בוץ שזה גם חונק את האש/ פעם היה שריפה וחצי עיירה נשרפה והלכו לראות מה הח"ח עושה ראו שהוא אומר ברוך השם שחצי עיירה לא נשרפה.

על דודו

הגאון כותב בספר איל משולש הוכחה למשפט פיתה גורס וכשההרון יעקב האח של השוער היה צריך להיבחן ברוסיה על לימודי חול בחנו אותו על משפט פיתה גורס הוא אמר את ההוכחה שהגאון כותב ושאלו מאיפה הוא יודע את זה הרוסים שלחו אותו לסיביר באשמה שאינו נאמן למשטר הוא היה מוכשר מאוד ופעם היה יוכוח על אמונה שהוא השתתף בו

בא"י היה באותו זמן עיתון "הדבר" וברוסיה אנשים רצו לדעת מה כתוב בעיתונים של א"י, והקונסול האמריקאי קיבל את כל העיתונים שהוא רצה וגם את העיתון הזה הוא קיבל, והיה בחר שהצליח לקבל את העיתון מהקונסול ונתפס כשהעיתון בכיסו, ונשלח לשש שנים לסיביר, וכשהוא חזר מסיביר הוא כבר היה חולה בפרקינסון וביקש היתר לצאת מרוסיה וביום שהוא נפטר הרוסים נתנו לו לצאת מרוסיה

עובדות והנהגות

סבא סיפר שכשהוא לא מסר שיעורים הוא עשה גורל הגר"א האם ללמוד עם הספק או לחדש חידושים, ויצא לו הפסוק בשירת דבורה יבחר א-להים חדשים, ויש מדרש שדורש את זה על חידושי תורה, וכשהיה שאלה האם לגשת לשידוך הוא התייעץ עם הסטייפלער, וסבא רצה לעשות גורל הגר"א והסטייפלער אמר לו שלא יעשה.

סבא הראה שהוא כותב בחול המועד את הדפים של השיעור באלכסון שכיון שאפשר לכתוב בשינוי אי"ז דבר האבד לכתוב בלי שינוי כשאוכלים בשבת ומברכים במוצ"ש אומרים רצה כיון שהאכילה מחייבת את הברהמ"ז, אך לגבי אמירת הרחמן של שבת האכילה לא מחייבת את זה וא"כ אין סיבה לאומרו כשמברך במוצ"ש, ומ"מ אין איסור לומר את זה.

ישיבה שעשו קפסולה שאלו את סבא האם הם יכולים ללכת לשבת למתחם סגור באופן שמאושר ע"פ משרד הבריאות, או שזה לא יפה שכשכולם נוהרים הם יצאו, וסבא אמר שלא יסעו כי זה לא יפה, ובפרט בימי בין המצרים. יש תועלת מכל ההמצאות, שאפשר ללמוד בטלפון.

עובדות

לר' אל' לאפיאן היה ישיבה והוא הסתפק האם ללמוד יותר בעיון או להספיק יותר והוא הלך לשאול את הח"ח ולפני שהוא שאל אותו הח"ח אמר לו שאומרים באשת חיל נודע בשערים בעלה בשבת עם זקני ארץ, ואשת חיל הולך על התורה ובעלה היינו הת"ח ושבתו עם זקני ארץ היינו שבמת יביתא דרקייעא ידעו מי באמת ת"ח, שיראו האם הוא יודע בטהרות ובזרעים ובנשים ונזיקין.

וכן היה אצל הח"ח שהיו מקבלים תשובה לפני ששאלו אותו ופעם הח"ח הגיע לורשא והיה שם יהודי ששמר שבת אך הוא השאיר את בתו בחנות בשבת, וידעו שהוא יגש לח"ח ורצו לומר לו שידבר אתו על זה, אך הוא ניגש לח"ח קודם, והח"ח מעצמו אמר לו ששמירת שבת היא אתה ובנך ובתך.

הרב מפוניבז' היה רב בעיירה לפני שהיה רב בפוניבז', ורצה לפתוח ישיבה, ואמרו לו התושבים שאם יפתח ישיבה הם יפתחו חידור של משכילים, והוא שאל את הח"ח מה לעשות ואמר לו הח"ח שכשיש מלחמה בין שתי מדינות עדיף לא להתערב אך כשחייבים להתערב כדאי להיות עם הצד שהולך לנצח וכמו"כ יש מלחמה בין הקדושה לסיטרא אחרא והסוף יהיה שהקדושה תנצח ולפתוח ישיבה זה הצד של הקדושה וזה מה שצריך לעשות.

המשגיח ר' חצק'ל כשהיה מברך ברכת המזון ומישהו היה מחכה לו, לא היה אומר הרחמן משום שזה לא חיוב ועוד נהג המשגיח שבקדיש שלפני שמו"ע במעריב לא היה עונה בריך הוא משום שזה הפסק בין גאולה לתפילה ורק אמן שזה חיוב לענות זה לא הפסק.

זמירות שבת

אומרים שלום עליכם מלאכי השרת ובהמשך אומרים מלאכי השלום, וצ"ב הטעם, ואבא היה אומר גם בהתחלה מלאכי השלום ובגמ' כתוב שמלאכי השרת מלווים את האדם ולכן אומרים שלום עליכם מלאכי השרת, אכן כתוב שהם מלווים אותו ומשמע שאינם נשארים ואולי מה שאומרים אח"כ מלאכי השלום זה על מלאכים אחרים

עוז והדר לבושה

עוז היינו התורה וכמש"כ ד' עוז לעמו והדר היינו מידות טובות.

ואשרי כל חוכה

היינו מצפה

לתשלומי כפל

כתוב בגמ' חטאה בכפליים לקתה בכפליים מתנחמת בכפליים שכתוב נחמו נחמו עמי

מאת כל שוכה

היינו שרואה את הכל ומנוקד בקמץ ולא בחולם

שוכן בכרפל

כמו שכתוב בתחילת מלכים בתפילה של שלמה מלכים א ח יב

נחלה לו יזכה בהר ובשפל

כמו שכתוב שלעתידי לבוא לכל אחד יהיה חלק גם בהר וגם בבקעה שיש מעלה בהר ויש מעלה בבקעה

נחלה ומנוחה

כמו שאמרו חז"ל מנוחה זה שילה מנוחה זה בית עולמים

כשמש לו זרחה

כמו יעקב שזרחה לו השמש והיינו כמו כתוב אברהם קראו הר יצחק קראו שדה יעקב קראו בית, והיינו שיזכה ביהיה בבית שהוא בקביעות

חמדת הימים קראו א-לי צור

במדרש על הפסוק ויכלו השמים כתוב שזה מלשון כלתה נפשו

כתר הלוזים על ראשם יצור

כתוב שבכתר של מלכי דוד היה דבר שבלט ומי שראוי למלוכה היה לו שקע בראש והכתר הולמו, והיינו שיזכו למשיח בשכר שמירת שבת

צור עולמים רוחו בם נחה

יש פסוק על המשיח שרוח השם נחה בו, והיינו כנ"ל

בהפטרה בשביעי של פסח אומרים את השירה של דוד וגם בשיר של יום אומרים את זה מהתהילים ויש הבדלים וקשה איך אמר דוד, וכ' האברבנאל שדוד אמר פעמיים את השירה והפעם השניה הייתה לאחר החטא של בת שבע, והמלבי"ם מביא את האברבנאל וכ' ע"ז שרוח השם דיבר בפיו וביאר הגאון שפעם א' כ' תשמני ופעם אחת כ' תשמרני והיינו משום שכ' שקודם החטא דוד הכה אלף ולאחר החטא הוא הכה שמונה מאות, ותשמני בגימטריא 800 ותשמרני בגימטריא 1000

השיר "עולם הבא" אומרים שחובר בוילנא כשהגאון נפטר והיו עצובים ולכן חיברו את זה

יגלה לון טעמי דבתריסר נהמי

היינו שנים עשרה לחם הפנים, וכמו שכתוב בזהר שבלחם הפנים יש טעמים נסתרים.

והרמב"ם במורה נבוכים כותב טעם כל המצוות (והיינו התועלת שיש לנו מהמצוה אך אי"ז הסיבה שהשם ציוה את המצוה) ובלחם הפנים הוא כותב שאינו יודע טעם לזה.

ולמרות שלרמב"ם לא היה זהוה הוא כיון לו מדעתו שבלחם הפנים יש טעמים נסתרים

פעם שרו יבנה המקדש ליד החזו"א ושאלו אותו האם זה מפריע לו, והוא אמר שהם עוסקים בבנין בית המקדש, כיון שזה תפילה על בנין בית המקדש.

יום זה מוכבד

ישעיהו נח יג וכבדתו

ששת ימים תעשה מלאכתך

זה לשון הפסוק בעשרת הדיברות

ויום השביעי לאלהיך

גם זה בעשרת הדברות, שכתוב ויום השביעי שבת להשם אלהיך

אכול משמנים שתה ממתקים

בנחמיה ח' י' על ראש השנה

השמים מספרים כבודו

כתוב בתהילים השמים מספרים כבוד א-ל

וגם הארץ מלאה חסדו

תהילים לג ה חסד ה' מלאה הארץ

ראו כי כל אלה עשתה ידו

אבות פרק ב'

דע מה למעלה ממך

הנפש החיים מפרש! שלפעולה של האדם יש השפעה על מה שנעשה בעולמות העליונים, והיינו שמה שלמעלה הוא ממך, ואע"פ שאי"ז הפשט זה נלמד מהמשנה שבמשניות יש סתרי תורה.

הלל אומר וכו'

סדר התנאים שבמשניות האלו הוא לפי סדר הדורות וא"כ לכאן הלל כאן הוא הלל שהוא צאצא של רבי והוא הלל שקבע את החודשים, אח"כ בהמשך כתוב את ריו"ח בן זכאי וא"כ יתכן שכבר כאן זה חוזר להלל הראשון

אבא שאול אומר משמו וכו'

אי"ז סתירה משום שזה בבקיות וזה בעיון

אבות פ' ג' משנה ב'

שהקב"ה קובע לו שכר

ומשמע שבאחד אין שכינה אלא הקב"ה קובע לו שכר, אך במשנה ו' מבואר שגם באחד יש שכינה, והגרי"ז דיבר על זה

אבות פ' ה'

במחלוקת הלל ושמאי יש שני צדדים, ובמחלוקת קורח ועדתו לא כתוב הצד השני, והטעם משום שבאמת אין שתי צדדים שמה לא עשה מחלוקת.

הלל

אומרים בהלל עיניים להם ואזניים להם, ובידיים ורגליים אומרים ידיהם רגליהם וצ"ב הטעם וביאר ר' זלמלה שכ' שיש ע"ז שהיא יד וכן רגל יכולה להיות ע"ז בפנ"ע.

שלא להטריח את רבותיו

ביקור תנחומים של מרן הגרי"מ פיינשטיין זצוק"ל אצל מרן הגרי"ג זצ"ל

הרבנית הניא רחל אדלשטיין ע"ה אשת חבר לרשכבה"ג מרן רה"י הגרי"ג זצ"ל נסתלקה בערב חג הסוכות, הלוויה נערכה במהירות ובזמן הקצר עד כניסת החג עוד הספיקו האבלים לשבת שבעה. מפאת קוצר הזמן לא היה אפשרות לקיים מצות ניחום אבלים. כשסיפרו במוצאי יום טוב למרן הגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצוק"ל על דבר הפטירה הביע צער וכאב ואמר 'רבי גרשון הוא אדם חשוב' צריך לחזק אותו, ואמר למשמשיו כי היום בערב עם שקיעת החמה של יום טוב שני - עליו נהג להקפיד - הוא חפץ לבקר את מרן הגרי"ג זצ"ל על מנת לחזקו. תיכף לאחר שקיעת החמה הגיעו נאמני ביתו ונסעו לרחוב ראב"ד, בהגיעם לבית מרן זצ"ל התברר כי מרן הגרי"ג מתפלל כעת תפלת מעריב בהיכל הישיבה, מיד פנה נאמנו של מרן הגרי"מ זצ"ל אל עבר היכל הישיבה, בהגיעו לישיבה אחזו בסיום תפלת שמונה עשרה, חצה האיש את בית המדרש עד לכותל המזרח למקומו של מרן הגרי"ג ניגש אליו ואמר לו כי מרן הגרי"מ זצ"ל הגיע אליו לביתו, כשמוע הגרי"ג את הדברים נשתומם כשעה חדא ומיד בלא שיהיו עוד קודם קדיש תתקבל פנה לעבר ביתו במהירות ובזריזות שלא כדרכו, בהגיעו לחצר הבית ניגש אל רכבו של מרן הגרי"מ זצ"ל, כאשר מרן הגרי"מ זצ"ל מבקש לצאת מהרכב לעלות אל הבית, אבל לא כן עם לבו של מרן רה"י זצ"ל והחל הוא אומר כי ח"ו שרבנו יטריח את עצמו לעלות שתי קומות, ולמה רבנו טרח לבא אליו כלל, והרי כתוב בחז"ל [בגמרא בתענית דף כ"ט ע"ב] שהמטריח את רבותיו לבא לניחום אבלים, זה דבר שאינו ראוי, השיב לו מרן הגרי"מ זצ"ל אכן כן, אבל זו לא טענה עליכם, זו טענה על אלו שהביאו אותי לכאן, ומרן רה"י ביקש והפציר ברבנו הגרי"מ זצ"ל שאפילו לא יצא מהרכב, ובעודו עומד כפוף ורבנו הגרי"מ זצ"ל עדיין ישוב ברכבו דיברו ביניהם, ובתוך הדברים אמר מרן הגרי"מ זצ"ל כי הרי יום טוב ואין זה ניחום אבלים, אבל מכל מקום הוא בא לחזקו ולהרגיש עמו את כאבו הגדול.

הוסיף נאמנו שליט"א ואמר כי בתחילה שראה זריזות רבנו היה סבור כי הוא ממהר מפני כבוד התורה לקבל את פני אורחו הדגול, ואולם אחר כך נתברר כי רבנו נזדרז כדי למנוע טרחה מרבותיו.

למחרת עלה למעונו של מרן רה"י זצ"ל נכד מרן הגרי"מ זצ"ל יבלחט"א הג"ר מרדכי יעקב פיינשטיין שליט"א ושוב חזר מרן רה"י זצ"ל בתרעומת למה הטריחו את רבנו לבא אליו, והלא זה בכלל מטריח את רבותיו.

